

اسلام او منشیات

شراب، افیون، چرس او تباکو

تالیف

مولوی مطیع اللہ (عائل)

احمدیہ جامعہ فاروقیہ کراچی

وخراج

الجامعۃ الاسلامیۃ بالمدينة المنورة

اسلام او متشیات

شراب، افیون، چرس او تباکو

تالیف

شہزاد علی سلیم اللہ (عائلہ)

لاصل: جامعہ فاروقیہ کراچی

وخریج

الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة

مکتبۃ الفکر الاسلامی

لصاحبها (عائل)

سلسلہ ۴

اسلام

او

منشیات

شراب، افیون، چرس او تباکو

تالیف

مولوی مطیع اللہ (عائل)

فاضل: جامعہ فاروقیہ کراچی

و خریج: الجامعۃ الاسلامیۃ بالمدينة المنورة

د طبع ټول حقوق
دمؤلف سره محفوظ دی

- د کتاب نوم: اسلام او منشیات
تالیف: مولوی مطیع الله {عائل}
د صفحو تعداد: ۵۳۸
خپرونکې اداره: مکتبه اسلامیه کانسی روډ کوئټه، بلوچستان
کمپوزینګ: عائل کمپیوټر سنټر، کوئټه، بلوچستان (پاکستان)
د چاپ کال: ۱۴۳۶ هجری موافق: ۲۰۱۵ میلادی
د چاپ تعداد: ۱۰۰۰
د کتاب د ترلاسه کولو پټه: مکتبه اسلامیه کانسی روډ کوئټه، بلوچستان
دلوستونکو څخه عذر او هیله: دغه تالیف یو انساني کوشش دی،
که کومه سهوه او غلطۍ پکښې سوي وي نو د یو مسلمان ورو په حیث پر
هغه معافی غواړم او د تصحیح هیله لرم.
مولوی مطیع الله
{عائل}

اهداء

خیلو مشفقو استاذانو ته
د حق دلاری شهیدانو ته
خیر غوښتونکو ملگرو او دوستانو ته

دقرآن کریم دحکمونو څخه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْزَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ. (سورة المائدة ۹۰)

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ. (سورة المائدة ۹۱)

ترجمة: ای هغه کسانو چې ایما یی راوړی دی (ای مومنانو) بیشکه هر نشه لرونکې شی، اوهرقمار، اوټول بتان اوټول دفال اچولوغشی دغه څلور سره نجس اوپلټ دی اودشیطان دکارونو څخه دی، نو تاسو ددی څخه ځانونه وساتی، ددی دپاره چې نجات پیدا کړی.

بیشکه شیطان غواړی چې ستاسو په منع کی دشرابو اوقمار په وجه دبنمنی، کینه اوبغض واچوی، اوتاسو دالله تعالی دذکر اولمانځه څخه بند کړی، نوایا تاسو ددغو بد کارونو څخه اوبستونکی یاست؟ بلکی واوړی.

درسول الله صلی الله علیه وسلم دلارښودنوڅخه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ» صحيح البخاري باب الاقتداء بسنن رسول الله (صلى)

ترجمة: ابوهريرة رضي الله تعالى عنه روايت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: ما پریږدی زماڅخه دهغه په هکله پوښتنه مکوی چې مانوی بیان کړی، بیشکه تر تاسو مخکی امتونه دخپلو نبیانو څخه ددیرو سوالونو او اختلافونو په وجه هلاک سول، کله چې زه تاسو دیوشی څخه منع کړم نوهغه پریږدی، اوپه کوم شی چې زه تاسو امر کړم نوپه هغه باندي دومره عمل کوی چې ستاسو طاقت اوتوان وی.

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۱	حمد او صلاة	۱۰
۲	سريزه	۱۰
۳	د کتاب د ليکلو باعث	۲۱
۴	د انسان عظمت اولويي	۲۳
۵	د عقل تعريف	۲۶
۶	د عقل قسمونه:	۲۹
۷	د عقل اهميت	۳۰
۸	د عقل ساتنه	۴۰
۹	د نشي توکو قسمونه	۴۴
۱۰	۱- خمر	۴۵
۱۱	د خمر معنی په عربي لغت کي	۴۶
۱۲	د خمر معنی د حديث د نظره	۴۹
۱۳	د خمر معنی د مفسرينو د نظره	۵۲
۱۴	د تفسير کبير د نظره	۵۳
۱۵	د تفسير قرطبي د نظره	۵۹
۱۶	د تفسير وسيط د نظره	۶۴
۱۷	د تفسير المراغي د نظره	۶۵
۱۸	د تفسير احکام القرآن للجصاص د نظره	۶۷

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۱۹	دتفسير القرآن الحكيم (تفسير المنار) دنظره	۷۱
۲۰	دتفسير منير دنظره	۷۳
۲۱	دتفسير روح المعاني دنظره	۷۳
۲۲	دتفسير طبري دنظره	۷۴
۲۳	دتيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان دنظره	۷۴
۲۴	دتفسير خازن دنظره	۷۵
۲۵	دتفسير ابن كثير دنظره	۷۵
۲۶	دتفسير مظهری دنظره	۷۶
۲۷	دتفسير بیضاوی دنظره	۷۷
۲۸	دمفسرينو فيصله	۷۸
۲۹	دخمر معنی دفقهي داصولو مطابق	۸۹
۳۰	دخمر لفظ عام دی	۹۰
۳۱	دعام تخصیص په خبر واحد جائزه دی	۹۸
۳۲	دمعطوف دمعطوف علیه په حکم کې داخل دی	۱۰۹
۳۳	داشتراک په علت کې اشتراک په حکم کې واجبوی	۱۱۵
۳۴	دخمر معنی دجمهور و فقهاؤ دنظره	۱۱۹
۳۵	المعني لابن قدامة (فقه حنبلي)	۱۲۸
۳۶	په حدیثونو کې هر نشه کونکې خمر او حرام دی	۱۴۳
۳۷	دخمر ډیر نومونه دی	۱۴۷

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۳۸	نبیذ چې نشه لری حرام دی	۱۴۹
۳۹	نبیذ دهرشی څخه جوړیږي	۱۶۲
۴۰	دخمرد حرمت حکمت	۱۶۶
۴۱	دخمريه وجه پرلسو کسانو لعنت ویل سوی دی	۱۷۱
۴۱	دسکر تعریف د عربي لغت دنظره	۱۷۴
۴۲	دسکر تعریف د فقهی په اصطلاح کې	۱۷۶
۴۳	خمر دنشی دحالتو ووزی حلال دی	۱۸۶
۴۴	۲- ترياق او افیون	۱۹۳
۴۵	دافیون معنی په عربي لغت کې	۱۹۳
۴۵	د ترياق او افیون ترمنځ فرق	۱۹۸
۴۷	دافیون حکم د حدیثونو او فقهاؤ په نظر حرام دی	۱۹۹
۴۸	د نشه لرونکو شيانو په هکله د فقهاؤ قولونه	۲۰۲
۴۹	دهرشی پر نشه باندې حد سته	۲۰۸
۵۰	چې ډیر یی نشه لری دهغه لږ هم حرام دی	۲۲۲
۵۱	ټول دنشی شيان نجس دی	۲۴۳
۵۲	افیون او چرس تر شرابو بد دی	۲۵۳
۵۳	د نشه کونکو په خلاف مبارزه کول	۲۵۴
۵۴	دافیون دپاره د خشخاشو کرل حرام دی	۲۵۹

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۵۵	حلال د حرام مقصد د پار حرام دی	۲۶۶
۵۶	د منشیاتو تجارت حرام دی	۲۶۸
۵۷	د نشه لرونکو شیانو تجارت د فقهاؤ په نزد حرام دی	۲۷۴
۵۸	مال څه ته وایی؟	۲۷۸
۵۹	حرام د مسلمان د پاره مال نه دی	۲۸۳
۶۰	حرام پر کافر خرڅول حرام دی	۲۸۶
۶۱	حرام شی کافر ته بڅښل حرام دی	۲۹۰
۶۱	په حرام شی علاج کول حرام دی	۲۹۷
۶۲	څه علماء په حرامو علاج کول جایز بولی د هغوی جواب	۳۰۱
۶۳	ضرورت څه ته وایی؟	۳۰۲
۶۴	حلال او حرام	۳۱۷
۶۵	په حرام مال نفلی حج کول جایز نه دی	۳۱۹
۶۶	د حرام مال څخه زکات ورکول حرام دی	۳۲۹
۶۷	د افیون څخه زکات او خیرات ورکول حرام دی	۳۳۶
۶۸	د حرام مال په خیرات کې ثواب نسته	۳۴۱
۶۹	په حلال مال کې الله تعالی برکت اچوی	۳۴۳
۷۰	حرام ته حلال ویل کفر دی	۳۴۵
۷۱	څه فتواوی او د هغوی تر منځ تضاد	۳۴۷
۷۲	د بی دلیل فتواو څخه ځان ساتنه	۳۶۲

عنوانونه

شماره	عنوان	صفحة
۷۳	د شریعت خلور اصول یا دلائل	۳۶۹
۷۴	خلور اختلافی اصول	۳۹۰
۷۵	د استحسان مثالونه	۴۱۶
۷۶	د مصلحت قسمونه او مثالونه	۴۲۳
۷۷	د مصلحت شرطونه	۴۲۷
۷۸	په قضاء او حکم کی احتیاط کول	۴۲۹
۷۹	امام ابو حنیفه رحمه الله علیه او د دلیل اهمیت	۴۳۵
۸۰	مسلمان په پوښتنه مکلف دی	۴۴۵
۸۱	۳- د تباکو تعریف او تاریخ	۴۴۸
۸۲	تباکو او دهغه څخه جوړ سوی شیانو حکم	۴۵۱
۸۳	۴- چرس هم حرام دی	۴۸۷
۸۴	تباکو د فقهاؤ په نزد حرام دی	۴۹۱
۸۵	د تباکو د حرمت په هکله لیکل سوی کتابونه	۴۹۵
۸۶	حرام ته حلال و یونکې زندیق دی	۵۰۰
۸۷	په دین کې احتیاط واجب دی	۵۰۳
۸۸	دنشی په خلاف د جنگ کولو حکم سوی دی	۵۰۴
۸۹	د اسلام دین د ټول انسانیت لپاره دی	۵۰۵
۹۰	په اسلام کې حیوان ته تکلیف ورکول جائز نه دی	۵۰۷
۹۱	خاتمه	۵۱۰
۹۲	ماخذونه	۵۱۷

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد او صلاة

الحمد لله الذي أحل لعباده الطيبات وحرم عليهم الخبائث، ونادا عباده المؤمنين نداءً حكيماً بقوله الكريم: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ. (١) والصلوة والسلام على رسول خير خلقه الذي بلغ الرسالة ونصح الأمة، ونادى ربه في خطبته البليغة التي ألقاها في حجة الوداع في ميدان العرفات أمام الناس (أَلَا هَلْ بَلَغْتُ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: «اللَّهُمَّ اشْهَدْ» (٢) وأمرنا بقوله (بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً) (٣) محمد بن عبد الله صلوات الله وسلامه عليه وعلى آله وأصحابه ومن دعا بدعوته إلى يوم الدين.

سريزه

وبعد: دايو حقيقت دی چی تولنه دافراد و خخه جوړه ده، او هر فرد دیتولنی په اصلاح کی دیو مکمل غړی په ډول دخپل توان مطابق مستقل مسؤلیت لری چې دهغی داصلاح لپاره په لاس، تقرير او تحرير سره کوشش وکړی، ځکه مخکه او تولنه دانسانانو لپاره داوسیدلو، ژوند کولو او هو ساینی تاتوبی دی تر څوچی د تولنی داصلاح لپاره کارکیږی نودابه داوسیدونکو لپاره دامن ځانگو وی که نه نو دابه بیادیتولوانسانانو لپاره دبد بختی، شر او فساد یوه ځاله وی، ځکه دغه معاشره اوتولنه دهغی کښتی. مثال لری دکوم په هکله چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي: قَالَ: الشَّعْبُ، أَنَّهُ سَمِعَ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلُ الْمُدْهِنِ فِي حُدُودِ اللَّهِ، وَالْوَاقِعِ فِيهَا، مَثَلُ قَوْمٍ اسْتَهْمُوا سَفِينَةً، فَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَسْفَلِهَا وَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَغْلَاهَا، فَكَانَ الَّذِي فِي أَسْفَلِهَا يَمُرُّونَ بِالْمَاءِ عَلَى

١- سورة النساء آیت ٤٣-٢. صحیح البخاری کتاب المغازی ٣- صحیح البخاری کتاب احادیث الانبیاء

الَّذِينَ فِي أَغْلَاهَا، فَتَأَذُّوا بِهِ فَأَخَذَ فَأَسَا فَجَعَلَ يَنْقُرُ أَسْفَلَ السَّفِينَةِ، فَأَتَوْهُ فَقَالُوا: مَا لَكَ؟
 قَالَ: تَأَذَّيْتُمْ بِي وَلَا بُدَّ لِي مِنَ الْمَاءِ، فَإِنْ أَخَذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَتَجَوُّوا أَنْفُسَهُمْ وَإِنْ تَرَكُوهُ
 أَهْلَكُوهُ وَأَهْلَكُوا أَنْفُسَهُمْ. (۱)

ترجمة: نعمان بن بشیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ خخه روایت دی چې نبی کریم
 صلی اللہ علیہ وسلم وفرماییل: دالله تعالیٰ په حدودو کې سترگی پتونکې او هغه
 چې په مبتلا یا اخته وی دهغه قوم مثال لری. چې په یوه کبستی کې سفر سره کوی
 (اودخای دتعیین په باره کې خپل منځو کې قرعه اندازی سره وکړی، اودقرعه اندازی
 په صورت کې څه کسانوته لاندی اوڅه کسانوته لوړه حصه ورسیرې، نوهغه کسان
 چې په کبسته حصه کې دی هغه داوبو داخستلو لپاره پر لوړو خلگو تیریرې، نو
 دوی په دی باندې په تکلیف کیدله، نودغه لاندی خلگو تیر راواخست داوبو لپاره
 یی دکبستی لاندی سوری ورکاوی دلوری خلگ راغله او ورته وی ویل داڅه کوی؟
 دوی وویل: تا سو زموږ خخه په تکلیف یاست اوموږ داوبو خخه چاره نه لرو.

نواوس که دوی دلاندی خلگولاس ونیوی نوهغوی ته یی هم نجات ورکړی او
 خپل ځانوته یی هم نجات ورکړی، اوکه یی پرینبودله چې سوری ورکړی نو هغوی
 یی هم هلاک کړل اوخپل ځانونه یی هم هلاک کړل.

داچې دټولنی افراد ددین مذهب ژبی اوسرحدونو په حساب سره تقسیم او
 ویشل سوی دی اوهریودخپلی عقدی، مذهب اونظام مطابق په ټولنه کې ژوندکوی
 نومسلمان هم دیومستقل غړی په حیث ترهرچا زیات دټولنی داصلاح مسؤلیت په
 غاړه لری؛ داځکه چې دی دداسې عالمی او جهانی دین منونکې دی چې هغه
 دټولنی داصلاح دپاره دکوشش کولو مسؤلیت دده پرغاړه اچولی دی، او داسلام
 پیغامبر اوددغه دین رسول محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم وخپل ټول امت ته

په یو حدیث کې داسې امر کوی: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا، فَاسْتَطَاعَ أَنْ يُغَيِّرَهُ بِيَدِهِ فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَلْيَسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ. (۱)

ترجمه: ابی سعید خدری رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې ما درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی دی چې ویلی: هرچا چې ستاسو څخه یو منکر ولیدی نوکه یی طاقت وو چې په لاس یی بدل کړی نو هغه دی په لاس تغیر یا بدل کړی، او که یی طاقت نه وو نو هغه دی په ژبه تغیر کړی او که یی دغه طاقت هم نه درلودی نو بیاد یی په زړه کې بد ځنی وړی، او دغه دایمان ضعیف ترینه درجه ده.

ملاحظه: که دپورتنی حدیث لفظونه مطالعه کړو نو وینو چې (مَنْ) په عربی لغت کې داسې عام لفظ دی چې داسلام د دین ټول منونکو ته شامل دی هغه که حاکم او که محکوم وی، عالم او که جاهل وی، نارینه او که ښځه وی، لوی او که کوچنی وی ازاد او که مریی وی دټولو په غاړه دخپل توان په اندازه دټولنی داصلاح کولو دنده ورکړی ده.

بل د (مُنْكَرًا) لفظ دی چې د عربی ژبی د قاعدی مطابق نکیره اوداسې عام دی چې هرلوی او کوچنی بد کار ته شامل دی.

بل د (فَلْيُغَيِّرْ) لفظ دی چې په دی کې د (فا) لفظ د تعقیب دپاره استعمالیږی معنی دا چې دلیدلوسره سمدستی تغیر کړی، ځکه که څه ځنډ او وخت په منځ کې تیرسی نو هغه بیاد عامو خلکو په ذهن کې د حلال او مباح درجه پیدا کوی، ځکه خلگ ورسره عادت سی، دعادت په هکله ویل کیږی چې بیله مرگه نه لیری کیږی کیږی، اودا چې ویل کیږی (دبیان په وخت کې چپ کیدل هم بیان دی) که دیو عالم په مخکې بد کار کیږی اودی نه منع کوی اویا څه نه ورته وایی نو د هغه بد کونکې داسې

عقیده پیدا کړې چې داسې کول حلال او مباح دي، که نه نوزه به چا منع کړي وای. بل د (فبقلبه) لفظ دی، معنی دا که نور طاقت دی نه وی نو په زړه خوبد ورته ووايه. خود زړه دبد وړلو مطلب دادی چې دهغه خایه به ولاړېږي اوددغه منکر کونکې انسان په هیڅ نوع مناسباتو کې به شرکت نه کوي معنی دا چې دده په خوشحالی او غم لکه نکاح، جنازه، اوداسې نورو کې به شرکت نه کوي، اودده سره به خورل چينبل نه کوي، ترڅو دی په معاشره کې یوازې پاته سی نوده ته به دخپلې گناه احساس وسي. اوددغه بده کاره به توبه وباسي، نبی کریم صلی الله علیه وسلم دغه هم دعوت او نهی عن المنکر یوه طریقه بللی ده.

اودغه پورتنی مطلب نبی کریم صلی الله علیه وسلم امت ته په یو بل حدیث کې داسې بیان کړی دی او فرمایي: عَنْ أَبِي عُيَيْنَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا وَقَعَ فِيهِمُ النِّقْصُ، كَانَ الرَّجُلُ يَرَى أَخَاهُ عَلَى الذُّبِّ فَيَنْهَاهُ عَنْهُ، فَإِذَا كَانَ الْغَدُ لَمْ يَمْتَعَهُ مَا رَأَى مِنْهُ، أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيْبَهُ وَخَلِيطَهُ، فَضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ، وَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ، فَقَالَ: {لَعَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} حَتَّى بَلَغَ {وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ} المائدة: ۸۱" قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مُتَكِنًا فَجَلَسَ، وَقَالَ: لَا حَتَّى تَأْخُذُوا عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ، فَتَأْطِرُوهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا. (۱)

ترجمه: دابو عبیده رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دی: کله چې په بنی اسرائیلو کې کوتاهی راغله نو یوسړی به خپل یو ورور په گناه اخته ولیدی او هغه به یی منع کوي (دعوت به یی ورته کوي) خودغه بله ورځ به ده دهغه سره خورل، چينبل اویوځای به ورسره ناست وو (یعنی دگناه په وجه به یی دهغه سره قطع تعلقات نه کول) نو الله تعالی ددوی

زېږونه یو دبله سره ووهل، اوددوی په هکله الله تعالی په قرآن کریم کې داسې وفرمایل: لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. ترڅوچې تردی آیت پوری تلاوت وکړی: وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُواهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ.

راوی وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم څنگ وېلی ووراپورته سواو وی فرمایل تاسو ترهغو د عذاب څخه نسی خلاصیدلای ترڅو تاسو د ظالم لاس ونه نیسی اوهغه پر حق مجبور نه کړی.

نبی کریم صلی الله علیه وسلم چې کوم آیتونه تلاوت کړی دی هغه دغه لاندنی څلور آیتونه دی چې ترجمه اوڅه تفسیر یی د فهم دپاره لاندی لکل کیږی، ترڅو د حدیث په مقصد ښه پوه سو.

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (۷۸) كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (۷۹) تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ (۸۰) وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُواهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ. (۱)

ترجمه: د بنی اسرائیلو پر هغو کسانو چې کافران سوی دی لعنت ویل سوی دی پر ژبه د داود او عیسی بن مریم (علیهما السلام) داپه دی وجه چې دوی د الله تعالی د حکمونو نافرمانی کوله، او د الله تعالی د حدودو څخه به یی تیری کاوه.

چاچې به بدکار کوی هغه به یی نه منع کوی، بېشکه دغه ډیر بدکاروو چې دوی کوی. ډیر ددوی څخه داسې لیدل کیدل چې د کافرانو (او گناه کارانو) سره به یی دوستی کوله، په تحقیق ډیر بد ووهغه څه چې ددوی نفسونو دوی ته وړاندی

کړی وه، چې دهغوی په وجه الله تعالی پردوی په غضب سوی وو، او دوی به تل همیشه په دغه عذاب کې وی.

او که دوی په الله او پر نبی او پر هغه څه ایمان درلودلای چې دغه نبی ته نازل سوی دی، نو دوی به دغه کافران او گناه کاران خپل دوستان نه وای جوړ کړی، خو ډیر ددوی څخه فاسقان دی یعنی د ایمان د دائرې څخه وتلی دی.

تفسیر: هسی خو په ټولو آسمانی کتابونو کې پر ټولو کافرانو لعنت ویل سوی دی دا چې دلته د بنی اسرائیلو د کافرانو خاص ذکر سوی دی دا ځکه چې دوی په گناهونو کې دومره ترحد تیر سوی وه چې په دوی کې مجرم او غیر مجرم یا گناه کار او غیر گناه کار نه سره معلومیدل، دا ځکه چې نه مجرم د جرم اونه گناه کونکې د گناه څخه لاس اخستی اونه غیر مجرم دمجرم لاس نیوی، بلکه ټول یو دبل سره لکه شیرو شکر سوی وه بی تکلیفه یو دبل سره په قول فعل، عمل، خوراک چینباک، په ناسته ولاړه او نورو کې دوستان او ملگری سوی وه، د گناه کونکو او د منکراتو د مرتکبینو هېڅ لاس نیوی نه کیدی اونه د خفگیان او خوابدی اظهار کیدی یعنی غیر مجرمان به دمجرمانو، گناه کارانو او بد عملو سره په ټولو مناسباتو کې یوځای اوسیدل نو دلته الله تعالی د داود او عیسی بن مریم علیهما السلام پر ژبه پردوی لعنت ووايه، لکه څرنگه چې ددوی جرم لوی او غټ وو. همدارنگه دلویو او غټو نبیانو پر ژبه پردوی لعنت وویل سو، چې په فوق العاده ډول تباه کونکې ثابت سو، چې غالباً د همدغه لعنت په وجه ددوی ډیر کسان په ښکاره او باطني ډول بیزوگیان او دبد ځناورانو په شکل مسخ او بدل کړه سوله.

که څه هم ددی آیتونو مصداق دمديني منوری یهودان دی چې دمکې د مشرکانو سره یوځای سوله خود اصول تفسیر لمخې د قرآن کریم مصداق خاص خو حکم یی عام دی یعنی که په رشتیا یهود و د موسی علیه السلام پر صداقت او

تعلیماتو یقین او ایمان درلودلای نودمشرکانوسره به یی دوستی نه کولای، یعنی دالله تعالی اودهغه دمنل سوی رسول سره ددښمنی په وجه دوی ته داسې حالت پیدا سو چې دموحدینوپه مقابل کې دکفارواومشرکینوسره دوستی کوی. (۱)

افسوس چې نن هم ډیرپه نامه مسلمانان داسې دی چې دمسلمانوانو د کافرانو دمقابلې په وخت کې دکافرانوسره دوستی اوحمايت کوی. ډیرافسوز ځای خولادادی چې دفاسقانواوفاجرانو په مجلسونو دعوتونو کې ترهر چا زیات عالمان اوخاص خلگ لیدل کیږی.

داچې موږدهرېدکاره، شراب خور، چرسي، افیوني، هیرویني اوداسې نورو نشیانواوسودخورو، دیتیمانو اوکونډیانو مال خوړونکو اوداسې نوروښکاره بد کارانو چې په ډیرو لویو گناهونو داسې اخته دی چې په ښکاره اوفخرسېری کوی هیڅ عار اوشرم هم نه کوی په هر مناسبت کې پوره حصه اخلو داسې معلو میږی چې په موږ کې هغه ضعیف ایمان هم نسته.

خاص بیا هغه کسان چې په ټولنه کې خاص مقام لری اود دعوت لویه زمه یی هم په غاړه اخسی ده ده لکه عالمان، صالحان اونیکان خلگ چې دهغوی هر عمل په عوامو کې خاص اهمیت لری، ځکه ددوی په ورتلوسره اوپه مناسباتو کې دشرکت کولو اوناسته ولاړی سره نه یوازی داچې وهغوی ته ددا خپلی گناه اوبدو احساس نه کیږی بلکې په آخرکې دی اونور دده امثال دجواز لپاره په دوی دلیل وایی، الله دی نه کوی چې موږ هم دهغه ښی اسرائیلو په ډله کې حساب سو د کومو په هکله چې الله تعالی دغه پورتنی آیتونه نازل کړل، اوموږ ته ښی کریم صلی الله علیه وسلم دغه حدیث هم دهمدغه مقصد لپاره بیان کړی دی اوپه آخرکې راته وایی چې تاسو هم ترهغو د عذاب څخه نسی خلاصیدلای ترڅو تاسو دظالم لاس بند نکړی

۱- تفسیر کابلی جلد اول صفحه ۲۸۲ - ۲۸۵ په مختصر ډول

او هغه پرحق مجبور نکړی.

په حدیث کې راغلی دی: عَنِ الْعُرْسِ ابْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا عُمِلَتِ الْخَطِيئَةُ فِي الْأَرْضِ، كَانَ مِنْ شَهْدَهَا فَكْرُهَا وَقَالَ مَرَّةً: «أُنْكِرَهَا» كَانَ كَمَنْ غَابَ عَنْهَا، وَمَنْ غَابَ عَنْهَا فَرَضِيهَا، كَانَ كَمَنْ شَهِدَهَا. (۱)

ترجمة: عرس بن عميرة کندي روایت کوی چې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: کله چې په مخکې یو منکر یا گناه کول کیږي نو څوک چې حاضر وي او انکار پروکړي نو داسې دی لکه دی چې ځنی غائب وي، او څوک چې ځنی غائب وي او په راضي وي نو داسې دی لکه دی چې پکښې حاضر وي.

بل دا چې وحق او اصلاح ته دعوت کول رب العالمین ددی ټول امت د خیریت نخبه او خاصه بللی ده نو ځکه خوفرمایي: کُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ. (۲)

ترجمة: ای دمحمد (صلی الله علیه وسلم امت) تاسو تر ټولو هغو امتونو خیر یاست چې دخلکو لپاره را ایستل سوی دی چې تاسو هر چاته دمعروف او نیکی حکم کوی او تاسو هر څوک دمنکر او بدی څخه منع کوی، او تاسو په دوام او ثبات سره پر الله تعالی ایمان لری.

خلاصه تفسیر: په دغه آیت کې الله تعالی ددغه موجوده امت دفضیلت او عظمت اعلان کوی او هغه په دی سره چې دوی خلکو ته دعوت ورکوی اودښو کارونو امر ورته کوی اودبدو کارونو څخه یی منع کوی، او په ډیر ثبات سره پر الله تعالی ایمان لری.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ جَرِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُونُ فِي قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِمْ بِالْمَعَاصِي، يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يُغَيِّرُوا عَلَيْهِ

فَلَا يُغَيِّرُوا، إِلَّا أَصَابَهُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَمُوتُوا». (۱)

ترجمة: جریر رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کوی چي مادر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم څخه واوریدل چي ویلی: نسته داسي یوسړی چي دی په یوقوم کي وی او په هغه قوم کي گناهونه کیږي اودوی دهغه پرتغیرکولو قدرت لری اودوی ئی نه تغیرکوی، مگرداچي اللہ تعالیٰ به هغوی په عذاب اخته کړی تردی مخکي چي دوی مړه سی.

دمعاصی (گناهونه) لفظ عام دی: ټول اجتماعی او انفرادی بدکارونه ور څخه مراد دی لکه کفر، شرک، دحرامو کسب کول، حرام خوړل، بدعتونه، بد رسمونه، رواجونه فسق او فجور، او هر راز بد اخلاقیو ته شاملی دی.

ددی منکراتو څخه دمنع کولو هم دحالاتو مطابق مختلفي طریقي دی، کله په لاسونو کله په قلم، کله په ژبه او کله په توره، توپک او جهاد سره وی، الغرض هر مسلمان دخپل توان په اندازه مکلف دی، بل داچي دغه صفت په داسي عمومیت او اهتمام سره چي دغه امت ته ورکول سوی دی په تیرو او پخوانیو امتونو کي نه لیدل کیږي، ځکه چي دغه آخرنی دین او امت دی تردی وروسته بل نبی یا رسول نه راځی چي دخلکو اصلاح وکړي.

داچي موږ په اللہ تعالیٰ، دهغه پر رسولانو او دهغه پر کتابونو ایمان لرو خاص بیا پر آخرنی رسول او کتاب باندې، ددی ایمان داتقاضاده چي اول دخپل ځان او عقیدي اصلاح وکړو یعنی په اللہ تعالیٰ او دهغه پر رسولانو، کتابونو، ملائکو او نورو مومن به شیانو ایمان راوړو او بیا ونورو ته دغه دین ورسوو او بیان یی کړو.

عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمایي: هر څوک چي ستاسو څخه غواړي چي په دغه امت کي شامل سی نو داللہ تعالیٰ شرطونه دی پوره کړي هغه داچي اول

خپل ځان اصلاح کړی اوبیا ونوروته د بنواونیکو امر وکړی اودمنکر اوبدو څخه یی منع کړی، چې همدغه دصحابه کرامو رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین عادت اوخاصیت وو.

څوک چې خپل اصلاح نه کوی اوبل ته نصیحت کوی دغه عمل الله تعالیٰ په خپل کتاب کې ډیر بد بللی دی ځکه فرمایي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ. کَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ. (۱)

ترجمة: ای مومنانو ولی هغه څه وایاست چې خپله په هغه عمل نه کوی، د الله تعالیٰ دغضب راپارولولپاره ډیره لویه ده دغه خبره چې تاسوهغه څه وایاست چې خپله یی نه کوی.

تفسیر: ددی آیت شان نزول څه داسې بیان سوی دی چې په یوځای کې څه مسلمانان سره را ټول سوی وه اوداسې ویل: که موږ ته داخبره رانېکاره سی چې الله تعالیٰ په کوم شی راضی کیږی نوموږ به هغه کار کوو، نو الله تعالیٰ دغه آیت نازل کړی چې ای مومنانو تفسیر کابلی

بلکه په یو بل آیت کې الله تعالیٰ دغه عمل دیهودو دعلماءو عمل بللی دی او فرمایي: اتَّأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ ثَقُلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: دیهودوڅه علماءو به ونوروخلگوته ویل چې اسلام ښه دین دی خو خپله به نه مسلمان کیدل نو الله تعالیٰ دغه آیت نازل کړی: ایاتاسو نوروخلگوته په نیکې سره امرکوی اوخپله یی نه کوی حال داچې تاسو خپل کتاب وایاست، چې په هغه کې دقول اوفعل دنه سمون په صورت کې سخت وعید یا عذاب لیکلی سوی دی. ایاتاسو دخپلو اعمالو په بدی نه پوهیږی.

دپورتني ذکرسوی مسؤلیت لمخې ماته هم داپکارده چې داسلامی ټولنی

د اصلاح په نيت ديو مسلمان غړی په حيث خپل د علم، پوهی او توان په اندازه څه
مسؤوليت ادا کړم او د قلم په څوکو دهغه څه په هکله څه وليکم چې زما د علم او
مطالعی په اندازه د اهميت وړدی.

کیدایسی دغه څه محنت چې زه ټولنی او خپلو مسلمانو وروڼو ته په لیکلی
شکل د کتاب په صورت کې وړاندی کوم د دعوت او د امر بالمعروف او نهی عن
المنکر ذریعه وگرځی، او زما د پاره د آخرت ښه توب ښه او ذخیره سی.

مولوی مطیع الله (عائل)

د کتاب د لیکلو باعث

که څه هم په ټولنه کې هر قسم گناهونه لوی او کوچنی، د اسلام او پاک شریعت څخه هر ډول مخالفتونه وجود لري او لیدلی کیږي، خو زما دمطالعې لمخې د ټولنې او معاشري لپاره تر هر څه نه زیات او ډیر هلاکونکې شی (نشه) ده، ځکه نشه هغه لعنت او بد عمل دی چې د انسان انسانیت، عقل، میړانه، غیرت، جرأت، دین ایمان، اخلاق، صحت، عبادت، صله رحمی او داسې نور هر څه له منځه وړي، نشه داسې یو لعنت دی چې په نشه باندې اخته انسان دومره بی حسه او ظالم سی چې د ښو او بد و تمیز نسې کولای آن تردی چې خپل ژوند هم په خطر کې اچوی او د بل د مال او عزت خو بیخي هیڅ پروانلری، موږ په ټولنه کې وینو چې د چاپه کور، کلی او ښار کې په نشه اخته کسانو د خپل پلار گنې کورنی او اولادونو سره څنگه چلن دی؟

بل دا چې د ټولنې تقریبا هر خاص او عام په څه ناڅه نشه اخته دی، څوک د دولت د زیاتولو او څوک بیا د خوړلو، چښلو یا استعمال کولو په نشه اخته دی.

دا چې نن زموږ په ټولنه کې دنشی هر څومره توکې وجود لري لکه شراب، افیون، چرس، هیروین، تمباکو او داسې نور، دا ټوله جوړونکې، خرڅونکې لري او هم استعمال کونکې لري.

ویل کیږي چې نشه د غم د غلطولو لپاره کول کیږي، خود چا سره د پیسو د زیاتولو غم وی هغه په غلطوی دا چې څومره انسانان او کورونه دده د دغه نشې د پوره کولو په وجه تباه کیږي دهغه غم دی نه کوی ځکه دی خپل د مال د زیاتولو نشه پوره کوی.

څوک چې دنشی استعمال کوی هغه وایی چې زه غم په غلطوم خو دا فکر نه کوی چې بیا به دغه غم په چشی غلطوم ترڅو دواړه په داغه نشه کې تر مرگه پاته

سی نه یوازی دوی تباہ بلکی ددوی اولادونه کورنی اوتوله معاشره ورسره تباہ سی
 نوځکه مایه دی کتاب کې ددغه مطلب دییانولو لپاره داسې هڅه کړی ده
 چې ددغه لاندنی څو ټکو څخه دخپل علم اوتوان په اندازه دمستندو او معتبرو
 کتابونو په حواله په مختصر ډول څه بحث ولیکم ترڅو زما دپاره دآخرت توبنه وی
 اودمسلمانو وړنو دپاره داستفادی وړوگرځی.

که څه هم دبحث څخه مطلوب دپاک اسلامی محمدی شریعت اوحنفی
 مذهب په رڼاکې دنشی اونشیی شیانوحرام والی، دهغوی کښت کول، دهغوی
 تجارت کولو، په هغوی علاج کول، اوپرتولنه اوکورنیو باندې دهغوی مضر اثرات
 اودنشیی شیانو څخه د زکات اوخیرات ورکولو حکم اودزکات اوخیرات په نیت
 قبض کول، اوپرهغوی باندې ثواب غوښتل اوداسې اړونده مسائلو څخه بحث کول
 مطلوب اومقصوددی خودمقدمی په ډول لمړی دغه څو بحثونه وړاندی کیږی لکه
 ۱- دانسان عظمت ۲- دعقل عظمت ۳- دعقل تعریف ۴- دعقل قسمونه ۵- دعقل
 اهمیت ۶- دعقل ساتنه ۷- دعقل خرابونکې نشیی شیان دی.

دنشه کو نکوشیانو دجملی څخه په بحث کې مهم شراب، افیون، چرس،
 تمباکو اوددوی څخه جوړ سوی شیان دی، خو ددی ترڅنگ به په دوی پوری اړونده
 نور بحثونه هم کیږی چې دهغوی تفصیل به په فهرست کې کیږی

په دی لیکنه یا کتاب کې به زما کوشش داوی چې ترهرڅه دمخه به دالله
 عزوجل په توفیق زه دقرآن کریم په آیتونو، دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په
 حدیثونو، داصحابو کرامو رضوان الله تعالی علیهم په آثارو اودفقهاؤ رحمة الله
 تعالی علیهم په اقوالو دلیل لیکمه، او که کومه ملاحظه اوتشریح وی هغه به هم
 انشاء الله تعالی دمعتبرو کتابونو په حواله دهغه کتاب عبارت به لیکم اوبیا به
 دهغه ترجمه په پښتو لیکم ترڅو عربی عبارت دعلماؤ دپاره دقناعت وړسی، او

پښتو ترجمه د باسواده عامو مسلمانو د فهم و پروګرځي دا بايد واضح کړم چې دايتونو ترجمه او تفسير ټوله د تفسير کابلي پښتو دوه جلدی څخه اخستل سوی دی
زما کوشش به داوی چې په ساده او عامه پښتو لکنه وکړم ترڅو هر خاص او عام استفاده ځنی وکړی نوځکه ما د پښتو دا دبیاتو چې څومره پکاروو هغومره مراعت نه دی کړی.

د انسان عظمت اولویي

مورديو مسلمان په حيث چې په دنيا کي تر هر څه کوچنی او تر هر څه لوی شی ته گورو لکه غرونه، دریا بونه، مخکي، آسمانونه، لمر سپوږمۍ ستوري، وریځ، باد، باران، جنتونه، دوزخونه، اوداسې نور ټول دا الله تعالی مخلوق یعنی الله تعالی پیدا کړی دی او هغه څه چې په دنيا کي دی ټول الله تعالی دهمدي انسان لپاره پیدا کړي دی لکه چې الله تعالی په خپل کتاب کي فرمایي: الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ (۱)

ترجمه: اودا هغه الله دي چې گرځولی ئی ده ستاسو دپاره مخکه فرش او گرځولی ئی دی ستاسو دپاره آسمان چت اوناړل کړی دی ستاسو دپاره دآسمان د طرفه اوبه اوپه دي اوبوسره ئي را ایستلي دی ستاسو دپاره هر قسم میوي چي ستاسو دپاره روزي اورزق وی.

اوپه بل آیت کي بیا خاص د مؤمنانو دپاره نعمتونه بیانوی اوفرمایي: وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ. (۲)

ترجمه: اوزیری ورکړه هغو کسانوته چې ایمان ئي راوړی دی اوبښه عملونه ئي کړي دی چې بیشکه دوی لره دي جنتونه چي بهیري لاندې (ترمانیو اوونو) دهغوی ویالی.

جمادات، حیوانات، میوي، داني، خزاني، کانونه اوداسي نور هرڅه چي په سترگو لیدل کیږي یا په غوږونو اوریدل کیږي اویا په کتابونو کې لیکل کیږي یا دالله تعالی دطرفه په رالیدل سوي قرآن کریم کې بیان سوي دي تردغه ټولو لوي او د عظمت خاوند انسان دي ځکه دغه هرڅه الله تعالی د انسان لپاره پیدا کړي دي او دده د کرامت اوفضیلت په هکله الله تعالی په خپل کتاب قرآن کریم کې فرمایي: وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ حَمَلْنَاهُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا. (۱)

ترجمه: په تحقیق ډیر عزت ورکړي دي موږ د آدم اولاد ته سواره کړي مودي دوي پرسوار ليو مرکبانو پړوچه کې او په دریاب باندې (د کښتۍ په وسیله) اورزق روزي موورکړي دی دپاکو شيانو او غوره کړي مودي دوي پر ډیرو هغو چي موږ پیدا کړي دي په ډیر غوره کولو سره.

يعني موږ انسان ته ښه صورت، نطق، عقل، حواس او نور داسي عنايتونه ورکړي دي چي دهغه په وسیله دی د دنیا او آخرت په منفعتونو او ضررونو پوهیږي دښو او بدو ترمنځ تفریق جلاوالی کولایسي نور ټول مخلوقات ترخپل واک او اختیار لاندې راوستلایسي او خپلی چاري ځنی اخستلای سي، په وچه کې د حیواناتو پر شا، او په سندونو او بحرونو کې پر سمندری جهازونو (ابگو ټونو) او پر نورو راز راز نقلیه وسائلو سره بی تکلیفه سفر کولای سي.

دهمدغه انسان لوي پلار آدم علیه السلام ئي د ملائکو مسجود وگرځاوه، يعنی ملائکو ته يې امر وکړی چی سجده ورته وکړی او فرمایي: وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ. سورة البقرة آیت (۳۴)

ترجمه: اویا دکره (ای محمد ص) هغه وخت چې موږ ملائکو ته امر وکړی،

چې آدم عليه السلام ته سجده وکړې، نو ټولو سجده وکړه، خوا بليس نه وکړه، منع ئی وکړه اولوی ئی وکړه دی لادپخوا دالله تعالی په علم کې دکافرانو څخه وو.

خپل لوي جنت ئی ددغه انسان لپاره پیدا کړي دي، دهمدغه انسانانو څخه ئی خپل ټول نبیان اورسولان پیدا کړه اوودوي ته ئی هدایت لپاره راولیږل ان تردی چې خپل آخرنی محبوب پیغمبر محمد مصطفی صلي الله عليه وسلم ئی هم په دوي کي ودوي ته را ولیږي لکه چې الله تعالی فرمایي: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ. (۱)

ترجمة: یعنی په تحقیق راغلي دي تاسوته ای انسانانو دجنس څخه ستاسي رسول چې ډیر سخت اودروند دي پر ده هر هغه کار چې په هغه تاسوته تکلیف رسیږي، دي په هره ممکنه طریقی سره داغواړی چې دده پرامت باندې آسانی وی او دی ډیر حرصناکه دي په هدایت ستاسو کې ای مؤمنانو نهایت مهربان دی.

اوداتوله دنیا او هغه څه چې په دي دنیا کي دي هغه ټوله دهمدي انسان لپاره پیدا کړي دي لکه څرنگه چې الله تعالی په دي آیت کي فرمایي: هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا. (۲)

ترجمة: الله هغه ذات دي چې پیدا کړي ئی دي تاسوته (اي انسانه) یعنی ستاسو دمنفعت لپاره ټول هغه شیان چې په مخکه کي دي.

دغه عظیم انسان ته ترپورتنیو ذکر سوو ټولو نعمتونو څخه علاوه نور هم ډیر نعمتونه ور کړه سوی دي چې نه حسابل کیږي اونه ئی قلم په لیکو کي ځای کولاي سي اونه ئی په سترگو احاطه کیدلایسي ځکه الله تعالی په خپل کتاب قرآن مجید کې فرمایي: وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا. (۳)

ترجمة: اوکه وشمیرئ تاسو ټول افراد دالله نعمتونه وبه ئی نه شمیرئ.

که په پورتنیو ذکر سوی نعمتونو کې فکر وسی نو پوهیږو چې تر ټولو لوی او عظیم نعمت عقل او فکر دي، ځکه ددغه ټولو نعمتونو څخه چې کله انسان صحیح او ګټوره فائده اخلي نو هغه د عقل په ذریعه او واسطه اخلي، که عقل نه وی نودده لپاره دغه ټول بیکاره اوبی فایده دی ځکه موږ وینو چې کوچنيان، لیونیان بیده او نشه انسان د دنیا د نعمتونو څخه په خپله هیڅ فایده نسی اخستلای.

د عقل تعریف

عقل یوه عربی کلمه یا لفظ دی چې په لغت کې منع ته وایی: ځکه دی خپل خاوند د بدې لاری څخه منع کوی یا راکړځوی.

په اصطلاح کې: دده په معنی کې داسې اختلاف دی لکه دروح په معنی کې شیخ الاسلام زکریا الانصاری رحمه الله تعالی علیه وایی: (هو الغریزة یتها بها لدرك العلوم النظرية وكأنه نور یقذف فی القلب فمحله القلب ونوره فی الدماغ)

ترجمه: یعنی عقل یو داسې غریزه یا ماده ده چې په ده سره دنظری علومو ادراک کول کیږي، او دده ځای زړه دی او نور ئی په دماغ کې دی. همدغه رایه دامام مالک، امام شافعی او جمهورو متکلمینو ده (رحمة الله تعالی علیهم).

چاویلی دی چې روح، نفس او عقل په ذات کې سره یو دی خو په اعتبار کې سره جدادی، په دی حیث چې په بدن پوری قائم دی روح ورته ویل کیږي، په دی حیث چې شهواتو او خوندونو ته میلان کوی بیا نفس ورته ویل کیږي او په دی حیث چې د علومو او معارفو ادراک په کول کیږي او یا دکارونو په عواقبو کې نظر په کول کیږي بیا عقل ورته ویل کیږي.

چاویلی دی: (إنه نور روحانی به تدرك النفس العلوم الضرورية والنظرية وجوده عند اجتنان الولد ثم لا یزال ینمو إلى أن یکمل عند البلوغ).

ترجمه: یعنی عقل یو روحانی نور دی چې نفس په هغه سره دنظری او بدهی

علومو ادراک کوی، اودده ابتداء د کوچنی دپیداينست څخه دي اوترڅو کوچنی بلوغ حد ته رسيږي دی غټواله کوی.

چاويلی دی: عقل مصدر دی دهغه غريزي مقابل دی چې هيڅ اختيار نه لری اويا عقل هغه شی دی چې په هغه سره تفکیر او استدلال کول کيږي اود تصوراتو او تصديقاتو ترکیب په کول کيږي. (۱)

البته د ډيرو مسلمانانو او علماؤ په نزد د عربي قاعدی لمخې عقل مصدر دی د عقل يعقل عقلا څخه اخستل سوی دی، دهغه صفت نوم دی چې په عاقل پوری قائم دی، لکه علم په عالم پوری، او معنی يې ده پوهنه او تمیز اودغه معنی د قرآن کریم په ډيرو آيتونو کې اخستل کيږي لکه داچې الله تعالی انسانانوته د قرآن او آيتونو د فهم په هکله فرمایي: كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۲)
ترجمه: همدارنگه الله تعالی تاسوته خپل حکمونه آيتونه بيانوی ددی دپاره چې تاسو وپوهيږي او عمل په وکړي.

په یو بل آيت کې الله تعالی د قدرت د نشانيانو د فهم په هکله فرمایي: أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا. (۳)

ترجمه: ايا دغه کفار په مخکه کې نه دی گرځيدلی چې دبد عملی اود الله تعالی دنا فرمانی اثار او علامی يی ليدلی وای، نوددوی دپاره به داسې زړونه وایي چې په هغوی پوهيدلی وای.

يعنی دوی ته ددغو ورانو او تباه سوی ودانيو د دليلونو څخه هم هيڅکله يو فکر پيدانسو چې د حق په لاره راسی او په رشتيا خبره وپوهيږي.

په بل آيت کې الله عزوجل د دوزخيانو حال بيانوی او فرمایي: وَقَالُوا لَوْ كُنَّا

۱- پاملرنه: دغه پورتنی تقرير د انټرنټ څخه اخستل سوی دی بله خاصه حواله نه لری.

۲- سورة البقرة آيت ۲۴۲ ۳- سورة الحج آيت ۴۶

نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ (۱)

ترجمة: اودغه منکران به وایی که دنیانو ددعوت خبری دقبول په اوریدلو موږ اوریدلی وای، اوموږ خپل ځانونه په پوه کړی وای اویا دپوهی اوعقل څخه موکار اخستی وای، نو نن به موږ ددی دوزخیانو په ډله کې نه وای.

په بل آیت کې الله تعالی دمثالونو دفهم په باره کې فرمایي: (وَلَيْكَ الْآ مَثَالُ نُضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ. (۲)

ترجمة: اودغه ذکرسوی مثالونه (په قرآن کې) موږ دخلقو لپاره بیانوو او په دغه مثالونو نه پوهیږی مگر دعلم خاوندان. دلته هم دعقل څخه پوهنه مراد ده.

دپورتنیو آیتونو اوداسې نورو په استدلال دشریعت فقهاؤ دتکلیف دپاره عقل اوتیمیز شرط بللی دی، معنی داچې لیونی، بی تمیزه کوچنی او بیده په خپلو حالتونو کې په شرعی حکمونو مکلف نه دی که په دغو حالتونو کې دکفر، طلاق، عتاق اوداسې نورالفاظ ووايي نودغه نافذ نه دی.

حکه نبی کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کې فرمایي: عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّغِيرِ حَتَّى يَكْبُرَ، وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ أَوْ يُفِيْقَ. (۳)

ترجمة: عائشة رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایي: ددرو کسانو څخه دتکلیف قلم پورته سوی دی یو دبیده څخه ترڅو چې وینس یا بیداره کیږی، دوهم د کوچنی څخه ترڅو چې بالغ کیږی، دریم دلیونی څخه ترهغو چې عقل یی کارکوی یا پرسد کیږی.

داغه حدیث په بل روایت کې داسې راغلی دی: عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوْ مَا تَذَكَّرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ، عَنْ

الْمَجْنُونِ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ حَتَّى يَفِيقَ وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ. (۱)
 ترجمه: دعلی رضی الله تعالی عنه څخه روايت دی ایاستا یاد نه دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ددرو څخه د(تکلیف) قلم پورته سوی دی، دلیونی څخه چې پرعقل یی غلبه سوی وی ترڅوچې پرسد کیږی، دبیده څخه ترڅوچې بیداره کیږی، دکوچنی څخه ترڅوبالغ کیږی.
 داځکه چې دده عقل پرخپل ځای نه دی اوپه شریعت کې دتکلیف دار او مدار پر عقل بنا دی.

دعقل قسمونه: څه علماء دعقل قسمونه بیانوی ترڅو دتولو معنی گانو تطبیق وسی او وایی: دعقل پنځه قسمونه ذکر سوی دی: ۱- عقل غریزی: هغه دی چې په ده سره دنظری علوموادراک کول کیږی. ۲- عقل کسبی: هغه داچې انسان ئی په معاشره کې دنورو عاقلانو څخه زده کوی. ۳- عقل عطائی: هغه داچې الله تعالی ئی مومنانو ته ورکوی چې ایمان ته لاره په پیدا کړی. ۴- عقل الزهاد: هغه داچې انسان دده په زریعه سره ذاهد جوړسی. ۵- عقل شرفی: هغه زموږ دنبی صلی الله علیه وسلم عقل دي ځکه چې دهغه عقل ترټولو عقلونو مشرف دی.

ځکه عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه وایی: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَابْتَعَتْهُ بِرِسَالَتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وَرَاءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَمْسًا، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ». (۲)

ترجمه: عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایي: بیشکه الله تعالی دخپلو بندگانوپه زړونو کې وکتل نودمحمد صلی الله علیه وسلم زړه ترټولو زړونو

خیروو، نوڅکه ئی دخپل ځان دپاره غوره کړی اوپه رسالت سری مبعوث کړی، او بیایی دخپلو بندگانوپه زړونوکې وکتل دمحمد صلی الله علیه وسلم ترزړه وروسته تودده داصحابو زړونه ترټولو زړونو خیراو غوره وو، نودوی ئی دخپل نبی وزیران جوړکړل، دوی دالله پر دین باندې جنگ کوی، نوهغه څه چې مسلمانان ښه وبولی نو هغه دالله تعالی په نزد هم ښه دی، اوهغه څه چې ددوی په نزد بدوی نوهغه دالله تعالی په نزد هم بد دی.

کیدایسی داپه هغه صورت کې چې دمحمدی شریعت سره ښکاره تضاد او ټکرونه لری، ځکه دشریعت په خلاف دچاقول اهمیت نه لری.

امیر المؤمنین علی رضی الله تعالی عنه وایی: عقلونه دوه دی یومطبوع او بل مسموع، ترڅو چې مطبوع عقل نه وی ترهغو مسموع عقل هم نفع او گټه نه رسوی، لکه څرنګه چې پانده ته دلمر رڼا فائده نه رسوی، واول ته رسول الله صلی الله علیه وسلم په دی قول کې اشاره کړی ده چې فرمایي: (ما خلق الله خلقا اکرم علیه من العقل) وایی: الله تعالی داسې مخلوق نه دی پیدا کړی چې پرده باندې تر عقل مکرم وی. معنی داچې الله تعالی دغه خپل مکرم مخلوق وخپل مکرم او معظم بنده انسان ته ورکړی.

ودوهم ته چې مسموع دی په دی قول سره اشاره کړی ده چې وایی: (ما کسب أحد شیئا أفضل من العقل یهدیه إلی هدی اویرده عن ردی) وایی: هیچا تر عقل ښه شی نه دی کسب کړی ځکه په ده سره وښوته لاره پیدا کوی اودبدو څخه ئی ساتی. (۱)

د عقل اهمیت

د عقل اهمیت تقریباً دهیڅ بصیرت لرونکې څخه پټ نه دی ځکه دا یو ښکاره حقیقت دی چې دهمدغه عقل پر بنیاد الله تعالی انسان دنور و حیواناتو او جماداتو ۱- دغه دعلی کرم الله وجهه قول چاپه انټرنټ کې نقل کړی دی د کتاب حواله نلری

څخه جدا کړي دی او په همدغه عقل او فکر موږ حق او باطل، حلال او حرام او نور ډیر شيان پیژنو، او د همدغه عقل او فکر پر بنیاد الله تعالی موږ په شرعي حکمونو مکلف کړي یو، همدغه عقل دی چې ونښی لاری ته دخپل خاوند لارښود نه کوی.

دهمدغه عقل پرېنا الله تعالی انسان په مخکه کې دخپل خلیفه په توګه راولیږي په قرآن کریم کې رب العالمین دانسان پیداېښت ته داسې اشاره کوی او فرمایي: **وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً..... الآية**

ترجمة: او یاد کړه (ای محمد صلی الله علیه وسلم) هغه وخت چې ستارب ملائکوته وویل: بیشکه زه په مخکه کې خپل خلیفه ګرځونکې پیدا کونکې یم.

او د همدغه عقل پرېنا الله تعالی وده هغه علم ورکړی چې هغه د ملائکو سره نه وو ځکه الله تعالی فرمایي: **وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَقْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ. (۱)**

ترجمة: او الله تعالی آدم (عليه السلام) ته د ټولو شيانو نومونه وروښودله. الله عزوجل آدم عليه السلام ته د هرشي نوم او دهغه حقیقت او خاصیت، فائدي او تاوان وروښود، او د اښودنه بې کلامه پر زړه باندې دالقاء په توګه وه، ځکه بيله علمي کماله څخه خلافت او په دنیا باندې حکومت کول امکان نه درلود.

اوبیایي هغه ټول پرفرشتو باندې عرض کړل، او ورته وئی ویل تاسو ماته ددغو نومونو خبر را کړی که تاسو رشتیا ویونکې یاست.

ملائکو وویل: موږ تاته دټولو عیبونو او اعتراضونو څخه دپاکۍ نسبت کوو، بیشکه ته ښه عالم او ښه د حکمت خاوند یی.

ددی دپاره چې دانسان فضیلت او کمال ملائکوته معلوم سی او هم دالله

تعالیٰ حکمت معلوم سی دداغه شیانو نومونه یی پر ملائکو عرض کړل، اوهغوی دخپل عجز اقرار وکړی اودالله تعالیٰ تسبیح یی وویل، اواقرار یی وکړی چې ته په خپلو کارونو ښه عالم او حکمت والایی.

د انسان د علمی او عقلی فضیلت ثابتیدلو وروسته رب العالمین ټول ملائکو ته داسې امر کوی او فرمایي: **وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ.** (۱)

ترجمه: اویادکړه (ای محمد ص) هغه وخت چې موږ ملائکو ته امر وکړی، چې آدم علیه السلام ته سجده وکړی، نو ټولو سجده وکړه، خوا بلیس نه وکړه، منع ئی وکړه اولوی ئی وکړه، دی لادپخوا دالله تعالیٰ په علم کې دکافرانو څخه وو. کله چې د آدم علیه السلام علمی شرافت ثابت سونو بیائی ملائکو او پیریا نو ته امر وکړی چې آدم علیه السلام ته د تحیی او تعظیم سجده وکړی، په عین حال کې په دغه سره دابلیس دښمنی اود ملائکو اخلاص اومتابعت ثابت سو اوهم د انسان کمال اوشرافت ثابت سو.

په یو حدیث کې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: **عَنْ يَزِيدُ بْنُ سُفْيَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُؤْمِنُ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ بَعْضِ مَلَائِكَتِهِ»** (۱)

ترجمه: یزید بن سفیان وایی: مادابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه څخه واوریدل چې ویله یی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: مو من پرالله عزوجل باندې ترڅه ملائکو ډیر عزتمند دی.

ځکه خوپه یو اوږده حدیث کې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: **«مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ**

الْمَلَائِكَةُ لَتَشْعُرُ أَجْنَحَتَهَا رِضًا لِّطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ الْعَالَمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ، وَمَنْ فِي الْأَرْضِ، وَالْحَيَاتَانِ فِي جَوْفِ الْمَاءِ..... (۱)

ترجمة: خوک چې پرداسې لاری روان وی چې په هغه کې د علم طلب کوی، نو الله تعالی به هغه د جنت دلارو څخه پریوه لاره باندې روان کړی، بیشکه ملائکې د طالب العلم درضادپاره خپل وزرونه فرش کوی، بیشکه د عالم دپاره هغه استغفار غواړی چې په آسمانونو کې دی او هغه چې په مخکه کې دی، اوماهیان داوبو په نس کې دده دپاره دمغفرت غوښتنه کوی، الحديث

دغه ټوله په خپله دانسان اودده د عقل پرعظمت اولویی باندې دلالت کوی چې انسان دخپل عقل په وجه تر ټول ښه اوداحترام خاوند دی.

داچې انسان ته عقل ورکول سوی دی نوڅکه ډیرځله په قرآن کریم کې الله تعالی انسان ته دعقلی نظردعوت ورکوی اواورته کوی چې دالله تعالی په دغه کون اومکان کې فکر تدبر وکړی، اوددی په اسرارو ځان پوه کړی اوفرمایي: {إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ}. (۲)

ترجمة: بیشکه دآسمانونواومخکې په پیداکولوکې، اودشپې او ورځې په اختلاف کې (چې اوږدیرې اوکمیرې، پرله پسې رڼا اوتیاره راځي، یخیرې او گرمیرې) اوپه هغه کښتۍ کې چې په دریاب کې روانه وی اوخلگوته فائده رسوی، اوپه هغه اوبوکې چې الله تعالی دآسمان څخه راکښته کړی دی اوپه هغو سره یی مخکه دمړینې (وچوالی) څخه وروسته ژوندی (زرغونه) کړی ده، اوخواره کړی ئی دی په دغه مخکه کې دهرقسم حیواناتو څخه اوپه گرځولودبادونو کې،

اوپه درولو دهغی وریخی چی مسخره کری سوی ده دمخکی او آسمان په منع کی
(په دغو ټولو کی) خامخا دالله تعالی دوحدانیت دلیلونه دی د عقل د خاوندانو
دپاره.

په پورتنی آیت کی رب العالمین انسانوته خپل د قدرت او وحدانیت
دلائل ورښی، اوهم پرانسان باندې دخپل ونعمتونو د جملی څخه څه نعمتونه
وریادوی، هغه دا چې دومره لوی آسمان بی ستنی درولو کی، اودومره لویه پراخه
مخکه غوړولو اودهغی څخه داوبو دراویستلو اوبهیدلو کی، اودشپی او ورخی
په بدلولو کی، اوپه سندونو دریابونو کی دبیریو په تگ راتگ کی اود آسمان
څخه داوبو په اورولو کی اود باران په اوبوسره دمخکی په شنه کولو کی، اوپه
هغی کی دټولو حیواناتو په ژوندانه اوهستوگنه اوددوی په توالد او تناسل کی،
اودمختلفو جهاتو په راز راز بادونو چلولو کی، اود آسمان اومخکی ترمنځ دوریځو
په درولو کی، په دغو ټولو کی دالله تعالی د قدرت او وحدانیت لوی دلیلونه دی،
اودا دهغه چا دپاره چې عقل ولری اودخپل عقل څخه دفهم اود ادراک کار واخلی،
بنسکاره خبره ده چې عقل نه لری لکه نور حیوانان اویایی په نشو باندې دخپل کار
څخه معطل کری وی نوهغه په دغو دلیلونو نه پوهیږی.

اوالله تعالی په بل آیت کی فرمایي: {وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ
مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ} (۱)

ترجمه: په تحقیق موږ بیان کری دی خلکو ته په دغه قرآن کی دهر مثله، ددی
دپاره چې دوی پند پرواخلی.

اوالله تعالی فرمایي: {هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ

فِيهِ تُسْمُونَ} (۲)

يُنَبِّئُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالْخَيْلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

وَمَا ذَرَأَّا لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ. (۱)

ترجمه: الله تعالى هغه ذات دی چې نازل کړی دی د آسمان د طرفه اوبه چې دهغه څخه تاسو چيښل کوی اودهغه څخه وابنه شنه کيږی اوتاسو په هغوی کې خپل حیوانات گرځوی.

او الله تعالى په دوغو ابو سره کښت، دزیتون، خرماوو، دانگورو تاکان او نور ډیری ستاسو دپاره شنه کوی، بیشکه په دغه (شنه کولو کې ددغو شیانو) دالله تعالى د قدرت لویی نشانیان دی دهغو کسانو دپاره چې غور او فکر پکښی کوی. اومسخرکړی دی (په کار یی لگولی دی) شپه او ورځ، اولمر اوسپوږمی، او ستوری مسخر کړی دی، دده په امر حکم سره، بیشکه په دغو ټولو کې دالله تعالى د قدرت لویی نښان دی دهغه قوم دپاره چې عقل چلوی، دخپل عقل څخه د فهم او ادراک کار اخلی.

اوهغه شیان چې پیدا کړی دی (غوړولی دی) الله تعالى تاسو ته په مخکه کې، حال دا چې ددوی رنگونه، شکلونه اوقسمونه یی مختلف دی، بیشکه ددغه مخلوقاتو په اختلاف کې دالله تعالى د قدرت لوی دلیل دی دهغه قوم دپاره چې پند اخلی اونصیحت قبلوی.

عقل دغوړونو په شان دتوحید لپاره حجت اودلیل هم دی لکه چې الله تعالى ددو زخیان قول نقل کوی او فرمایي: وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ

السَّعِيرِ. (۱)

ترجمة: اووبه وایی دغه منکران که وای موږ چه اوریدلی مو (خبری دانبیائو په دنیا کې په سماع قبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نونه بو وو موږ نن په اهل ملگرد دوزخ کښی.

یعنی موږ په دی نه پوهیدلو چې د انبی به رشتنی وی، که موږ په هغه وخت کې د پوهی او عقل څخه کار اخستی وای او په حقیقت پوهیدلی وای نو نن به ولی موږ د دوزخیانو په ډله کې وای او تاسو ته به د پیغور زمینه برابرید لای. الله عزوجل و دوی ته غوږونه او عقلونه ورکړی وه خودوی خپل غوږونه او عقلونه د حق په ادراک یا پیژندلو کې استعمال نه کړل نو داسې سوله لکه دوی چې غوږونه او عقلونه نه لری.

په بل ځای کې الله تعالی فرمایي: فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: نوموړ دوی ته وویل: ددغی غواپه یو ټوټه غوښه باندی دغه مړی ووهی، نو دی ژوندی کیږی، همداسې الله تعالی په قیامت کې مړی ژوندی کوی او درنښی تاسو ته خپل د قدرت نښانی ددی لپاره چې تاسو غور او فکر وکړی.

په بل آیت کې فرمایي: كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۳)

ترجمة: همداسې الله تعالی تاسو ته خپل حکمونه بیانوی ددی لپاره چې تاسو وپوهیږی او وشرعی احکامو ته خپل عقل متوجه کړی.

په بل ځای کې الله تعالی فرمایي: وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ. (۴)

۱- سورة الملك آیت ۱۰ - ۲- سورة البقرة آیت ۷۳ -

۳- سورة البقرة آیت ۲۴۲ - ۴- سورة البقرة آیت ۱۷۱

ترجمة: دهغو کسانو مثال چي کافران سوی دی لکه دهغه چاچي یوداسي شی ته ناری وهی چي هغه نه اوری مگر تشه بلنه ده اودوی کانه دی، گونگیان دی، پانده دی، نودوی هیخ عقل نه لری چي حق ته لاره پیدا کړی.

یعنی دغه کافران کانه دی چي دحق خبری نه اوری او گونگیان دی چي دحق خبری نه کوی او پانده دی چي سمه لاره نه وینی. مطلب داچي دوی په هیخ شی نه پوهیږي ددوی دغه دری قواوی فاسدی سوی دی نو علم او پوهه به څنگه وکړی.

په بل ځای کي الله تعالی فرمایي: قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ. (۱)
ترجمة: بیشکه موږ تاسوته د قدرت علامی بیان کړی دی که تاسو خپل د عقل څخه کار واخلي او ځانونه په پوه کړی.

په بل آیت کي الله جل جلاله دهغو په هکله فرمایي چي خپل عقل یی دخپل کار څخه معطل کړی وی: إِنْ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: بیشکه بدتر د ټولو حیواناتو دا الله تعالی په نزد هغه دی چي کانه دی دحق داوړیدلو څخه، او گونگیان دی دحق دویلو څخه، او هغه کسان دی چي دوی عقل نه لری. یعنی علم او پوهه نه لری.

غرض دا که دا الله تعالی ورکړل سوی ټولی قواوی په خپل اصلی مقصد کي استعمال نه کړی نو داسي خلق بیشکه تر ټولو حیواناتو بد تر دی.

په قرآن کریم کي د عقل لفظ په مختلفو صیغویا الفاظو سره (۴۹) ځایه راغلی دی چي دغه پخپله د عقل د اهمیت لوی دلیل دی.

اونبی کریم صلی الله علیه وسلم په یو حدیث کي فرمایي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: كَرَّمَ الرَّجُلُ دِينَهُ، وَمُرُوءَتُهُ عَقْلُهُ، وَحَسَبُهُ خُلُقُهُ. (۳)

ترجمة: ابوهریره رضی الله تعالی عنه روایت کوی چي نبی کریم صلی الله

عليه وسلم وفرمايل: چې ديو سړی عزت په دين سره دی، اومیرانه ئی په عقل سره ده، حسب او عزت ئی په اخلاقو سره دی.

داڅه چې نن موږ په دنیا کې وینو لکه لوی جهازونه، ابگوتونه، قسم قسم علاجونه افریشنونه دواگانې، غلی میوی دانې، ریل گاډی، کمپیوټر او نور شیان داتول د عقل محصول او پیداوار دی.

دنبی کریم صلی الله علیه وسلم تربعت مخکې هم څه مشرکانو شراب نه چيښل، اونه ئی د بتانو عبادت کوی، اونه ئی قتل اوزنا کول اودائی دخپل عقل په رڼا کې نه کول ځکه دغه شیان د عقل د خاوندانو سره مناسب نه دی ځکه دغه ټول انسان وتاریکې اوبدبختیوته رسوی.

یوشاعر وایی: وأفضل قسم للمرء عقله -- فليس من الخيرات شيء يقاربه
إذا كَمَلَ الرحمن للمرء عقله -- فقد كملت أخلاقه ومآربه

ترجمه: دسړی لپاره ډیر ښه قسم دده عقل دی + نو دښه شیانو څخه هیڅ شی دده سره مقابله نسی کولای + کله چې رحمن جل جلاله دسړی عقل پوره کړی + نو دده اخلاق او عادتونه پوره سی.

په بل ځای کې رب العالمین دانسان دجسم، عقل، باطنی حواسو، او ظاهری قواوو څخه بحث کوی اوفرمايي: أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ. وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ (۱)
ترجمه: آیا موږ ده ته نه دی ورکړی دوی سترگې چې په وگوري؟ بلکې ورکړی مودی. آیاموږ نه دی ورکړی ده ته یوه ژبه اودوه شونډان (چې خبری، خوراک اوداسې نور په وکړی)؟ بلکې ورکړی مودی. اوموږ ده ته دخیر اوشر دواړی لاری ښودلی دی (چې جنت اودوزخ ته په ځی، یا هغه دمور دوه تی دی چې ماشوم ترپیدا کیدلو وروسته یی هغه ته درودلو لاره وربښودلی ده.

په بل آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ (۱)

ترجمة: بیشکه موږ پیدا کړی دی دجهنم دپاره ډیرکسان دپیریانو او انسانانو څخه، چې دوی لره داسې بی معنا زړونه دی چې هیڅ نه پوهیږی، او دوی لره داسې بی فائدی سترگې دی چې په هغوی سره «دقدرت نښانی» نه وینی، اودوی لره داسې بی کاره غوږونه دی چې دوی په هغوی سره «دالله آیتونه» نه اوری، دغه کسان دهغو چارپایانو په شان دی بلکې دوی ترچارپایانو ډیر گمراهان دی، همدغه کسان ډیر غافلان دی.

په بل آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَّمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَّتَبَطَّشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ﴾ (۲)

ترجمة: آیا سته دوی ته داسې پښی چې دوی په هغوی سره تلل کوی؟ آیا سته دوی ته داسې لاسونه چې دوی په هغوی سره نیول کوی؟ آیا سته دوی ته داسې سترگې چې دوی په هغوی سره لیدل کوی؟ آیا سته دوی ته داسې غوږونه چې دوی په هغوی سره اوریدل کوی؟

دغه پورته ذکرسوی حواس ددوی سره ټول سته خوبیا هم رب العالمین دوی ته چارپایان اویا ترهغوی گمراهان ویلی دی، داځکه په دغو حواسو باندې چې دهرشی احساس وسو نوهغه ټول خپل محسوس پر عقل عرض کوی عقل بیا دښو اوبدوفیصله ورکوی، نوکه عقل جوړ اوسالم وی نوصحیح فیصله ورکوی اوکه هغه صحیح نه وی نوبیا غلته فیصله ورکوی، دمثال په ډول که پښي یو خواته ځی نواول د عقل سره مشوره کوی چې دغه ځای ته تلل مناسب دی که نه؟

لاسونو یوشی ته وروړی نواول د عقل سره مشوره کوی چې لاس وروړل مناسب دی که نه؟ که په سترگو یوشی ته گوری نواول د عقل سره مشوره کوی چې ورته کتل مناسب دی که نه؟ په غوږو یوشی اوری نواول د عقل سره مشوره کوی چې اوری دل یی مناسب دی که نه؟ اوداسې نور، نوکه عقل فاسد وی او غلطه مشوره ورکړی نو هغه انسان بیا په گناه اخته سی، اویا داسې جرم وکړی چې هغه دده د بربادی سبب وگرځی، اوداسې موږ په خپله ټولنه کې ډیر وینو چې د غلطی مشوری او غلطی فیصلی ډیر بد انجام وی.

چاویلی دی: چې عقل ته ځکه عقل وایی چې دغه د عقل پرځای استعمالیږی او عقل په عربی اصطلاح کې داوښ ځنگون بندته ویل کیږی ځکه چې کله انسان د بدو اراده وکړی نو عقل دی د بده کاره څخه راگرځوی. دا چې یو څوک د عقل سره بیا هم په نشه او بدو کارونو اخته وی داسې دی لکه ده چې دخپل عقل څخه استفاده نوی کړی، یا داسې دی لکه دی چې عقل نه لری خو موږ ته عاقل معلومیږی ځکه د عقل خاوند خپل ځان ته ضرر نه رسوی.

د عقل ساتنه

د پورتنی څه تحقیق څخه معلومه سوله چې اول انسان د الله تعالی د ټولو مخلوقاتو څخه یولوی عظیم مخلوق دی اویا ددغه اشرف المخلوقات ته چې څومره نعمتونه ورکول سوی دی دهغوی ټولو څخه زیات د اهمیت وړ نعمت عقل دی، ځکه دانسان دخلقت د حکمتونو څخه کیدای سی داهم وی چې الله تعالی د دنیا تعمیر په انسان کوی، او هغه قسم قسم خزانی چې رب العالمین په مخکې، آسمانونو او دریاوونو کې دانسان دپاره ساتلی دی هغه دانسان په ذریعه راوباسی، همدغه انسان دی چې دمخکې دنس څخه یی راز راز معدنونه، پترویل، مس او داسې نور شیان راوايستل او خپل په نفع یی استعمال کړل، همدغه دانسان عقل

دی چې په فضاء کې نه یوازې داچې انسانانو ته یې دښه هوسا او آسانه سفر زمینه
برابره کړې ده بلکې سپوږمۍ، مریخ او نورو سیارو ته یې هم خپل ځان ورسوی،
همدغه د انسان عقل دی چې د سمندرونو دریاوونو سینې یې څیری کړې او د هر قسم
ابګوتونو او دریابو وسایلو په ذریعه یې د دنیا د کونجونو او طرفونو لاری لنډې کړې
همدغه د انسان عقل دی چې د علم، پوهې، تعلیم او تربیې په اړخ کې حیرانونکې
ګامونه پورته کړه، او همدارنګه د علاجونو او دوا سازی په لړ کې هم تر ډیره حده نه
ستړې کیدونکې هلې ځلې کړې دي. ددی نه علاوه چې انسان څومره دښیګنۍ
کارونه کوي او یادېدو او ضررونو څخه ځان ساتي نو هغه ټول په عقل کولای سی
چې عقل نه لری هغه نه ځان ته اونه بل ته نفع رسولای سی.

نو لکه څومره چې عقل مهم دی هغومره ئی ساتنه هم مهمه ده نو ځکه د اسلام
په مقدس دین کې ټول هغه څه حرام کړل سوی دی چې عقل ته ضرر رسولی.

د عقل د ساتنې یوه طریقه داده: چې دسر او هغه چې په سر کې دی حفاظت او
ساتنه یې وسی ځکه د عقل مرکز سردی، نو د سر ساتنه او پر هغه باندې د نه وهلو امر
سوی دی، ترڅو حفاظت یې وسی، د الله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په دی
هکله فرمایي: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ». قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَسْتَحْيِي وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، قَالَ: «لَيْسَ
ذَلِكَ، وَلَكِنَّ الْإِسْتِحْيَاءَ مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ أَنْ تَحْفَظَ الرَّأْسَ وَمَا وَعَى، وَالْبَطْنَ وَمَا حَوَى،
وَتَذْكُرَ الْمَوْتَ وَالْبَلَى، وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ تَرَكَ زِينَةَ الدُّنْيَا، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ اسْتَحْيَا مِنَ اللَّهِ
حَقَّ الْحَيَاءِ. (۱)

ترجمه: عبد الله بن مسعود رضی الله عنه روایت کوی چې رسول الله صلی
الله علیه وسلم وفرمایل: د الله تعالی څخه داسې حیا وکړی لکه څرنگه چې دده حق

دی ، موږ وویل ای دالله رسوله شکر دی الحمد لله موږ دالله تعالیٰ څخه حیا کوو ، ده وویل داصحیح ده خودده حق دادی چې دسراودهغه څه چې په سرکې دی حفاظت وکړی اوبیانس اوهغه څه چې په هغه کې سته حفاظت وکړی اوبیادمرگ اودهږو کو دخرابیدلو یادونه وکړی اوڅوک چې دآخرت کامیابی غواړی هغه دی ددنیا دزینت څخه ځان وساتی اوڅوک چې داسې وکړی نوهغه دالله تعالیٰ څخه دحیا کولو حق ادا کړی .

په یوبل حدیث کې فرمایي : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ» . (۱)

ترجمة: ابوهريرة رضي الله تعالى عنه دنبی علیه السلام څخه روایت کوی چې ده ویل که یوه ستاسو څخه دخپل ورور سره جنگ کوی نودمخ څخه دی ځان وساتی .

داغه حدیث په ابو داود کې په داسې الفاظو راغلی دی : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : «إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَّقِ الْوَجْهَ» . (۲)

ترجمة: ابوهريرة رضي الله تعالى عنه دنبی صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوی چې ده ویل : که ستاسو څخه چا وهل کول نودمخ څخه دی ځان وساتی .

اومخ دسره څخه دی ځکه یوروايت داسې راځي : عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : «مَا فَوْقَ الذَّقَنِ مِنَ الرَّأْسِ فَلَا يُحْمَرُهُ الْمُحْرَمُ» (۳)

ترجمة: دنافع څخه روایت نقل سوی دی چې عبدالله بن عمر (رض) به ویل : دزنی څخه لوړ دسر څخه دی محرم دی (داحرام په حال کې) نه پټوی .

نه یوازی داچې پرمخ باندي وهل منع دی بلکهې داسلام پیغامبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم په دی هکله سخته سزاهم بنودلی ده اوفرمایي : عَنْ

۱- مسلم کتاب البر والصلة والأدب ۲- ابوداود کتاب الحدود ۳- موطأ امام مالک کتاب الحج

عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ» (۱)

ترجمة: زموږ پر سنتو باندې نه دی هغه څوک چې دلاس په ورغوی دچامخ ووهی، یادچاگریوان یا جامی ورڅیری کړی، یا هغه چې جاهلیت ته دعوت کوی هغه داچې پرمړی باندې ژړا او فریاد کوی.

دپورتنیو حدیثونو په استدلال علماء اوفقهاء کرام دمخ اوسر وهل حرام بولی ان تردی چې دشرعی حدودو دنافذ کولو په وخت کې به یی هم برسر اومخ نه وهی، ځکه دتجربې دمخې پرسر وهلو یا لویدلو سره ډیرځله دانسان عقل خراب سوی او لیونی سوی دی.

دحنفی فقهی په یو ډیر معتمد کتاب کې دغه مسئله په داسې الفاظو سره تشریح سوی ده: وَلَا يُجْمَعُ الضَّرْبُ فِي غَضَبٍ وَاحِدٍ؛ لِأَنَّهُ يُفْضَى إِلَى تَلْفِ ذَلِكَ الْغَضَبِ، أَوْ إِلَى تَمْزِيقِ جِلْدِهِ، وَكُلُّ ذَلِكَ لَا يَجُوزُ، بَلْ يُفَرَّقُ الضَّرْبُ عَلَى جَمِيعِ الْأَعْضَاءِ مِنَ الْكَتِفَيْنِ وَالذَّرَاعَيْنِ وَالْعَضْدَيْنِ وَالسَّاقَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ إِلَّا الْوَجْهَ وَالْفَرْجَ وَالرَّأْسَ؛ لِأَنَّ الضَّرْبَ عَلَى فَرْجٍ مُهْلِكٌ عَادَةً، وَقَدْ رُوِيَ عَنْ سَيِّدِنَا عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَوْقُوفًا عَلَيْهِ وَمَرْفُوعًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «اتَّقِ وَجْهَهُ وَمَذَاكِرَهُ» وَالضَّرْبُ عَلَى الْوَجْهِ يُوجِبُ الْمِثْلَةَ وَقَدْ «لَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْمِثْلَةِ» وَالرَّأْسُ مَجْمَعُ الْحَوَاسِّ وَفِيهِ الْعَقْلُ فَيُخَافُ مِنَ الضَّرْبِ عَلَيْهِ قَوَاتُ الْعَقْلِ أَوْ قَوَاتُ بَعْضِ الْحَوَاسِّ. (۱)

ترجمة: وهل به پریوه اندام یوځای نه کیږی، ځکه دغه داندام دتلف کولو او یا دجلد وڅیری کیدلوته مفضی کیږی، اودغه جائز نه دی، بلکې دغه وهل به دبدن پراعضاو تقسیم کیږی لکه وږی، لاسونه، پندۍ، پنبی مگر نه مخ، ذکر اوسر، ځکه عاده پر ذکر وهلو سره انسان هلاک کیږی، بیشکه دعلی رضی الله

تعالی عنه څخه روایت دی، اوده دغه حدیث پرده باندې موقوف اورسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم رسولی دی: هغه داچې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: تاسو دده دمخ او ذکر څخه ځان وساتئ، او پرمخ باندې وهلو سره مثلث راځئ اورسول الله صلی الله علیه وسلم دمثلث څخه منع کړی ده، اوسر دتولو حواسو ځای دی، او په ده کې عقل دی، اوددی ویره سته چې پرسر وهلو سره دده عقل فوت سی، اویانور حواس ورسره فوت سی.

دعقل دساتلو دوهمه طریقه داده: چې ټول نشه کونکې شيان حرام بلل سوی دی ځکه چې دنشی استعمال انسان نشه کوی اونشه پرعقل پرده اچوی اودخپل طبیعی کارڅخه یی معطل کوی نه یوازی داچې حرام بللی سوی دی بلکې دهغوی څخه پرهیزکول لازم بلل سوی دی، داهم دعقل دحفاظت یاساتلولپاره دی.

دنشیی توکو قسمونه

نشیی توکي: څه علماؤ پرمائع اوجامد اوڅه علماؤ پر طبیعی او مصنوعی تقسیم کړی دی خو په عربی کتابونوکې پرمسکر، مخدر اومفتر باندې تقسیم سوی دی.

طبیعی: لکه شراب، تریاق، چرس، تمباکو اوددوی څخه جوړ سوی مختلف شيان. مصنوعی: لکه څه دنشی پیچکاری، هیروین، گولی، کپسولونه اوداسې نور چې په کارخانوکې د ماشینانو په ذریعه جوړیږي.

دلته زموږ مطلب دنشی اودهغه دحرام والی سره دی ددوی دنومانو اوددوی دطبیعت سره نه دی چې څه نوم اوماده یی ده، کوم شی چې انسان نشه کوی دهغه دحل یا حرمت دقرآن اوحدیث اود فقهاؤ داوصولو مطابق بیان کوو تر څوددغو ناولوشیانو حقیقت معلوم سی، ترڅویوپاکه ټولنه جوړه کړواود پاکې نفقې خاوندان سو اودالله تعالی درحم قابل جوړسو.

۱- خمر

لمری دنشی توکودجملی خخه خمر دی چې د اسلام په دین کې ډیر بد او حرام بلل سوی دی اود ټولو خبائثو مور اود ټولو شرونو کیلی ورته ویلی سوی دی ځکه چې په یواثر کې راځی: عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: "اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ." (۱)

ترجمه: ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث دخپل پلار خخه روایت کوی چې ما دعثمان رضی الله تعالی عنه خخه واوریدل چې ویلی دشرابو خخه پرهیز وکړی ځکه دغه دټولو بدیو مور ده.

په بل اثر کې راغلی دی: عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَشْرَبِ الْخَمْرَ، فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ» (۲)

ترجمه: ابی درداء رضی الله تعالی عنه خخه روایت دی چې ماته خپل خلیل صلی الله علیه وسلم وصیت وکړی چې خمر مه چینه ځکه دادټولو شرونو کیلی ده. اونن خمر په ټوله اسلامی او غیر اسلامی دنیا کې دعامی بلوا صورت اختیار کړی دی، او په عامو بازارونو کې بیله کوم عار او شرم خخه خرڅیږی او رانیول کیږی او چینل کیږی.

که څه هم مسلمانان د(خمر) په حرام والی کې څه شک او شبهه نه لری، خو څه علماؤ دخمر په معنی او حقیقت کې داسې اختلاف کړی دی چې دهغه دوجهی خخه څه عوامو او خواصو ته داسې لاری پیدا سوی دی چې دهغوی په وجه حرامو ته مباح وایی، او عوام دهغوی پر استعمال جرأت کوی، ځکه د فقهی په کتابونو کې دخمر دلفظ په معنی کې اختلاف نقل سوی دی، اودنورو منشیاتو په هکله هم د فقهائو یو نظرنه لیدل کیږی.

نوځکه ترهرڅه دمخه به دخمر دمعنی تعریف وکړو چې خمر دعربی لغت په کتابونو کې، او په نبوی حدیثونو کې، دقرآن کریم مفسرینو په خپل تفسیرونو کې څه معنی کړې ده، او همدارنگه داصول فقهی دقانون دمخې څه معنی کیدای سی، او بیا دفقهاؤ په نظر کې څه ته وایی، اوبیا به یی دحرمت اودهغه وجهی ته نظر وکړو. اوبیا به دخپل علمی توان په مطابق دنورو نشی توکو یا موادو څخه څه بحث وکړو. داځکه چې دخمر دحراموالی علت او حکم معلوم سی نو دنورو حکم هم آسانه معلومیږی. اودا به معلوم سی چې دتولو علت یودی که جدا که علت یو وی نو حکم یی هم یودی چې حرام دی.

دخمر معنی په عربی لغت کې

په قرآن کریم کې الله تعالی د(خمر) کلمه ذکر کړې ده، خمر یو عربی لفظ دی دعربی ژبی دلغت په کتابونو کې دوی معنی گانی سوی دی یو دا چې دخمر لفظ عام دی وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی، دوهم دا چې خمر یوازی دانگورونشه کونکې شیري ته ویل کیږی، دغه دواړی معنی گانی دلغتو په کتابونو کې ذکر سوی دی، لکه څرنگه چې ددغه لاندنیو تعریفونو څخه معلومیږی:

۱- وَالْخَمْرُ: مَا أَسْكَرَ مِنْ عَصِيرِ الْعِنَبِ لِأَنَّهَا خَامَرَتِ الْعَقْلَ. وَالتَّخْمِيرُ: التَّغْطِيَةُ، يُقَالُ: خَمَّرَ وَجْهَهُ وَخَمَّرَ إِنَاءَكَ. وَالْمَخَامَرَةُ: الْمُخَالَطَةُ.
وَالْخَمْرُ: مَا خَمَّرَ الْعَقْلَ، وَهُوَ الْمُسْكِرُ مِنَ الشَّرَابِ، وَهِيَ خَمْرَةٌ وَخَمْرٌ وَخُمُورٌ مِثْلُ ثَمَرَةٍ وَتَمْرٍ وَتُمُورٍ. (۱)

ترجمه: خمر دانگورو نشه کونکې شیر ده، اودغه ته خمر ځکه ویل کیږی چې عقل خرابه وی او گډه وډکوی، اوتخمیر پرده اچولوته وایی، اوداسې ویل کیږی (مخ یی پټ کړی، خپل لوبنی پټ کړی، اومخامره گډه وډ کولوته وایی.

بل تعريف داسې سوى دى: خمر هغه شى ته ويل كيږي چې عقل پتوي او دغه نشه كونكي شراب دى، اودغه د خمره و خمر و خمور په الفاظو سره راځي لكه ثمره و ثمر و ثمور.

۲- قال الفيروز آبادي: الخمر: ما أسكر من عصير العنب، أو عام، والعموم أصح، لأنها حرمت، وما بالمدينة خمر عنب، وما كان شرابهم إلا البسر والتمر، سميت خمرًا لأنها تخمر العقل وتستثرة، لأنها تركت حتى أذركت واختمرت أولها تخمر العقل، أي: تخالطه. (۱)
ترجمة: فيروز آبادي وايي: خمر په لغت كې دانگورو نشه كونكي شيره ده (يعام دى) اودغه عاموالى صحيح دى، ځكه خمر په مدينه كې حرام سوله او په مدينه كې په دغه وخت كې دانگورو شراب نه وه، ددوى شراب په دغه وخت كې نه وه مگر دلنډى او وچې خرما څخه وه، ودغه شيرى ته ځكه خمر وويل سول چې پر عقل پرده اچوى او پتوي، اوياخكه چې دوى خپله پت ساتل كيږي ترڅو داسې گاته سى چې نشه پيدا كړي، ياخكه خمر ورته وويل سول چې عقل گډه وه كوى.

۳- وقال الذبيدي: بشرح صاحب القاموس: الخمر: ما أسكر مادتها موضوعاً للتغطية والمخالطة في ستر، كذا قاله الراغب والصاغاني وغيرهما من أرباب الاشتقاق، وتبعهم المصنف في البصائر.

واختلف في حقيقتها، فقل هي (من عصير العنب) خاصة، وهو مذهب أبي حنيفة، رحمه الله تعالى، والكوفيون، مراعاة لفقهِ اللغة: (أو عام) أي ما أسكر من عصير كل شيء لأن المدار على السكر وغيوبة العقل، وهو الذي اختاره الجماهير. (۲)

ترجمة: زبيدي د قاموس د عبارت شرح كوى او وايي: خمر هغه شى دى چې نشه لري، اودغه ماده د پرده اچولو او گډوډ كولو دپاره وضع سوى ده، اودغه قول دراغب، صاغانى اوددوى نه علاوه نورداشتقاق عالمانو هم ويلى دي او مصنف هم

په خپل بصائر نومی کتاب کې ددوی اتباع کړی ده.

دخمر په حقیقت کې اختلاف دی: چا ویلی دی: دغه خاص دانگورو دشیری څخه وی، دغه قول دامام ابوحنیفه (رحمة الله تعالى علیه) اونورو کوفیانو دی ترڅو دغه دلغت مراعت سوی وی (اودعام) دلفظ تشریح کوی او وایی: یعنی دخمر څخه دهرهغه شی شیریه مراد ده چې نشه لری، ځکه دلته مراد نشه اودعقل غائب کول دی، همدغه معنی جمهورو علماؤ اختیار کړی ده.

۴- الخمر: المسکر من عصير العنب وغيره، وهي مأخوذة من خمر الشيء إذا ستره وغطاه، سميت خمرًا لأنها تستر العقل وتغطيه، ومنه قولهم: خمرتُ الإناء أي غطيته.

قال الزجاج: الخمر في اللغة: ما ستر العقل، يقال: دخل فلان في خمار الناس أي في الكثير الذي يسترفيهم، وخمار المرأة سمي خمارًا لأنه يغطي رأسها. (۱)

ترجمة: خمر هغه نشه کونکې شی دی، دانگورو دشیری څخه وی اوکه بيله انگورو دبل شی څخه جوړ سوی وی، اوخمر دشی دپتیدلو څخه اخستل سوی دی، چې کله شی پټ کړل سی او پرده پرواچول سی، خمرته ځکه خمر وایی چې دوی عقل پټوی او پرده پراچوی، دهمدی څخه ویل کیږی چې «ماشی پټ کړی چې کله پرده پرواچوی».

زجاج وایی: خمر په لغت کې هغه شی ته وایی چې عقل پټوی، ویل کیږی: (فلانی دخلگو په خمار کې دی یعنی په دومره ډیرو خلگو کې دی چې په دوی کې پټ سو، دښځی پونی ته خمار ویل کیږی ځکه ددی سرپټوی.

که پورته ذکر سوی تعریفونوته وگورو نو وینو چې دغه الفاظو په تغیر دټولو په منځ کې یوه مشترکه معنی سته هغه دعقل پتیدل دی، ځکه دخمر معنی پتیدل دی، اوداښکاره خبره ده چې دعقل پتیدل دادی چې دخپله کاره څخه معطل سی

هغه داچې فهم او ادراک نسی کولای او خپل خیر او شر نه سره پیژنی اودغه د عقل معطل کیدل په نشه سره کیږي نشه دهرشی چې وی اودانگور وداو بوڅخه جوړسوی شراب هم هغه وخت حرام دی چې نشه پیدا کړي، چې دنشی حد ته نوی رسیدلی یا دنشی د حال څخه ووزی نوهغه هم حرام نه دی، معلوم سو چې اصل نشه حرامه ده. که دلسان عرب مصنف خاص تعریف کړی دی هم مراد د عقل پتیدل یا دخپلی اساسی وظیفی څخه معطل کیدل دی، که دغه نورو عام تعریف کړی دی دهغوی هم داغه مطلب دی چې هر هغه شی چې نشه لری او په هغه سره عقل دخپل کار څخه معطل کیږي نوهغه حرام دی.

دزجاج په تعریف کې په صراحت سره لیکلی دی چې هر هغه شی ته ویل کیږي چې عقل پتوی، او عقل په نشه پوتیږي دهرشی چې وی. دپورتنیو ټولو تعریفونو څخه معلومه سوله چې د عربی لغت اکثریت پردغه دی چې دخمر معنی عامه ده وهر هغه شی ته ویل کیږي چې نشه ولری.

د خمر معنی د حدیث دنظره

دلغت په معنی گانو کې یوشی ښکاره معلوم سوهغه داچې مدار یی پتول، پرده اچول او گډوډ کول دی، دهمدی څخه (په عربی ژبه) کې د ښځی پورنی یا هغه ټوکر ته چې داخپل سر یاد ښایست ځایونه په پتوی خمار ویل کیږي، ځکه الله عزوجل فرمایي (وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ) (۱)

ترجمة: او وادی چوی پوننی خپل پرگریوانونو خپل.

همدغه پورتنی دپتیدلو معنی دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په ډیرو حدیثونو کې بیان سوی ده: ۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَمَرُوا الْآيَةَ، وَأَجِفُّوا الْأَبْوَابَ، وَأَطْفُوا الْمَصَابِيحَ، فَإِنَّ الْفُؤَيْسِقَةَ

رُبَّمَا جَرَّتِ الْفَتِيلَةُ فَأَخْرَقَتْ أَهْلَ الْبَيْتِ» (۱)

ترجمة: رسول الله صلى عليه وسلم فرمایى: د خوب خخه مخکې لوښى پوتوى اودروازى بندوى او چراغ گل کوى خکه چې کله کله موږک د خراغ پليته کشوى او کور والا سوځي (خکه ددغه خخه اورلگيږي).

په بل حديث کې راغلى دى: ۲- عَنْ زُرْعَةَ بْنِ جَرْهَدٍ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ، قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَأَى فَخِذِي مُنْكَشِفَةً، فَقَالَ: «خُمْرٌ عَلَيْكَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ». (۲)

ترجمة: زرعة دجرهد اسلمى رضى الله تعالى عنه زوى دخپل پلار خخه چې (داصحاب صفة خخه وو) روايت کوى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم کښينستى او زما لوخ ورون يى وليدى نو وى ويل پر خپل ځان پرده واچوه اياته نه يى خبر چې ورون عورت دى.

په بل حديث کې راغلى دى: ۳- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، خَتَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى مَعْمَرٍ بِفَنَاءِ الْمَسْجِدِ مُحْتَبِيًا كَاشِفًا عَنْ طَرْفٍ فَخِذَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خُمْرٌ فَخِذُكَ يَا مَعْمَرُ؛ فَإِنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ» (۳)

ترجمة: محمد بن جحش خخه روايت دى چې نبى صلى الله عليه وسلم د مسجد بغل ته تيريدى چې دمعمر دورانه خه حيصه لوخه وه، نوده ته نبى صلى الله عليه وسلم وويل: اى معمره خپل ورون پټ کړه بيشکه ورون عورت دى.

په بل حديث کې راغلى دى: ۴- عَنْ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَائِشَةَ نَزَلَتْ عَلَى صَفِيَّةَ أُمِّ طَلْحَةَ الطَّلَحَاتِ، فَرَأَتْ بَنَاتٍ لَهَا يُصَلِّينَ بِغَيْرِ خُمْرٍ قَدْ حِضْنَ، قَالَ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَا تُصَلِّينَ جَارِيَةً مِنْهُنَّ إِلَّا فِي خِمَارٍ. (۴)

۱- رواه البخارى كتاب الامتدان حديث نمبر ۱۲۲۳ -- ۲- مسند امام احمد حديث نمبر ۱۵۳۶۶

۳- مسند امام احمد بن حنبل حديث نمبر ۲۱۴۵۶ - ۴- رواه امام احمد فى مسنده حديث نمبر ۲۳۵۰۵

ترجمة : دمحمد څخه روايت دی چې عائشة رضي الله تعالى عنها دطلحة دمور صفیې کړه راغله او ددی لونی یی ولیدلی چې بيله پورنی یی لمونځ کوی او دوی ته حیض ورغلی یعنی بالغانی وی، دی وایی نو عائشة «رضی الله تعالى عنها» ورته وویل چې ددوی څخه دی پیغله بيله پورنی لمونځ نه کوی.

دپورتنیو ټولو حدیثونو څخه ثابته سوله چې دخمر معنی پتیدل دی، داچې شرابو ته خمر وایی ځکه دانسان عقل پتوی یعنی دخپلی وظیفی څخه بندوی.

دهمدغه دلائلو پر بنیاد یو عالم په خپل کتاب کې لیکلی دی: وقد أطلق اسم الخمر على سائر الأنبذة المسكرة، لما فيها من مخمرة العقل، وكان الإطلاق اللغوي قائما على أساس الستر والتغطية والمخالطة. (۱)

ترجمة: اودخمر اطلاق پر ټولو نشه کونکو شربتونو باندې کیرې؛ ځکه چې په دوی کې هغه څه سته چې پر عقل پرده اچوی اود لغت دټولو معنی گانو اساس اوبنیاد ستر، پرده اچول او گډوډ کول دی.

یوبل دوخت ډیر ښه عالم په خپل کتاب کې لیکي: ويستوي في نظر الإسلام كل مسكر، لأن المسكر في اللغة الخمر، وكل ما يسكر ويذهب بالعقل من الخمرة وما فيها معناها كالحشيش والأفيون، فكل مسكر خمر مهما تعددت أشكاله وألوانه، ومهما وضع له الناس من مسميات وألقاب، فيدخل في ذلك كل مائت اسكاره من أى مادة حتى ولو كانت خبزا او ماء، كما روى عن عائشة رضي الله تعالى عنها، أنها قالت (لاأحل مسكرا وإن كان خبزا او ماء) وسواء كان نينا او مطبوخا، مأكولا او مشروبا، جامدا او مائعا، موجودا في زمن النبي صلي الله عليه وسلم أولا..... (۲)

ترجمة: داسلام دنظره ټول نشه کونکي شيان يو برابر دی ځکه نشه کونکي

۱- البيوع الخمره والمنهى عنها ص ۱۰۱

۲- المخدرات أخطر معوقات التنمية ج ۱ ص ۵۳

شی په عربی لغت کې خمردی او هر هغه شی چې نشه لری او عقل غائب کوی او هغه چې دده په معنی وی لکه چرس او آفیون او داسې نور هغه دخمر څخه دی، نو هر مسکر خمردی، هر څومره چې شکلونه اورنگونه ډیرسی، او هر څومره چې خلگ دهغوی دپاره نومونه اولقبونه وضع کړی، نو په دغه کې ټول هغه څه داخل دی چې دسکر یانسی معنی پکښی ثابته سی، دهری مادی څخه چې وی که څه هم ډوډی او اوبه وی، ځکه دعائشی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې هغی ویل: «زه مسکرته حلال نه وایم که څه هم ډوډی او اوبه وی، او داهم فرق نه لری تازه وی که پاخه، خوړونکې وی که چیبسونکې، وچ وی که نرم، دنبی علیه السلام په زمانه کې موجود وی که نه.

دپورته ذکرسوی ټولو حدیثونو څخه هم ثابته سوله چې دخمر معنی د عقل پوتیدل دی او دغه معنا عامه ده هر ه نشه عقل دخپل کار څخه باسی.

دخمر معنی دمفسرینو دنظره

ددی عنوان دلیکلو مطلب دادی: دخمر دلفظ په معنی کې چې کوم اختلاف دی هغه داچې دخمر لفظ عام دی یعنی هر نشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی لکه جمهور فقهاء چې وایی یاداچې یوازی دانگورونشه کونکې شیری ته ویل کیږی، لکه دحنفی فقهاء نظر چې دی، غواړم چې په دغه بحث کې دقرآن کریم دخو مشهورو اومقبولومفسرینو نظرونه اورایی هم معلوم کړو چې د هغوی په دی هکله نظر څه دی؟ ځکه دوی تر ډیرو فقهاء دقرآن کریم په مطلب او غرض ډیر ښه پوهیږی، ځکه دوی په دی هکله ترنورو زیاته مطالعه، محنت او کوشش کړی دی، ترڅو دعربی لغتونو، نبوی حدیثونو اودمفسرینو دنظرونو په رڼاکې دقرآن کریم دلفظونو او حکمونو مطلب واضح سی.

د تفسیر کبیر د نظره

دا چې فخرالدین الرازی (رحمة الله تعالى علیه) د تفسیر کبیر مفسر زموږ د علماؤ په منځ کې ډیر لوی مقبولیت لري او دده کتاب د علماؤ په منځ کې ډیر ښه شهرت لري داسې عالم به کم وي چې دده په کتاب خانه کې تفسیر کبیر نه وي بلکې هره کتابخانه د تفسیر کبیر نه بغير نیمگړې معلومېږي، او دده په دی هکله په پوره تفصیل او دلائلو سره د موضوع ښه روښانه کړی ده چې دخمر څخه هر مسکر مراد دی نو ځکه غواړم چې اول دده د تفسیر څخه څه مطلوب عبارتونه د ترجمې سره لوستونکو ته ولیکم ترڅو موضوع ثابته سي چې دخمر د لفظ څخه څه مراد دی؟ یوازې دانگورو اوبه دی که هر نشه کونکې شی ته ویل کیږي.

د مفسرینو د نظرونو تر وړاندې کیدلو دمخه لږ څه دخمر د آیتونو د شان نزول په هکله اشاره کول ضروري گڼم ځکه په تفسیر کې شان نزول د حکم په اخستلو کې لوی اهمیت لري او نور هم په مطلب اخستلو کې آسانی راځي او داهم د تفسیر کبیر څخه را اخلم.

دخمر د آیتونو د شان نزول په هکله درې مختلف روایتونه راغلي دي د هغوی د جملې څخه دیوه روایت په لیکلو اکتفاء کوم او هغه په لاندې ډول دی:

۱- نَزَلَتْ فِي الْخَمْرِ أَرْبَعُ آيَاتٍ نَزَلَ بِمَكَّةَ قَوْلُهُ تَعَالَى: (وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا). (۱)

وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَشْرِبُونَهَا وَهِيَ حَلَالٌ لَهُمْ، ثُمَّ إِنَّ عَمْرَ وَمُعَاذًا وَنَفَرًا مِنَ الصَّحَابَةِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَتَنَا فِي الْخَمْرِ، فَإِنَّهَا مُذْهَبَةٌ لِلْعَقْلِ، مُسْلَبَةٌ لِلْمَالِ، فَتَنَزَلَ فِيهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: (قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا). (۲)

فَشَرِبَهَا قَوْمٌ وَتَرَكَهَا آخَرُونَ، ثُمَّ دَعَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ نَاسًا مِنْهُمْ، فَشَرِبُوا
وَسَكَرُوا، فَقَامَ بَعْضُهُمْ يَصْلِي فَقَرَأَ: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ أَعْبُدُوا مَا تَعْبُدُونَ، فَتَنَزَّلَتْ: لَا تَقْرَبُوا
الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى. (۱)

فَقُلَّ مَنْ شَرِبَهَا، ثُمَّ اجْتَمَعَ قَوْمٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَفِيهِمْ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، فَلَمَّا سَكَرُوا
افْتَخَرُوا وَتَنَاشَدُوا الْأَشْعَارَ حَتَّى أَلْشَدَّ سَعْدٌ شِعْرًا فِيهِ هِجَاءٌ لِلْأَنْصَارِ، فَضَرَبَهُ الْأَنْصَارِيُّ بِلُحْيِ
بَعِيرٍ فَشَجَّهُ شَجَّةً مُوضِحَةً، فَشَكَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
فَقَالَ عُمَرُ: اللَّهُمَّ بَيِّنْ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيِّنَاتًا شَافِيَةً فَتَزَلْ: إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ إِلَى قَوْلِهِ:
فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [الْمَائِدَةُ: ۹۱] فَقَالَ عُمَرُ: انْتَهَيْنَا يَا رَبِّ. (۲)

ترجمة: دخمر په هکله خلور آیتونه نازل سوی دی، په مکه مکرمه کې
دخمر په هکله دغه آیت (وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ) نازل سوی دی.
مسلمانانو په هغه وخت کې خمر چيښل او ورته حلال وه او بیا حضرت عمر،
معاذ او خه نورو اصحابانو رضوان الله تعالیٰ علیهم رسول الله صلی الله علیه
وسلم ته وویل، موږ ته دخمر په هکله فتوا راکړه دا خو عقل خرابوی او مال سلبوی
نو د الله تعالیٰ دغه قول (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ.....) نازل سو.

بیابانه ځینو خلکو چيښل او ځینو به نه چيښل، بل وخت عبدالرحمن بن عوف
رضی الله تعالیٰ عنه ځینو اصحابانو ته میل مستیا وکړه او هغوی خمر وچيښل او
نشه سول یو چالونځ کوی نو د قرآن آیت یی داسې غلط ولوستی: (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ
أَعْبُدُوا مَا تَعْبُدُونَ) نو بیا دغه آیت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ) نازل سو.

نو بیایي چيښونکي څه لږ سول، بل وخت دانصارو یوی ټولۍ چې پکښی
سعد بن معاذ (رض) هم وو، خمر وچيښل چې کله مست سول نو په شعرو ویلو او

قومی افتخاراتو شمیرلو یی پیل وکړی، سعد (رض) یوداسې شعرو وایه چې د انصارو سپکاوی پکښی وو، نویو انصاری هغه داوښ د غاښونو په هډوکۍ وواهه چې هغه یی ښکاره زخمی کړ، هغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته شکایت وکړ، نو عمر رضی الله تعالی عنه وویل: ای الله موږ ته دخمرو په هکله کافی اوشافی بیان راولیږه، نویا دغه آیتونه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ) نازل سوله نو عمر رضی الله تعالی عنه وویل: (اتھینا یارب) پرور د گاره موږ نور بس کړه بیا به یی ونه چیښو.

دشان نزول څخه داسې ثابته سوله چې دخمر په حرمت کې اصل او مهم علت سکر (نشه) دی چې دهغی دوجهی خلک په لمانځه کې دقرآن په لوستلو کې ختاسوله، اوهم په جگړو اخته سوله، اودهمدغه وجهی څخه چې عقل خرابوی صحابه کرامو (رضی الله تعالی عنهم) دهغه په هکله فتوی وغوښتله.

۲- دخمر دمعنی په هکله خپله دتفسیر کبیر مفسر داسې لیکي: أَمَّا الْمَقَامُ الْأَوَّلُ: فِي بَيَانِ أَنَّ الْخَمْرَ مَا هُوَ؟ [النوع الأول من الدلائل على أن كل مُسْكِرٍ خَمْرٌ] قال الشافعي رحمه الله: كل شراب مُسْكِرٍ فَهُوَ خَمْرٌ.

وَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ: الْخَمْرُ عِبَارَةٌ عَنْ عَصِيرِ الْعِنَبِ الشَّدِيدِ الَّذِي قَذَفَ بِالزَّبَدِ. حُجَّةُ الشَّافِعِيِّ عَلَى قَوْلِهِ وَجُوهٌ أَحَدُهَا: مَا رَوَى أَبُو دَاوُدَ فِي «سُنَنِهِ»: عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ يَوْمَ نَزَلَ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ: مِنَ الْعِنَبِ، وَالتَّمْرِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالذَّرَةِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ. وَجْهٌ الْاِسْتِدْلَالِ بِهِ مِنْ ثَلَاثَةِ أَوْجِهٍ أَحَدُهَا: أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَ أَنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ يَوْمَ حُرِّمَتْ وَهِيَ تُتَّخَذُ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، كَمَا أَنَّهَا كَانَتْ تُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ، وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُمْ كَانُوا يُسَمُّونَهَا كُلَّهَا خَمْرًا.

وَنَائِيهَا: اللَّهُ قَالَ: حُرِّمَتِ الْخَمْرُ يَوْمَ حَرَمَتْ، وَهِيَ تَتَّخِذُ مِنْ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ الْخَمْسِ، وَهَذَا كَالْتَصْرِيحِ بِأَنْ تَحْرِمَ الْخَمْرُ يَتَنَاوَلُ تَحْرِيمَ هَذِهِ الْأَنْوَاعِ الْخَمْسَةِ.
وَنَائِيهَا: أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَلْحَقَ بِهَا كُلَّ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنْ شَرَابٍ، وَلَا شَكَّ أَنَّ عُمَرَ كَانَ عَالِمًا بِاللُّغَةِ، وَرَوَاتُهُ أَنَّ الْخَمْرَ اسْمٌ لِكُلِّ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ فَغَيْرُهُ.

النُّوعُ الثَّانِي: مِنَ الدَّلَائِلِ عَلَى أَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ التَّمَسُّكُ بِالاشتِقَاقَاتِ، قَالَ أَهْلُ اللُّغَةِ: أَصْلُ هَذَا الْحَرْفِ التَّغْطِيَةُ، سُمِّيَ الْخِمَارُ خِمَارًا لِأَنَّهُ يُغْطِي رَأْسَ الْمَرْأَةِ، وَالْخَمْرُ مَا وَارَكَ مِنْ شَجَرٍ وَغَيْرِهِ، مِنْ وَهْدَةٍ وَأَكْمَةٍ، وَخَمَرْتُ رَأْسَ الْإِنَاءِ أَيَّ غَطَّيْتُهُ، وَالْخَامِرُ هُوَ الَّذِي يَكْتُمُ شَهَادَتَهُ، قَالَ ابْنُ الْأَثَرِيِّ: سُمِّيَتْ خَمْرًا لِأَنَّهَا تُخَامِرُ الْعَقْلَ، أَيُّ تُخَالِطُهُ.

فَهَذِهِ الْاِشْتِقَاقَاتُ دَالَّةٌ عَلَى أَنَّ الْخَمْرَ مَا يَكُونُ سَاتِرًا لِلْعَقْلِ، كَمَا سُمِّيَتْ مُسْكِرًا لِأَنَّهَا تُسْكِرُ الْعَقْلَ أَيُّ تُخَجِّزُهُ، وَكَأَنَّهَا سُمِّيَتْ بِالْمَصْدَرِ مِنْ خَمَرَهُ خَمْرًا إِذَا سَتَرَهُ لِلْمُبَالِغَةِ، وَيَرْجِعُ حَاصِلُهُ إِلَى أَنَّ الْخَمْرَ هُوَ السُّكْرُ، لِأَنَّ السُّكْرَ يُغْطِي الْعَقْلَ وَيَمْنَعُ مِنْ وُضُوعِ نُورِهِ إِلَى الْأَعْضَاءِ فَهَذِهِ الْاِشْتِقَاقَاتُ مِنْ أَقْوَى الدَّلَائِلِ عَلَى أَنَّ مُسْمَى الْخَمْرِ هُوَ الْمُسْكِرُ، فَكَيْفَ إِذَا انْضَافَتِ الْأَحَادِيثُ الْكَثِيرَةُ إِلَيْهِ.

لَا يُقَالُ هَذَا إِثْبَاتٌ لِلُّغَةِ بِالْقِيَاسِ، وَهُوَ غَيْرُ جَائِزٍ لِأَنَّا نَقُولُ: لَيْسَ هَذَا إِثْبَاتًا لِلُّغَةِ بِالْقِيَاسِ، بَلْ هُوَ تَغْيِينُ الْمُسَمَّى بِوَاسِطَةِ هَذِهِ الْاِشْتِقَاقَاتِ، كَمَا أَنَّ أَصْحَابَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ يَقُولُونَ إِنَّ مُسَمَّى التَّكَاحِ هُوَ الْوَطْءُ وَيُثْبِتُونَهُ بِالْاِشْتِقَاقَاتِ، وَمُسَمَّى الصَّوْمِ هُوَ الْإِمْسَاكُ، وَيُثْبِتُونَهُ بِالْاِشْتِقَاقَاتِ.

النُّوعُ الثَّالِثُ: مِنَ الدَّلَائِلِ الدَّالَّةِ عَلَى أَنَّ الْخَمْرَ هُوَ الْمُسْكِرُ، أَنَّ الْأُمَّةَ مُجْمَعَةً عَلَى أَنَّ الْآيَاتِ الْوَارِدَةَ فِي الْخَمْرِ ثَلَاثَةٌ، اِثْنَانِ مِنْهَا وَرَدَا بِلَفْظِ الْخَمْرِ أَحَدُهُمَا: هَذِهِ الْآيَةُ وَالثَّانِيَةُ: آيَةُ الْمَائِدَةِ وَالثَّلَاثَةُ: وَرَدَتْ فِي السُّكْرِ وَهُوَ قَوْلُهُ: لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى [النِّسَاءُ: ٤٣] وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْمُرَادَ مِنَ الْخَمْرِ هُوَ الْمُسْكِرُ.

التَّوَعُّ الرَّابِعُ: مِنَ الْحُجَّةِ أَنْ سَبَبَ تَحْرِيمِ الْخَمْرِ هُوَ أَنَّ عُمَرَ وَمُعَاذًا قَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْخَمْرَ مُسْلِبَةٌ لِلْعَقْلِ، مُذْهِبَةٌ لِلْمَالِ، فَبَيَّنَّا لَنَا فِيهِ، فَهُمَا إِذَا طَلَبَا الْفَتْوَى مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِسَبَبِ كَوْنِ الْخَمْرِ مُذْهِبَةً لِلْعَقْلِ، فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ كُلُّ مَا كَانَ مُسَاوِيًا لِلْخَمْرِ فِي هَذَا الْمَعْنَى إِمَّا أَنْ يَكُونَ خَمْرًا وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ مُسَاوِيًا لِلْخَمْرِ فِي هَذَا الْحُكْمِ. (۱)

ترجمة: لومړی مقام ددی په بیان کې دی چې خمر څه شی دی؟ امام شافعی رحمه الله تعالی علیه وایي: هر مشروب چې نشه کونکې وي هغه خمر دی. او امام ابوحنيفة رحمه الله تعالی علیه وایي: چې خمر دانگورو دنشه کونکي شیري څخه عبارت دی چې داسې جوش سی چې ځگونه یی پرسر راسی. دامام شافعی رحمه الله تعالی علیه دوینا څو دلیلونه دی: یودا چې امام بخاری (رح) په خپل صحیح کې دشعبی اوهغه دابن عمر څخه روایت کړی دی، چې عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما وایي: مادعمر رضی الله تعالی عنه څخه واو ریدل چې دنبی صلی الله علیه وسلم دمنبر دپاسه یی ویل: ای خلگو بیشکه دخمر حرمت نازل سو، اوخمر دپنځه شیانو څخه جوړیږي، دانگورو، خرما، غنمو، اوربشو، او جوارو څخه، اوخمر هغه څه دی چې عقل پټوی.

په دغه حدیث باندې درې ډوله استدلال ویل کیدای سی، یودا چې: عمر رضی الله تعالی عنه خبر ورکړ چې خمر هغه ورځ چې حرام سول نوهغه همیشه حرام دی اودغه دغنمو او اوربشو څخه هم جوړیږي لکه چې دانگورو او خرما څخه تیاریږي، دغه پردغه دلالت کوی چې دوی ټولو ته خمر ویله.

دوهم داچې ده وویل: خمر هغه ورځ حرام سول چې کومه ورځ حرام سول او خمر دپنځه شیانو څخه جوړیږي، اودغه لکه چې په دی صراحت سوی وی چې دخمر حرمت له دوی څخه جوړ سوو ته هم شامل وی.

دریم داچې: حضرت عمر رضی الله تعالی عنه نور هم تعمیم وکړی او ټول هغه شیان چې عقل پټوی په دوی پسې وتړل، او په دی کې شک نسته چې عمر رضی الله تعالی عنه د عربی لغت او روایت عالم وو چې وایی خمر دهغه څه نوم دی چې عقل پټ او دخپله حاله تغیر کوی.

دوهم دلیل: چې هر نشه کونکې چیز خمر دی ځکه دغه داشتقاق څخه معلومیږي (اشتقاق دیوه لفظ څخه ماضی، مضارع، اسم فاعل، او داسې نوری صیغې جوړولوته وایی)، مطلب دا لکه څرنگه چې دمصدر معنا د عقل پټیدل دی همدارنگه دنورو صیغو څخه هم پټیدل اراده کیږي، د مثال په ډول دمصدر په صیغه ویل کیږي (خَمَرَ الْمَرْأَةَ) دښځې پورنې ځکه دښځې سرپټوی، او (خُمِرَ) جمع دونې اوبښکواو شگونې بولی، دمتکلم په صیغه (وَحَمَرْتُ رَأْسَ الْإِنَاءِ) یعنی ما دلوبښی سرپټ کړی، داسم فاعل په صیغه (وَالْخَامِرُ) هغه څوک دی چې شاهدي پټوی، اوداسې نور.

دعربی لغت پوهان وایی: ددی لفظ اصل معنی پټوالی دی، ابن الانبار وایی خمرته هم ځکه خمر وایی چې عقل پټوی او کله وډکوی، دغه ټول اشتقاقات په دغه دلالت کوی چې خمر هغه شی دی چې عقل پټوی، لکه څرنگه چې (خمر) ته مسکرویل کیږي ځکه چې عقل نشه کوی او دخپل اصلی کار څخه راگرځوی، اوداچې دمصدر په لفظ ذکر سو (الخمر) یعنی د(خامر) اسم فاعل په لفظ نسو ذکر، دغه مبالغه ده، حاصل دکلام داچې خمر سکر دی ځکه سکر عقل پټوی اودهغه نور دنورو اندامونو او غړو څخه منع کوی.

دغه اشتقاقونه دزبردست دلائلو څخه دي، چې دخمر تسمیه دسکر دوجهی څخه ده، نوکله چې بیا ډیر حدیثونه یی هم ملاتړ کوی ولی به دمنلو وړ نه وی؟

څوک دی دانه وایی چې دغه دلغت اثبات په قیاس سره دی او داسې کول جائز نه دی، ځکه موږ وایو چې دغه دلغت اثبات په قیاس سره نه دی بلکې دغه دنوم ټاکنه یی دهمدغو اشتقاقاتو څخه ده، لکه دامام ابوحنیفه (رح) ملگری چې وایی: دنکاح تسمیه دوطی څخه اخستل سوی ده، اوپه اشتقاقاتو یی ثابتوی، همداسې صوم چې امساک ته وایی، اوپه اشتقاقاتو یی ثابتوی.

دریم دلیل: چې خمرسکردی دغه هم دی: چې پردغه دامت اجماع ده چې دخمر وپه شان کې دری آیتونه راغلی دی، دوه آیتونه د(خمر) په لفظ وارد سوی دی، اودریم بیاد(سکر) چې فرمایي (لاتقربوا الصلوة وانتم سكارى) اودغه هم په دغه دلالت کوی چې دخمر څخه مقصد سکر دی.

څلورم دلیل دادی: چې دخمر دحرمت وجه داوه چې عمر او معاذ رضی الله تعالی عنهما دواړو وویل ای دالله رسوله بیشکه خمر د عقل سلبونکې خرابونکې دی، اودمال ضائع کونکې دی، نوموړته په دغه کې فتوی راکړه، بیشکه دوی دواړو دالله اودهغه درسول څخه فتوی وغوښتل، ځکه چې خمر د عقل زائل کونکې دی، نو واجب ده هر هغه څه چې دخمر سره په دغه معنی او مطلب (چې نشه ده) کې برابر وی نویابه خمر وی اویابه دخمر په حکم کې وی.

دتفسیر قرطبي دنظره

۳- دخمر دمعنی په هکله دتفسیر قرطبي مفسر داسې لیکي: وَالْخَمْرُ مَا خُوذَتْ مِنْ خَمَرٍ إِذَا سَتَرَ، وَمِنْهُ خِمَارُ الْمَرْأَةِ. وَكُلُّ شَيْءٍ غَطِيَ شَيْئًا فَقَدْ خَمَرَهُ، وَمِنْهُ "خَمَرُوا آيَتَكُمْ" فَالْخَمْرُ تَخْمُرُ الْعَقْلَ، أَيِ تُغَطِّيهِ وَتَسْتُرُهُ. (۱)

وَبَيَّنَ بِالنَّقْلِ الصَّحِيحِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَحَسْبُكَ بِهِ عَالِمًا بِاللِّسَانِ وَالشَّرْعِ خَطَبَ عَلَى مِثْبَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنَّهُ قَدْ نَزَلَ

تَحْرِيمُ الْخَمْرِ يَوْمَ نَزَلَ، وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ: مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ،
وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ.

وَهَذَا أَبَيْنُ مَا يَكُونُ فِي مَعْنَى الْخَمْرِ، يَخْطُبُ بِهِ عُمَرُ بِالْمَدِينَةِ عَلَى الْمِثْبَرِ بِمَحْضَرِ
جَمَاعَةِ الصَّحَابَةِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ وَلَمْ يَفْهَمُوا مِنَ الْخَمْرِ إِلَّا مَا ذَكَرْنَاهُ.

وَإِذَا ثَبَتَ هَذَا بَطَلَ مَذْهَبُ أَبِي حَنِيفَةَ وَالْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لَا تَكُونُ إِلَّا مِنَ
الْعِنَبِ، وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لَا يُسَمَّى خَمْرًا وَلَا يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ، وَإِنَّمَا يُسَمَّى لَبِيدًا.

قَالَ الْإِمَامُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَازَرِيُّ: ذَهَبَ جُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ مِنَ السَّلَفِ وَغَيْرِهِمْ إِلَى أَنَّ
كُلَّ مَا يَسْكُرُ تَوَعُّهُ حَرْمٌ شَرِبُهُ، قَلِيلًا كَانَ أَوْ كَثِيرًا نَبِيًّا، كَانَ أَوْ مَطْبُوخًا، وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْمُسْتَخْرَجِ
مِنَ الْعِنَبِ أَوْ غَيْرِهِ، وَأَنَّ مَنْ شَرِبَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ حَدٌّ، فَأَمَّا الْمُسْتَخْرَجُ مِنَ الْعِنَبِ الْمُسْكِرِ
الَّذِي فَهُوَ الَّذِي انْعَقَدَ الْإِجْمَاعُ عَلَى تَحْرِيمِ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ وَلَوْ لُقُطَةً مِنْهُ. وَأَمَّا مَا عَدَا ذَلِكَ
فَالْجُمْهُورُ عَلَى تَحْرِيمِهِ.

وَخَالَفَ الْكُوفِيُّونَ فِي الْقَلِيلِ مِمَّا عَدَا مَا ذَكَرَ، وَهُوَ الَّذِي لَا يَتَلَعُّ الْإِسْكَارَ وَفِي الْمَطْبُوحِ
الْمُسْتَخْرَجِ مِنَ الْعِنَبِ، فَذَهَبَ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَى قَصْرِ التَّحْرِيمِ عَلَى عَصِيرِ الْعِنَبِ،
وَقَبِيحِ الزَّبِيبِ الَّتِي، فَأَمَّا الْمَطْبُوحُ مِنْهُمَا وَالنَّبِيَّاتُ وَالْمَطْبُوحُ مِمَّا سِوَاهُمَا فَحَلَالٌ مَا لَمْ يَقَعْ الْإِسْكَارُ.
وَذَهَبَ أَبُو حَنِيفَةَ إِلَى قَصْرِ التَّحْرِيمِ عَلَى الْمُعْتَصِرِ مِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ عَلَى
تَفْصِيلٍ، فَيَرَى أَنَّ سُلَافَةَ الْعِنَبِ يَحْرُمُ قَلِيلُهَا وَكَثِيرُهَا إِلَّا أَنْ تُطْبَخَ حَتَّى يَنْقُصَ ثُلَاثَاهَا، وَأَمَّا
تَقْيِيعُ الزَّبِيبِ وَالتَّمْرِ فَيَحِلُّ مَطْبُوحُهُمَا وَإِنْ مَسَّتْهُ النَّارُ مَسًّا قَلِيلًا مِنْ غَيْرِ اعْتِبَارٍ بِحَدِّ، وَأَمَّا الَّتِي
مِنْهُ فَحَرَامٌ، وَلَكِنَّهُ مَعَ تَحْرِيمِهِ إِيَّاهُ لَا يُوجِبُ الْحَدَّ فِيهِ، وَهَذَا كُلُّهُ مَا لَمْ يَقَعْ الْإِسْكَارُ، فَإِنْ
وَقَعَ الْإِسْكَارُ اسْتَوَى الْجَمِيعُ.

قَالَ شَيْخُنَا الْفَقِيهُ الْإِمَامُ أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: الْعَجَبُ مِنَ الْمُخَالَفِينَ فِي
هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ، فَإِنَّهُمْ قَالُوا: إِنَّ الْقَلِيلَ مِنَ الْخَمْرِ الْمُعْتَصِرِ مِنَ الْعِنَبِ حَرَامٌ كَثِيرُهُ، وَهُوَ

مُجْمَعٌ عَلَيْهِ، فَإِذَا قِيلَ لَهُمْ: فَلِمَ حُرِّمَ الْقَلِيلُ مِنَ الْخَمْرِ وَلَيْسَ مُذْهِبًا لِلْعَقْلِ؟ فَلَا بُدَّ أَنْ يُقَالَ: لِأَنَّهُ دَاعِيَةٌ إِلَى الْكَثِيرِ، أَوْ لِلتَّعْبُدِ، فَحِينَئِذٍ يُقَالَ لَهُمْ: كُلُّ مَا قَدَّرْتُمُوهُ فِي قَلِيلِ الْخَمْرِ هُوَ بِعَيْنِهِ مَوْجُودٌ فِي قَلِيلِ التَّيِّدِ فَيَحْرُمُ أَيْضًا، إِذْ لَا فَارِقَ بَيْنَهُمَا إِلَّا مُجَرَّدُ الْإِسْمِ إِذَا سَلِمَ ذَلِكَ. وَهَذَا الْقِيَاسُ هُوَ أَرْفَعُ أَلْوَاعِ الْقِيَاسِ، لِأَنَّ الْفَرْعَ فِيهِ مُسَاوٍ لِلْأَصْلِ فِي جَمِيعِ أَوْصَافِهِ، وَهَذَا كَمَا يَقُولُهُ فِي قِيَاسِ الْأَمَّةِ عَلَى الْعَبْدِ فِي سِرَايَةِ الْعَتَقِ.

ثُمَّ الْعَجَبُ مِنْ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَصْحَابِهِ رَحِمَهُمُ اللَّهُ إِفَائِهِمْ يَتَوَعَّلُونَ فِي الْقِيَاسِ وَيَرْجَحُونَ عَلَى أَخْبَارِ الْأَحَادِ وَمَعَ ذَلِكَ فَقَدْ تَرَكُوا هَذَا الْقِيَاسَ الْجَلِيَّ الْمَعْصُودَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَإِجْمَاعِ صُدُورِ الْأَمَّةِ، لِأَحَادِيثٍ لَا يَصِحُّ شَيْءٌ مِنْهَا عَلَى مَا قَدْ بَيَّنَّ عِلَلُهَا الْمُحَدِّثُونَ فِي كِتَابِهِمْ، وَلَيْسَ فِي الصَّحِيحِ شَيْءٌ مِنْهَا. (١)

ترجمة: خمر دخمر خخه اخستل سوي دي هغه ته ويل چي پت کړل سي، دهمدي خخه دنبخي پورني ته خماروايي، هرشي چي بل شي پت کړي نوهغه ته وايي (خمره) دهمدي خخه په حديث کي راغلي دي چي (خپل لوبنې پت کړي) نو خمر عقل پتوي، يعني پرده پراچوي.

حکه نشه لري اونشه دانسان عقل دخپل کار يعني فهم اودادراک خخه داسي باسي لکه پرده چي پراچولي وي، دتجربي او مشاهدي لمخي دغه کار هر نشه کونکي شي کوي يوازي دانگورو په شيره پوري خاص نه دي.

اوپه صحيح نقل سره ثابته سوي ده چي عمر بن خطاب رضي الله تعالى عنه چي (په لغت اوشريعت ډير ښه پوهيدی) درسول الله صلى الله عليه وسلم پر منبر يي خطبه لوستل او وي ويل: اي خلگو پوه سي چي دخمر تحريم نازل سو هغه ورځ چي نازل سو، اوخمر دينخه شيانو خخه جوړيږي: دانگورو، شاتو، غنمو

او اوربشو څخه، خمر هغه څه ته وايي چې عقل پټوي.

اودغه دخمر دمعنی ترټولو ښکاره بیان دی، عمر رضی الله تعالی عنه په مدینه منوره کې خطبة لولی اوداصحابانو ټولې حضورلری هغه کسان چې په لغت ښه پوهیدل، خودوی دخمر معنی پرته دهغه چې موږ بیان کړل ونه فهمول. نوچې کله دغه ثابته سوله نودامام ابی حنیفة رحمة الله تعالی علیه مذهب (په دغه موضوع کې) باطل سو هغه چې دکوفیینو ملاتړ هم ورسره دی چې وايي: خمر دانگورو څخه جوړیږي، دوی وايي هغه چې دانگورو پرته دبل شی څخه جوړسی هغه خمر نه بلل کیږي، اودخمر نوم نه ورکول کیږي هغوی ته نیږد وايي. امام ابو عبدالله ماذری وايي: چې دسلفو جمهور علماء دی لورته تللی چې وايي هر هغه چې سکر (نشه) پیښوی دهغه چپینل (خوړل) حرام دی، لږوی که ډیر، تازه وی که پاخه سوی، اوپه دی کې دافرق نسته چې دانگورو څخه ایستل سوی وی که دبل شی څخه وی، اوڅوک چې ددغو حرامو څخه وچپینسی حد ورباندې جاری کیږي، اوهغه چې دانگورو څخه اوم ایستل سوی وی دهغه په حرمت دامت اجماع ده لږوی که ډیر که هم یوڅاڅکی وی، اوددی څخه پورته (زیات) نورڅه جمهور علماء حرام گڼي.

دکوفی علماء ذکر سوی پرته دنورو مشروباتوپه هکله اختلاف لری وايي: چې لږی کوم چې سکر (نشه) نه پیښوی اوهغه چې دانگورو څخه ایستل سوی او پاخه سوی وی حرام نه دی.

دبصری ځینی علماء یوازی دانگورو څخه ایستل سوی نشه حرام گڼي او همداسې دمميزو اومه شیره اوچې پوخ سی اوسکر نه پیښوی بیا هم حرام نه دی، اوله دی پرته که پوخ وی که خام چې سکر نه لری هغه هم حرام نه دی.

ابوحنيفة رحمه الله تعالى دخرما اوانگورو عصير په داسې توگه تفصيل ورکوي چې دانگورو عصير لږوي که ډير حرام دی، مگر چې داسې پاخه سی چې دوه دریمې برخې یې وچې سی بیا حرام نه دی، اود ممیزو او خرما عصير چې لږ هم پاخه سی حلال دی څه اندازه یې نسته، خو خام یې حرام دی خود حرمت سره سره حد ورباندې نسته، اود اتول په هغه صورت کې چې سکر ونلری که یې سکر (نشه) درلوده ټول یو ډول دی.

فقيه ابوالعباس وايي: دمخالفينو په حال تعجب دی، دوی وايي چې د انگورو عصير چې لږ هم وی داسې حرام دی لکه ډير چې یې حرام دی، او پر دغه اجماع ده، خو کله چې ورته وویل سی نو دخمر لږ ولی حرام دی په داسې حال کې چې عقل ته تاوان نه پيښوی؟ نودوی به خامخا وایي چې ددی دپاره چې دغه لږ بیا ډيروته سرايت کوی اوبیا ورباندې عادت اواموخت اخلی، نو اوس دوی ته ویل کیږي هغه چې تاسو یې په لږ خمر وکې اندازه کوی هغه عینا په لږ نبيذ کې هم موجود دی، هغه هم حرام دی ځکه دنامه نه پرته ددوی په منځ کې بل توپیر نسته، اودغه بیخي سم قیاس دی، ځکه فرع داصل سره په ټولو صفتونو کې مساوی ده لکه ته چې دازادولو په صورت کې دمينځی قیاس پر مریی کوی.

بیا تعجب دامام ابوحنيفة اوملگروپه حال دی ځکه دوی قیاس ته په خبر واحد باندې ترجیح ورکوي، خود هغه سره یې دغه قیاس پری ایښی دی، هغه چې څرگند قیاس دی او په قرآن او حدیث کې مقصود دی اودامت داوونیو علماؤ ورباندې اجماع ده، ځکه دوی په داسې حدیثونو اتکا کړی چې محدثینو یې پخپلو کتابونو کې علل بیان کړی دی، اودغه حدیثونه (چې دوی دلیل په وایي دا حدیث) په صحیح کتابونو کې موجود نه دی.

د تفسیر و سبیط دنظره

۴- د تفسیر و سبیط تفسیر کونکې داسې فرمایي: خا ط ب الله المسلمین بوصف الایمان لیستجیوا إلی ما یأمرهم به، ویعقلوا عما فهاهم عنه، تحقیقا لإیمانهم.

والخمر: هی کل ما خمر العقل فستره وحجبه عن التفکیر. وهو یصدق علی کل مسکر مصنوع من عصیر العنب أو غیره. لقوله صلی الله علیه وسلم: (کل مسکر خمر وکل خمر حرام). وفي رواية لمسلم والترمذی والنسائی وابی داود وابن ماجه واحمد عنه صلی الله علیه وسلم: کل مسکر خمر وکل مسکر حرام.

اخرج أبو داود: نزل تحريم الخمر يوم نزل، وهو من خمسة: من العنب والتمر والخطنة والشعير والذرة. والخمر ما يخمر العقل.

والواقع: أن أي شراب تغير طعمه وظهر فيه الغول (الكحول) وأسكر فهو خمر وهو حرام قل وكثر. لقوله صلی الله علیه وسلم: (ما أسكر كثيره فقليله حرام).

وهذا ينطبق علي ما يسمونه الآن (البيرة) كما ينطبق علي جميع المخدرات، مثل الأفيون، والحشيش، والقات (۲) والكوكايين، والهروين فقد ورد: أن النبي صلی الله علیه وسلم فني عن كل مسكر ومفتر. (۱)

ترجمة: الله تعالى مسلمانان دایمان په صفت ستایلی ترڅو چې امر ته یی غاړه کښیږدي، اود هغو څخه ځانونه وژغوري چې الله تعالى ورڅخه منع کړی، دغه دهغوی دایمان غوښتنه ده.

خمر ټول هغه څه دی چې عقل پټوي اودغه په هر نشه کونکې توکي باندې صادق دی کوم چې دانگورو یا له نورو شيانو څخه جوړسوی وي. ځکه رسول الله

۱- التفسیر الوسیط للقرآن الکریم ج ۱ ص ۱۱۵۲ -- ۲- شجرة یزرع فی الیمن له ورق مخدر بمضغ (یوه

ونه ده په یمن کې کښت کیږي نشه لرونکې پانی لری اوژو ول کیږي، الراید معجم لغوی عصری، ص ۶۱۴

صلی الله علیه وسلم فرمایی: (هرمسکرخمردی اوهرخمحرام دی) دمسلم، ترمذی، نسایی، ابوداود، ابن ماجه و احمد په روایتونو کې نوموړی کلمات راغلی دی، ابوداود لیکلی: چې خمر خو حرام سوله اودا دپنځو چیزونو څخه جوړیږي: دانگورو، خرما، غنمو، اوربشو او جوارو څخه، او خمر هغه څه دی چې عقل پټوی.

رشتیا خبره داده: هر هغه شی چې خوند یی واوړی او مستی (الکحول) پکښی ښکاره سی، لږوی که ډیر هغه خمر او هغه حرام دی، لکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: (هغه چې ډیر یی نشه لری دهغه لږ هم حرام دی) او دغه په هغه څه چې نن یی (بیره) بولی تطبیق کیږي، لکه چې په نورو ټولو مخدراتو لکه افیون، چرس، القات کوکاین، هیروین اوداسې نورو باندې هم اطلاق کول کیږي، ځکه علیه الصلوة والسلام د (هرنشه کونکې اوسستونکې) څخه منع فرمایلی ده.

د تفسیر المراغی د نظره

۵- د تفسیر المراغی مفسر لیکي: وکلمة الخمر: يراد بها عند الشافعي كل شراب مسكر، ويراد بها عند أبي حنيفة ما اعتصر من ماء العنب إذا غلي واشتد وقذف بالزبد. حجة الأول: أن الصحابة فهموا من تحريم الخمر تحريم كل مسكر ولم يفرقوا بين ما كان من العنب وما كان من غيره.

وما رواه أبو داود والترمذي من قوله صلى الله عليه وسلم: كل مسكر حرام. وما رواه النعمان بن بشير قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن من العنب حمرا، وإن من التمر حمرا، وإن من العسل حمرا، وإن من البر حمرا، وإن من الشعير حمرا. وما أخرجه البخاري عن أنس قال: حرمت الخمر حين حرمت وما يتخذ من حمرا الأعناب

الاقليلا، وعامة خمرنا من البسر والتمر.

قال بعض العلماء: جري ذكر هذه الأشياء لكونها معهودة في ذلك العصر، فكل ما في معناها من ذرة أو عصارة شجر أو تفاح أو بصل أو نحو ذلك مما يستخرج منه الخمر الآن فحكمه هذه الأصناف. (۱)

ترجمة: دخمر دكلمی خخه مراد دامام شافعی رحمة الله تعالى عليه په نزد هرنشه كونكې شی دی اودامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه په نزد مراد د انگورو هغه شیرده چې جوش سی، سخته سی او خگونه وکړی. داول قول: اول دلیل: بیشکه صحابه کرامو دخمر دحرمت خخه دهرنشه كونكې حرمت فهمولی دی، اودوی دانگورو داوبو اونورو ترمنځ هېڅ فرق نه دی کړی.

دویم دلیل: هغه حدیث دی چې ابوداود اوترمذی رانقل کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: (هرنشه كونكې شی خمر دی). دریم دلیل: هغه حدیث دی چې نعمان بن بشیر روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: «بیشکه دانگورو خخه خمر دی، او بیشکه دخرما خخه خمر دی، او بیشکه دغسلو خخه خمر دی، او بیشکه دغنمو خخه خمر دی او بیشکه داوریشو خخه خمر دی».

خلورم دلیل: هغه حدیث دی چې امام بخاری په خپل صحیح کې دانس رضی الله تعالى عنه خخه رانقل کړی دی، چې دی وایی: خمر حرام سوله هغه وخت چې حرام سوله، خوپه دغه وخت کې دانگورو خخه خمر نه جوړیدل مگر لږ، زموږ عام خمر دوچې اولندی خرما خخه وه.

څه علماء نور هم تعمیم کوی او وایی: ددغو شیانو ذکر په دی وجه سوی

دی چپی په دغه وخت کې عام طور د دغوشیانو څخه خمر جوړیدل که نه نو دهرشی څخه چپی خمر جوړیږی لکه جوار، ددرختی شیر، سیب، پیاز او داسې نور ددهغوی ټولو داغه حکم دی لکه ددغه شیانو.

د تفسیر احکام القرآن للجصاص دنظره

٦- د تفسیر احکام القرآن للجصاص مفسر داسې لیکي: وَالْخَمْرُ هِيَ عَصِيرُ الْعِنَبِ النَّبِيِّ الْمُشْتَدِّ، وَذَلِكَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ أَنَّهُ خَمْرٌ. وَقَدْ سُمِّيَ بَعْضُ الْأَشْرِبَةِ الْمُحَرَّمَةِ بِاسْمِ الْخَمْرِ تَشْبِيهَا بِهَا مِثْلُ الْفَضِيخِ وَهُوَ نَقِيعُ الْبُسْرِ وَنَقِيعُ التَّمْرِ وَإِنْ لَمْ يَتَنَاوَلْهُمَا اسْمُ الْإِطْلَاقِ. وَقَدْ رُوِيَ فِي مَعْنَى الْخَمْرِ آثَارٌ مُخْتَلِفَةٌ، مِنْهَا مَا رَوَى مَالِكُ بْنُ مَعْوَلٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: "لَقَدْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ" وَقَدْ عَلِمْنَا أَنَّهُ كَانَ بِالْمَدِينَةِ نَقِيعُ التَّمْرِ وَالْبُسْرِ وَسَائِرُ مَا يُتَّخَذُ مِنْهُمَا مِنَ الْأَشْرِبَةِ، وَلَمْ يَكُنْ ابْنُ عُمَرَ مِمَّنْ يَخْفَى عَلَيْهِ الْأَسْمَاءُ اللَّغَوِيَّةُ، فَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ أَشْرِبَةَ النَّخْلِ لَمْ تَكُنْ عِنْدَهُ تُسَمَّى خَمْرًا.

وَرَوَى عِكْرَمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: "نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهُوَ الْفَضِيخُ"، فَأَخْبَرَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ الْفَضِيخَ خَمْرٌ، وَجَائِزٌ أَنْ يَكُونَ سَمَاءُ خَمْرًا مِنْ حَيْثُ كَانَ شَرَابًا مُحَرَّمًا.

وَرَوَى حُمَيْدُ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: "كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبِي بَنَ كَعْبٍ وَسَهْلَ ابْنَ بَيْضَاءَ فِي نَفَرٍ فِي بَيْتِ أَبِي طَلْحَةَ، فَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَوَاللَّهِ مَا قَالُوا حَتَّى تَتَبَيَّنَ حَتَّى قَالُوا: أَهْرَقْ مَا فِي إِيَّاكَ يَا أَنَسُ لَمْ مَا عَادُوا فِيهَا حَتَّى لَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِنَّهُ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ وَهُوَ خَمْرُنَا يَوْمَئِذٍ". فَأَخْبَرَ أَنَسٌ أَنَّ الْخَمْرَ يَوْمَ حُرِّمَتِ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ، وَهَذَا جَائِزٌ أَنْ يَكُونَ لَمَّا كَانَ مُحَرَّمًا سَمَاءُ خَمْرًا، وَأَنْ يَكُونَ الْمُرَادُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجْرَوْنَهُ مَجْرَى الْخَمْرِ وَيَقِيمُونَهُ مَقَامَهَا، لَا أَنْ ذَلِكَ اسْمٌ لَهُ عَلَى الْحَقِيقَةِ.

وَيَدُلُّ عَلَيْهِ أَنَّ قَتَادَةَ رَوَى عَنْ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ، وَقَالَ: "إِذَا نَعُدُّهَا يَوْمَئِذٍ خَمْرًا" فَأَخْبَرَ أَنَّهُمْ كَانُوا يُعَدُّونَهَا خَمْرًا عَلَى مَعْنَى أَنَّهُمْ يُجْرَوْنَهَا مَجْرَى الْخَمْرِ.

وَرَوَى ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: "حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ يَوْمَ حُرِّمَتْ وَمَا نَجِدُ خُمُورَ الْأَعْنَابِ إِلَّا الْقَلِيلَ وَغَامَةً خُمُورِنَا الْبُسْرُ وَالْتَّمْرُ" وَمَعَ هَذَا أَيْضًا مَعْنَاهُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجْرَوْنَهُ مَجْرَى الْخَمْرِ فِي الشُّرْبِ وَطَلَبِ الْإِسْكَارِ وَطَيِّبَةِ النَّفْسِ، وَإِنَّمَا كَانَ شَرَابُ الْبُسْرِ وَالْتَّمْرِ.

وَرَوَى الْمُخْتَارُ بْنُ فَلْفُلٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الْأَشْرِبَةِ فَقَالَ: "حُرِّمَتْ الْخَمْرُ وَهِيَ مِنَ الْعَنْبِ وَالْتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالذَّرَّةِ، وَمَا خُمِّرَتْ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ خَمْرٌ" فَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ الْأَوَّلِ أَنَّهُ مِنَ الْبُسْرِ وَالْتَّمْرِ، وَذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ أَنَّهَا مِنْ سِتَّةِ أَشْيَاءٍ؛ فَكَانَ عِنْدَهُ أَنَّ مَا أَسْكَرَ مِنْ هَذِهِ الْأَشْرِبَةِ فَهُوَ خَمْرٌ، ثُمَّ قَالَ: "وَمَا خُمِّرَتْ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ خَمْرٌ" وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا سَمَّى ذَلِكَ خَمْرًا فِي حَالِ الْإِسْكَارِ، وَأَنَّ مَا لَا يُسْكِرُ مِنْهُ فَلَيْسَ بِخَمْرٍ. وَقَدْ رَوَى عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: "إِنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءٍ: مِنَ الْعَنْبِ وَالْتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ" وَهَذَا أَيْضًا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا سَمَّاهُ خَمْرًا فِي حَالِ مَا أَسْكَرَ إِذَا أَكْثَرَ مِنْهُ، لِقَوْلِهِ: "وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ". (١)

ترجمة: خمر: دانگورو عصيردی چې ټنگ سوی وی، اوپر دغه د علماؤ اتفاق دی چې همدا خمر دی او نور حرام شيان هم د خمر په نامه د تشبيه په ډول نومول کيږي لکه (فضيخ) چې د تازې خرما عصير دی، اویا (نقیع) چې د پخی خرما څخه استل سوی وی، که څه هم دوی ته مطلق نوم ورته شامل نه دی.

د خمر د معنی په هکله د اصحابانو رضوان الله عليهم ډیر مختلف روایات را نقل سوی دی، یو د هغوی څخه دا چې مالک بن مغول د نافع (رض) څخه روایت دی وایی ابن عمر رضی الله تعالی عنهما وویل: خمر حرام سول او په مدینه منوره کې د هغوی څخه شی هم نه وو. او موږ پوهیږو چې په مدینه منوره کې د (نقیع او فضیخ) د تازې او وچې خرما عصير موجود وو، او دارنگه نور داسې مشروبات چې

دخرماوو څخه استل کیدل موجود وه.

اوابن عمر دهغو خلگو څخه نه وو چې لغوی نمونه ورته نه معلومیدل نوله دی څخه بنسکاري چې دخرماڅخه جوړ سوی عصیرو ته دوی خمر نه ویل. عکرمه دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی: چې دخمر تحریم نازل سواوهغه (فضیخ) ته وایی اوابن عباس رضی الله تعالی عنهما وویل: چې فضیخ خمر دی اورواده چې خمر ونومول سی ځکه حرام مشروب دی. حمیدطویل دانس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې ما ابو عبیده، ابی بن کعب اوسهل بن بیضاء ته دیوی ټولی نورو اصحابانوسره خمر ورچیښول (یعنی زه یی ساقی وم) چې یوسړی راغلی او ویل یی چې: بیشکه خمر حرام سول، نو قسم دی که دوی ویلی وی چې ودریزه موږ معلومات وکړو. آن تردی چې دوی وویل: دغه چې ستاپه لوبښی کې دی ایسته یی توی کړه، اوبیایي دژوند ترپایه ونه چیښل، اودغه خمر دتازه اوپخو خرماوو څخه وو، انس رضی الله تعالی عنه اخبار کوی: چې کومه ورځ خمر حرام سول هغه دتازه اوپخو خرما څخه جوړیدل. اودا ځکه چې حرام وه نوخمر ونومول سول، یاپه دی وجه خمر ورته وویل سول چې دوی دخمر پر ځای استعمال کیدل، داسې نه چې په حقیقت کې ددوی داغه نوم دی.

پردغه توجیه باندې هغه روایت دلالت کوی چې قتاده دانس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې ده ویل: موږ په دغه وخت کې دخمر څخه شمیرل نو انس رضی الله تعالی عنه اخبار کوی چې دوی دغه شیان په خمر کې شمیرل، په دی معنی چې دوی دخمر پر ځای استعمال کیدل. ثابت دانس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی: چې ده ویل پرموږ خمر

حرام سول په هغه ورځ چې حرام سول خوزموږ سره دانگورو شرابونه ډیرلږوه،
 زموږ عام شرابونه دتازه اوپخی خرماڅخه وه، خوبیا هم دوی دغه دشرابو پرځای
 چینیل اوپه دوی سره یی نشه اخستل اودوی خوبنول، بیشکه دتازه اوپخی
 خرما شراب وه.

مختار بن فلفل وایی مادانس بن مالک څخه دشرابو په باره کې پوښتنه
 وکړله نوډه ویل: شراب حرام سول خودغه دانگورو، خرما، عسل، غنم، اوربشو
 اوجواروڅخه وه، اوهرشی چې ددوی څخه نشه پیداکړی نو هغه خمر اوشراب دی.
 په اول حدیث کې یوازی دتازه اوپخی خرما ذکر دی اوپه دوهم حدیث کې دشیپږو
 شیانو ذکر دی، نو داسې دی لکه دده په نزد چې ټول نشه لرونکې شرابونه خمر وی،
 اوبیایي وویل اوصراحت یی وکړی: هرشی چې ددغو څخه نشه ولری هغه خمر
 دی، نو دغه پر دی دلالت کوی چې دغه شیان دنشی په صورت کې خمر ونومول
 سول، او هغه چې نشه نه لری هغه خمر نه دی.

دعمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی چې ده ویل: بیشکه خمر
 حرام سول خودغه دپنځه شیانو څخه جوړیږی، انگور، خرما، عسل، غنم، اوربشو
 څخه دی، خو خمر هر هغه شی دی چې عقل خرابوی.

داهم پردغه دلالت کوی چې دوغوته په داسې حال کې خمر ویل کیږی، چې
 نشه ولری اونشه هغه وخت پیداکوی چې ډیرسی ځکه په لږو عقل نه خرابیږی.
 امام ابوبکراحمد بن علی الرازی الجصاص که څه هم دحنفی مذهب سره
 تعلق لری خوبیا هم که دده عبارتونه اودلائل په غورمطالعہ سی نو په ښکاره
 معلومیږی چې دی هم دجمهورو فقهاؤ درایی تایید کوی، ځکه کوم حدیثونه چې
 ده رانقل کړی دی په هغوی کې دوچې اولندی خرماڅخه جوړ سوی شرابوته خمر

ویل سوی دی، بل داچی دی په خپله وایی چې دسکر په حال کې خمر ورته وایی
اودغه دجمهورو قول هم دی، بل داچی دپنځه یاشپږو یاډیرو څخه جوړ سوی
شراب چې نشه ولری توهغوی ته خمر ویل کیږی نویا خوهم یوازی په انگورو
پوری خاص نه سو لکه داحنافو قول چې دی، همدا وجه ده چې اصحاب کرام
څنگه خبرسوله نودوی هغه ټول دخرما څخه جوړسوی شراب چپه کړل.

د تفسیر المنار دنظره

۷- د تفسیر المنار مفسر په خپل تفسیر کې خپل نظر داسې لیکي: الْخَمْرُ كُلُّ
شَرَابٍ مُسْكِرٍ، وَهَذِهِ التَّسْمِيَةُ لِقُوَّةٍ وَشَرْعِيَّةٍ، وَقِيلَ: شَرْعِيَّةٌ فَقَطُّ وَهُوَ قَوْلٌ ضَعِيفٌ وَقِيلَ: إِنَّ
الْخَمْرَ مَا اعْتَصِرَ مِنْ مَاءِ الْعِنَبِ إِذَا اشْتَدَّ، وَهَذَا أَوْضَعُ مِمَّا قَبْلَهُ وَلَا دَلِيلَ عَلَى هَذَا الْحَصْرِ
مِنَ اللَّغَةِ وَلَا مِنَ الشَّرْعِ.

وَمِنْ أَحْسَنِ مَا رَدَّ بِهِ أَصْحَابُ هَذَا الْقَوْلِ قَوْلُ الْقُرْطُبِيِّ: الْأَحَادِيثُ الْوَارِدَةُ عَنْ أَنَسٍ
وغيره عَلَى صِحَّتِهَا وَكَثَرَتِهَا تُبْطِلُ مَذْهَبَ الْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنَ
الْعِنَبِ، وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لَا يُسَمَّى خَمْرًا وَلَا يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ. وَهُوَ قَوْلٌ مُخَالَفٌ لِلَّغَةِ
الْعَرَبِ وَلِلْسُنَّةِ الصَّحِيحَةِ وَلِلصَّحَابَةِ؛ لِأَنَّهُمْ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَهِمُوا مِنَ الْأَمْرِ بِالاجْتِنَابِ
تَحْرِيمَ كُلِّ مَا يُسْكِرُ، وَلَمْ يَفَرِّقُوا بَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَبَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنْ غَيْرِهِ، بَلْ سَوَّوْا
بَيْنَهُمَا وَحَرَّمُوا كُلَّ مَا يُسْكِرُ نَوْعُهُ، وَلَمْ يَتَوَقَّفُوا وَلَمْ يَسْتَفْصِلُوا وَلَمْ يَشْكُلْ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ مِنْ
ذَلِكَ، بَلْ بَادَرُوا إِلَى إِثْلَافِ مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ، وَبَلَّغَتْهُمْ نَزَلُ
الْقُرْآنِ، فَلَوْ كَانَ عَنْدهُمْ تَرَدُّدٌ لَتَوَقَّفُوا عَنِ الْإِرَاقَةِ حَتَّى يَسْتَفْصِلُوا وَيَتَحَقَّقُوا التَّحْرِيمَ.

وَقَدْ أَخْرَجَ أَحْمَدُ فِي مُسْنَدِهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مِنْ
الْحِنْطَةِ خَمْرٌ وَمِنْ الشَّعِيرِ خَمْرٌ، وَمِنْ التَّمْرِ خَمْرٌ وَمِنْ الزَّبِيبِ خَمْرٌ وَمِنْ الْعَسَلِ خَمْرٌ "
وَرَوَى أَيْضًا " أَنَّهُ خَطَبَ عُمَرُ عَلَى الْمِنْبَرِ وَقَالَ: أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ وَهِيَ مِنْ

خَمْسَةً، مِنَ الْعَنْبِ وَالْثَمَرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ " وَهُوَ فِي الصَّحِيحَيْنِ وَغَيْرِهِمَا وَهُوَ (أَيُّ عَمَرَ) مِنْ أَهْلِ اللُّغَةِ. (۱)

ترجمة: هرنشه کونکې شی خمر دی، اودغه لغوی اوشرعی تسمیه ده، او چاویلی دی چې یوازی شرعی تسمیه ده، اودغه کمزوری ویناده، اوچاویلی دی: چې خمرهغه څه ته وایی چې دانگورو دابوڅخه وی اودغه تر پورتنی کمزوری ویناهم کمزوری ده، دشریعت اولغت له پلوه په دغه حصر باندې کوم دلیل نسته. ددغو وینا گانو په ردکې قرطبی خورا لنډه اوبڼه ویناکړیده، وایی: چې دانس اونورو اصحابانو (رض) څخه روایت سوی حدیثونه ډیر اوصحیح دی، د کوفیانو د مذهب بطلان بنیې کوم چې دوی وایی: (خمر) یوازی دانگورو جوړیږي چې دانگورو څخه نه وی هغه خمر نه دی، اودغه وینا د عربی لغت او صحیح سنت سره اوهمدا سې د اصحابانو سره مخالف دی، ځکه کله چې دخمر حرمت نازل سو نودوی ددی امر څخه وفهمول چې هر هغه شی چې نشه لری دهغه څخه ځان ساتل پکار دی، اودوی ددی توپیر نه کاوی چې دانگورو څخه وی یادنورو شیانو، بلکه ټول یی یو ټول گڼل اوتول نشه کونکې شیان یی حرام بلل توقف یی ونکړ، اونه یی د تفصیل غوښتنه وکړه، نه هم په دی هکله کوم سوال ورته پیدا سو بلکه سمدستی یی هغه ټول خمر چې دانگورو څخه نه وه توی کړل، دوی د ژبی پوهان وو ددوی په ژبه قرآن نازل سوی وو، که دوی پوښتنه درلودای نوبه تم سوی وای ترڅو تفصیل یی وغواړی، اود حرمت حقیقت یی وپیژنی.

امام احمد په خپل مسند کې دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی چې پیغمبر وفرمایل: د غنمو څخه خمر جوړیږي، دا وربشو څخه خمر جوړیږي د خرما څخه خمر جوړیږي، دمميزو څخه خمر جوړیږي، اود شاتو څخه خمر جوړیږي.

۱- تفسیر القرآن الحکیم المشتهر باسم تفسیر المنار ج ۷ ص ۵۱-۵۲ باختصار

همدارنگه روایت سوی دی: حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دمنبر دپاسه خطبه لوستل وی فرمایل: پوه سی چې خمر حرام سول او هغه دپنځو شیانو چې انگور، خرما، شات، غنم، اوربشی دی جوړیږی. او خمر هغه څه دی چې عقل پټوی. دغه حدیث مسلم، بخاری او نورو روایت کړی دی. او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه خو اهل لغت دی.

د تفسیر منیر د نظره

۸- دخمر د تعریف په هکله د تفسیر منیر مفسر لیکي: ویري الجمهور أن الخمر اسم لكل ما خمر العقل وغلبه، فغير ماء العنب حرام بالنص. وهذا عمر رضي الله تعالى عنه قال: إن الخمر حرمت وهي من خمسة أشياء من العنب، والتمر، والعسل، والحنطة والشعير، والخمر ما خمر العقل. (۱)

ترجمه: جمهور علماء دامنی چې خمر هر هغه شی ته وایی چې پر عقل غلبه کوی نو دانگورو داو بو نه بغير نور نشه کونکي شیان هم په داغه نص سره حرام دی. او داغه رایه د عمر رضی الله تعالی عنه ده چې دی وایی: بیشکه خمر حرام سول خو خمر دپنځو شیانو څخه جوړیږی دانگورو، خرماوو، عسلو، غنمو، اوربشو او خمر هر هغه شی دی چې پر عقل پرده اچوی.

د تفسیر روح المعانی د نظره

۹- دخمر د معنی په هکله د روح المعانی مفسر ډیره مختصره او جامع لیکنه کوی او فرمایي: وهو المسكر المتخذ من عصير العنب او كل ما يخمر العقل ويغويه من الأشربة. وروى هذا عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما. (۲)

ترجمه: خمر هغه مسکر نشه کونکي دی چې دانگورو څخه جوړ وی، او یا د چینساک هر هغه شی دی چې پر عقل غلبه کوی او عقل پټوی.

دغه تفسیر د عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه نقل سوی دی
د تفسیر طبری دنظره

۱۰- د تفسیر طبری مفسر هم ډیر جامع تفسیر کړی دی داسې لیکي: والخمر کل مسکره العقل فستره وغطي عليه، وهو من قول القائل (خمرت الإناء) إذا غطيه، ومن ذلك أيضا (خمار المرأة) وذلك لأنها تستر به رأسها فتغطيه. (۱)

ترجمة: خمر هر نشه کونکی دی چې عقل نشه کړی او پرده پرواچوی هغه خمر دی، دهمدی څخه دهغه چاقول دی چې وایی (مالوښی پټ کړی) چې کله پټ کړل سی دهمدی څخه (د ښځی پورنی دی، ځکه ښځه په پورنی خپل سر پټوی
د تیسیر الکريم الرحمن فی تفسیر کلام المنان دنظره

۱۱- د تیسیر الکريم الرحمن فی تفسیر کلام المنان مفسر په خپل تفسیر کې داسې لیکي: الخمر: وهي كل ما خمر العقل أي غطاه بسكره. والميسر: وهو جمع المغالبات التي فيها عوض من الجانبين، كالمراهنة ونحوها. والأنصاب: التي هي الأصنام والأنداد ونحوها، مما ينصب ويعبد من دون الله. والأزلام: التي يستقسمون بها. فهذه الأربعة هي الله عنها وزجر، وأخبر عن مفسدها الداعية إلى تركها واجتنابها. (۲)

ترجمة: خمر هر هغه شی دی چې عقل ګډوډ کوی او په نشه یی پټوی، میسر قمار ته وایی چې یو د بله یوشی د شرط په ډول ګټی، انصاب او انداد بتانوته وایی چې درول کیږی او بیایی د الله تعالی نه بغیر عبادت کول کیږی، او ازلام بیا هغه غشی دی چې ورباندې ویش کول کیږی، له دغو څلورو څخه الله تعالی منع او زجر فرمایلی دی او دهغو تاوانونو او مفسدو څخه یی اخبار کړی دی چې دهغوی تقاضا ده چې انسان هغوی پریردی او ځنی لری سی.

۱- تفسیر طبری ج ۱ ص ۵۸۷ -- ۲- تیسیر الکريم الرحمن فی تفسیر کلام المنان ص ۲۶۸

د تفسیر خازن د نظره

١٢- په تفسیر خازن کې دخمر د معنی په هکله داسې لیکلی ده: والخمر: کل ما خمر العقل و غطاه، والمیسر: القمار وقد تقدم تفسیرهما فی سورة البقرة. والأنصاب: هي الحجارة التي كانوا ينصبونها للعبادة ویدجون عندها. والأزلام: هي القداح التي كانوا يستقسمون بها، وتقدم تفسیر ذلك. والرجس: فی اللغة الشيء الخبيث المستقذر (من عمل الشیطان) یعنی من تزیننه و اغوانه ودعائه إياكم إليها وليس المراد أنها من عمل یدیه.

(فاجتنبوه) یعنی کونوا جانباً منه، والضمیر فی قوله فاجتنبوه عائد إلی الرجس لأنه اسم جامع لكل كانه قال إن هذه الأربعة الأشياء كلها رجس فاجتنبوه (لعلکم تفلحون) یعنی لكي تدركوا الفلاح إذا اجتبتهم هذه الحرمات التي رجس. (١)

ترجمة: خمر ټول هغه څه دی چې عقل پټ کړی او پرده پر واچوی، میسر: قمار ته وایي، اوددی تفسیر مخکې په سورة بقره کې تیرسو، اوانصاب هغه تیرې (ډبره) ده چې دوی به درولی وه او هلته به یی څاروی حلالولی، اوازلام: غشی چې په هغوی به یی ویش کوی، اوددی تفصیل پخوا تیرسوی دی، (رجس) په لغت کې ناولی او پلټ شی ته وایي، اود (من عمل الشیطان) دامعنی ده چې شیطان بنایسته کړی او تاسو وربولی، داسې نه چې دا دهغه کړنه ده.

(فاجتنبوه) یعنی ځانونه ځنی وساتي، د (ه) ضمیر ودغه رجس ته راجع دی، معنا دا چې دغه څلور سره ناولی دی ځانونه تری گوري (لعلکم تفلحون) لپاره ددی چې خلاصون پیدا کړی کله چې ددغو حرامو شیانو څخه مو ځانونه ژغورلی وی.

د تفسیر ابن کثیر د نظره

١٣- د تفسیر ابن کثیر مفسر په مختصرو لفظونو کې مطلب ادا کړی لیکي:

أما الخمر فکما قال أمير المؤمنين عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه: أنه كل ما خمر العقل. (١)

ترجمة: دخمر معنی هغه ده لکه څرنگه چې عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه کړی ده، بیشکه خمر هغه څه دی چې عقل پټوی، یعنی دخپل کار څخه یی (چې فهم او ادراک دی) معطل کوی.

د تفسیر مظهری دنظره

۱۴- د تفسیر مظهری مفسر چې خپله مشهور حنفی عالم دی او دده تفسیر د منطقی د ټولو علماؤ مرجع دی تقریباً دهری طبقی عالم ورڅخه استفاده کوی هغه په خپل تفسیر کې لیکي: *اختلف العلماء في أن الخمر ما هو؟ فقال أبو حنيفة رحمه الله هو النبي من ماء العنب إذا صار مسكر أو قذف بالزبد، ولم يشترط صاحبه القذف بالزبد. وقال مالك والشافعي وأحمد كل شراب أسكر كثيره فهو خمر. قالت الحنفية الخمر اسم خاص لما ذكرنا وهو المعروف عند أهل اللغة ولهذا اشتهر استعماله فيه، واشتهر في غيرها مما ذكرنا من المسكرات اسم آخر كالمثلث، والطلا، والمنصف، والباذنق، ونحو ذلك واللغة لا يجري فيها القياس. وقال الجمهور اسم الخمر لغة لكل ما خامر العقل.* (۱)

ترجمة: علماؤ اختلاف کړی دی چې خمر څه ته وایي؟ امام أبو حنيفة رحمه الله وایي: خمر دانگورو هغه تازه اوبه دی چې نشه پیدا کړی او پرسری څگ راسی، خودده یاران دغه څگ شرط نه بولی.

امام مالک، امام شافعی، امام أحمد (رح) وایي: هر هغه شراب چې ډیر یی نشه لرې هغه خمر دی. حنفی علما وایي: دخمر نوم د هغه دپاره خاص دی چې موږ ذکر کړی «دانگور اوبه چې نشه پیدا کړی» همدغه معنی دلغت د علماؤ په منځ کې معروفه ده، نوځکه یی په همدغه کې شهرت پیدا کړی دی، بیله دغه چې موږ ذکر کړه دنورو نشه لرونکو شيانو دپاره نور نومان دی لکه مثلث (چې یوه دریمه اوبه په جوش کې ولاړی سی) طلاء (چې تر دریمې لږ اوبه په جوش کې ولاړی سی)

منصف (چې نیمایی یا لږ اوبه په جوش کې ولاړی سی) باذق (چې جوش سی او پرسری څک راسی) اوداسې نور. اوبه لغت کې قیاس نه کول کیږي. اوجمهور علماء وایی: خمر دهر هغه شی نوم دی چې پر عقل پرده اچوی، یعنی نشه کوی.

د تفسیر بیضاوی دنظره

۱۵- د تفسیر بیضاوی تفسیر چې زموږ په علمی ټولنه کې نه یوازی دا چې ډیر مقبولیت لری بلکې زموږ په درسی نصاب کې شامل دی هغه هم په ډیرو مختصرو لفظونو ډیر لوی مطلب ادا کړی او فرمایي: والخمر في الأصل مصدر، خمره إذا ستره، سمي بها عصير العنب والتمر إذا اشتد وغلا كأنه يخمر العقل، كما سمي سكرًا لأنه يسكره أي يحجزه، وهي حرام مطلقاً وكذا كل ما أسكر عند أكثر العلماء. (۱)

ترجمه: خمر په اصل کې مصدر دی، ویل کیږي (خمره) چې کله شی پټ کړی، دانگورو او خرما عصیر چې کله سخت او جوش سی نو د خمر په نامه ونومول سول ځکه دوی عقل پټوی (په نشه سره)، لکه څرنګه چې داغه عصیرته سکر هم ویل کیږي ځکه دوی عقل نشه کوی یعنی د ادراک اوفهم څخه یی بندوی، اودغه مطلق حرام دی، همدارنګه د ډیرو علماؤ په نزد ټول هغه څه مطلق حرام دی چې نشه لری.

د پورته ذکر سوي (۱۵) معتمدو او مقبولو مفسرینو د تفسیر دنقل کولو نه وروسته دا ویلای سو چې تقریباً د ډیرو مفسرینو د څه لفظونو په تغیر همدغه نظر دی چې د خمر لفظ عام دی یوازی دانگورو تازه اوبوته نه ویل کیږي، بلکې وهر نشه کونکي شی ته ویل کیږي په هر نامه اود هر شی څخه چې وی.

دمفسرینو فیصله

څه دحنفی مذهب مفسرینو په خپلو تفسیرینو کې دجمهورو فقهاؤ رایې ته ترجیح ورکړې اودهغه دترجیح وجوهی هم بیان کړې دی چې دهغوی دجملی څخه یوعلامه محمد علی الصابونی چې خپله هم دحنفی مذهب سره تعلق لری، په خپل کتاب (روائع البیان فی احکام القرآن) کې دخمر دتعریف په هکله دجمهورو فقهاؤ اودحنفی مذهب دفقهاؤ ترمنځ اختلاف ته اشاره کړې اوییا فیصله کوی اوفرمایي: *اختلف العلماء في تعريف الخمر ماهي؟ فقال أبو حنيفة: الخمر الشراب المسكر من عصير العنب فقط، وأما المسكر من غيره كالشراب من التمر أو الشعير، فلا يسمى خمرًا بل يسمى نبيذاً. وهذا مذهب الكوفيين.*

وذهب الجمهور (مالك والشافعي وأحمد) إلى أن الخمر اسم لكل شراب مسكر، سواء كان من عصير العنب، أو التمر أو الشعير أو غيره، وهو مذهب جمهور المحدثين وأهل الحجاز. (۱)
ترجمة: دخمر په تعريف کې علماؤ اختلاف کړې دی، هغه داچې خمر څه ته وایي؟ امام ابوحنيفة «رحمة الله تعالى عليه» وایي: خمر نشه کونکې شراب دی چې یوازی دتازه انگورو دعصیر (شیره) څخه وی، دانگورو بغیر نور نشه کونکې شراب لکه دخرما، اوربشو هغوی ته خمر نه ویل کیږي، همدغه دکوفیانو مذهب هم دی.

دجمهورو فقهاؤ لکه امام مالک، امام شافعی اوامام احمد «رحمة الله تعالى عليهم» مذهب دادی چې هغوی وایي: خمر دهر نشه کونکې مشروب نوم دی، هغه دانگورو تازه عصیر (شیره) وی، دخرماوی، داوربشی وی، اوکه دبل شی څخه وی، همدغه دمحدثینو اوداهل حجاز دعلماؤ مذهب دی.

۱- روائع البیان تفسیر آیات الأحکام من القرآن ج ۱ ص ۲۷۷

په آخرکې علامه صابونی ددواړو فريقو ددلائلو ترليکلو وروسته دترجیح تر عنوان لاندې داسې فيصله کړې او دترجیح وجه يې بيان کړې او فرمایي: ونحن إذا تأملنا أدلة الفريقين مآذکر منها ومآلم يذكر ترجیح عندنا قول الجمهور وأهل الحجاز، فالخمر حرام، وكل مسكر همكر كما قال عمر رضي الله عنه، وذلك لأن الصحابة لما سمعوا تحريم الخمر فهموا منه تحريم الأنبذة، وهم كانوا أعرف الناس بلغة العرب ومراد الشارع، وقد ثبت بالسنة المطهرة تحريم كل مسكر ومفتري.

و ثبت عن أنس أنه كان ساقى القوم في منزل أبي طلحة حين حرمت الخمر وما كان خمرهم يومئذ إلا الفضيخ، فحين سمعوا تحريم الخمر أهرقوا الشراب وكسروا الأواني، وما كان الفضيخ إلا من نقيع البسر، فمآذهب إليه الجمهور هو الصحيح المعول عليه، لا سيما وأن المتأخرين من الأحناف أفتوا بقول محمد في سائر الأشربة وهو الحق الذي لا محيد عنه. (۱) ترجمه: کله چې موږ ددواړو فريقو په هغودلائلو کې فکر وکړو چې څه دهغوی څخه دلته ذکرسوی اوڅه نه دی ذکرسوی، زموږ په نزد دجمهورو او دحجاز دعلماؤ دلائل راجح دی، نوخمر حرام دی، اوهرمسکر خمر دی، لکه څرنګه چې عمر رضي الله تعالى عنه وايي، داځکه صحابه کرامو چې کله دخمر و دحرمت واوريډل نوددی څخه دوی دنبيذو دحرمت حکم وفهموی، او دوی په خلګوکې په عربي ژبه اودشارع په مراد ډير ښه پوهيدل.

اوبيشکه په پاکوحديثونو سره ثابته سوی ده چې هرښه کونکې اوهر سستی کونکې حرام دی، اودانس رضي الله تعالى عنه څخه ثابته سوی ده چې دی دابی طلحه په کور کې دخلګو ساقی (ورچينبونکې) وو چې خمر حرام سوله، اوپه دغه وخت کې ددوی خمر نه وه مګر دفضيخ څخه وه، کله چې دوی دخمر

د حرمت واوریدل نودوی ټول خمرتوی کړل اولوښی یی مات کړل، او فضیخ نه وه مگر دوچې خرماڅخه وه.

نود جمهورو علماؤ رایه صحیح ده، داڅکه چې د حنفی مذهب متاخرینو فقهاؤ هم دامام محمد رحمه الله پر قول فتوا کړی ده چې هغه وایی: ټول نشه کونکې نشه لرونکې حرام دی اوداغه قول حق دی، اوددغه څخه هیڅ دخلاصون لاره نسته.

د حنفی مذهب یوبل مفسر چې دخپل وخت ډیر ښه عالم اومفسردی او زموږ په ټولنه کې دده تفسیر ډیره لویه مرجع اوداعتماد وړدی، اوتقریبا دهر عالم د کتاب خانی زینت دی په خپل تفسیر کې فیصله کوی اوفرمایی: قال العلامة الألوسي: وعندی أن الحق الذي لا ينبغي العدول عنه، أن الشراب المتخذ مما عدا العنب كيف كان، وبأي اسم سمي، متى كان بحيث يسكر حرام، وقليله ككثيره، ويحد شاربه، ويقع طلاقه، ونجاسته غليظة.

وفي الصحيحين أنه صلى الله تعالى عليه وسلم سئل عن النقيع (وهو نبيذ العسل) فقال (كل شراب أسكر فهو حرام) وروي ابوداود (فهي رسول الله صلى الله عليه وسلم عن كل مسكر ومفتّر) وصح (ما أسكر كثيره فقليله حرام) وفي حديث آخر: ما أسكر الفرق منه فمأ الكف منه حرام) الأحاديث كثيرة علي ذلك.

وإن اجتماع الفساق في زماننا علي شراب المسكرات مما عدا الخمر ورغبتهم فيها فوق اجتماعهم علي شرب الخمر ورغبتهم فيه بكثير، وقد وضعوا لها أسماء كالعنبرية والإكسير، ونحوهما، ظنا منهم أن هذه الأسماء تخرجها من حرمة وتبيح شربها للأمة، هيهات هيهات الأمر وراء ما يظنون، فإننا لله وإنا إليه راجعون. (۱)

ترجمة: اوزماپه نزد حق دادی: چې دهغه څخه مخ اړول مناسب نه دی،
بیشکه هغه شراب چې دانگورو څخه بغیر دبل شی څخه جوړیږي هرڅنگه چې
وی اوپه هرنامه چې وی، اوهرکله چې وی، دعادت نه بغیر چې څوک نشه کوی
هغه ټول حرام دی، لږی لکه ډیر، چیسونکې یی په حد کیږي، که دنشی په حال
کې دطلاق لفظ ووايي طلاق یی واقع کیږي، اوغلیز نجس اومرداردی.

اوپه صحیحینو (بخاری اومسلم) کې حدیث راغلی دی چې درسول الله
صلی الله علیه وسلم څخه دنقیع (دعسلو شراب) په هکله پوښتنه وسوله، نوده
(مبارک) ورته وویل: (هرشراب چې نشه لري هغه ټول حرام دی).

ابوداود روایت کړی دی: (چې رسول الله صلی الله علیه وسلم (دهرنشه
کونکې اوسستی پیدا کونکې څخه منع کړی ده).

اوداصحیح ده چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: (هغه چې ډیری
نشه لري دهغه لږهم حرام دی).

په بل حدیث کې راغلی دی (هغه چې یو فرق (۱۶ رطل) یی نشه کونکې وی
دهغه یوه لپه یاغږپ هم حرام دی). په دی باره کې حدیثونه بیخي ډیردی.

اوبیشکه زموږ په زمانه کې د فاسقانو اجتماع پر هغه نشه کونکو شيانو ده
چې دانگورو دشرابو څخه نه دی، اوپه دغو کې ددوی رغبت دانگورو تر شرابو
ډیر زیات دی، اوددوی دپاره یی نورنومان ایښی دی، لکه عنبریه او اکسیریه
اوداسې نور، ددوی داگمان دی چې په دغه نومانو دوی دحرمت څخه وزی اوپه
حلالو کې شمارل کیږي، هیڅکله نه هیڅکله نه، بلکې امر واقعیت ددوی دگمان
په خلاف دی. بیشکه موږ دالله تعالی دپاره یو او الله تعالی ته رجوع کونکې یو.
یوبل دحنفی فقهی ډیرمقبول عالم فقیه اومفسر په خپل تفسیر کې داسې

فيصله كوى او فرمايى: والتحقيق عندى أن الخمر لفظ مشترك بين الخاص والعام إما حقيقة وإما بعموم المجاز، والمراد في الآية هو المعنى الأعم.

قال صاحب القاموس الخمر ما أسكر من عصير العنب او عام والعموم أصح.

وقال ابن عمر حرمت الخمر وما بالمدينة منها شىء رواه البخاري.

وحديث أنس كنت ساقى القوم يوم حرمت الخمر وما شراهم إلا الفضيح اليسر

والتمر. متفق عليه

وفي رواية: أنى لقائم أسقى أبا طلحة فلانا فلانا وسمى في بعض الروايات أبا عبيدة بن

الجراح وأبي بن كعب وسهيلا، إذ جاء رجل فقال قد حرمت الخمر فقالوا أهرق هذا القلال

يا أنس قال فما سألوها عنها ولا راجعوها بعد خبر الرجل.

وعنه قال لقد حرمت الخمر حين حرمت وما نجد خمر الأعتاب إلا قليلا وعامة خمرنا

اليسر والتمر. فهذه الآثار تدل على ما ذكرت أن الخمر قد يستعمل في المعنى الأخص لكن

المراد بالآية هو المعنى الأعم ولو بالمجاز وإن كان المراد بالخمر في الآية المعنى الأخص لما طابق

الجواب السؤال فإن السؤال إنما كان عن الشراب الذي كانوا يشربونه حين سألوها، قال عمر

ومعاذ أفتنا يا رسول الله عن الخمر فإنها مذهب للعقل، وقال الله تعالى (إِذَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ

يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ)

وهذا غير مختص بماء العنب بل لم يكن ماء العنب مستعملا لهم. والله أعلم

وفي الباب حديث عمر بن الخطاب أنه قال في خطبته، نزل تحريم الخمر وهى من

خمسة أشياء العنب والتمر والحنطة والشعير والعسل والخمر ما خامر العقل. متفق عليه

ورواه احمد في مسنده عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من الحنطة

خمر ومن الشعير خمر ومن التمر خمر ومن الزبيب خمر ومن العسل خمر.

وفي الباب عن النعمان بن بشير مرفوعا نحوه رواه الترمذي وابو داود وابن ماجه

وروی احمد وفي آخره وإنما أنهى عن كل مسكر.

وعنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر حرام وكل مسكر حرام.

رواه مسلم

وعن أنس قال الخمر من العنب والتمر والعسل والذرة فما حمرت من ذلك فهو

الخمر. رواه احمد

وإذا ثبت أن اسم الخمر تعم الأشرية المسكرة فثبت بنص القرآن أن ما أسكر كثيره

فقليله حرام ونجس فيحد شاربه من أى شىء كان ولا يجوز بيعها ولا يضمن متلفها غير أنه

لا يكفر مستحل ما سوى التي من ماء العنب لمكان الاختلاف. (۱)

ترجمة: زماپه نژد تحقیق دادی چې دخمر لفظ دعامی اوخاصی معنی

ترمنځ مشترک دی، په حقیقت یادمجاز په عموم سره، اوپه آیت کې دغه عامه

معنی مراد ده.

دقاموس مؤلف وایی: خمر دانگورو نشه کونکې عصیر دی، یاعام دی،

دغه عموم یی صحیح دی.

اوابن عمر رضی الله تعالی عنه وایی: خمر حرام سوله خوپه مدینه کې

ددوی څخه هیڅ شى نه وو.

او دانس رضی الله تعالی عنه روایت دی چې دی وایی: زه دقوم ساقی

(دشرابو ورچینسونکې) وم، په هغه ورځ چې خمر حرام سوله، خوددوی شراب نه

وه مگردتازه اوپخی خرما څخه وه.

په بل روایت کې وایی: چې زه اباطلحة، فلانی اوفلانی ته ورچینسونکې

وم، په ځینو روایتونو کې دابا عبیده بن جراح اوابی بن کعب اوسهیل نومونه هم

اخستل سوی دی، چې په دغه وخت کې یوسړی راغلی او وی ویل چې خمر حرام سول، نودوی وویل: ای انس دغه ستا په پیالو کې چې دی چپه اوتوی یی کړه، دی وایی: نه دوی دهغه په هکله پوښتنه وکړله اونه یی دهغه سړی تراخبار وروسته مراجعه وکړله.

دداغه انس څخه روایت دی چې دی وایی: خمر حرام سول هغه وخت چې حرام سول خوزموږ سره دانگورو شراب نه وه مگر ډیرلږ، زموږ عام شراب دتازه اوپخی خرماڅخه وه، نودغه ټول آثار پر هغه معنی دلالت کوی چې موږ ذکر کړله چې خمرکله په خاصه معنی کې استعمالیږي خو په آیت کې عامه معنی مراد ده که څه هم مجازی وی.

اوکه په آیت کې خاصه معنا مراد سی نوجواب دسؤال سره سمون نه خوری، هغه داچې سؤال دهغو شرابو په هکله وو کوم چې دوی چپنل څه وخت چې دوی سؤال وکړی، هغه داچې عمر او حضرت معاذ رضی الله تعالی عنهما وویل: ای دالله رسوله موږ ته دخمر په هکله فتوی راکړه بیشکه دغه عقل خرابوی، اوداچې الله تعالی وایی: شیطان اراده لری چې ستاسو په منځ کې دښمنی اوبغض پیداکړی ددغه خمر اوقمار په وجه، اوتاسودالله تعالی دذکراو لمانځه څخه بند کړی، اودغه یوازی دانگورو په اوبو پوری خاص نه دی، بلکې ددوی سره ددغو اوبو استعمال هم نه وو. اوالله تعالی ډیرښه پوهیږی

اوپه دغه باب کې دعمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه حدیث هم سته چې هغه په خطبه کې ویل: دخمر تحریم نازل سو خو دغه دپنځو شیانو څخه جوړیږی: انگور، خرما، غنم، اوربشی، اوعسل، اوخمر هغه شی دی چې عقل گډوډ کوی، یعنی په نشه سره.

امام أحمد په خپل مسند کې روایت کړې دی چې ابن عمر د نبی صلی الله علیه وسلم روایت کوی چې د غنمو څخه خمر دی، دا وربشو څخه خمر دی، د خرما څخه خمر دی، د ممیزو څخه خمر دی، او د عسلو څخه خمر دی.

په دغه باره کې د نعمان بن بشیر څخه مرفوع یعنی نبی صلی الله علیه وسلم ته رسیدلی حدیث روایت سوی دی چې ترمذی، أبو داود، ابن ماجه او احمد روایت کړې دی، او د هغه په آخر کې د احم سته چې نبی علیه الصلوٰة والسلام فرمایي: بیشکه زه تاسو د هر مسکر څخه منع کوم.

داغه نعمان بن بشیر وایي: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایي: هر مسکر حرام دی او هر مسکر خمر دی. دغه حدیث مسلم روایت کړې دی.

انس رضی الله تعالی عنه وایي: خمر دانگورو او خرما او عسلو او جوارو څخه دی، او هر شی چې د دوغو څخه نشه کړي نو هغه خمر دی. دغه حدیث امام احمد په خپل مسند کې روایت کړې دی.

نوحې دا ثابته سوله چې خمر وټولو نشه لرونکو شرابو ته ویل کیږي نو ټول هغه نشه لرونکي شیان چې ډیر یې نشه لري د قرآن په نص یا دلیل حرام دی، او د هغوی لږ هم حرام دی، او نجس دی، او پر چینسونکې باندې شرعی حد سته، د هر شی څخه چې وی، او بیع خرڅول او رانیول یې جائز نه دی، که درانیونکې پلاس کې هلاک سی پر هغه ضمان یا تاوان نسته، خو که څوک ورته حلال وایي نو هغه نه کافر کیږي، ببله هغه دانگورو داوبو څخه ځکه دا اختلاف ځای پکښی سته.

ملاحظه: د تفسیر مظهری مصنف په ډیر صراحت سره د جمهورو علماؤ رایه په دلائلو تایید کړې ده، او د هغوی دلائل یې را نقل کړي دي، او وایي په آیت کې عامه معنی مراد ده، او بله ډیره مهمه وجه یې دا ویلې ده (که خاصه معنی مراد سی

نودالله تعالی جواب داصحابو کرامو دسؤال موافق نه راخی، اوبل داچې کوم علتونه رب العلمین بیان کړي دی هغوی یوازی دانگورو په اوبو پوری اړه نلری، بلکې په هره نشه کې دانسې کیدای سی.

بل دخپل وخت ډیر ممتاز عالم مفسر محقق دزهر دجامعی دتفسیر استاذ امام اوشیخ محمد عبده په خپل تفسیر قرآن حکیم کې تردیر تفصیلی اومدلل بحث نه وروسته یوه ډیره په زړه پوری توجیه کوی اوفرمایی:

أَنَّ لَفْظَ الْخَمْرِ لَيْسَ اسْمًا لِعَمَلٍ شَرْعِيٍّ لَمْ يَكُنْ مَعْرُوفًا قَبْلَ الشَّرْعِ فَلَمَّا جَاءَ بِهِ الشَّرْعُ أَطْلُقَ عَلَيْهِ كَلِمَةً مِنَ اللَّغَةِ تَتَنَاوَلُهُ بِطَرِيقِ الْمَجَازِ بَلْ هُوَ اسْمٌ لِنَوْعٍ مِنَ الشَّرَابِ يَمْتَّازُ عَنْ سَائِرِ الْأَشْرِبَةِ بِالْإِسْكَارِ وَهَذِهِ التَّسْمِيَةُ مَعْرُوفَةٌ عَنْهُمْ قَبْلَ نُزُولِ مَا نُزِلَ مِنْ آيَاتِ الْخَمْرِ. وَقَدْ نُزِلَتْ آيَةُ الْبَقَرَةِ جَوَابًا عَنْ سُؤَالٍ سَأَلُوهُ عَنْ الْخَمْرِ، وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ مِنْ مُفَسِّرِي السَّلَفِ وَلَا الْخَلَفِ وَلَا خَطَرَ عَلَى بَالٍ أَحَدٍ أَنَّهُ سَأَلُوهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ خَمْرٍ عَصِيرٍ الْعِئْبِ خَاصَّةً وَأَنَّهَا هِيَ الْمَقْصُودَةُ بِالْجَوَابِ بَأَنَّ فِيهَا إِثْمًا كَبِيرًا وَمَنَافِعَ لِلنَّاسِ، وَأَنَّ غَيْرَهَا أَلْحَقَ بِهَا فِي التَّحْرِيمِ بِطَرِيقِ الْقِيَاسِ أَوْ تَفْسِيرِ النَّبِيِّ وَالصَّحَابَةِ لِلْخَمْرِ الشَّرْعِيَّةِ. (۱)

ترجمه: دخمر لفظ دشرعی عمل نوم نه دی چې دشریعت ترنزول دمخه معلوم نه وو، اوچې کله شریعت (قران) کې دخمر لفظ راغلی نو پردغی معنی باندې اطلاق وسو اودغی معنی ته یی دلغوی مجاز په طریقه سره شمول وکړی، بلکې دغه دهغه شرابو نوم دی چې دنورو څخه دنشی په وجه امتیاز لری، اودغه نوم ددوی په منځکې دخمر دآیتونو ترنزول دمخه هم معروف او مشهور وو، او دسورت بقرة آیت ددوی دسؤال په جواب کې نازل سوی دی، او نه دمخکنیو اونه دوروستنیو مفسریونو څخه چاقول کړی دی، اونه ددوی څخه دیوه پرزړه را

گرځيدلى دى چې دوى در رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه خاص دانگورو د شرابو په باره کې پوښتنه کړې وى اود هغوى د سووال په جواب کې دغه آيت نازل سوى وى، چې خاص دغه دانگورو په شرابو کې لويه گناه ده اود خلکو منافع پکښې دى، اودغه نور (نشه کونکې) بيا په حرمت کې په دوى پورې په قياس د نبى کریم (ص) ياد اصحابانو په تفسير سره يوځاى سوى وى. بلکې داسې نه ده مطلب دا چې د تفسير منار مفسر تر ډير تحقيق او تفصيل وروسته په آخر کې داسې معقوله توجيه کړې چې دخمر لفظ د آيت تر نزول مخکې هم د عربو په منځ کې معروف او مشهور وو، ځکه خو عمر او معاذ او نور و صحابه کرامو رضی الله تعالى عنهم در رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه سوال وکړى چې موږ ته دخمر او قمار په هکله فتوا راکړه، اود سوال علت يې هم دا بيان کړى چې دغه (خمر او قمار) د عقل خرابونکې اود مال سلبونکې دى، او ښکاره خبره ده چې دغه علت په هره نشه او په هر نوع قمار کې دى، د همدغه سوال په جواب کې الله تعالى آيت د (خمر) په لفظ سره نازل کړى، داسې نه دى چې دخمر لفظ په قرآن کې نازل سواو خلک د دې لفظ سره نا اشنا وه، اوس د دغه لفظ د معنى په تعين کې د علماؤ اختلاف دى، داسې نه دى، بلکې دخمر د لفظ مفهوم او معنى ټولو عربو ته د قرآنى آيت تر نزول دمخه هم معلومه وه، همدا وجه ده چې کله دغه آيت نازل سو، نو دوى ټول شرابونه دهرشى څخه چې جوړ وه چپه کړل، د سوال، تفصيل او معلومات کولو انتظار يې ونه کړى.

او عمر رضی الله تعالى عنه هم هغه وخت وويل چې نور موږ خمر نه چيښو چې کله دغه آيت نازل سو چې (تاسو د نشې په حال کې لمانځه ته مه نژدې کيږئ) نو د دې څخه هم معلومه سوله چې دخمر د حرمت اصلى علت نشه ده.

دیپورتیه ذکر سوی مفسر رحمه الله دتفسیر خلاصه همداده چپ دخمر لفظ عام دی وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی، یوازی دانگورو تازه اوبو شرابوته نه دی. یوبل ډیرینه عالم اومفسر ابن العربي رحمه الله په خپل تفسیر احکام القرآن کې دغه مسئله داسې بیان کړی اوفرمایي: المسألة الثانية: في تحقیق اسم الخمر ومعناه: وقد اختلف العلماء في ذلك علي قولین: أحدهما أن الخمر مسكر يعتصر من العنب خاصة، وما أعتصر من غیر العنب كالزبيب والتمر وغیرهما يقال لهما نبيذ. قاله أبو حنيفة وأهل الكوفة. والثاني: أن الخمر كل مسكر ملذ مطرب، قاله أهل المدينة وأهل مكة.

والصحيح ما روي الأئمة: أن أنسا قال: حرمت الخمر يوم حرمت وما بالمدينة خمر الأعناب إلا قليلا، وعامة خمرنا البسر والتمر. اخرجه البخاري.

واتفق الأئمة علي رواية أن الصحابة إذ حرمت الخمر لم يكن عندهم يومئذ خمر عنب، وإنما كانوا يشربون خمر النبيذ، فكسروا دنائهم، وبادروا الامتثال لاعتقادهم أن ذلك كلهم خمر.

وصح عن عمر رضي الله عنه قال علي المنبر: إن تحريم الخمر نزل، وهي من خمسة: العنب، والتمر، والعسل، والحنطة، والشعير. والخمر ما خامر العقل. (۱)

ترجمة: دوهمه مسئله دخمر دنوم اومعنی په تحقیق کې ده، بيشکه علماء پر دوه قوله ويشل سوی دی: یوقول داچې خمر خاص هغه نشه کونکې ته ویل کیږی چې دانگورو څخه (جوړ سوی) وی، دانگورونه بغیر لکه دخرما اومیمزو او نورو څخه جوړ سوی شرابو ته نبيذ ویل کیږی. دغه قول دامام ابوحنيفة اود کوفی دعلماؤ دی.

دوهم داچې: خمر هر خوندور اونشه کونکې شرابوته ویل کیږی. دغه قول دمکې اومدیني دعلماؤ دی.

اوصحيح هغه ده: چې جمهورو نقل کړی دی چې انس رضی الله تعالی عنه وایی: خمر چې په کومه ورځ حرام سول خو په مدینه کې دانگورو خمر نه وه مگر لږ، د مدینې عام خمر دو چې اولندی خرما څخه وه. دغه حدیث بخاری روایت کړی دی. امامانو د اصحابو کرامو پر هغه روایت اتفاق کړی دی چې کله خمر حرام سوله نو د دوی سره دانگورو خمر نه وه، بلکې دوی دنبیذو خمر چینل، او دوی خپل لوښی مات کړل، او دوی د امر پر ځای کولو باندې تلوار وکړی، ځکه د دوی عقیده وه چې دغه ټول خمر دی.

او د عمر رضی الله تعالی عنه څخه د اصحيح روایت سوی دی چې ده د منبر د پاسه ویل: بیشکه د خمر حرمت نازل سو خو خمر د پنځه شیانو څخه جوړیږي: انگور، خرما، عسل، غنم او اربشی. او وروسته تعمیم کوی چې خمر هر هغه څه دی چې پر عقل پرده اچوی او دخپل کار او وظيفی څخه یې معطل کوی.

د پورته ذکر سوی مفسرینو ترفیصلی وروسته اوس زموږ د فیصلی وخت دی چې موږ کومه فیصله کوو، ایا تر دغه ټول تحقیق نه وروسته بیا هم موږ وایو چې شراب یوازې هغه دی چې دانگورو څخه جوړ سوی وی، او دغه نورو ته د مباح حکم ورکوو؟ او که د جمهورو فقهاؤ، علماؤ، مفسرینو او در سول الله صلی الله علیه وسلم د ښکاره او ثابت حدیثونو اتباع کوو چې ټوله نشه لرونکې شیان داسې حرام دی لکه هغه چې دانگورو څخه جوړ سوی، او د ټولو حرمت په قرآن ثابت دی.

د خمر معنی د فقهي د اصولو مطابق

دا چې زموږ ټولنه یوه مذهبی ټولنه ده او د علماؤ ډیر لوی اکثریت د حنفی فقهي او مذهب سره تعلق لري، او امام ابو حنیفه رحمه الله تعالی علیه خپلو پیروانو ته دخپل قولونو لیکلی مجموعه نده لیکلی لکه دنوورو امامانو په شان

نو ځکه ویل کیږي چې دحنفی مذهب ټول قوام او ثبات پراصولو باندې دی، یعنی که یو حکم دحنفی اصولو سره برابر وو نو هغه دحنفی مذهب بلل کیږي، نو ځکه غواړم چې دحنفی مذهب داصولود کتابونوپه حواله څه ولیکم ترڅو د اصول فقهي د علماؤ دنظره هم دخمر دلفظ څه تشریح او وضاحت وسي چه نوره هم داموضوع روښانه سي او دټولو دپاره دمنلو وړ وگرځي.

خودلته به زه انشاء الله تعالی دحنفی اصول فقه مطابق دڅلورو نکتو څخه بحث کوم: اول دا چې: دخمر لفظ عام دی، دویم داچې: دعام تخصیص په خبر واحد او قیاس جایز نه دی، دریم داچې: معطوف اومعطف علیه په حکم کې سره یووی، څلورم داچې: یوځای حکم پرعلت بناوی نو هغه علت چې په هرشي کې پیداسي دهغه هم داغه حکم دی.

دخمر لفظ عام دی

دفقهي داصولومطابق یولفظ عام اوبل خاص دی چې دهغوی پربنا حکم ته هم عام او خاص ویل کیږي، داصول فقهي د کتابونو په حواله دعام تعریف څه په داسې ډول سوی دی:

۱- ونذكر الآن ألفاظ العموم فنقول: أولها ألفاظ الجموع وسواء فيها جمع السلامة وجميع التكسير، كقوله: اقتلوا المشركين واعمروا المساجد وهذا النوع أبين وجوه العموم، ثم بعد هذه الأسماء التي يدخلها الألف واللام للجنس، كقولك الحيوان والنبات والجماد يراد بها تعميم هذه الأجناس ومن هذا الباب قوله تعالى: {وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ} [المائدة: ۳۸]: {الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي} [النور: ۲] فلا سارق إلا وعليه القطع بالآية ولا زاني إلا وعليه الجلد بالآية. وقد قال بعضهم: مثل هذا اللفظ لا يكون للعموم وإنما يكون للعهد قال أبو هاشم يفيد الجنس دون الاستغراق. وأما عندنا (الحنفية) هو العموم، لأن نفس اللفظ وإن كان لفظاً

مفردا ولا يدل على العموم، ولكن دخل عليه ما يوجب عمومه، وهو لام الجنس وهذا لأنه لو لم يستغرق قولنا الإنسان جميع الجنس، لأفاد واحدا غيره يقينا، وإذا قلتم بهذا فقد كان هذا مستفادا بالاسم قبل دخول الألف واللام عليه، فلا يبقى لدخول الألف واللام فائدة، فدل أن فائدتهما الاستغراق. (۱)

ترجمة: اوس مورِ دعموم لفظونه ذكر کوو، نومورِ وایو دعام دالفاظو خخه اول: دجمع لفظونه دی هغه جمع سالمه وی که جمع مکسره، لکه دا قول چپ وایی (اقتلوا المشرکین، واعمرُوا المساجد) دلتہ مشرکین جمع سالمه ده او الف لام دعموم دپاره دی، مساجد جمع مکسره ده او الف لام دعموم دپاره دی، اودداسی نوعی دعموم وجهی دیری ښه ښکاره دی.

تردی نه وروسته هغه نومونه دی چپ پرهغوی دجنس دپاره الف لام داخل سی لکه (الحيوان، والنبات، والجماد) ددغواجناسو تعمیم مراد دی، دهمدغه جملی خخه دالله تعالی دغه قول دی (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ) (الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي) دلتہ هم دالسارق والسارقة خخه اودالزانية اوالزانی خخه عموم مراد دی.

خه علماؤ ویلی دی چپ داسی لفظونه دعموم دپاره نه بلکې دعهد دپاره دی، ابو هاشم وایی: چپ دجنس دپاره دی خوداستغراق دپاره نه دی.

خو زموږ (داحنافو) په نزد دغه دعموم دپاره دی، خکه داسی لفظونه که یوازی ذکرسی نوپرعموم دلالت نه کوی، خو کله چپ پردوی دجنس الف لام داخل سی نو بیاعموم فایده کوی، خکه که زموږ دا قول (الانسان) کې الف لام داستغراق اوجنس دپاره نسی نویوانسان به خنی اخلی او که دغه لفظ بیله الف لام خخه یوازی ذکرسی نوهم یوانسان خنی مراد کیدلایسی، نوییا دالف لام فایده نسته،

نو ٻڌڪاره خبره ده چي دالف لام فايده استغراق ده اودغه ثابتہ ده چي الف لام تعريف فايده کوي اوتعريف نه کول کيڙي مگر دجنس.

که مون داسي وايو چي دلفظ ڇخه دالف لام سره بياهم يوشي اراده کيڙي نوالف لام دجنس دپاره نسو. اوکله چي دغه ثابتہ سوله چي الف لام دجنس دپاره دي نودغه هم ثابتہ ده چي داستغراق دپاره هم دي، ڇکه چي کله وائي: (الانسان) نوددغه ڇخه هر هغه فرد مراد دي چي دانسان دجنس ڇخه وي.

٢- اسم المفرد وإن لم يكن علي صيغة الجمع يفيد فائدة العموم في ثلاثة مواضع أحدها أن يدخل عليه الألف واللام كقوله صلي الله عليه وسلم لا تتبعوا البر بالبر... (١)
ترجمة: مفرد اسم که ڇه هم دجمع صيغه نه وي په درو ځايونو کي عموم فايده کوي، يوځاي دهغو درو ځايونو څخه دادي چي پرمفرد اسم الف ولام داخل سي نوهغه عام دي، لکه دني عليه السلام داقول چي وائي: غنم په غنمو مه خرڅوي.

دلته (البر) مفرد اسم دي اوالف لام پرداخل سوي دي اودده څخه جنس يا عام غنم مراد دي.

٣- قاعدة: إذا دخلت لام التعريف علي معرف ولم يوجد قرينة عهد يحمل علي الاستغراق علي الصحيح، وقيل: يحمل علي الجنس.

قال في كشف الاسرار: ذهب جمهور الأصوليين وعامة مشائخنا، وعامة أهل اللغة إلى أنه موجه أي (الام) العموم والاستغراق، لأن العلماء أجمعوا علي إجراء قوله تعالي (والسارق والسارقة فاقطعوا أيديهما) وقوله عز اسمه (الزانية والزاني) علي العموم.

وکذا أريد من قوله تعالي: (والنخل باسقات) (والخيل والبغال والحمير) (وهو الذي

جعل لكم الليل لتسكنوا فيه والنهار مبصرا (يا أيها الناس) (والعصر إن الإنسان لفي خسر) كل جنس لا فرد مخصوص. وكذا يقال الأسد أقوى من الذئب ويراد به كل الجنس لا الفرد. وقد انعقد عليه إجماع أهل اللغة أيضا، فإن بعضهم سماها لام التجنيس، وبعضهم سماها لام الاستغراق، حتى قال أهل السنة بأجمعهم إن لام في قوله تعالى: (الحمد لله) لا استغراق الجنس، فقالوا: معناه جميع الخامد لله تعالى. (١)

ترجمة: قاعدة: كله چې د تعريف لام پر معرفه باندې داخل سی اود عهد قرینه نه وی، نوصحیح قول دادی چې پر استغراق حمل کیږی. او چاویلی دی چې پر جنس حمل کیږی.

په کشف الاسرار نومی کتاب کې وایی: د جمهورو اصولیینو، اوزمور د عامو مشائخو اود عربی لغت د علم خاوندان ټول وایی چې الف لام د عموم او استغراق دپاره دی، ځکه علماؤ اجماع کړی ده چې الف لام د الله تعالی په دی قول کې چې وایی: السارق والسارقة اودا چې وایی: الزانية والزانی کې د عموم او استغراق دپاره دی.

همدارنگه د الله تعالی په دغه قولونو کې هم الف لام د جنس او استغراق دپاره دی: دیو خاص فرد دپاره نه دی (والنخل باسقات) (والخیل والبغال والحمیر) (وهو الذي جعل لكم الليل لتسكنوا فيه والنهار مبصرا) (يا أيها الناس) والعصر إن الإنسان لفي خسر. همدارنگه ویل کیږی (الأسد أقوى من الذئب) زمری تر لیوه قوی دی دلته هم جنس زمری اولیوه مراد دی یو فرد مراد نه دی.

اود لغت د علماؤ اجماع ده چې څوک وایی د جنس دپاره دی او څوک وایی د استغراق دپاره دی، آن تردی چې د ټولو ژبو د خاوندانو اتفاق دی چې په (الحمد لله)

کې الف لام داستغراق دجنس دپاره دی، دوی وایی: معنی داده چې ټول حمدونه دالله تعالی دپاره دی.

۴- وأما العام كل لفظ يناظم جمعا من الأسماء لفظا او معنی، ونعني الأسماء هنا المسمیات، وقلنا لفظا او معنی تفسیر للانتظام، أي ينتظم جمعا من الأسماء لفظا مرة كقولنا زیدون، ومعنی كقولنا من وما، وما أشبههما.

ومعنی العموم لغة: الشمول، تقول العرب: عنهم الصلاح والعدل، أي شملهم. فكل لفظ ينتظم جمعا من الأسماء سمي عاما لمعنی الشمول، وذلك نحو اسم (الشئ) فإنه يعم الموجودات كلها عندنا، وصارالحاصل أن العام أكثر انتظاما للمسمیات من الخاص. (۱)
ترجمة: عام هر هغه لفظ دی چې داسماؤ یوه ټولی لفظا یا معنی کښی باسی. دلته داسماء څخه مراد مسمیات دی، اودا چې موږ وایو لفظا او معنی یعنی چې په یوځل ډیر نومونه ځنی اراده کیږی لفظا لکه (زیدون) یا معنی لکه (من او ما) اوداسې نور.

په عربی لغت کې دعموم معنی د شمول ده، عرب وایی: (عمهم الصلاح والعدل) یعنی دوی ته صلاح او عدل شامل سو. نو هر لفظ چې دنومانو یوه ټولی ځنی اراده کیږی هغه ته عام ویل کیږی، ځکه ټولوته شامل دی. اودغه داسې دی لکه د(الشئ) نوم زموږ په نزد دغه ټولو موجوداتو ته عام دی. حاصل داسو چې عام تر خاص ډیرو مسمیاتو یا شیانوته شامل دی.

۵- اعلم أن الكلام العام هو كلام مستغرق لجميع ما يصلح له، هذا هو المعقول من كون الكلام عاما، ألا ترى أن قولنا (الرجال) مستغرق لجميع ما يصلح له، لأنه استغراق الرجال دون غيرهم، إذ كان لا يصلح لغيرهم.

وكذلك لفظ (من) في الاستفهام نحو قولك (من عندك) لأنها تستغرق كل عاقل عنده ولا تتعرض لغير العقلاء، ولا لعقلاء ليسوا عنده، لأنها لاتصلح في هذا الموضع لهم. وأما الخطاب الشامل لأن فيه اسما قد دخل عليه ما أوجب استغراقه، فضربان: أحدهما يكون الموجب لشموله متصل به، والآخر منفصلا عنه، وأما المتصل به فنحو لام الجنس الداخل على الاسم المنفرد كقولك: أهلك الناس الدينار والدرهم، أو الداخل على الجمع كقولك: (الرجال قوامون على النساء).

وأما المنفصل فضربان أحدهما الإضافة والآخر حرف النفي الداخل على النكرة، أما الإضافة كقولك ضربت عبدي، وأما حرف النفي الداخل على النكرة، كقولك: ماجاءني من أحد. (١)

ترجمة: پوه سه چې عام كلام هغه دی چې هغوتولو ته شامل وی چې په دغه کلام کې د شاملیدلو صلاحیت لری. اودغه تعریف معقول دی ترهغه چې وایی (الكلام عام) داچې موږ وایو (الرجال) نودغه لفظ هغوتولو ته شامل دی چې په دغه لفظ کې د شاملیدلو صلاحیت لری ځکه دغه رجالو ته شامل دی خو بل چاته شامل نه دی ځکه د شاملیدلو صلاحیت پکښی نسته.

همدارنگه د (من عندك) لفظ دی د سوال په صورت کې چې وایی (ستاسره څوک دی)، ځکه دغه وهرهغه عاقل ته شامل دی چې دده سره وی، وغیر عاقلانو او هغوته شامل نه دی چې دده سره نه وی، ځکه دغه لفظ په دغه ځای کې هغوی ته د شمول صلاحیت نه لری.

داچې یو خطاب ته شامل ویل کیږی ځکه پرده داسې شی داخل سوی وی چې هغه د استغراق یا شمول موجب او سبب وی دغه موجب به یاد لفظ سره متصل

یامنفصل وی، متصل: لکه داچې الف لام پرمفرد اسم داخل سی لکه چې وایی (أهلك الناس الدينار والدرهم) دلته الف لام دناس، دینار اودرهم پر لفظ داخل سوی دی نوڅکه ددوی څخه عام یا ټول خلگ، دینار اودرهم مراد دی، یاداچې الف لام دجمع پر لفظ داخل سی لکه داچې وایی (الرجال قوامون على النساء) نودلته الف لام درجال اونساء پر لفظ داخل سوی دی نو څکه ټول نارینه اوبښځی ځنی مراد دی، ودغه ته متصل ویل کیږی.

اومنفصل پردوه ډوله دی: یواضا فة اوبل دنفی حرف دی چې پرنکره داخل سی، اضا فة لکه داچې وایی (ضربت عبیدی) عبید مضاف دی دمتکلم ویاته نو دغه کلام ته هم عام ویل کیږی، نودلته دمتکلم ټول مریونه ځنی مراد دی، اوبل داچې وایی (ما جاءنی من احد) دلته (ما) دنفی دپاره دی اواحد نکره دی نو دلته هم دغه کلام ته عام ویل کیږی یعنی ماته هیڅوک نه دی راغلی.

۸- الاسم المفرد إذا دخل عليه الألف واللام، فهو للجنس. وأن الألف واللام لا يدخل علي الاسم إلا للجنس. وهذا قال الله تعالى ((قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)) وقال: (وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا) (وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا) وقال تعالى (كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ) وأراد في هذا كله الجنس. ويقال: أهلك الناس الدينار والدرهم. ويراد به الجنس. فدل علي أنه موضوع له.

ولأنه يحسن فيه الاستثناء بلفظ الجمع. كما قال تعالى: والعصر إن الإنسان لفي خسر إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات. فاقترضا الجنس، كاسماء الجموع. ولأنه لو دخل الألف واللام علي اسماء الجموع كالمسلمين والمشركين اقتضي الجنس، فكذلك إذا دخل علي الاسم المفرد. (۱)

ترجمة: پراسم مفرد باندې چې الف لام داخل سی نوهغه دجنس دپاره دی. او الف لام پراسم باندې نه داخلېږي مگردجنس دپاره. ځکه الله تعالی په قرآن کریم فرمایي: (قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ) وقال: (وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا) (وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا) وقال تعالی (كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى) اوپه دغو ټولو کې الف لام د جنس دپاره دی. همدارنگه په اهلك الناس الدينار والدرهم. کې الف لام دجنس دپاره دی. داسې دلالت کوي لکه الف لام چې دجنس دپاره وضع سوی وی.

اودا چې دده څخه دجمع په لفظ سره استسنا راتلای سی لکه دالله تعالی په دی قول کې چې فرمایي «بیشکه انسان په نقصان کې دی مگر نه هغه کسان چې ایمان راوړی نیکه اوښه عملونه وکړی، نوددغی استسنا دغه تقاضاده چې د انسان دلفظ الف لام دجنس دپاره دی، لکه دجمع اسمونه، اوکله چې الف لام د جمع پراسمونو داخل سی لکه (المسلمین اوالمشرکین) نودجنس تقاضا کوي نو چې پراسم مفرد داخل سی نوهم دجنس تقاضا کوي.

دلته دانسان لفظ مفرد دی، دامنو اوصالحات لفظونه جمع دی اودانسان دلفظ څخه استسنا راغلی ده، اوکه دانسان لفظ دجنس دپاره نه وی نودمفرد څخه دجمع استسنا صحیح نه ده.

دیورتنیو ټولو ذکرسوی کتابونودتعریفونوڅخه دامعلومه سوله چې پر مفرد اسم الف لام داخل سی نوهغه لفظ عام دی، نودقرآن کریم په دغه آیت کې (إِنَّمَا الْخَمْرُ) هم دالخمر الف لام دجنس یا استغراق دپاره دی، نوځکه دغه ته عام ویل کیږي، اوعام یوه فرد ته نه بلکه ډیرو ته شامل وی، چې کمه اندازه یی دری دی، نوځکه دالخمر لفظ عام دی یوازی دانگورو عصیر(شیره) نه ده بلکه وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږي.

د عام تخصیص په خبر واحد جائز نه دی

۲- دوهمه نکتہ: دا چې د عام تخصیص په قیاس او خبر واحد سره جایز نه دی دغه هم د اصول فقہی علماؤ په خپلو کتابونو کې خصوصاً د حنفی فقہی د اصولو په کتابونو کې په ډیر وضاحت لیکلی دی که حدیث د قرآن مقابل راسی او په دواړو باندې په یوه وخت کې عمل کول ممکن نه وی نو حدیث پرینښودل کیږي او په قرآن باندې عمل کول کیږي په دی هکله د اصول فقہی د کتابونو څه عبارتونه د لوستونکو دپاره لیکم: ۱- فالعام الذي لم يخص عنه شيء فهو بمقالة الخاص في حق لزوم العمل به لا محالة. وعلي هذا قلنا إذا قطع يد السارق بعد ما هلك المسروق عنده لا يجب الضمان لأن القطع جزاء جميع ما اكتسبه السارق، فإن كلمة (ما في قوله تعالى: (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ ب (مَا) كَسَبَا) عامة يتناول جميع ما وجد من السارق، ولا يترك العمل به بالقياس على الغصب.

و كذلك قوله تعالى: وَأَمْهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ. يقتضي بعمومه حرمة نكاح المرضعة. وقد جاء في الخبر (مارواه مسلم عن عائشة رضي الله تعالى عنها: لا تحرم المصة ولا المصتان) فلم يكن التوفيق بينهما فيترك الخبر. (۱)

ترجمة: داسې عام چې دهغه څخه شی نه وی خاص سوی نو د عمل په لزوم کې داسې دی لکه خاص (یعنی خواه مخواه لکه څرنگه چې په خاص باندې عمل کول لازم دی. همدارنگه په داسې عام باندې هم عمل کول لازم دی، همدا وجه ده چې موږ (حنفیان) وایو کله چې د غله لاس د غلا سوی مال تر هلاک وروسته پریکړل سی نو پر غله باندې د مال ضمان نسته، ځکه دغه لاس پری کیدل د ټول هغه عمل سزاده چې غله کړی ده، (غلاده او د غلا سوی مال هلاک دی، ځکه په قرآن کریم

کې د (ما) کلمه عامه ده مطلب دا چې دلاس پری کیدل دغله دتول عمل سزاده، که زمان واجب کړل سی نوبیا دلاس پری کیدل دتول عمل سزانه سوله، (اونه دما کلمه پر خپل عموم پاته کیږی) نو دلته دغه عام پر غصب باندې نه قیاس کیږی او نه د عموم حکم د قیاس په وجه پاته کیدایسی.

همدارنگه رب العالمین په قرآن کریم کې فرمایي: هغه بنحی چې تاسو ته دخپل تی شیدی درکړی وی پرتاسو باندې حرامی دی. ددغه آیت د عموم تقاضا داده چې مطلق شیدی ورکول دنکاح حراموالی ثابتته وی لږوی که ډیری، خودغه حکم موږ دهغه حدیث یا خبر واحد پر بنانه پریږدو چې وایی: په مسلم کې دعائشی رضی الله تعالی عنها څخه په حدیث کې راغلی دی (یوه پلا یا دوه پلا دتی کښولو باندې حرمت نه ثابتیږی). نودلته دآیت او حدیث ترمنځ توافق کول ممکن نه وو چې په دواړو عمل وسی، نوځکه دغه حدیث پاته کیږی او دآیت په عموم باندې عمل کول لازم دی.

په بل ځای کې د اصول شاشی مصنف (رحمه الله نور تفصیل کوی او فرمایي: ۲- شرط العمل بخبر الواحد أن لا يكون مخالفا للسنة المشهورة وأن لا يكون مخالفا للظاهر. مثل ما روى (عن بسرة بنت صفوان أن النبي صلى الله عليه وسلم قال من مس ذكره فلا يصل حتي يتوضأ. الترمذي) فعرضناه على الكتاب فخرج مخالفا لقوله تعالى: فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ. فأنهم كانوا يستنجون بالأحجار ثم يغسلون بالماء ولو كان مس الذكر حدثا لكان هذا تنجيسا لا تطهيرا. (۱)

ترجمة: په خبر واحد یا حدیث باندې د عمل کولو شرط دادی چې دالله تعالی د کتاب او د نبی علیه الصلوة والسلام د مشهورو حدیثونو او د ظاهر څخه به مخالف

نه وی، لکه داچې په حدیث کې راغلی دی: که چا خپل ذکر مسح کړی نو هغه دی لمونځ نه کوی ترڅو چې اودس ونه کړی (یعنی دخپل ذکر په مسح کولو سره اودس ماتېږي) کله چې موږ دغه حدیث دالله تعالی پر کتاب عرض کړی نو دغه د الله تعالی د کتاب مخالف وو، ځکه الله تعالی د قبا دخلکو تعریف بیانوی او فرمایي: (چې په دغه قبا کې داسې خلک دی چې پاکې خوښوی، ځکه هغوی یو ځل استنجاء په لویه وهله اوبیایي په اوبو سره پاکې کوله، نو که خپل ذکر ته لاس وروړل بی اودسی یانجاست سی نو دغه دوهم ځل په اوبو سره استنجاکول به پاکې نه بلکې ناپاکې کیږي.

نودغه حدیث دالله تعالی د کتاب سره مخالف دی نو ځکه عمل په کول صحیح نه دی. نو ثابته سوله که حدیث دقرآن سره مخالف راسی په هغه باندې عمل نه کول کیږي بلکې دالله تعالی د کتاب په عموم باندې عمل کول لازم دی.

۳- العام عندنا یوجب الحکم فیما تناوله قطعا ویقینا بمزلة الخاص فیما یتناوله، والدلیل علی أن المذهب هو الذي حکینا أن أباحیفة رحمه الله قال أن الخاص لا یقضي عن العام بل یجوز أن ینسخ الخاص به، مثل حدیث العربین فی بول ما یؤکل لحمه نسخ وخاص بقول النبی علیه السلام: استترهوا من البول.

ومثل قوله علیه السلام: لیس فیما دون خمسة أوسق صدقة نسخ یقوله ماسقته السماء ففیہ العشر.

وهذا قولهم جميعا وقالوا: فی رب المال والمضارب إذا اختلفا فی العموم والخصوص أن القول قول من یدعی العموم. (۱)

ترجمة: زموږ (احنافو) په نزد دعام په ټولو هغوشیانو کې حکم واجب دی

کوموته چې شامل وی، دلته دلیل دادی چې مذهب هغه دی چې موږ حکایت وکړی چې امام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه وويل: چې خاص عام نسی منسوخ کولای بلکه داجایز ده چې خاص په عام سره منسوخ سی، لکه دعرینینو خاص حکم دنبی علیه السلام په دغه عام حکم سره منسوخ سو چې وایی: «دبولو څخه ځانونه وساتی، یالکه داچې نبی علیه السلام وایی (ترپنځه وسقه کم کې زکوة نسته، دغه خاص حکم دنبی علیه السلام په دی عام قول سره «هغه چې داسمان په اوبو اوبه کیږی په هغه کې عشر سته» منسوخ سو.

اودغه دټولو قول دی چې وایی: که دمضاربتی اودمال دځاوند په عام او خاص کې اختلاف راسی نودهغه چاقول معتبر دی چې دعموم دعوي لری.

۴- العام: کلام مستغرق لجميع ما يصلح له. التحقيق ومذهب الجمهور وجوب اعتقاد العموم والعمل به من غير توقف علي البحث عن المخصص، لأن اللفظ موضوع للعموم فيجب العمل بمقتضاه، فإن اطلع علي مخصص عمل به. (۱)

ترجمة: عام کلام هغه دی چې ټولو هغو ته شامل وی چې په دغه کلام کې دشمول صلاحیت لری.

تحقیق اودجمهورو علماؤ په نزد دعام لفظ حکم دادی: چې سمدلاسه به دعموم اعتقاد پرکوی، بيله توقف چې ته دده دمخصص بحث اولتون کوی، ځکه لفظ دعموم دپاره وضع سوی دی، نودده په مقتضا عمل کول واجب دی، خو کله چې بیامخصص پیدا سي نوبیا په هغه عمل کول کیږی.

۵- وَظَهَرَ مِنْ مَذْهَبِ أَبِي حَنِيفَةَ رَحْمَهُ اللَّهُ تَرْجِيحُ الْعَامِ عَلَى الْخَاصِّ فِي الْعَمَلِ بِهِ نَحْوُ حِفْرِ بئرِ النَّاضِحِ فَإِنَّهُ رَجَحَ قَوْلَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ حِفْرِ بئرٍ أَلَهُ مِمَّا حَوْلَهَا أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا، عَلَى الْخَاصِّ الْوَارِدِ فِي بئرِ النَّاضِحِ أَنَّهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، فَرَجَحَ قَوْلَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا أَخْرَجَتْ الْأَرْضُ

فَفِيهِ الْعَشْرُ عَلَى الْخَاصِّ الْوَارِدِ بِقَوْلِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيْسَ فِي الْخَضِرَاوَاتِ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ.

وَنَسَخَ الْخَاصُّ بِالْعَامِّ أَيْضًا كَمَا فَعَلَهُ فِي بَوْلٍ مَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ، فَإِنَّهُ جَعَلَ الْخَاصَّ مِنْ حَدِيثِ الْعَرَبِيِّينَ فِيهِ مَنْسُوخًا بِالْعَامِّ وَهُوَ قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اسْتَرْهَوْا عَنْ الْبَوْلِ فَإِنْ عَامَّةُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ.

وَأَكْثَرُ مَشَائِخِنَا رَحِمَهُمُ اللَّهُ يَقُولُونَ أَيْضًا إِنَّ الْعَامَّ الَّذِي لَمْ يَثْبُتْ خُصُوصُهُ بِدَلِيلٍ لَا يَجُوزُ تَخْصِيصُهُ بِخَبَرِ الْوَاحِدِ وَلَا بِالْقِيَاسِ (۱).

ترجمة: دامام ابوحنيفة رحمه الله تعالى د مذهب خخه معلومه ده چې عام پر خاص باندې د عمل په صورت کې ترجيح لري، لکه دچينه کونکې څا د کيندلو په مسئله کې، ځکه ده ترجيح ورکړې ده د عليه السلام وهغه عام قول ته چې فرمايي: که چا څا وکيندي نو دهغه دپاره شاوخوا څلويښت گزه حريم دی، پر هغه حديث باندې چې هغه خاص دی فرمايي: که چا داسې څا وکښي چې هغه ډيري چيني درلودی نو دهغه دپاره شپيته گزه حريم دی.

او همدارنگه په بل مثال کې امام صاحب عام ته ترجيح ورکړې ده لکه په دی حديث کې چې فرمايي: هرڅه چې دمخکې څخه راووزي په هغه کې عشر دی، په دغه حديث کې د (ما) لفظ عام دی نو ده ترجيح ورکړې ده پر هغه حديث چې هغه خاص دی لکه چې فرمايي: تر پنځه وسقه چې کم وي په هغه کې زکات نسته.

آن تردی چې امام صاحب په عام سره خاص منسوخ بولی لکه د عربينو حديث چې فرمايي: (رسول الله صلى الله عليه وسلم عربينوته داوښ د شيدو او بولو د چينلو اجازه ورکړې وه) دغه خاص حديث په هغه عام حديث سره منسوخ

بولی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایي: د بولو څخه ځانونه وساتي ځکه د قبر عام عذاب د بولو څخه دی.

اوزمورې (احنافو) ډیر مشایخ رحمهم الله وایي: هغه عام چې تخصیص یی په دلیل سره ثابت نه وی دهغه تخصیص په خبر واحد او قیاس سره جایز نه دی.

۶- وَالذَّلِيلُ لِعَامَةِ الْفُقَهَاءِ عَلَى أَنَّ الْعَامَ مُوجِبُ الْعَمَلِ بِعُمُومِهِ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ (مَا) أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ. (۱)

فَإِنَّ كَلِمَةَ (مَا) عَامَّةٌ فَيَجِبُ الْعَمَلُ بِجَمِيعِ مَا أُنْزِلَ عَلَى مَا أَوْجَبَهُ صِيغَةُ الْكَلَامِ إِلَّا مَا يَظْهَرُ نَسْخُهُ بِدَلِيلٍ، فَقَدْ ظَهَرَ الْإِسْتِدْلَالُ بِالْعُمُومِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَنْ الصُّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ عَلَى وَجْهِ لَا يُمَكِّنُ إِتْكَارَهُ، فَإِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ دَعَا أَبِي بَنٍ كُفَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَلَمْ يَجِبْهُ بَيْنَ لَهُ خَطَاةٌ فِيمَا صَنَعَ بِالْإِسْتِدْلَالِ بِقَوْلِهِ تَعَالَى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ} (۲)

وَالْمَذْهَبُ عِنْدَنَا (الْحَنَفِيَّةِ) أَنَّ الْعَامَ مُوجِبٌ لِلْحَكْمِ فِيمَا يَتَنَاولُهُ قِطْعًا بِمَنْزِلَةِ الْخَاصِّ مُوجِبٌ لِلْحَكْمِ فِيمَا تَنَاولَهُ يَسْتَوِي فِي ذَلِكَ الْأَمْرُ وَالنَّهْيُ وَالْخَبَرُ إِلَّا فِيمَا لَا يُمَكِّنُ اعْتِبَارَ الْعُمُومِ فِيهِ لِإِعْدَامِ مَحَلِّهِ فَحِينَئِذٍ يَجِبُ التَّوَقُّفُ إِلَى أَنْ يَتَبَيَّنَ مَا هُوَ الْمُرَادُ بِهِ بَيَّانَ ظَاهِرِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجْمَلِ فَعَلَى هَذَا دَلَّتْ مَسَائِلُ عُلَمَائِنَا رَحِمَهُمُ اللَّهُ.

وَقَالَ مُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي الزِّيَادَاتِ فِي الْمُضَارَبَةِ إِذَا اخْتَلَفَ الْمُضَارِبُ وَرَبُّ الْمَالِ فِي الْعُمُومِ وَالْخُصُوصِ فَالْقَوْلُ قَوْلٌ مَنْ يَدْعِي الْعُمُومَ أُيْهِمَا كَانَ. (۳)

ترجمة: د عامو فقهاؤ دلیل: چې په عام باندې عمل کول واجب دی د الله تعالی دغه قول دی چې فرمایي: (تاسو د الله تعالی دهغه ښه قول اتباع کوی چې تاسوته ستاسو درب د طرفه نازل سوی دی) دلته په دغه آیت کې د (ما) کلمه عامه

۱- سورة الزمر آیت ۵۵ -- ۲- سورة الانفال آیت ۲۴

۳- اصول السرخسي ج ۱ ص ۱۳۲-۱۳۵ بالاختصار

ده، دهمدغه څخه موږ ته معلومه سوله چې په ټول نازل سوی (قران) باندې عمل کول واجب دی، مگر نه که نسخ په ښکاره دلیل سره معلومه سی.

بیشکه در رسول الله صلی الله علیه وسلم او د اصحابانو رضوان الله تعالیٰ علیهم څخه هم په عموم سره دلیل ویل ثابت سوی دی، چې دهغه څخه انکار کول ممکن نه دی، د مثال په ډول لکه دا چې: رسول الله صلی الله علیه وسلم وایی بن کعب رضی الله تعالیٰ عنه ته آواز وکړی او هغه پر لمانځه ولاړ وو او دده مبارک جواب ته حاضر نه سو نو نبی علیه الصلوة والسلام ده ته خطاء ورپه گوته کړله او د الله تعالیٰ په دغه عام قول یی دلیل ورته ووايه چې فرمایي: ای مومنانو د الله او دهغه در رسول د آواز جواب ورکوی، دغه عام دی، نو که دلته توقف کول واجب وای لکه څرنگه چې دوی گمان کاوه نودده دپاره به ددغه دلیل هیڅ معنی نه وای اوزموږ (حنفیانو) مذهب دادی چې په عام باندې حکم کول قطعی واجب دی لکه په خاص باندې په ټول هغه کې چې دغه عام ورته شامل دی، او په دغه کې امر، نهی او اخبار ټول یو برابر دی. مگر نه په هغه ځای کې چې د عموم اعتبار ممکن نه وی ځکه په هغه ځای کې محل نسته، په داسې ځای کې توقف کول واجب دی ترڅو چې د ښکاره سی چې مراد او مطلب څه دی لکه دمجمل په هکله چې د بیان او وضاحت تر وخته توقف کول واجب دی.

په همدې باندې زموږ د علماؤ رحمهم الله مسائل دلالت کوی چې فرمایي: امام محمد رحمه الله په زیادات کې وایی: که دمضارب او د مال د خاوند په منځ کې د عموم او خصوص اختلاف راغلی نود هغه چا قول معتبر دی څوک چې د عموم د عوالری هریو چې وی.

د پورتنیو ذکر سوی څو کتابونو په شان تقریبا د اصول فقهی ټولو کتابونو

دخه الفاظو په تغير دعام تعريف اوحكم همداسې بيان كړى دى. نو ځكه دخپلى مدعا د اثبات دپاره په همدغه اكتفاء كوم، نوويلای سو چې دخمر لفظ چې رب العالمين په خپل كتاب قرآن مجيد كې ذكر كړى دى هغه هم مفرد اسم دى الف لام پرداخل دى لكه چې فرمايى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ... (سورة المائدة په پورتنى آيت كې دخمر لفظ اسم مفرد دى او الف لام پرداخل سوى دى نو ځكه دغه لفظ عام دى. ټول هغه څه ځنې مراد دى چې نشه لرى او پر عقل پرده اچوى. اوددغه عام تخصيص په خبر واحد اوقياس سره جايز نه دى. لكه داچې احناف دخمر په تعريف كې وايي: وهي التي من ماء العنب اذا غلا واشتد وقذف بالزبد. (۱)

دغه پورتنى تعريف تقريبادحنفى فقهى په ډيرو كتابونو كې ذكر سوى دى او ددغه تعريف څخه معلومېږي چې خاص دانگورو څخه جوړ سوى شرابو ته خمر ويل كيږي اوددغه تخصيص دوى په دغه حديث سره كوي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ: النَّخْلَةِ، وَالْعِنَبَةِ. (۲) اوبل په دغه اثر اوداسې نورو سره دليل وايي: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ يَغْنِي بِالْمَدِينَةِ خَمْرًا أَعْتَابَ إِلَّا قَلِيلًا، وَعَامَّةُ خَمْرِنَا الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ» (۳) نوځكه د دوى په جواب كې ويل كيدايسى چې دغه دقرآن كريم دعام تخصيص دى په خبر واحد او اثر سره اوداسې كول صحيح نه دى.

ځكه داصولو كتابونه داسې ليكي: وَقَدْ قَالَ عَامَّةُ مَشَائِخِنَا إِنَّ الْعَامَّ الَّذِي لَمْ يَثْبُتْ خُصُوصُهُ لَا يَحْتَمِلُ الْخُصُوصَ بِخَبَرِ الْوَاحِدِ وَالْقِيَاسُ هَذَا هُوَ الْمَشْهُورُ وَاخْتَارَهُ الْقَاضِي الشَّهِيدُ فِي كِتَابِ الْقَرَرِ. فَثَبَّتَ بِهَذِهِ الْجُمْلَةِ أَنَّ الْمَذْهَبَ عِنْدَنَا مَا قُلْنَا، وَلِهَذَا قُلْنَا إِنَّ قَوْلَ اللَّهِ

۱- الاختيار لتعليل المختار الجزء الثالث ص ۵۰۹ -- ۲- رواه ابن ماجة كتاب الأشربة

۳- رواه البخارى كتاب الأشربة

تَعَالَى {وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ} [الأنعام: ۱۲۱] عَامًّا، لَمْ يَلْحَقْهُ خُصُوصٌ
لأنَّ النَّاسِيَّ فِي مَعْنَى الذَّاكِرِ لِقِيَامِ الْمَلَةِ مَقَامَ الذَّكْرِ فَلَا يَجُوزُ تَخْصِيصُهُ بِالْقِيَاسِ وَخَبَرُ
الْوَاحِدِ. (۱)

كما روى عن ابن عباس، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «الْمُسْلِمُ يَكْفِيهِ اسْمُهُ
فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يُسَمِّيَ حِينَ يَذْبَحُ فَلْيُسِّمْ وَلْيَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ لْيَأْكُلْ» لأنَّ النَّاسِيَّ فِي مَعْنَى
الذَّاكِرِ لِقِيَامِ الْمَلَةِ مَقَامَ الذَّاكِرِ. (۲)

وَكَذَلِكَ قَوْلُهُ {وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا} [آل عمران: ۹۷] لَمْ يَلْحَقْهُ الْخُصُوصُ فَلَا
يَصِحُّ تَخْصِيصُهُ بِالْآخَادِ وَالْقِيَاسِ.

كما روى عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ
وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: ابْنُ خَطْلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ:
«اقْتُلُوهُ». (۳)

ترجمة: بیشک ز مور عامو مشایخو (یعنی حنفی) ویلی دی چې هغه عام
چې تخصیص یی ثابت نه وی نود هغه تخصیص په خبر واحد او قیاس سره صحیح
نه دی. همدغه قول مشهور دی اوقاضی شهید په خپل (غرر) نومی کتاب کې
مختاره کړی دی.

په همدغه جمله سره زموږ (حنفی) مذهب ثابت سو چې موږ وایو دالله
تعالی دغه قول چې وایی: (تاسو دهغه څخه خوراک مه کوی پرکوم چې دالله
تعالی نوم نه وی ذکر سوی) عام دی، نودغه په هغه حدیث یا خبر واحد سره نه
خاص کیږی. چې روایت سوی دی (د ابن عباس رضی الله عنهما څخه چې دی
وایی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دمسلیمان دپاره دده نوم کافی دی.

۱- أصول البزدوي كذا الاصول ص ۶۰ -- ۲- سنن الدار القطنی كتاب الأشربة الصيد والزبايح

۳- صحيح مسلم باب جواز دخول مكة بغير احرام

که دذبحی په وخت کې دالله تعالی نوم ځنی هیرسی، نودخوړلو په وخت کې دی دالله تعالی نوم پریادکړی اوودی خوری، ځکه هیرونکې داسې دی لکه یادونکې، ځکه اسلامی ملت دذکر پرځای ولاړ دی.

همدارنگه دالله تعالی دغه قول چې فرمایي: (څوک چې بیت الله ته داخل سو نو هغه په امن دی) عام دی، نوددغه آیت تخصیص هم په هغه خبرواحد سره صحیح نه دی چې انس بن مالک روایت کوی: چې «دمکې مکرمی دفتحی په کال نبی کریم صلی الله علیه وسلم مکې ته داخل سواودده پرسر مبارک مغفروو، نو کله چې ده هغه وکښله یوسړی ورته راغلی ویل یی ای دالله تعالی رسوله ابن خطل دبیت الله په پردو پوری څړیږی، نونبی صلی الله علیه وسلم ورته وویل: مړ یی کړی.

معنی داچې په قرآن کې الله تعالی فرمایي: هرڅوک چې حرم ته داخل سو نو هغه په امن دی، ځکه په آیت کې کلمه د(مَنْ) ذکرسوی اودغه دعموم دپاره ده، نوددغه آیت حکم عام دی اوحال داچې خطل ته امان ورنه کړل سو اودده دوژلو امرورکړل سو، نودحنفی فقهی مطابق په دغه حدیث عمل نه کول کیږی بلکې دآیت په عموم باندې عمل کول لازم دی.

دغه هم بل مثال دی چې دقرآن حکم عام وی نودهغه تخصیص په خبرواحد سره کول صحیح نه دی، بلکې په عام باندې عمل کول لازم دی.

داچې دقرآن کریم حکم عام وی نو دهغه تخصیص په قیاس اوخبر واحد سره صحیح نه دی، ددی وجه داهم ده چې دقرآن کریم حکم قطعی دی اودخبر واحد یا حدیث حکم په اعتبار دسند ظنی دی، معنی داچې قرآن قوی اوحدیث دقرآن په مقابل ضعیف دی، اودقوی تخصیص په ضعیف سره صحیح نه دی،

ځکه تخصیص دنسځ یو قسم دی ولی په تخصیص سره دعام په څه افرادو کې حکم پاته کیږي، نو ځکه داصحیح نه ده.

او د حدیثونو په قسمونو کې دمتواتر او مشهور څخه علاوه نور ټول دخبر واحد دجملې څخه شمیرل سوی دی.

او کوم حدیث چې دابو هريرة رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی اودوی په هغه باندې دلیل وایی چې خمر ددغه دوو درختو دمیوو څخه جوړیږي لکه انگور او خرما، نودهغه حدیث توجیه داسې سوي ده چې دغه حدیث پرخپل اطلاق نه دی پاته بلکه دلته غالب او په هغه وخت کې موجود خمر مراد دی، او یا اهم او اکبر مراد دی، یعنی هغه مراد دی چې دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې دغه شراب غالب او ډیر استعمالیدل چې هغه ددغه دوو درختو دمیوو څخه جوړ سوی خمر دی.

ددغه حدیث دامطلب نه دی چې دنورو شیانو څخه جوړ سوی نو خمر نه دی په همدې توجیه سره به ددغه حدیث اونورو ټولو حدیثونو تطبیق هم وسی او هم به دآیت په عموم عمل وسی، او هم به دخمر معنا دلغت، حدیث او اصول فقهی مطابق عامه پاته سی او په قرآن کریم به هم عمل وسی.

دحنفی مذهب مطابق که قرآن او حدیث ټگر راسی نو که په دواړو عمل کول ممکن وه په دواړو به عمل کوی، ځکه په دوو دلیلونو عمل کول اولی او ښه دی دیوه تر پریښودلو، که نه نوبیا حدیث پریښودل کیږي او په قرآن باندې عمل کول کیږي، ځکه قرآن تر حدیث قوی او قطعی دی.

معطوف دمعطوف عليه

په حکم کې داخل دی

۳- دریمه نکتہ: دفعہی د اصولو قواعد: تریوہ حکم لاندی خوشیان راسی اویو پربل باندې په واو سره عطف وی دھغوی ټولو یو حکم وی، په دی هکله دفعہی د اصولو د کتابونو څو حوالی لیکم یو دھغوی څخه د اصول شاشی مصنف دی چې په دی باره کې داسې لیکې: ۱- فصل في الحروف المعاني: الواو للجمع المطلق، قال علماؤنا (الخفية) إذا قال لامرأته إن كلمت زيدا وعمرا فأنت طالق، فكلمت عمرا ثم زيدا طلقت، ولا يشترط فيه معني الترتيب والمقارنة. (۱)

ترجمه: فصل د حروفو دمعنی گانو په بیان کې: عطف په واو سره دمطلق یوځای والی دپاره دی، زموږ «حنفی» علماؤ ویلی دی: که یوسری خپلی بنځی ته وویل که تادزید او عمر سره خبری وکړی نو داپرده باندې طلاقه ده، او هغی اول ځل د عمر اویا دزید سره خبری وکړی نو دا پرده باندې طلاقه ده، ځکه دلته د ترتیب اویوځای والی معنی شرط نه ده.

۲- د حنفی فقهی د اصولو یو بل کتاب کې داسې لیکې: الواو فلاخلاف أنه للعطف (ولكن عندنا هو للعطف) مطلقاً فيكون موجباً للإشتراك بين المعطوف والمعطوف عليه في الخبر من غير أن يقتضي مقارنة أو ترتيباً وهو قول أكثر أهل اللغة. (۲)

ترجمه: عطف په واو سره: په دغه کې اختلاف نسته چې واو د عطف دپاره دی، خو (زموږ) احنافو په نزد دمطلق عطف دپاره دی یعنی د ترتیب مراعت ورسره نسته) نودده فایده داده چې معطوف او معطوف علیه به په حکم یا اخبار کې سره شریکان وی، بیله دی چې ددوی په منځ کې ترتیب اویوځای والی مراعت وی،

اودغه د عربي لغت د ډيرو پوهانو قول دی.

۳- امام فخرالدين رازی په خپل کتاب (المحصل) کې دغه موضوع په ډير ښه تفصيل او په قرآني مثالونو سره روښانه کړې ده او فرمايي: المسألة الأولى في أن الواو العاطفة لمطلق الجمع. قال أبو علي الفارسي أجمع نحاة البصرة والكوفة على أنها للجمع المطلق. وذكر سيويه في سبعة عشر موضعاً من كتابه أنها للجمع المطلق.

کفوله تعالى في سورة البقرة (وادخلوا الباب سجداً وقولوا حطة) وفي الأعراف (وقولوا حطة وادخلوا الباب سجداً) والقصة واحدة، وقوله تعالى (واسجدوا ركعتي) مع أن شرعها تقدم الركوع، وقوله تعالى (فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة إلى أهله) وقوله تعالى (أو تقطع أيديهم وأرجلهم من خلاف) وقوله تعالى (والسارق والسارقة) وقوله (الزانية والزاني) ففي شيء من هذه المواضع لا تفيد الترتيب. مثل: السيد إذا قال لعبدته اشتر اللحم والخبز لم يفهم منه الترتيب. (۱)

ترجمة: اوله مسئله داده: چې په واوسره عطف دمطلق جمعى دپاره دى. ابوعلی فارسی وایي: دبصری اوکوفی نحویانو اجماع ده چې واو دمطلق جمع دپاره دى. اوسیویه په خپل کتاب کې (۱۷) ځایه ذکر کړی دی چې واو دمطلق جمع دپاره دى.

لکه دالله تعالى دغه قول چې په سورة بقره کې فرمایي (وادخلوا الباب سجداً وقولوا حطة) او په سورة اعراف کې فرمایي (وقولوا حطة وادخلوا الباب سجداً) حال داچې قصه یوه ده. په بل آیت کې فرمایي (واسجدوا ركعتي) سره ددی چې رکوع ترسجدي مخکې مشروع ده. په بل آیت کې فرمایي: (فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة إلى أهله) په بل آیت کې فرمایي (أو تقطع أيديهم وأرجلهم من خلاف) په بل آیت کې

فرمایي (والسارق والسارقة) په بل آيت کې فرمایي (الزانية والزاني) په دغو ټولو مثالونو کې يوازي جمع مراد ده، يوځای هم ترتيب مراعت نه دی.

اولکه داچې بادارخپل مری ته وایی: (غونښی اودهوډی رانسې) نودلته هم ترتيب مراعت نه دی، هرکارچې اول وکړی صحیح دی.

۴- دحنفی فقهی داصولو یوبل کتاب کې لیکلی دی: **الْوَاوُ فِي اللُّغَةِ لِلْجَمْعِ. وَذَلِكَ حَقِيقَتُهَا وَكَانَ أَبُو الْحَسَنِ رَحِمَهُ اللَّهُ يَحْكِي عَنْ مُحَمَّدٍ أَلَّهُ قَالَ: الْوَاوُ بِأَيْهَا الْجَمْعُ حَتَّى تَقُومَ دَلَالَةُ الْإِسْتِنَافِ. وَقَوْلُهُ تَعَالَى {إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ}. (۱)**

هذه الواو للجمع لأنها أدخلت المعطوف في حكم المعطوف عليه المبدوء بذكره. وتظيره قول القائل هذه طالق وهذه، فدخلت الثانية في خبر الأولى وحكمها لأجل دخول الواو عليها. (۲)

ترجمة: واو په عربي لغت کې دجمع دپاره دی اودغه دده حقیقی معناده، ابوالحسن رحمه الله دامام محمد رحمه الله څخه حکایت کوی: چې ده ویل: دواو خاصیت جمع ده، ترڅو چې داستناف دلیل موجود نه وی. لکه دالله تعالی په دی قول کې چې فرمایي: (موږ تاته وحی کوو لکه موږ چې وحی کړی دی نوح اوتر هغه وروسته نبیانوته) نوپه دغه آیت کې واو دجمع دپاره دی، ځکه ده معطوف دهغه معطوف علیه په حکم کې داخل کړی چې شروع په سوی ده.

ددغه مثال: چې یوڅوک داسې ووايي: (دغه پرده طلاقه ده اودغه) نودوهمه داوولی په اخبار او حکم کې داخله سوله، ځکه چې واو پرداخل سوی دی.

مطلب داچې معطوف دمعطوف علیه په حکم کې داخل دی، دلته په آیت کې

خلور شيان ذکرسوی دی: ۱- الخمر ۲- الميسر ۳- الانصاب ۴- الازلام، اوپر خلور سره باندې دجنس الف لام داخل دی، اوخلورسره یوپریل باندې دواو په ذریعه عطف دی، دحنفی فقهاؤ په شمول ټولو فقهاؤ او علماؤ په نزد دمعطوف او معطوف علیه یوحکم دی یعنی ټول معطوفات دمعطوف په حکم کې دی.

نوداچې دنورو دروسره معنی عامه سوی ده یعنی جنس میسر، جنس انصاب اوجنس ازلام رجس دی، نودلته الخمرهم عام دی جنس خمرمراددی، خاص دانگورو نشه کونکې شیره مراد نه ده، نوداغه هم خپله دحنفی فقهی داصولو اوهم دنورو فقهاؤ داصولو خلاف دی، چې دخمر خخه یوازی دانگورو شراب اخلی.

داچې خلورسره په خپلو معناگانو کې عام دی په دی هکله دتفسیرالمراغی مفسر لیکي: الخمر کل شراب مسکر، والميسر: لغة القمار بالقдах في كل شئ ثم استعمل في كل مقامرة، والانصاب: حجارة كانوا يذبحون قراينهم عندها. وروي أنهم كانوا يعبدونها ويتقربون إليها، والأزلام: قدح أي قطع رقيقة من الخشب بهيئة السهام كانوا يستقسمون بها في الجاهلية لأجل التفاول أو التشاؤم. (۱)

ترجمة: خمر هر نشه کونکي شراب دی، میسر په لغت کې په غشو سره قمار کولوته ویل کیږي، اوبیا په هر قمار کولو کې استعمال سو. انصاب: هغه ډبره ده چې دوی به دثواب دپاره دهغی سره خپلی قربانی کولی. روایت سوی دی چې دوی به دهغوی عبادت کوی او هغوی ته یی خپل دثواب قربانی راوستلی. ازلام: دبدفالی اونیک فالی غشی دی چې دنرمو لښتو خخه دغشو په شان جوړ سوی وی اودوی به دجاهلیت په دوره کې خپل نیک فالی اوبدفالی په معلومه وله.

یوبل تفسیر الوجیز کې لیکلی دی: {یا أيها الذین آمنوا إنما الخمر} یعنی: الأشرية التي تخمّر حتى تشدّ وتُسکر {والميسر} القمار بجميع أنواعه {والانصاب} الأوثان {والأزلام}

قَدَّاحِ الاسْتِقْسَامِ الَّتِي ذُكِرَتْ فِي أَوَّلِ السُّورَةِ {رَجَسٌ} قَدَّرَ قَبِيحٌ {مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ} ثُمَّ
يَسْأَلُهُ الشَّيْطَانُ لَبَنِي آدَمَ {فَاجْتَنِبْهُ} كُونُوا جَانِبًا مِنْهُ. (۱)

ترجمة: ای هغه کسانو چې ایمان یی راوړی دی بیشکه خمر یعنی هغه
شرابونه دی چې پت ساتل کیږی ترهغو چې سخت اوشه پیدا کړی، اوقمار دتولو
قسمونو اوانواعو څخه، اوتول بتان، اوتول دقسمت معلومولو شيان، چې دسورت
په اول کې یی ذکر تیرسوی دی، دغه ټوله نجس، پلټ اوبد دی، اودغه ټول
دشیطان دهغو عملونو څخه دی چې شیطان یی دآدم علیه السلام داوлады دپاره
بنايسته کوی، اوبلنه ورکوی، نوتاسو ددوی څخه پرهیز وکړی اوپر طرف سی.

په تفسیر طبری کې لیکلی دی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ صَدَّقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، إِنَّ الْخَمْرَ
الَّتِي تَشْرَبُونَهَا، وَالْمَيْسِرَ الَّذِي تَتَيَسَّرُونَ، وَالْأَنْصَابَ الَّتِي تَذْبَحُونَ عِنْدَهَا، وَالْأَزْلَامَ الَّتِي
تَسْتَقْسِمُونَ بِهَا {رَجَسٌ} يَقُولُ: إِنَّهُمْ وَتَنَنْ، سَخِطَهُ اللَّهُ وَكَرِهَهُ لَكُمْ {مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ}
يَقُولُ: شَرِّكُمْ الْخَمْرَ. (۲)

ترجمة: ای هغو کسانو چې دالله تعالی اودهغه درسول تصدیق یی کړی دی:
بیشکه هغه شراب چې تاسو یی چینی، اوهغه قمار چې تاسو یی کوی، اوهغه
دبری چې تاسو دهغوی سره دثواب دپاره خپل حیوانان ذبح کوی، اوهغه چې
تاسو په هغوی سره خپل فال اوقسمت معلومه وی، دغه ټوله گناه اونجس دی،
الله تعالی په ناراض کیږی اوستاسو دپاره یی بدبولی، اودغه ټوله دشیطان
دکارونو څخه دی چې په تاسو یی کوی.

په تفسیر جلالین کې لیکلی دی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ} الْمُسْكِرُ الَّذِي
يُخَامِرُ الْعَقْلَ {وَالْمَيْسِرُ} الْقِمَارُ {وَالْأَنْصَابُ} الْأَصْنَامُ {وَالْأَزْلَامُ} قَدَّاحِ الاسْتِقْسَامِ {رَجَسٌ}

خَبِيثٌ مُسْتَقْدَرٌ {مَنْ عَمِلَ الشَّيْطَانُ} الَّذِي يُزَيِّنُهُ {فَاجْتَنِبُوهُ} أَيُّ الرَّجْسِ {لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ} (۱).
ترجمة: ای هغو کسانو چې ایمان یی راوړی دی، بېشکه هغه خمر چې نشه لری او عقل خرابوی، اوقمار، اوبتان، اودقسمت غشی، خبیث، نجس اومردار دی، دغه ټول هغه عملونه دی چې شیطان ستاسو دپاره ښایسته کړی دی، نو تاسو ددغونجسو اومردارو شیانو څخه ځانوه لیری اوگوښه وساتی، ددی دپاره چې تاسو کامیاب اونجات پیدا کړی.

په تفسیر روح البیان کې لیکي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ هَذِهِ هِيَ الْآيَةُ الرَّابِعَةُ مِنَ الْآيَاتِ الْأَرْبَعِ الَّتِي نَزَلَتْ فِي الْخَمْرِ وَقَدْ سَبَقَ التَّفْصِيلُ فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَيَدْخُلُ فِي الْخَمْرِ كُلُّ مُسْكِرٍ وَالْمَيْسِرُ: أَيُّ الْقِمَارِ كُلِّهِ فَيَدْخُلُ فِيهِ النُّرْدُ وَالشُّطْرَنْجُ وَالْكَعْبُ، وَالْبَيْضَةُ وَغَيْرُ ذَلِكَ مِمَّا يَقَامِرُونَ بِهِ. وَالْأَنْصَابُ: أَيُّ الْأَصْنَامِ الْمَنْصُوبَةِ لِلْعِبَادَةِ، وَاحِدُهَا نَصَبٌ بِفَتْحِ النُّونِ وَسُكُونِ الصَّادِ وَالْأَزْلَامُ: هِيَ سَهَامٌ مَكْتُوبٌ عَلَى بَعْضِهَا أَمْرِي رَبِّي وَعَلَى بَعْضِهَا نَهْيِي رَبِّي. (۲)
ترجمة: دآیت کریمه ترلیکلو وروسته وایي: دغه آیت دهغو څلورو آیتونو څخه څلورم آیت دی چې دخمر په باره کې نازل سوی دی، اوددغه تفصیل دسورة بقره په تفسیر کې تیر سوی دی، دخمر په لفظ کې نشه کونکې شیان داخل دی، د میسر په لفظ کې ټول قمار داخل دی، آن تردی چې شطرنج اودهکیو جنگیدل او ټول هغه څه چې قمار په کول کیږی، دانصاب په لفظ کې ټول هغه بتان داخل دی چې دوی دعبادت دپاره درولی وه، اودازلام په لفظ کې ټول هغه غشی شامل دی چې پرهغوی پرځینو باندې لیکلی وه ماته خپل رب امر کړی دی، اوپرځینو باندې لیکلی وه زه خپل رب منع کړی یم.

دپورته ذکر سوی ټولو تفسیرونو په حواله دا ثابته سوله چې بېله اختلافه

يعني بيله مذهبي اختلافه دڅلور سره ټولو شيانو معنی عامه ده، نوددوی دجملی څخه یوازی دخمر معنی ولی خاصه ده؟ نودخمر معنی هم خاصه نه ده بلکې عامه ده، ټول دنشی شيان ځنی مراد دی، اودټولو حرمت په داغه آیت ثابت دی، دلته هیڅ قیاس نسته چې دنورو منشیاتو حرمت په ثابت سی، اونه بل داسې دلیل سته چې په هغه باندې دنورو منشیاتو کراهیت، اباحت یا بل حکم په ثابت سی.

اشتراک په علت کې

اشتراک په حکم کې واجبوی

۴- څلورمه نکتہ: دحنفی فقهی داصولو قانون دی که یوځای حکم د علت پر بنا سوی وی نوهغه علت چې په هرشی کې پیدا سې دهغه هم هغه حکم دی، دغه قانون دحنفی فقهی داصولویو کتاب داسې لیکلی دی: القیاس الشرعي: هو ترتب الحكم في غير المنصوص عليه علي معنى هو علة لذلك الحكم في المنصوص عليه، ثم إنما يعرف كون المعني علة بالكتاب والسنة والإجماع.

فمثال العلة المعلومة بالكتاب كثرة الطواف، فإنها جعلت علة لسقوط الحرج في الاستدانة في قوله تعالى: لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ. (۱)

ثم اسقط رسول الله عليه الصلوة والسلام حرج نجاسة سؤر الهرة بحكم هذه العلة فقال عليه السلام: الهرة ليست بنجاسة فإنها من الطوافين عليكم. فقاس أصحابنا (الحنفية) جميع ما يسكن في البيوت كالفارّة والحية علي الهرة بعلة الطواف.

لأن الأصل مع الفرع لما اتحد في العلة وجب اتحادهما في الحكم وإن افرقا في غير هذه

العلة. (۲)

ترجمة: شرعی قیاس دادی: چې په غیرمنصوص علیه کې حکم پریوه داسې معنی مرتب سی چې هغه معنی ددغه حکم دپاره په منصوص علیه کې علت وی، داچې دغه معنی علت ده، په کتاب الله، سنة رسول الله او په اجماع سره معلومېږي.

دهغه مثال چې علت یی په کتاب الله یعنی قرآن معلوم وی، ډیر طواف یا گرځیدل دی، بیشکه دغه ډیر گرځیدل دبار بار اذن اخستلو دحرج دسقوط دپاره علت جوړ سوی دی، ځکه الله تعالی فرمایي: نسته پرتاسی اونه پردوی باندې هیڅ گناه، تیرله دغو دریو وقتونو چې هغه دخوب وختونه دی لکه د سهار تر لمانځه دمخه، دغرمی دخوب په وخت کې اودماخوستن دلمانځه وروسته (بیله اذنه ننوتلو ددوی پرتاسی) دوی گرځیدونکې دی پرتاسی (په تللو اوننوتلو کې دخدمت لپاره) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکې یی یو پر بل).

اورسول الله صلی الله علیه وسلم دهمدغه علت پر بنا دپشو دپس خوردی دپاکوالی حکم ورکړی اوعلیه الصلوة والسلام وفرمایي: پشو نجسه نه ده ځکه دغه پرتاسو طواف کونکې (تلونکې راتلونکې) ده. دهمدغه علت پر بنا زموږ (حنفی) یارانو ټول هغه څه چې په کورونو کې اوسیدې لکه موږک اومار پر پشو قیاس کړل.

ځکه اصل چې دفرعی سره په علت کې سره یوسی نوهغه په حکم کې هم سره یودی، که څه هم بیله دغه علت سره جداوی.

تشریح: دسورة نور په (۲۷-۲۸) يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوتًا غَيْرَ يُّوْسُكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوْا وَتُسَلِّمُوْا عَلٰى اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تُدَكَّرُوْنَ. آیتونو کې رب العالمین مومنان منع کړی دی، چې تاسو دبل کورونو ته بیله اجازی مه

ننوزی، خوپه (۵۸) آیت کي دتکلیف دلیری کولو دپاره وهغو کسانوته اجازه ورکوی چي ډیر تلل راتلل کوی اوفرمايي: لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ.

نو دلته دغه طواف یا ډیر تلل راتلل دا جازی ورکولو علت سو، دهمدغه علت پر بنا دا جازی حکم ورکول سو، دهمدغه علت پر بنا نبی کریم صلی الله علیه وسلم دپیشو پس خورده پاکه وبلل، ځکه په کورونو کي تلونکي راتلونکي حیوان دی، حال داچي دپیشو غوښی مرداری دی دکوم شی چي غوښی مرداری وی دهغه پس خورده هم مرداره وی، دهمدغه علت پر بنا زموږ فقهاؤ په کورونو کي داوسیدونکي حیوانانو لکه مار او موږک پس خورده پاکه بللی ده.

داچي نبی کریم صلی الله علیه وسلم په کوم حدیث کي دپیشو پس خورده پاکه بللی ده هغه په دی ډول دی: عَنْ دَاوُدَ بْنِ صَالِحٍ بْنِ دِينَارٍ الثَّمَارِ، عَنْ أُمِّهِ، أَنَّ مَوْلَاتَهَا أَرْسَلَتْهَا بِهَرِيسَةَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَوَجَدَتْهَا تُصَلِّي، فَأَشَارَتْ إِلَيْ أَنْ ضَعِيهَا، فَجَاءَتْ هِرَّةً، فَأَكَلَتْ مِنْهَا، فَلَمَّا انْصَرَفَتْ أَكَلَتْ مِنْ حَيْثُ أَكَلَتِ الْهِرَّةُ، فَقَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّهَا لَيْسَتْ بِتَجَسٍّ إِمَّا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينَ عَلَيْكُمْ»، وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِفَضْلِهَا. (۱)

ترجمة: داود دصالح زوی او هغه ددینار (خرما والا) زوی دخپلی مور څخه روایت کوی، ماته زما باداری هرېسه را کړه چي زه یی عایشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته ورکړم، چي ورغلم هغی لمونځ کوی، ماته یی اشاره وکړه چي کښیږدم، نوپشوراغله اودهغه څخه یی خوړل وکړه، کله چي د لمانځه څخه فارغه سوله نو دهغه ځایه یی خوړل وکړی دکومه ځایه چي پیشو خوړل کړی وه، اوبیا

بیادی وویل: چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: بیشکه پیشو نجسه نه ده، بلکه داپرتاسو باندې دطواف کونکو څخه ده، او ما رسول الله صلى الله عليه وسلم وليدی چي دپیشو په پاته سوی ابو یی اودس کوی.

دلته هم دخمر دحرمت علت نشه ده او حکم پر علت بنادی، اودغه علت په قرآن سره معلوم دی، نوځکه دهمدغه قاعدی مطابق فخرالدین امام رازی په خپل تفسیر کبیر کي داسې فرمایي: مِنَ الْحُجَّةِ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ تَحْرِمُ الْخَمْرَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: إِذَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ [الْمَائِدَةِ: ۹۱] وَلَا شَكَّ أَنَّ هَذِهِ الْأَفْعَالَ مُعَلَّلَةٌ بِالسُّكْرِ، وَهَذَا التَّعْلِيلُ يَقِينٌ، فَعَلَى هَذَا تَكُونُ هَذِهِ الْآيَةُ نَصًّا فِي أَنَّ حُرْمَةَ الْخَمْرِ مُعَلَّلَةٌ بِكَوْنِهَا مُسْكِرَةً، فَأَمَّا أَنْ يَجِبَ الْقَطْعُ بِأَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَلَا بُدَّ مِنْ ثُبُوتِ هَذَا الْحُكْمِ فِي كُلِّ مُسْكِرٍ، وَكُلُّ مَنْ أَنْصَفَ وَتَرَكَ الْعِنَادَ، عَلِمَ أَنَّ هَذِهِ الْوُجُوهَ ظَاهِرَةٌ جَلِيَّةٌ فِي اثْبَاتِ هَذَا الْمَطْلُوبِ. (۱)

ترجمه: بل دلیل دادی: چي الله تعالى دخمر دحرمت علت داسې بیان کړی دی چي (بیشکه شیطان اراده لری چي دخمر اوقمار په وجه ستاسو په مینځونو کي بغض، عداوت اودبښمنی واچوی اوتاسو دالله تعالى دذکر او لمانځه څخه منع کړی، اوپه دی کي شک نسته چي د دغو ټولو علت نشه دی، اوهمدغه علت یقینی دی، په همدی بنا دغه آیت صریح دلیل دی چي دخمر دحرمت علت نشه ده، اوهرڅوک چي انصاف وکړی اوعناد پریرېدی نودابه ورته معلومه سی چي بیشکه دغه ښکاره دلائل ددغه مطلب په اثبات کي کافی دی.

دپورتنیو څلورو اصولی دلائلو څخه هم ثابته سوله چي دخمر دحرمت علت

نشه ده نوڅکه دهرنشه کونکې شی حکم دخمر دی، که څه هم دخمر معنی دحنفی مذهب مطابق وسی، څکه دحنفی مذهب داصولو مطابق حکم پر علت بنادی، اود غه علت هم دالله تعالی په کتاب قرآن سره معلوم دی، څکه صحابه کرامو درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه دنشی په هکله فتواغونبستی وه (چې دغه عقل خرابوی، اوالله تعالی هم دوی ته ددوی دسؤال مطابق حکم راولیږی هغه داچې {إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ.....} اوکله چې دغه آیت نازل سونوعمر فاروق رضی الله تعالی عنه وویل: (مور نور بس کړله یارب) معلومه سوه چې دخمر دحرمت علت نشه ده. زما دتحقیق په اندازه نوره په دی مسئله کې ابهام پاته نه وی چې دخمر لفظ اومعنی دواړه عام دی، وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی، اوتول هغه حکمونه چې دخمر په باره کې په کتابونو کې لیکلی سوی دی هغه ټول دهرنشه کونکې دپاره ثابت دی، اودغه حرمت نور په نص باندې ثابت دی داسې نه دی لکه څه علماء چې گمان کوی چې دغه حرمت په قیاس ثابت دی، څکه دخمر دلفظ څخه خپله نشه کونکې شی مراد دی، یوازی دانگورو تازه اوبه مراد نه دی.

دخمر معنی دجمهور و فقهاؤ دنظره

دا حنافونه بغیر دنورو ټولو مجتهدینو فقهاؤ او علماؤ په نزد دخمر لفظ اومعنی دواړه عام دی، وهرنشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی. دانگورو څخه جوړ وی او که دبل شی څخه، دوی دنشه لرونکو شیانو ترمنځ فرق نه کوی، ددی دپاره دڅه کتابونو په حواله ددوی قولونه دلوستونکو دمطالعې دپاره لیکم لکه چې وایی: ۱- لم یفرق جمهور الفقهاء بین شراب الخمر وغیرها، فقالوا کل شراب أسکر کثیره وقليله حرام وهو خمر، حکمه حکم عصیر العنب فی تحریمه. (۱)

ترجمة: ديرفقاء دانگورو وودنورو شرابو ترمنخ فرق نه كوى، دوى وايبى: هر شراب چي نشه لرى دهغه لږ او دير حرام دى، اوداغه خمردى، دهغوى حكم په حراموالى كې دانگورو د شرابو په شان دى.

٢- المالكية، والشافعية، والحنابلة قالوا: كل شراب يسكر كثيره فشرب قليله حرام، ويسمى خمرا، وفي شربه حد، سواء أكان من عنب أوزبيب، أو حنطة، أو شعير، أو تين، أو أرز، أو عسل، أولبن، ونحو ذلك، نيتا كان أو مطبوخا، لأن اسم الخمر لغة ماخامر العقل. الأدلة

١- وروى أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: {كل مسكر خمرا} فالخمر حقيقة لغوية في عصير العنب المشتد، وحقيقة شرعية في غيره مما يسكر من الأشربة.

٢- وروى في الصحيحين من حديث عمر رضى الله عنه أنه قال: نزل تحريم الخمر وهي من خمسة العنب، والتمر، والعسل، والحنطة والشعير، والخمر ما خامر العقل. متفق عليه ووجه الاستدلال به من ثلاثة أوجه: أحدها: أن سيدنا عمر رضى الله تعالى عنه أخبر أن الخمر حرمت يوم حرمت، وهي تتخذ من الحنطة والشعير، كما أنها تتخذ من العنب والتمر، وهذا علي أنهم يسمونها كلها خمرا.

وثانيها: أنه قال: حرمت الخمر يوم حرمت، وهي تتخذ من هذه الأشياء الخمسة، وهذا كاللتصريح بأن تحريم الخمر يتناول تحريم هذه الأنواع الخمسة.

وثالثها: أن عمر رضى الله تعالى عنه ألحق بها كل ماخامر العقل من شراب، ولا شك أن عمر رضى الله تعالى عنه كان عالما باللغة، وروايته أن الخمر اسم لكل ماخامر العقل بتغيره.

٣- روى أبو داود أيضا عن نافع عن ابن عمر قال قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر خمرا وكل مسكر حرام.

٤- بما روى أبو داود عن الثعمان بن بشير قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن من الحنطة خمرا، ومن الشعير خمرا، ومن التمر خمرا، ومن الزبيب خمرا، ومن العسل خمرا.

والاستدلال به من وجهين: أحدها: أن هذا الحديث صريح في أن هذه الأشياء داخله تحت اسم الخمر، فتكون داخله تحت الآية الدالة علي تحريم الخمر. ثانيهما: أنه ليس مقصود الشارع تعليم اللغات، فوجب أن يكون مراده من ذلك بيان أن الحكم الثابت في الخمر ثابت فيها.

۵- روى أبوداود عن عائشة رضى الله تعالى عنها أنها قالت: سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن البتع فقال {كل شراب اسكر فهو حرام}. (۱)
ترجمة: مالکي، شافعی اوحنبلی فقهاء (رحمهم الله) وایی: هر شراب چي ډیر یی نشه لری دهغه لږ هم حرام دی، اوداغه خمر دی، اود هغوی پر چيښلو حد سته، دافرق نلری دانگورو خخه وی که دمميزو، دغنمو، داوړبشو، دانخرو، دوريجو، دعسلو دشيديو، اوياددوی پشان دنورو شيانو خخه وی، تازہ وی که پاخه وی، ځکه دخمر نوم په عربی لغت کې وهغه شی ته ویل کیږی چې په خه تغیر سره پر عقل پرده اچوی او کډوډ کوی.

ددوی دلائل: اول دلیل: روایت سوی دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایي: (هرنشہ کونکې شی خمر دی) نودخمر نوم په سخت سوی انگورو کې دلغت حقیقت دی، خوپه نورو هغه شرابو کې چې نشه لری شرعی حقیقت دی.
ددوی دوهم دلیل: په صحیح مسلم اوبخاری کې حدیث روایت سوی دی چې عمر رضى الله تعالى عنه ویل: دخمر حرمت نازل سوخو خمر دپنځه شيانو خخه جوړیږی انگور، خرما، عسل، غنم او اربشی، اوخمر هر هغه شی دی چې پر عقل پرده اچوی.

ددغه حدیث خخه درو وجهودلیل ویل کیږی: اوله وجه دا چې: عمر رضى

الله تعالیٰ عنه وویل چې خمر حرام سول دوی دغنو او اوربشو څخه جوړیدل لکه
 څرنګه چې دانګورو او خرما څخه جوړیدل، اوبل داچې دوی ټولو ته خمر ویل.
 دوهمه وجه داچې: ده وویل: خمر چې په کومه ورځ حرام سول هغه ددغو
 پنځو شیانو څخه جوړی دل، نو دا تصریح ده په دی سره چې دخمر نوم ودغو
 ټولو ته شامل دی.

دریمه وجه داچې: عمر رضی الله تعالیٰ عنه په آخرکې تعمیم وکړی چې
 خمر هغه شراب دی چې پر عقل پرده اچوی، او په دی کې شک نسته چې عمر
 رضی الله تعالیٰ عنه د عربی ژبی او روایت عالم وو.

ددوی دریم دلیل: ابو داود دنافع او هغه دابن عمر رضی الله تعالیٰ عنه
 روایت کړی دی، چې هغه وایی رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: ټول نشه
 کونکې خمر دی او هر نشه کونکې شی حرام دی.

ددوی څلورم دلیل: نعمان بن بشیر روایت کوی چې رسول الله صلی الله
 علیه وسلم وویل: بیشکه دغنمو څخه خمر دی، اود اوربشو څخه خمر دی، اود خرما
 څخه خمر دی، اود ممیزو څخه خمر دی، اود عسلو څخه خمر دی.

ددغه دلیل دوی وجهی دی: اوله وجه داده: دغه حدیث صریح دی چې دغه
 شیان دخمر په نوم کې داخل دی، نودغه دهغه آیت تر حکم لاندی دی چې دخمر
 پر حرمت دلالت کوی.

دوهمه وجه داچې: د شارع مقصد دلغاتو تعلیم نه دی نو واجب دی چې
 د شارع مقصد په دغه سره د حکم بیان دی، هغه حکم چې په خمر کې ثابت دی
 هغه په دغو شیانو کې هم ثابت دی.

ددوی پنځم دلیل: ابوداود روایت کړی: چې عائشة رضی الله تعالیٰ عنها

وايي: دسول الله صلى الله عليه وسلم خخه دبتع په باره كې پوښتنه وسوله، نوده ورته وفرمايل: هر شراب چې نشه لري هغه حرام دى.

ملاحظه: ددوى نور دلائل هم سته خو ما دا مختصار پرېنا هغه پرېښودل.

۲- والمسكر علي وجهين: مجمع علي تحريمه، ومختلف فيه: فالأول: عصير العنب، والثاني: مطبوخه، وعصير غيره ومطبوخه.

فقول مالك وجميع أصحابه، والشافعي وأصحابه أن جميع ذلك حرام. وهو قول الصحابة رضي الله تعالى عنهم، والصدرا الأول.

قال القاضي أبو الحسن ابن القصار: هو قول عمر، علي، وابن عباس، وسعد بن أبي وقاص، وابن عمر، وأبي هريرة وعائشة. وهذا هو الصحيح من القول؛ لورود النص، ولوقوع اسم الخمر عليه، ولأنه إجماع الصحابة، وللعلة الجامعة بينه وبين الخمر.

والجمع عليه بالنص قول النبي صلى الله عليه وسلم: {الخمر من هاتين الشجرتين: النخلة والعنب} وقال {كل مسكر حرام} وسئل عن المزر يعمل من الشعير والبتع يعمل من العسل: فقال {كل مسكر حرام}.

وقد كان السبب في جوابه صلى الله عليه وسلم السؤال عن الأجناس التي تسكر، لاعتن القدر من القلة والكثرة. (۱)

ترجمة: نشه كونكې پردوه ډوله دى: يوهغه چې دهغه پر حرمت اجماع ده، بل هغه چې دهغه په حرمت كې اختلاف دى، اول دانگورو شيره ده، دوهم بيله انگورو اومه اوپخه شيره ده.

نودامام مالك اودهغه دټولو ملگرو، امام شافعى اودهغه دټولو ملگرو په نزد دغه ټول حرام دى. داغه داصحابو كرامو اوداولى صدى دعلماؤ قول دى.

قاضی ابوالحسن دقصار زوی وایی: دغه د عمر، علی، ابن عباس، سعد بن ابی وقاص، ابن عمر، ابی هریره او عائشة رضی الله تعالی عنهم قول هم دی. اودغه صحیح قول دی، ځکه ددغه په باره کې نص راغلی دی، بل دا چې پرده باندې دخمر دنوم اطلاق کول کیږي، بل دا چې دصحابه کرامو باندې اجماع ده، بل دا چې ددوی او خمر ترمنځ یوځای کونکې علت موجود دی. چې نشه ده هغه نص چې دوی سره یوځای کوی: د نبی صلی الله علیه وسلم دغه قول دی: چې خمر ددغو دوو ونو څخه دی: (خرما او انگور) او علیه الصلوة والسلام وایی: (هرنشه کونکې شی حرام دی) اود علیه السلام څخه د (مزر) چې داربشو څخه جوړیږي اود (بتع) چې د عسلو څخه جوړیږي پوښتنه و سوله نوده ورته وویل: (هرنشه کونکې شی حرام دی). اودلته د سوال کونکو مقصد دنشه کونکو اجناسو په باره کې پوښتنه وه، دلر او ډیرو داندازی په باره کې نه وو.

۳- الأشرية: هي نوعان {مسكرة وغيره} فالمسكر من خمر وغيره حرام تناوله وإن قل، أو شرب لتداو أو العطش. لأية {إنما الخمر والميسر} والخمر الصحيحين {كل شراب أسكر فهو حرام}. (۱)

ترجمة: شرابونه پردوه ډوله دی: نشه لرونکې اوبيله نشه لرونکې، نشه لرونکې دانگورو اوبيله دوی څخه ټول حرام دی که څه هم لږوی، او که څه هم ددواء اوتندی دپاره وی.

دوی اول دخمر په آیت {إنما الخمر والميسر} دلیل وایی، دوهم دبخاری او مسلم په حدیث دلیل وایی، چې په هغه کې راغلی دی: (هر شراب چې نشه لری هغه حرام دی).

۴- الأشرطة هي مسكر وغيره: فالمسكر: حرام وإن قل أو شرب لتداو أو عطش. (۱)
ترجمة: شربتونه پردوه ډوله دی: نشه لرونکې اوبيله نشی، نشه لرونکې
تول حرام دی که څه هم لږوی، او که څه هم ددواء او تندي دپاره وچيښی.

۵- وجميع ما خلق الله تعالى من المطعومات حلال، إلا ما استثني عشرة أصول: الأول:
مانص الكتاب علي تحريمه كالخنزير والخمر، أو السنة كالخمر الأهلية. الثاني ما في معناهما
كالنبيذ في معنى الخمر. (۲)

ترجمة: دخورلو تول هغه څه چې الله تعالى پيدا کړی دی حلال دی، مگر نه
هغه چې دلسو اصولو په وجه استثنا کيږي: اول هغه چې دقرآن په دليل حرام وی
لکه خنزير او خمر، او هغه چې په حديث حرام وی لکه کورنی خره، دوهم هغه چې
ددوی په معنی وی لکه نبيذ چې دخمر په معنی دی.

۶- كل شراب أسكر كثيره، فقليله حرام، لقوله تعالى: {إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْصَابُ
وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} وكل مسكر خمر، فيدخل في
عموم الآية.

وقدروي عبدالله بن عمر أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: كل مسكر خمر، وكل
خمر حرام. (۳)

وقال عمر رضي الله تعالى عنه نزل تحريم الخمر وهي من العنب، والتمر، والعسل،
والحنطة والشعير، والخمر ما خامر العقل. متفق عليه.

وروت عائشة: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ما أسكر الفرق منه، فملاء الكف منه
حرام. (۴) ولأنه شراب يسكر كثيره، فحرم قليله، كعصير العنب. (۵)

۱- تحرير تنقيح الباب في فقه مذهب الشافعي ص ۱۶۴ - ۲- الوجيز في فقه مذهب الامام الشافعي ص ۴۶۹

۳- رواه مسلم وابوداود. ۴- رواه ابوداود

۵- الكافي في فقه الامام احمد بن حنبل ج ۴ ص ۱۰۴

ترجمة: هر شراب چې ډیر یی نشه لری نودهغه لږ هم حرام دی، دالله تعالی دقول پرېنا «بیشکه خمر، قمار، بتان او غشی چې دفال لپاره وشتل کیږی داخلور سره شیان پلیت اودشیطان دکارونو څخه دی نوتاسی ددی څخه ځانونه وساتی کیدایسی چې په دی ځان ساتلو سره نجات پیدا کړی، اوهرنشه کونکې خمر دی، او دآیت په عموم کې ټول نشه لرونکې داخل دی. یعنی ټول په آیت حرام دی.

اودعبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی: چې (نبی علیه الصلاة والسلام وفرمایل: هرنشه لرونکې خمر دی اوهرخمر حرام دی).

او عمر رضی الله عنه فرمایل: دخمر حرمت نازل سو او هغه دانگورو، خرما، عسلو، غنمو، اربشو څخه دی، او خمر هغه شی دی چې عقل خرابوی.

اوعائشی رضی الله تعالی عنها روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هغه چې یو فرق (۱۶ رطل) یی نشه لری دهغه یوه لږه هم حرام دی.

او هغه شراب چې ډیری نشه کونکې وی دهغه لږ هم حرام دی لکه دانگورو ددغه حدیث تشریح دهند یوعالم دترمذی په شرح تحفة الاحوذی کې

داسی کوي اوفرمایي: ماأسکر الفرق بفتح الراء وسكونها والفتح أشهر، وهو مكيال يسع ستة عشر رطلا، وقيل هو بفتح الراء كذلك، فإذا اسكنت فهو مائة وعشرون رطلا، منه أي

من كل مسكر، قال الطيبي: وملء الكف عبارتان عن الكثير والتقليل لا التحديد. (۱)

ترجمة: هغه چې (فرق) یی نشه لری، فرق دراپه زور اوپه سکون سره، خو زور یی شهرت لری، دایوه پیمانده چې (۱۶) رطل ځایه وی، چاویلی دی چې

دغه اندازه چې دراپه زور سره وی، که دراپه سکون سروی نوبیا (۱۲۰) رطل دی، نودهغه غږف یا لږه هم حرام دی، یعنی دهرنشه لرونکې څخه.

طیبي وایی: دغه دفرق او ملء الكف ډیر والی اولږ والی څخه عبارت دی.

۷- الفصل الأول: أَنْ كُلَّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ، وَهُوَ خَمْرٌ، حُكْمُهُ حُكْمُ عَصِيرِ الْعَنْبِ فِي تَحْرِيمِهِ، وَوُجُوبِ الْحَدِّ عَلَى شَارِبِهِ.
وَرَوَى تَحْرِيمُ ذَلِكَ عَنْ عُمَرَ، وَعَلِيٍّ، وَابْنِ مَسْعُودٍ، وَابْنِ عُمَرَ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ، وَأَبِي بِنِ كَعْبٍ، وَأَنَسٍ، وَعَائِشَةَ. (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ، وَطَاوُسٌ، وَمُجَاهِدٌ، وَالْقَاسِمُ، وَقَتَادَةُ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَمَالِكٌ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَبُو ثَوْرٍ، وَأَبُو عُبَيْدٍ، وَإِسْحَاقُ.

الفصل الثاني: أَنَّهُ يَجِبُ الْحَدُّ عَلَى مَنْ شَرِبَ قَلِيلًا مِنَ الْمُسْكِرِ أَوْ كَثِيرًا. وَلَا تَعْلَمُ بَيْنَهُمْ خِلَافًا فِي ذَلِكَ فِي عَصِيرِ الْعَنْبِ غَيْرِ الْمَطْبُوعِ، وَاخْتَلَفُوا فِي سَائِرِهَا، فَذَهَبَ إِمَامُنَا إِلَى التَّسْوِيَةِ بَيْنَ عَصِيرِ الْعَنْبِ وَكُلِّ مُسْكِرٍ. وَهُوَ قَوْلُ الْحَسَنِ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَقَتَادَةُ، وَالْأَوْزَاعِيُّ، وَمَالِكٌ، وَالشَّافِعِيُّ. (۱)

ترجمة: اول فصل: بيشكه ټول نشه لرونكې شيان حرام دی لږوی كه ډیر، او داغه خمر دی، ددوی حكم په حرمت كې داسې دی لكه دانگورو دشرابو، او پرچېنونكې باندي حد واجب دی.

او ددغو حرمت ثابت دی: د عمر، علي، ابن مسعود، ابن عمر، ابی هريرة، سعد بن ابی وقاص، ابی بن كعب، انس او عائشة. (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). او همدغه قول د عطاء، طاوس، مجاهد، قاسم، قتادة، عمر بن عبد العزيز، مالك، شافعي، ابو ثور، ابو عبيد، او اسحاق. رحمة الله تعالى عليهم

دوهم فصل: بيشكه پرهرهغه چا حد واجب دی چې دنشه كونكې شى څخه لږ وچيښي او كه ډیر، موږ ته په دغه كې دانگورو دخامو او بو دشيري په باره كې هيڅ اختلاف معلوم نه دی ددی نه علاوه په نورو كې اختلاف دی، خوز موږ دامام

احمد بن حنبل په نزد دانگورو اونورو نشه کونکو ترمنځ فرق نسته ټول يو برابر دی، او دغه دحسن، عمر بن عبدالعزيز، قتاده، اوزاعي، مالک اوشافعي (رحمة الله تعالى عليهم) قول دی.

په دغه عنوان کې موهم ولوستل چې جمهور فقهاء او علماء، اصحاب کرام او تابعين دټولو يونظر دی چې هرشی نشه لری او ياد ديرو په استعمال غير عادی انسان نشه کيږي، او عقل يی گډوډ کيږي، يعنی صحيح فهم اواذراک نسی کولای نوهغه ټول دخمر په شان حرام دی، هغه حکمونه چې حنفی عالمان دانگورو دشرابو دپاره تصورکوی هغوی ددغو ټولو دپاره ثابت دی.

دخمر معنی دحنفی فقهاء و دنظره

په پورته عنوانونو کې مو ولوستل چې دخمر دلفظ دوی معناوی سوی دی، یوه خاصه دانگورونشه کونکې شیره ده اوبله عامه چې هر نشه کونکې شی ته خمر ویل کيږي، نوپه همدی بنیاد د شریعت اوفقهی دعلماء څخه هم په دی هکله دوه قولونه نقل سوی دی، اول قول داچې خمر وهرنشه کونکې شی ته ویل کيږي دهرشی څخه چې وی، دانگورو وی او که دبل شی، پوخ وی که نه، دغه قول دجمهورو علماء اوفقهاء څخه رانقل سوی دی، چې مخکې په پوره تفصیل سره بیان اوولیکل سو.

دوهم قول داچې خمر دانگورو هغه اوبه دی چې نشه کونکې کې وی اوپرسر یی څک راسی، دغه قول دامام ابوحنيفة اودده دملگرو (رحمة الله عليهم) څخه نقل سوی دی.

تقریباً دحنفی مذهب دفقهاء په کتابونو کې دخمر دغه خاصه معنی په نظر کې نیول سوی ده او دڅه الفاظو په تغیر دخمر تعریف داسې کړی دی: ۱- وهي النبی من

ماء العنب إذا غلي واشتد (وقذف بالزبد) وعندهما لا يشترط القذف بالزبد، لأنه يسمى خمرًا بدونه، ولأن المؤثر في فساد العقل وتغطيته هو الإشتداد. (١)

ترجمة: خمر دانگورو هغه تازه اوبه دی چې جوش سی، سختی سی او خک وکړی، دغه تعریف دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه په نزد دی، خودده یاران لکه امام محمد او امام ابویوسف رحمة الله تعالى عليهما په نزد دقذف بالزبد شرط نسته ځکه بيله دغه شرطه هم خمر ورته ویل کیږي، اوبل داچې د عقل په فساد او پرده اچولو کې موثر دده سخت والی دی. دځک څخه صفا کیدل نه دی.

٢- حرمت الخمر وإن قلت، وهي النبی من ماء العنب إذا غلي واشتد وقذف بالزبد. خص هذا الاسم بهذا المسکر باجماع أهل اللغة. (٢)

ترجمة: خمر حرام سول که څه هم لږ وي، او دغه دانگورو هغه تازه اوبه دی چې جوش کړل سی او سختی سی، او پر سړی څک راسی، دلغت د علماؤ په اجماع سره دغه نوم ددغه شرابو لپاره خاص کړل سوی دی.

٣- الخمر: ماء العنب النبی المتخمر، وسميت الخمر خمرًا إما لأنها تخمر العقل أي تستره، وإما لأنها تخامر العقل أي تخالطه، وإما لأنها تخمر نفسها لئلا يقع فيها شيء يفسدها. الخمر هو الاسم للنبي (الذي لم تمسه النار) من ماء العنب بعد ما غلي واشتد وقذف بالزبد (أي سكن عن الغليان وصار صافيًا) وهذا التعريف هو مذهب أبي حنيفة لأن معنى الاسكار لا يتكامل إلا بالقذف بالزبد فلا يصير خمرًا بدونه.

وقال صاحبان والأئمة الثلاثة: إذا غلي واشتد فهو خمر، وإن لم يسكن عن الغليان لأن معنى الاسكار يتحقق بدون القذف بالزبد وهذا هو الأظهر عند الحنفية، سدا لباب الفساد أمام العوام. (٣)

١- الاختيار لتعليل المختار ج ٣ ص ٥٠٩ - ٢- الدرر الحکام فی شرح غرر الأحکام الجزء ٢ ص ٨٤

٣- الفقه الإسلامي وأدلته ج ١١ ص ١٤٩ - ١٥٢

ترجمة: خمر دانگورو تازه اوبه دی چې نشه لری، خمر ته خمر په دی وجه ویل کیږی چې پر عقل پرده اچوی یعنی پتوی، یا په دی وجه چې عقل گډوډ کوی، یا په دی وجه چې دی په خپله پټ ساتل کیږی چې داسې شی ورگډ نسی چې فاسد او خراب یی کړی.

خمر دانگورو دهغه تازه اوبو نوم دی چې (اورنه وی مسه کړی) او جوش سی اوسختی سی ترڅو د سرخه یی څک صاف سی، او پردغه تعریف دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى علیه مذهب بنادی، ځکه دی وایی دنشی معنی بیله دغه ځکه نسی پوره کیدلای اونه بیله دغه ځکه خمر کیدایسی.

دامام صاحب یاران لکه امام محمد او امام ابویوسف اونورو دروامامانو لکه امام شافعی، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمة الله تعالى علیهم په نزد چې کله جوش سی اوسختی سی نودغه خمر دی که څه هم دڅک څخه نه وی صفا سوی، ځکه دنشی مقصد بیله دغه هم پوره کیږی که څه هم څک ونکړی، او دغه قول دټولو احنافو په نزد معتبر دی ترڅو چې دعوامو پر مخ دفسا دروازه وتړل سی.

۴- ويحرم الخمر عصير العنب إذا غلى واشتد أي (صلح للسكر) وقذف بالزبد عند أبي حنيفة في كون العصير حمرا، وقال ليس بشرط، لأن تغطية العقل يحصل بالاشتداد. (۱)
ترجمة: حرام سوی خمر دانگورو شیره ده چې جوش سی او سخت سی یعنی نشه پکښی پیداسی، او پر سړی څک راسی (دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى علیه په نزد ترڅو دشیری څخه خمر جوړ سی) اودده یاران وایی دغه څک یی شرط نه دی، ځکه پر عقل باندي پرده اچول په یوازی سختی سره هم حاصیلېږی.

۵- الخمر وهي عصير العنب إذا غلى واشتد أي صار قويا وكثر غليانه وحصل فيه قوة الاسكار وقيل صار بحال يمنع حواس شارب من الفهم والدرك وقيل صلاحته للاسكار. (۲)

۱- مجمع البحرين وملقى النرين، كتاب الحدود ص ۶۵۵ -- ۲- البناية في شرح الهداية ص ۳۹۲ ج ۱۱

ترجمة: خمر دانگورو هغه شیره ده چې جوش سی اوسخت سی، یعنی چې جوش یی ډیر سی نوقوت یی ډیر یږی، نوبیا په ده کې نشه زیاتیري.

چاویلی دی چې داسې حال ته وگرځي چې دچینونکې حواس دادرک اوفهم څخه منع کوي. اوچا ویلی دی چې دنشی صلاحیت پکښی پیدا سي.

تقریبا دحنفی فقهی په متون اوشروحو کې همدغه یوتعریف دڅه الفاظو په اختلاف لیکلی سوی دی، البته دومره اختلاف دامام ابو حنیفه اودده د شاگردانو امام محمد اوامام ابویوسف رحمة الله تعالی علیهم ترمخ نقل سوی دی چې دامام صاحب په نزد (وقذف بالزبد) شرط دی خود شاگردانو په نزد شرط نه دی ځکه دوی وایی: بيله دغه شرطه هم خمر ورته ویل کیږي. اوبل دا چې دعقل په فساد اوپرده اچولوکې دغه سخت والی موثر دی وقذف بالزبد ته یی ضرورت نسته.

البته دامام صاحب رحمة الله تعالی علیه لخوا څخه یوعقلی دلیل ویل سوی دی چې سخت والی خوپه هرشریت کې لازمی دی، اودشریعت حکمونه قطعې دی نو ځکه په یوازی سخت والی پرهر شریت باندي دحرامو حکم نسی کیدلای.

که پورتنی تعریفونه وگورو نودغه معلومیږي چې دحنفی علماؤ په نزد یوازی دتازه انگورو دشیری څخه جوړسوی شرابو ته خمر ویل کیږي، دحنفی فقهی په کتابونو کې ددوی دلائلو څخه څه په دی ډول دی، یو دابن عمر اوانس رضی الله تعالی عنهما په اثارو دلیل وایی، دوهم یوعقلی دلیل اودریم داهل لغت اجماع ده.

اول دلیل: ۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَقَدْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ. (۱)
ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنه وایی: خمرحرام سول خوپه دغه وخت کې په مدینه کې ددوی څخه هیڅ شی نه وو.

په بل ځای کې انس رضی الله تعالی عنه فرمایي: ۲- أَسْأَلُ بَنَ مَالِكٍ، يَقُولُ:

«لَقَدْ أُنْزِلَ اللَّهُ الْآيَةَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ فِيهَا الْخَمْرَ، وَمَا بِالْمَدِينَةِ شَرَابٌ يُشْرَبُ إِلَّا مِنْ تَمْرِ» (۱)

ترجمة: انس بن مالک وایي: الله تعالى هغه آیت نازل کړی په کوم کې چې یی خمر حرام کړل، خو په مدینه کې شراب نه چينبل کيدل مگر نه دخرما څخه.

ددی دواړو اثرونو څخه داستدلال وجه داده چې په دغه وخت کې دخرما قسم قسم شرابونه موجود وه خو بیا هم دی وایي: چې دخمر دتحریم آیت نازل سوخو په مدینه کې خمر نه وه. نو معلومه سوله چې دغه نورو ته خمر نه ویل کیږي.

اول جواب: دپورته ذکرسوی دوو اثارو په جواب کې اول داسې ویل کیدای سی چې مخکي موپه ډیر تفصیل سره ولوستل چې خمر دقرآن په آیت سره حرام سوی دی، او هغه آیت عام دی، داصول فقهي دقانون مطابق موولوستل چې په خبر واحد دآیت دعموم تخصیص صحیح نه دی نوپه اثرخو بیخي نسی کیدلای.

دوهم جواب: خپله دخنفی فقهي ډیر معتمد کتاب بدائع الصنائع محقق په یوه تعلیق کې داسې ورکړی دی: يجوز أن يكون ابن عمر قاله ردا على من زعم أن اسم الخمر خاص بعصير العنب المسكر، فبين له أن مدلول الاسم عام لكل شراب مسكر، لأن نزول آية الخمر صادف اتخاذ الخمر من غير عصير العنب، ومع ذلك فهم الصحابة من تحريم الخمر هذه الأنبهة ابتداء، فتركوها واتلفوها، ولولا وضع الاسم للعموم لغة لما فعلوا شيئا من ذلك، ولكان لهم أن يتوقفوا أو يشربوا حتى يأتي نص يخص النبيذ بالتحريم، وبهذا تكون دلالة الأثر على العموم أرجح منها على الخصوص. (۲)

ترجمة: کیدایسی ابن عمر رضی الله تعالی عنه دغه خبر دهغه چاپه ردکې کړی وی، چې داسې گمان کوی چې دخمر نوم دانگورو په نشه کونکې شیره پوری خاص دی، نودوی ته یی داسې بیان وکړی چې دخمر داسم مدلول وټول نشه کونکو شرابو ته عام دی، ځکه دخمر دتحریم آیت په داسې وخت کې نازل سو چې شراب

بیله انگورو دنورو شیانو خخه جوړیدل، خوبیا هم صحابه کرامو دخمر دحراموالی خخه دتولو شرابونو حراموالی وفهموی، اوتول شرابونه یی پریښودل اوچپه یی کړل، که دغه اسم په لغت کې عام نه وای، نودوی به دغه یوهم نه کولای بلکې دوی به توقف کړی وای، اویا به یی ترهغو چینلای تر خوداسې نص یادلیل راتلای چې ددغه شرابونو په حراموالی پوری خاص وای، نوداسې معلومه سوله چې دغه اثرهم ترخصوص پرعموم ډیر دلالت کوی، یعنی دخمر لفظ وتولو شرابونوته عام دی.

دریم جواب داچې خپله ابن عمر رضی الله تعالی عنه داسې حدیث روایت کوی: عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۱)

ترجمة: نافع دابن عمر رضی الله تعالی عنه خخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: هر نشه کونکې شی خمر دی اوهر خمر حرام دی.

په بل حدیث کې ابن عمر رضی الله تعالی عنه دخپل پلار خخه روایت کوی اوفرمایي: عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى مَنبَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "أَمَّا بَعْدُ، أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ، وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ مِنَ: الْعَنْبِ وَالْتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ". (۲)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنه وایي: مادعمر رضی الله تعالی عنه خخه واوریدل چې دنبی صلی الله علیه وسلم پرمنبرباندی ویل: وروسته ترحمد اوصلوة: ای خلگو بیشکه دخمر دحرمت آیت نازل سو، اودغه خمر دپنځو خخه جوړیږي: انگور، خرما، عسل، غنم اواربشی، اوخمرهغه شی دی چې عقل گډوډکوی اویا پر عقل پرده اچوی.

معلومه سوله چې دابن عمر رضی الله تعالی عنه اثردهغه اثرخخه مخالف دی

چې ده خپله دخپل پلار څخه روایت کړې دی. نوځکه دلیل په ویل صحیح نه دی. داچې دوی دانس رضی الله تعالی عنه په اثر دلیل وایی دهغه په جواب کې خپله انس رضی الله تعالی عنه په بل اثر کې تردینه زیات په صراحت سره روایت کوی او فرمایي: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأَبِيَّ بْنَ كَعْبٍ، مِنْ فَضِيخِ زَهْوٍ وَتَمْرٍ، فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ: إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: قُمْ يَا أَنَسُ فَأَهْرِقْهَا، فَأَهْرِقْتُهَا " (۱).

ترجمه: انس بن مالک رضی الله تعالی عنه وایی: ما ابو عبیده، ابو طلحه، ابی بن کعب ته د تازه او پخو خرما خمر ورچینسل، یوسړی راغلی او وی ویل چې بیشکه خمر حرام سوله، نو ابو طلحه وویل ای انس ولاړسه دغه خمر چپه کړه نو ما چپه کړل. داغه اثر په بل ځای کې په داسې الفاظو راغلی دی: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَسُهَيْلُ بْنُ بَيْضَاءَ، وَأَبِيٌّ بْنُ كَعْبٍ عِنْدَ أَبِي طَلْحَةَ وَأَنَا أَسْقِيهِمْ مِنْ شَرَابٍ حَتَّى كَادَ يَأْخُذُ فِيهِمْ، فَمَرُّ بِنَا مَرًّا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَنَادَى: أَلَا هَلْ شَعَرْتُمْ أَنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا انْتَظَرُوا أَنْ أَمْرُونِي: أَنْ اكْفَأَ مَا فِي آئِنَتِكَ، فَفَعَلْتُ، فَمَا عَادُوا فِي شَيْءٍ مِنْهَا حَتَّى لَقُوا اللَّهَ، وَإِلَيْهَا الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ، وَإِنَّمَا لَخِمْنَا يَوْمَئِذٍ. (۲)

ترجمه: انس بن مالک وایی: ابو عبیده بن جراح، سهیل بن بیضاء، ابوی بن کعب د ابو طلحه سره وه، او مادوی ته شراب ورچینسل، چې دوی خولی ته پورته کوله نو د مسلمانانو څخه یو تیریدونکې موږ ته راغلی اوناری کړله: ایا تاسو خبر یاست چې خمر حرام سوله، دی وایی قسم په الله دوی انتظار نه وکړی، اوماتی امر وکړی چې هغه څه چې ستایه لوبښی کې دی هغه چپه کړه، نو ما داسې وکړله، او دوی ترهغو بیا نه وچینسل ترڅو د الله تعالی سره ملاقی سوله یعنی مړه سوله، او دغه خمر دلندی او وچې خرما څخه وه، او په دغه وخت کې زموږ دغه خمر یا شراب وه.

په یوبل ځای کې خپله انس رضی الله تعالی عنه فرمایي: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ يَغْنِي بِالْمَدِينَةِ خَمْرَ الْأَعْتَابِ إِلَّا قَلِيلًا، وَعَامَّةُ خَمْرِنَا الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ». (۱)

ترجمه: انس رضی الله تعالی عنه وایي: پرمونږ خمر حرام سوله چې کله حرام سوله، او په مدینه کې دانگورو خمر نه وه مگر نه لږ، اوزمونږ عام خمر دلندی او وچې خرماڅخه وه.

دلته خپله انس رضی الله تعالی عنه دلندی او وچې خرما وشرابو ته خمر وایي، نومعلومه سوه چې دخمر لفظ عام دی دانگورو او خرما دواړو شرابونو ته خمر ویل کیږي، نو په دغه اثرباندې هم دلیل ویل صحیح نه دی.

په بل حدیث کې په ډیر صراحت راغلی دی چې ممیزو او خرما ته خمر ویل سوی دی: عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الزَّبِيبُ، وَالتَّمْرُ هُوَ الْخَمْرُ». (۲)
ترجمه: جابر بن عبدالله رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایي: ممیز او خرما خمر دی.

بل ځای کې وایي: عن جابر بن عبد الله قال البسر والتمر خمر. (۳)
که دغه پورته ذکر سوی حدیثونه او آثار یوځای سره مطالعه کړو نو ښکاره معلومیږي چې دابن عمر او انس رضی الله تعالی عنهما هغه آثار چې احناف دلیل په وایي، نور داسې آثار او حدیثونه سته چې دهغوی خلاف حکم ثابت ته وی نوځکه ددوی دلیل په ویل صحیح نه دی.

بل دا چې دافقه د اصولو مطابق حدیث تراثر په دلیل ویلو کې قوی دی، یعنی که حدیث او اثر ترمنځ تعارض راسی او په دواړو باندې په یوه وخت کې عمل کول ممکن نه وی نو اثر پریښودل کیږي او په حدیث باندې عمل کول واجب دی.

۱ رواه صحيح البخارى كتاب الأشربة - ۲ - سنن النسائي كتاب الأشربة - ۳ - سنن نسائي كتاب الأشربة

دلته دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما هغه اثر چي نافع دده څخه روایت کړی دی چي په هغه کې وایی هر مسکر خمر دی، اودده خپله هغه اثر چي دی دخپل پلار عمر رضی اللہ تعالیٰ عنه څخه روایت کوی چي دی په هغه کې وایی خمر دپنځه شیانو څخه جوړیږي، دا حنافو دترجمي مطابق دواړه دده د اثر سره تضاد او ټکر لري او په دواړو په یوه حال کې عمل کول ممکن نه دی، نودغه ثابته سوله چي دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما په اثرباندې پردغه حال دلیل ویل صحیح نه دی.

دا حنافو دوهم دلیل عقلي: بدائع الصنائع محقق په خپل تعلیق کې دهدایي په حواله لیکلی دی: ما ذکره صاحب الهدایة قالوا إن حرمة النبی من عصیر العنب المسکر قطعية للإجماع علیها، وحرمة غیره ظنية، فلا یسمى ما حرمة ظنية باسم ما حرمة قطعية. (۱) ترجمه: هغه چي دهدایي مصنف لیکلی دی: دوی وایی چي دانگورو نشه کونکي تازه شیري حراموالی قطعی دی، ځکه پردغه اجماع راغلی ده، اوددی نه بغیر دنورو حراموالی ظنی دی، نودهغه شی نوم چي حراموالی یی قطعی وی وهغه ته نه ورکول کیږي چي حراموالی یی ظنی وی.

دعقلي دلیل جواب: هم خپله داغه محقق ورکړی دی اوفرمایي: فهو لا يدل على إثبات التفرقة، لأن القطعية والظنية في التحريم لا تستلزم ذلك، لما تقرر أن اختلاف مشتركين في حكم في الغلظة فيه لا يلزم منه افتراقهما في التسمية، ألا ترى أن الزنا مثلا يصدق على من وطئ أجنبية وعلى من وطئ حلیة جاره، والثاني أغلظ من الأول، وعلى من وطئ محرّماته وهو أغلظ منهما، واسم الزنا مع ذلك شامل للثلاثة، كذلك قطعية التحريم في عصیر العنب المسکر، وظنية فیما سواه لا تمنع من تسمية خمرًا، على أن الأحكام الفرعية لا يشترط في إثباتها الأدلة القطعية. (۲)

ترجمة: نودغه دجلاوالی پراثبات دلالت نه کوی، ځکه قطعیت او ظنیت په حراموالی کې دجلاوالی داثبات لره مستلزم نه دی، لکه دمثال په ډول په حکم کې سره شریکان وی خوپه غلاظت او سختی کې سره جلاوی، نودغه ددوی دنومانو دجلاوالی لره مستلزم نه دی، لکه دهمسایه دبنځی سره زنا دبیگانه بنځی سره تر زنا ډیره بده اوسخته ده، اودهغی بنځی سره زناکول چې پرسری حرامه وی لکه مور، خور او داسې نور تردغه دواړو سخته ده خوبیا هم په نومانو کې فرق او جلاوالی نه لری بلکې ټولو ته زنا ویل کیږی، همدا ډول دانگورو په نشه کونکې شیرې کې دخمر لفظ حقیقی او په نورو کې ظنی ددی مانع نه دی چې ودغه نورو ته نوخمر نه ویل کیږی، بل داچې دفرعی حکمونو داثبات دپاره شرط نه دی چې دلیل به یې قطعی وی، بلکې په ظنی دلیل سره هم ثابتیږی.

داحنافو دریم دلیل دعربی لغت دیوهانواجماع: جمع أهل اللغة علی أن إطلاق اسم الخمر علی النبی المسکر من عصیرالعنب حقیقی، واختلفوا فی إطلاقه علی الأنبذة المسکرة، فذهب أكثر علماء اللغة إلى أن اسم الخمر علی کل شراب مسکر حقیقی، سواء كان متخذاً من ثمرات النخيل، والأعشاب أم من غیرهما، وسواء كان نیشا او مطبوخا. (۱)
ترجمة: دعربی لغت خاوندانو اجماع کړی ده چې دخمر دنوم اطلاق دانگورو پر نشه کونکې شیرې باندې حقیقی دی، خو په نورو نشه کونکو شیانو باندې اختلافی دی، نو ډیر دلغت عالمان پردغه دی چې دخمر نوم پر ټولو نشه کونکو شرابو باندې حقیقی دی، هغه دخرما دمیوی څخه جوړ سوی وی، دانگورو او یادنورو څخه جوړ سوی وی، تازه وی که پوخ سوی وی.

داچې دوی وایی دلغت علماؤ اجماع ده پردغه چې دخمر دلفظ معنا یوازی دانگورو نشه لرونکې شیرې ده، ددغه جواب مخکې دلغوی معنا په بحث کې ډیر

په تفصیل سره وڅیړل سو او هلته موږ ثابته کړه چې دلغت علماء په یوه اتفاق نه دی، بلکې په عموم او خصوص کې اختلاف درلودی لکه چې وایی: ماصرح صاحب القاموس بقوله (والعموم أصح) ولهذا تبادر فهمه إلى ذهن الصحابة حين أمرهم الله باجتناب الخمر ونادى المنادى حرمت الخمر، لما بادروا إلى ترك ما كان عندهم من البر والتمر، وإراقته، بل صح لهم أن يقولوا نشربه لأنه مباح، لأن التحريم للخمر، وهذا ليس بخمر لأنها اسم للنبي من عصير العنب المسكر فحسب، فيكون ما عداه مباحا حتى يرد النص يخصه بالتحريم، كما ورد النص بتحريم الخمر، دل ذلك على عموم الاسم لغة، وهذا أقوى الأدلة على إثبات العموم اللغوي، لأن الصحابة من أهل اللسان ويفهم. (۱)

ترجمة: د عربي لغتو په يو کتاب قاموس کې صراحت سوی دی چې (عموم اصح) دی، نو ځکه اجماع نه سوله، بل دا چې کله الله تعالی د اجتناب او پرهیز امر وکړی او آواز کونکې آواز وکړی چې خمر حرام سوله نودتولو اصحابو کرامو ذهن دغه ته ولاړی چې خمر عام دی، نو ځکه ټول هغه څه چې ددوی سره وه د هر شی څخه چې جوړ سوی وه هغه یی پرېښودله او چپه یی کړل، که نه نوددوی دپاره دغه لاره وه چې ووايي بيله انگورو څخه جوړ سوی شراب چيښو ځکه دغه مباح او روادی، ځکه خمر حرام سوی دی او دغه زموږ دا خمر نه دی، ځکه خمر خو یوازی دانگورو نشه کونکې تازه شیري ته ویل کیږی، نو ددی څخه علاوه نور شراب به مباح او حلال وای، ترڅو چې ددوی دپاره د حراموالی خاص دلیل راځی.

نو د اصحابو کرامو دغه عمل چې دوی دخمر د حراموالی سره ټول شرابونه پرېښودل او چپه یی کړل، تر ټولو لوی دلیل دی چې دخمر لفظ عام دی، ځکه اصحاب کرام هم د عربي لغت خاوندان وه او پوهیدل داسې نه سو ویلای چې هغوی په عربي لغت یا د آیت په مطلب نه پوهیدل.

دیورته ذکرسوی عبارت په ډول دفتح الباری مصنف دعلامه قرطبی په حواله په ډیر تفصیل سره دغه موضوع روښانه کړی ده، او فتح الباری زموږ دعلماؤ په منځکې ډیر مقبولیت لری او ټولوته دمنلو وړدی، اوهغه داسې نقل کوی او فرمایي: قَالَ الْقُرْطُبِيُّ الْأَحَادِيثُ الْوَارِدَةُ عَنْ أَنَسٍ وَغَيْرِهِ عَلَى صِحَّتِهَا وَكَثَرَتِهَا تُبْطَلُ مَذْهَبُ الْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنَ الْعِنَبِ وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لَا يُسَمَّى خَمْرًا وَلَا يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ، وَهُوَ قَوْلٌ مُخَالَفٌ لِلُّغَةِ الْعَرَبِ وَلِلْسُنَّةِ الصَّحِيحَةِ وَلِلصَّحَابَةِ، لِأَنَّهُمْ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَهَمُّوا مِنَ الْأَمْرِ بِاجْتِنَابِ الْخَمْرِ تَحْرِيمَ كُلِّ مُسْكِرٍ، وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَبَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنْ غَيْرِهِ بَلْ سَوَّوْا بَيْنَهُمَا وَحَرَّمُوا كُلَّ مَا يُسْكِرُ نَوْعَهُ، وَلَمْ يَتَوَقَّفُوا وَلَا اسْتَفْصَلُوا وَلَمْ يُشْكِلْ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ، بَلْ بَادَرُوا إِلَى إِثْلَافِ مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ، وَبَلَّغَتْهُمْ نَزَلُ الْقُرْآنِ، فَلَوْ كَانَ عَنْدهُمْ فِيهِ تَرَدُّدٌ لَتَوَقَّفُوا عَنِ الْإِرَاقَةِ حَتَّى يَسْتَكَشِفُوا وَيَسْتَفْصِلُوا وَيَتَحَقَّقُوا التَّحْرِيمَ، لِمَا كَانَ تَقَرَّرَ عَنْدهُمْ مِنَ النَّهْيِ عَنِ إِضَاعَةِ الْمَالِ، فَلَمَّا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ وَبَادَرُوا إِلَى الْإِثْلَافِ عَلِمْنَا أَنَّهُمْ فَهَمُّوا التَّحْرِيمَ نَصًّا، فَصَارَ الْقَائِلُ بِالتَّفْرِيقِ سَالِكًا غَيْرَ سَبِيلِهِمْ.

ثُمَّ انْصَافٌ إِلَى ذَلِكَ خُطْبَةٌ عُمَرُ بِمَا يُوَافِقُ ذَلِكَ وَهُوَ مِمَّنْ جَعَلَ اللَّهُ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِهِ وَقَلْبِهِ وَسَمِعَهُ الصَّحَابَةُ وَغَيْرُهُمْ فَلَمْ يَنْقُلْ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ إِثْكَارَ ذَلِكَ وَإِذَا ثَبَتَ أَنَّ كُلَّ ذَلِكَ يُسَمَّى خَمْرًا لَزِمَ تَحْرِيمُ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ.

مَنْ قَالَ يَقُولُ أَهْلُ الْكُوفَةِ إِنَّ الْخَمْرَ حَقِيقَةٌ فِي مَاءِ الْعِنَبِ مَجَازًا فِي غَيْرِهِ، أَنَّهُ يَلْزِمُهُمْ أَنْ يُجَوِّزُوا إِطْلَاقَ اللَّفْظِ الْوَاحِدِ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَمَجَازِهِ، لِأَنَّ الصَّحَابَةَ لَمَّا بَلَّغَتْهُمْ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ أَرَادُوا كُلَّ مَا كَانَ يُطْلَقُ عَلَيْهِ لَفْظُ الْخَمْرِ حَقِيقَةً وَمَجَازًا، وَإِذَا لَمْ يُجَوِّزُوا ذَلِكَ صَحَّ أَنَّ الْكُلَّ خَمْرٌ حَقِيقَةٌ وَلَا انْفِكَاءَ عَنْ ذَلِكَ، وَعَلَى تَقْدِيرِ إِرْخَاءِ الْعِنَانِ وَالتَّسْلِيمِ أَنَّ الْخَمْرَ حَقِيقَةٌ فِي مَاءِ الْعِنَبِ خَاصَّةً فَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْ حَيْثُ الْحَقِيقَةُ اللَّغَوِيَّةُ، فَأَمَّا مِنْ حَيْثُ الْحَقِيقَةُ الشَّرْعِيَّةُ

فَالْكُلُّ خَمْرٌ حَقِيقَةٌ لِحَدِيثِ كُلِّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ. (۱)

ترجمة: قرطبی وایی: کوم صحیح اودیر حدیثونه چې دانس اونورو خخه راغلی دی، هغوی دکوفی خلگو مذهب باطلوی کوم چې وایی خمرنه وی مگر نه دانگورو خخه، او کوم شراب چې دانگورو خخه نه وی جوړ سوی هغه ته خمر نه ویل کیږی، اونه دخمر نوم ورته شامل دی، اودغه داسې قول دی چې دعربو د لغت، د صحیح حدیثونو، اود اصحابو کرامو خخه مخالف دی، ځکه کله چې د تحریم آیت نازل سو اود خمر خخه د پرهیز امرو سو نودوی ټولو دغه وفهمول چې ټول نشه لرونکې شیان حرام دی، دانگورو او غیر دانگورو ترمنځ یی فرق ونه کړی، بلکه دواړه یی برابر کړه، اوتول هغه انواع چې نشه لری حرام وبلل، نه ئی توقف وکړی اونه ئی د تفصیل غوښتنه وکړه اونه پردوی کوم شی مشکل سو، بلکې دهغو شرابو پر چپه کولوی تلوار وکړی کوم چې دوی دانگورو خخه نه وه جوړ کړی، په داسې حال کې چې دوی دعربی لغت خاوندان وه، اوقرآن ددوی پر ژبه نازل سو. که ددوی سره ددی په هکله کوم تردد وای، نودوی به د شرابو د ټویولو خخه توقف کړی وای، تر څودوی ته حال لوڅیدلای اوتفصیل معلومیدلای او ثبوت ته رسیدلای، ددی سره چې دوی ته دغه هم معلومه وه چې د مال ضائع کول منع او حرام دی، نو چې دوی دغه یوهم نه وکړی بلکې پرتلف کولوی تلوار وکړی، نو موږ ته معلومه سوله چې دوی ددغه نص خخه د ټولو نشه کونکو شیانو حراموالی فهمولی دی. نو څوک چې ددغو ترمنځ فرق نه کوی نو هغوی ددوی دلاری اومسلک مخالف بلل کیږی.

بیا چې ددغه سره د عمر فاروق رضی الله تعالی عنه خطبة ملگری کړی، او دی هغه څوک دی چې الله تعالی دده پر ژبه اوزړه باندې حق جاری کړی، اودغه اصحابانو اونورو اوریدل اودهیچا خخه هم ددغه خخه انکار نه دی نقل سوی،

نودا ثابته سوله چې ټولوته خمر وایی، اولازمه ده چې لږ اوږد پیری ټوله حرام سی. خوک چې دکوفی دخلگو خبره کوی چې دخمر لفظ دانگورو په شرابوکې حقیقت دی او په نورو کې مجاز دی، نودوی به دغه موافقه هم کوی چې دیوه لفظ په یوه وخت کې پر حقیقت اومجاز دواړو اطلاق کول جایز دی، ځکه اصحاب کرامو ته چې کله دخمر دحرمت خبر ورسیدی نودوی ټول هغه څه توی کړل چې ددوی سره وه، او پر هغوی باندي دخمر دلفظ اطلاق په حقیقت اومجاز دواړو سره کیدی، او داسې کول جایز نه دی، ځکه مجاز هغه وخت اراده کیږی چې حقیقت متعذر سی، داچې دواړه په یوه وخت کې نسی اراده کیدلای، نوبیا داصحیح ده چې ټوله په حقیقت کې خمر دی اوددوی په منع کې هیڅ جلاوالی نسته، بالفرض والتقدير که موږ دغه ومنو چې خمر خاص دانگورو په شرابوکې حقیقت دی، نوبیا دغه لغوی حقیقت دی، دشرعی حقیقت دمخې په ټولومسکراتوکې دخمر لفظ حقیقت دی، ځکه په حدیث کې دی چې «ټول مسکرات یانشه لرونکې خمر دی».

په بل ځای کې دفتح الباری مصنف فرمایي: مَنْ فَرَّقَ فِي الْحُكْمِ بَيْنَ الْمُتَّخَذِ مِنَ الْعَنْبِ وَبَيْنَ الْمُتَّخَذِ مِنْ غَيْرِهَا فَقَالَ فِي الْمُتَّخَذِ مِنَ الْعَنْبِ يَحْرُمُ الْقَلِيلُ مِنْهُ وَالْكَثِيرُ إِلَّا إِذَا طُبِخَ كَمَا سَيَأْتِي بَيَانُهُ وَفِي الْمُتَّخَذِ مِنْ غَيْرِهَا لَا يَحْرُمُ مِنْهُ إِلَّا الْقَدَرُ الَّذِي يُسَكِّرُ وَمَا دُونَهُ لَا يَحْرُمُ. فَفَرَّقُوا بَيْنَهُمَا بِدَعْوَى الْمُغَايِرَةِ فِي الْأِسْمِ مَعَ اتِّحَادِ الْعِلَّةِ فِيهِمَا فَإِنْ كُلُّ قَدَرٍ فِي الْمُتَّخَذِ مِنَ الْعَنْبِ يُقَدَّرُ فِي الْمُتَّخَذِ مِنْ غَيْرِهَا. وَيُمْكِنُ الْجَمْعُ بِأَنْ مَنْ أَطْلَقَ عَلَى غَيْرِ الْمُتَّخَذِ مِنَ الْعَنْبِ حَقِيقَةً يَكُونُ أَرَادَ الْحَقِيقَةَ الشَّرْعِيَّةَ وَمَنْ نَفَى أَرَادَ الْحَقِيقَةَ اللَّغَوِيَّةَ.

وَقَدْ أَجَابَ بِهَذَا ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ وَقَالَ إِنَّ الْحُكْمَ إِنَّمَا يَتَعَلَّقُ بِالْإِسْمِ الشَّرْعِيِّ دُونَ

الِّلَّغَوِيِّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ. (۱)

ترجمة: څوک چې په حکم کې فرق کوی دهغه شرابوچې دانگورو څخه جوړ سوی وی اودهغو چې دبل شی څخه جوړ سوی وی، او وایی هغه چې دانگورو څخه جوړ سوی وی دهغه څخه لږ اوډیر ټوله حرام دی، او هغه چې دبل شی څخه جوړ سوی وی دهغه دومره اندازه حرام دی چې نشه په راځي، ترهغه کم حرام نه دی.

دغه فرق دوی دهغه دعوی پر بنیاد کوی چې په نوم کې فرق لری، که نه نو علت د حراموالی په دواړو کې یو دی چې نشه ده، نو څومره اندازه چې دانگورو په جوړ سوی شرابو کې اخستل کیږي هغومره په نورو کې هم اخستل کیږي.

دهغو دوو قولونو په منځ کې یوځای والی داسې ممکن دی، هغه څوک چې وایی دانگورو په شرابو کې دخمر لفظ حقیقت دی نو دهغوی مراد شرعی حقیقت دی، او هغه څوک چې نفی کوی دهغوی مراد لغوی حقیقت دی.

ابن عبد البر ددی جواب ورکوی او وایی: بیشکه حکم په شرعی نوم پوری تعلق لری په لغوی پوری تعلق نلری.

دپورتني ټول بحث خلاصه داسوله چې دخمر لفظ خاص نه دی بلکې عام دی وټول نشه کونکو شيانوته خمر ویل کیږي، دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه ومذهب ته منسوب کتابونو کې چې د خاصوالی کوم دلائل ویل سوی وه لکه د اصحابو کرامو آثار، عقلی دلیل او دلغت اجماع دهغوی ټولو توجیه او جواب په ډیر تفصیل سره وسو، نو معلوم سو چې دخمر لفظ عام دی وهرهغه شی ته ویل کیږي چې نشه لری هغه په هر نامه اودهرشې څخه چې جوړ سوی وی.

بل دا چې دخمر تعریف د احنافو په کتابونو کې په کومو لفظونو ذکر سوی دی په هر تعبیر چې دی، دهغوی ټولو څخه خپله ثابته ده چې دخمر د حرمت علت او بنیاد نشه ده، که دامام صاحب اودده د شاگردانو اختلاف دی هغه هم دنشی پر بنا دی چې په کوم حالت کې نشه ډیره ده او په کوم حالت کې کمه ده، ځکه د احنافو د مذهب

مطابق که داغه خمر سرکه سی اودنشی دحالت خخه ووزی بیاحرام نه دی.

په حدیثونو کې هر نشه کونکې خمر

او حرام دی

مخکې موږ یو عنوان جوړ کړی وو، هغه دا چې «د خمر معنا د حدیث دنظره، خو هلته یوازې لغوی معنی مراد وه حکم ورسره مطلوب نه وو، اودلته حکم مراد دی، د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په حدیثونو کې په ډیر صراحت او وضاحت سره ټول دنشی شیانوته خمر ویل سوی او حرام بلل سوی دی، چې څه په لاندې ډول دی.

۱- عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ». (۱)

ترجمة: نافع دابن عمر رضی الله تعالی عنه خخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هر نشه کونکې حرام دی، او هر نشه کونکې خمر دی.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّ مُخْمَرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمة: ابن عباس رضي الله تعالی عنه روایت کوي چې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هر نشه کونکې شی خمر دی او هر نشه کونکې شی حرام دی.

۳- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۳)

ترجمة: سالم د عبد الله زوی رضی الله تعالی عنهما دخپل پلار خخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله تعالی خمر حرام کړل او هر نشه کونکې شی حرام دی.

۱- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة - ۲- رواه سنن أبو داود كتاب الأشربة - ۳- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة

۴- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ، خَمْرٌ، وَكُلُّ خَمْرٍ، حَرَامٌ». (۱)

ترجمة: ابی سلمة دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما خخه روایت کوی وایی
چی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل: هر نشه کونکې شی حرام دی او هر نشه
کونکې شی خمر دی.

۵- عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمة: ابی موسی رضی اللہ تعالیٰ عنه روایت کوی چی رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم فرمایل: هر نشه کونکې شی حرام دی.

۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الْبَيْعِ، فَقَالَ: «كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ حَرَامٌ» (۳)

ترجمة: عائشة رضی اللہ تعالیٰ عنها روایت کوی چی رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم خخه دبته په باره کې پوښتنه وسوله، نوهغه وفرمایل: هر شراب چې
نشه لری هغه حرام دی.

۷- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: «السُّكْرُ خَمْرٌ». (۴)

ترجمة: سعید بن جبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمایل: نشه خمر ده.

۸- عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «بَيْدُ الْعَنْبِ خَمْرٌ» (۵)

ترجمة: ابی وائل د عبد اللہ خخه روایت کوی چی دی وایی: دانگورو نبیذ
خمر دی.

۹- عَنْ الشَّعْبِيِّ، وَإِبْرَاهِيمَ، وَأَبِي رَزِينٍ، قَالُوا: «السُّكْرُ خَمْرٌ» (۶)

۱- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة -- ۲- رواه النسائي وابن ماجه كتاب الأشربة

۳- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة --- ۴- مصنف بن أبي شيبة ج ۵ ص ۷۵ كتاب الأشربة

۵- مصنف بن أبي شيبة ج ۵ ص ۷۵ كتاب الأشربة -- ۶- مخکنی مرجع

ترجمة: شعبي، ابراهيم اوابی رزین دری سره وایی چي نشه خمر دی.

۱۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ السَّكَرِ؟ فَقَالَ: «الْخَمْرُ، لَيْسَ لَهَا كُنْيَةٌ». (۱)

ترجمة: دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه دسکر په هکله پوښتنه ورسوله نوهغه ورته ویل: خمر دی، اودخمر دپاره بل هیڅ کنیت نوم نسته.

۱۱- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: "كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ: هِيَ الشَّرْبَةُ الَّتِي تُسْكِرُكَ". (۲)

ترجمة: دابن مسعود رضی الله تعالی عنهما وویل: هر نشه کونکی شی حرام دی، اومسکر هغه شربت دی چي تاسو نشه کوی.

۱۲- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ مِنْ وَلَدِ عَلِيٍّ، عَنْ بَعْضِ أَهْلِ بَيْتِهِ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنْ التَّبِيدِ؟ فَقَالَتْ: «يَا بُنَيَّ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُحَرِّمِ الْخَمْرَ لِاسْمِهَا وَإِنَّمَا حَرَّمَهَا لِعَاقِبَتِهَا، وَكُلُّ شَرَابٍ يَكُونُ عَاقِبَتُهُ كَعَاقِبَةِ الْخَمْرِ فَهُوَ حَرَامٌ كَتَحْرِيمِ الْخَمْرِ» (۳)

ترجمة: دجعفر بن محمد چي دعلی رضی الله تعالی عنه داوولادي څخه دی، داهل بیت څخه دی، روایت کوی، بیشکه ده دعائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها څخه دنیږد په هکله پوښتنه وکړله، نودی ورته وویل: ای زویه الله تعالی خمر دنوم دوجهی نه دی حرام کړی، بلکې دغه یې دعاقبت دوجهی حرام کړی دي، هر شراب چي عاقبت دخمر په شان وی، نوهغه حرام دی، داسی حرام دی لکه خمر.

۱۳- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: جَاءَ قَوْمٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَتَّبِعُ نَبِيذًا فَتَشْرِبُهُ عَلَى طَعَامِنَا، فَقَالَ: «اشْرَبُوا وَاجْتَنِبُوا كُلَّ مُسْكِرٍ» فَأَعَادُوا عَلَيْهِ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ عَنْ قَلِيلٍ مَّا أُسْكِرَ كَثِيرُهُ» (۴)

ترجمة: عمر بن شعيب دخپله پلار څخه اوهغه دده دنيکه څخه روایت کوی چي یوقوم نبی صلی الله علیه وسلم ته راغلی او وئې وویل: ای دالله رسوله موږ

۱- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۴۵۱ -- ۲- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۴۵۱

۳- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۴۶۱ --- ۴- سنن الدارالقطني ج ۵ ص ۴۶۴

نبیذ جوړوو او بیا هغه د ډوډۍ د پاسه چینیو، نونې علیہ السلام ورته وفرمایل: وئی چینی خوندنشه کونکې څخه ځانونه وساتی، نو هغوی بیا پوښتنه وکړله، نو ده ورته وفرمایل: بیشکه الله تعالی تاسو دهغه لږ څخه منع کوی چې دهغه ډیر نشه لری.

د پورتنیو حدیثونو پر بناد حنفی فقهی ډیر ممتاز عالم هم وهر نشه کونکې شی ته خمر ویلی دی لکه چې وایی: ۱- الخمر اسم جنس عام لغة لكل شراب مسكر. (۱) ترجمه: خمر اسم جنس دی په لغت کې وټولو نشه کونکو شرابو ته عام دی. ۲- وقيل كل مسكر خمر لأنها سميت خمرًا لمخامرتها العقل وسائر المسكرات كذا لك. قال ابن الأعرابي سميت الخمر خمرًا لأنها تركت فاختمت واختمارها تغير ريحها. كذا في الصحاح. (۲)

ترجمه: چا ویلی دی هر نشه کونکې شی خمر دی، و دی ته خمر ځکه ویل کیږي چې پر عقل پرده اچوی او ټول نشه کونکې شيان هم داسې دی. ابن اعرابي وایی: و دغه ته خمر ځکه وایی چې دغه ایښودل کیږي ترڅو چې خمر وگرځي او دده خمر گرځیدل دادی چې بوی یی بدل سی. دلغتو په صحاح نومی کتاب کی هم داسی لیکلی دی.

د پورتنیو حدیثونو، آثارو او فقهاؤ د اقوالو څخه ثابته سوله چې هر نشه کونکې شی خمر دی، او هر خمر حرام دی، په دغو حدیثونو او آثارو کې نه د خرما اونه دانگورو اونه د بل شی ذکر سوی دی، بلکې دمطلق نشی ذکر سوی دی دهرشی څخه چې وی، ځکه په (۱۲) نمبر حدیث کې عائشة صدیقة رضی الله تعالی عنها په صراحت سره فرمایي: چې خمر د نامه په وجهی نه دی حرام سوی، بلکې د عواقبو د وجهی حرام سوی دی، او عواقب یی نشه ده یعنی دنشی د وجهی حرام سو دی، نونشه حرامه ده

دهرشی چې وي، شراب وي، افیون وي، چرس وي، تمباکو وي، سگریټ که نسوار اوداسی نور وي، ځکه دټولو یو علت دی چې نشه ده نو دپورته ذکرسوی دلائلو پربنا دټولو یو حکم دی چه ټوله حرام دی، لږ او ډیر فرق نلری.

بل داچې ددغه مبارک دین رسول او پیغامبر صلی الله علیه وسلم خپله فرمایي چې هر نشه لرونکې شی خمر دی، خوبیا هم څه فقهاء او علماء وایي چې یوازی دانگورو څخه جوړ سوی شرابو ته خمر وایي.

د خمر ډیر نومونه دی

د خمر د نومونو په باره کې دبداائع الصنائع محقق په خپل تعلیق کی لیکلی دی: للخمر اسماء كثيرة ذكر منها صاحب التلويح اسماءها التسعين اسما، وذكر ابن المعتز مائة وعشرين اسما، وذكر ابن دحية مائة وتسعين اسما، ومن أشهرها: العقار، الشموس، الخندريس، الحمياء، الصهباء، المدام، الشمول وغير ذلك. (۱)

ترجمة: د خمر نومونه ډیر دی څه دهغوی څخه د تلويح مصنف (۹۰) نومونه ذکر کړي دي. ابن معتز (۱۲۰) ذکر کړي دي. ابن دحية (۱۹۰) ذکر کړي دي. دهغوی د جملی څخه څه مشهور نومونه دغه پورته ذکرسوی دي.

کیدایسی داهغه نومونه وي چی خلکو د ځان پرایبسی دی، ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه حدیث نقل سوی دی فرمایي: عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَشْرَبُ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ بِاسْمٍ يُسْمَوْنَ بِهَا إِيَّاهُ. (۲) ترجمة: عباده ابن صامت رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایي: زما دامت څه خلک به شراب چیبسی دوی به خپل د ځانه نومونه پرایبسی وي.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَذْهَبُ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامُ، حَتَّى تَشْرَبَ فِيهَا، طَائِفَةً مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ، يُسْمَوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا». (۱)

ترجمة: ابی امامه الباهلی روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ترهغو دغه شپې او ورځې نه ځي (قیامت نه راځي) ترڅو چې زمادامت څخه یوه ډله یا ټولې به شراب چینی خوپه داسې نامه چې دوی به پرايښی وی. دپورتنیو حدیثونو څخه هم معلومه سوله چې نومانونو ته اهمیت نسته بلکه علت مهم دی او علت دټولویو دی او هغه نشه ده، اودغه ثابته ده چې هرشی نشه لری هغه حرام دی. ځکه هغه آیتونه چې دخمر دحرمت په باره کې راغلی دی په هغوی باندې ټول نشه لرونکې حرام سوی دی، ځکه دخمر معنا عامه ده.

بل داچې در رسول الله صلی الله علیه وسلم په حدیثونو کې اوداصحابو کرامو په آثارو کې وهرنشه لرونکې شی ته خمر ویل سوی دی: په حدیث کې راغلي دي: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ آيَةَ الْخَمْرِ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ الْمِزْرَ؟ قَالَ: «وَمَا الْمِزْرُ؟»، قَالَ: حَبَّةٌ تُصْنَعُ بِالْيَمَنِ، فَقَالَ: «تُسَكَّرُ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «كُلُّ مُسَكَّرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنهما روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خطبة ویل اودخمر دآیت ذکر یی وکړی، نویوسړی ورته وویل چې دمزر څه حکم دی؟ نوده ورته وویل مزر څه شی دی؟ ده ورته وویل دغه په یمن کې جوړیږی، نوعلیه السلام ورته وویل نشه لری؟ هغه ورته وویل: هوو، نوعلیه السلام ورته وویل: هرشی چې نشه لری هغه حرام دی.

په بل حدیث کې راځي: عَنْ أَبِي الْجَوَيْرِيَّةِ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ الْبَاقِ فَقَالَ:

سَبَقَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَاقَ: «فَمَا أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ» قَالَ: الشَّرَابُ الْحَلَالُ الطَّيِّبُ، قَالَ: «لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ إِلَّا الْحَرَامُ الْحَيِّثُ». (۱)

ترجمه: دجویری پلار وایی مادابن عباس رضی الله تعالی عنهما خخه دباذق دحکم په باره کې پوښتنه وکړله، نوډه وویل: محمد صلی الله تعالی علیه وسلم دباذق ترجوریدلو دمخه د دنیاخه ولاړی، خو هرشی چې نشه لری هغه حرام دی، ده ویل: یو شراب هغه دی چې پاک او حلال وی، اوډه ویل ترپاک او حلال وروسته نسته مگر ناپاک او حرام دی.

نوډغه پورته ذکرسوی حدیثونه او آثار د خمر د آیتونو تفسیر دی یعنی که څه هم د قرآن کریم په آیت کې د خمر لفظ راغلی دی خو در رسول الله صلی الله علیه وسلم په حدیثونو او د اصحابو کرامو رضوان الله تعالی علیهم په آثارو کې وهر نشه کونکی شی ته خمر او حرام ویل سوی دی، نو ځکه ټول د نشتی شیان د قرآن کریم په آیتونو او د نبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم په حدیثونو او د اصحاب کرامو په آثارو کې قطعی حرام ویل سوی دی.

نبیذ چې نشه لری حرام دی

په مذهبی کتابونو کې د نشتی دشیانو د جملی خخه (نبیذ) یو داسی توکی دی، چې دهغی په معنی، جوړښت یعنی څنگه او په چیشی کې جوړیږی، عموم او خصوص یعنی دهر شی او که د خاص شی خخه جوړیږی، او حکم یعنی حلال که حرام دی، او داسی نورو اړونده مسائلو کې اختلاف سته، اوډغه اختلاف هم د حنفی او جمهورو فقهاؤ ترمنځ نقل سوی دی، یعنی دا چې حنفی فقهاء د نبیذ معنا د خمر په شان خاصه کوی، او جمهور فقهاء عامه کوی، بل دا چې حنفی فقهاء د حلال والی دلایل وایی او جمهور فقهاء د حرمت دلایل وایی، ښکاره خبره ده چې

د فقهاؤ او علماؤ ترمنځ اختلاف همیشه د دلیل پر بناء وی، دخپل شخصی نظریاتو پر بناء نه وی، خو عمل به په هغه قول کیږي د چا چې دلیل قوی وی، د دلیل قوی او ضعیف هم علماؤ ته معلوم کیږي او علما به عوامو ته لارښودنه د قوی دلیل پر بناء کوي، نو ځکه ما په خپل دغه کتاب کی ټول کوشش داکړی دی چې د هر قول دلایل ولیکم ترڅو د هر خاص او عام د توجه وړ وگرځي، نو دلته د نبیذ په موضوع کې هم کوشش کوم چې د مثال په ډول څه دلایل د دواړو فریقو ولیکم، او په مختصر ډول څه بحث ځنی کول ددی دپاره ضروری بولم، چې یو څو دمخکنې بحث دپاره څه تفصیل سی او دراتلونکو موضوعاتو دپاره بنیاد جوړس هغه دا چې یوازې خمر قطعی حرام نه دی، بلکې بل داسی شی هم سته چې دخمر نوم یی نه دی خو بیا هم دنشی په وجه ټول ورته په اتفاق قطعی حرام وایی لکه مسکرنبیذ، یعنی ددوی دا اختلاف ټول خلاصه داراوی چی په کوم لوبنی او په څومره وخت کی، اود کوم شی څخه جوړسوی نییذ نشه لری او کوم یی نلری، مطلب دا که نبیذ دنشی حال ته ورسیري دټولو په نزد حرام او که دنشی حالت ته نه وی رسیدلی نو دټولو په نزد حلال دی، نو که په دغه نظر ورته وگورو نو ددوی اختلاف په ښکاره لفظی اختلاف دی، اودغه د دواړو ډلو د دلایلو دمطالعی څخه معلوم کیږي.

دنبیذ دتعریف په هکله اختلاف نقل سوی دی ویل کیږي: وأما النبذ: فاختلفوا في معناه فقال قوم: هوماء العنب وماء التمر من قبل أن يغليا، فإذا اشتد ذلك وصلب فهو حمر. وقال الآخرون: النبذ ما اتخذ من الذبيب والتمر وغيرهما.

وقالوا سمي نبذا لأنهم كانوا يأخذون القبضة من التمر أو الذبيب فينبذونها في السقاء أي يلقونها فيه، يتخذونه في صدر النهار هم يشربونه في آخره، ويتخذونه من أول الليل ويشربون نه علي غدائهم وعشائهم. (۱) ۱- کتاب الأشربة ص ۳۱

ترجمة: دوی دنیبذ په معنی کی اختلاف کړی دی: یو قوم یاد علماؤ یوډله وایی: نیبذ دانگورو یاد خرما اوبه دی، چې ترجوش اوسخت والی دمخه نیبذ ورته وایی، او ترجوش اوسخت والی وروسته نویا خمر ورته وایی. څه نور علماء وایی: نیبذ دمميزو، خرما اوداسی نورو څخه جوړیږي.

یعنی څه علماء دنیبذ معنی خاصه کوی چی یوازی دمميزو او خرما څخه جوړ سوی ته نیبذ ویل کیږي، او څه علماء دنیبذ عامه معنی کوی یعنی دخرما او ممیزو، خرما، عسلو اوداسی نورو څخه جوړ سوی ته نیبذ ویل کیږي.

دنیبذ دجوړولو طریقه: څه اندازه ممیز یا خرما به یی دورخی په اول کی داوبو په ژې کی خشته کړل دورخی په آخر کی به یی چینبل، دشیپ په اول کی به یی خشته کړل، او په غرمه اوما بنام کې به یی چینبل.

اودغه ته نیبذ ځکه وایی: چې دوی به یوموت یالپه خرما یا ممیز داوبو په ژې کی به یی واچولی (ژی دسیرلې اوبزی دپوستو کې څخه داوبو دپاره جوړیږي).

داچی وسق دپوستو کې څخه جوړیږي په دی هکله ویل کیږي: عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ، أَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا «كَانَتْ تَتَّخِذُ مِنْ إِهَابِ أَضْحِيَّتِهَا وَسَقًا لِلنَّبِيذِ» (۱)

ترجمة: دمحمد دمور څخه روایت دی چی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها به داختری یا قربانی دپوستو کې څخه دنیبذ دپاره وسق (ژی) جوړوی.

داچی نیبذ به سهار ترمانامه اوما بنام ترسهاره خشتیدله په دی هکله دعائشة صدیقه رضی الله تعالی عنه څخه روایت نقل دی: عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنَّا نُنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَاءٍ نُنْبِذُهُ غُدُوَّةً، فَيَشْرَبُهُ عَشِيًّا، وَتُنْبِذُهُ عَشِيًّا فَيَشْرَبُهُ غُدُوَّةً». (۲)

ترجمة: دعائشی صدیقی رضی اللہ تعالیٰ عنہا خخہ روایت دی، دا وایی: مور بہ درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دپارہ دابو پہ ژې کې سهار نبیذ جوړول نوده په هغه مابنام چینسل، اومابنام به موورته جوړ کړل هغه به یی سهار چینسل. په بل روایت کې راغلی دی: عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنَّا نَبْذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي سَقَاءٍ، فَتَأْخُذُ قَبْضَةً مِنْ تَمْرٍ، أَوْ قَبْضَةً مِنْ زَيْبٍ، فَتَطْرَحُهَا فِيهِ، ثُمَّ نَصُبُ عَلَيْهِ الْمَاءَ، فَتَبْذُهُ غُدْوَةً، فَيَشْرَبُهُ عَشِيَّةً، وَتَبْذُهُ عَشِيَّةً، فَيَشْرَبُهُ غُدْوَةً». (۱)

ترجمة: عائشة صدیقه رضی اللہ تعالیٰ عنہا فرمایي: مور بہ درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دپارہ په ژې کې نبیذ جوړول، نومور بہ یوه لپه خرما یا یوه لپه ممیز واخستله او په دغه ژې کې به مو واچولی اوبیا به مو اوبه پرواچولی، نو مور بہ دغه سهار جوړولی اوده مبارک به مابنام چینسل، اومابنام به موجدوړولی بیابه یی سهار چینسل.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَبْذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُدْوَةً، فَإِذَا كَانَ مِنَ الْعَشِيِّ فَتَعَشَى شَرِبَ عَلَى عَشَائِهِ، فَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ صَبَّيْتُهُ أَوْ فَرَّغْتُهُ، ثُمَّ تَبْذُ لَهُ بِاللَّيْلِ فَإِذَا أَصْبَحَ تَغْدَى فَشَرِبَ عَلَى غَدَائِهِ، قَالَتْ: تَغْسِلُ السَّقَاءَ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً، فَقَالَ لَهَا أَبِي: مَرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. (۲)

ترجمة: عمرة دعائشی صدیقی رضی اللہ تعالیٰ عنہا خخہ روایت کوی: چې دی به درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دپارہ په سهار کې نبیذ جوړوی، نو چې کله به یی د مابنام خواړه وخورل نودخوړو دپاسه به یی دغه وچینسل، نو چې کله به څه پاته سوله نوهغه به ماچپه یاتوی کړل، اوبیا به په شپه کې مور نبیذ جوړول، نو چې کله به سهار سو نوترخوړو وروسته به یی چینسل، دامبارکه وایی:

ما به دغه ژی یالوښی سهار اومانښام پری مینځی (عمره) وایی زما پلار ورته وویل په ورځ کی دوه واره؟ دی ورته وویل: هو.

په یو بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «كَانَ يُتَبَدُّ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَشْرَبُهُ يَوْمَهُ ذَلِكَ، وَالْعَدَّةَ، وَالْيَوْمَ الثَّالِثَ، فَإِنْ بَقِيَ مِنْهُ شَيْءٌ، أَهْرَاقَهُ، أَوْ أَمَرَ بِهِ، فَأَهْرِيقَ» (۱)

ترجمه: دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی چې در رسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره نبیذ جوړی دل، نوده به هغه په داغه ورځ، اوپه داسبا، اوپه دریمه ورځ کی چینسل، نوکه څه شی به پاته سوله نوهغه به یی چپه یاتوی کړل، اویابه یی بل چاته امر وکړی نوهغه به چپه کړل.

داغه حدیث په بل روایت کې داسی راغلی دی: عَنْ يَحْيَى بْنِ عُبَيْدٍ أَبِي عُمَرَ الْبَهْرَانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُتَبَدُّ لَهُ أَوَّلَ اللَّيْلِ، فَيَشْرَبُهُ إِذَا أَصْبَحَ يَوْمَهُ ذَلِكَ، وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَجِيءُ، وَالْعَدَّةَ وَاللَّيْلَةَ الْآخَرَى، وَالْعَدَّةَ إِلَى الْعَصْرِ، فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ سَقَاهُ الْخَادِمَ، أَوْ أَمَرَ بِهِ فَصُبَّ» (۲)

ترجمه: یحیی بن عبید ابی عمر بهرانی وایی: مادابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه واوریدل چې ویلی: در رسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره دشیپ په اول کی نبیذ جوړیدله، نوده به هغه دداغه ورځی په سهار کې اوپه دغه راتلونکی شپه کی اودسبا ترمازدیگر پوری چینسله، که به نورڅه پاته سوله نو هغه به یی خادم ته ورکول. اویابه یی امر ورته وکړی. هغه به چپه کړل.

ملاحظه: دنبیذ دجوړیدلو دوقت په متعلق په ډیرو حدیثونو کی دوقت ذکر سوی دی، یعنی دسهاره ترمانښامه اویا دمانښامه ترسهاره، یا یوه اودوی دری

ورځی چینل کیدل، کیدایسی دغه اخلاف دموسم پربنا وی لکه یخ او گرمی،
دوبی اوژمی، یادلوښو پربناوی لکه دخاوری لوښی، دپوستوکې ژی او یا ددبری
لوښی اوداسی نور، معنی داچی په دومره وخت کی دنشی حالت ته نه رسیږی که
تر دغه وخت زیاتی په اوبو کی پاته سی نویاه دنشی حالت ته رسیږی چی دنشی
حالت ته ورسیږی نویا خمر دی چینل یی حرام اونا جایز دی.

حکة خو ویل سوی دی: وَعَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: «لَا بَأْسَ بِشُرْبِ الْعَصِيرِ مَا
لَمْ يُغْلَ»، قَالَ سَعِيدٌ: «إِذَا غُلِيَ فَهُوَ خَمْرٌ، اجْتَنِبْهُ»، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: «إِذَا غُلِيَ فِدَغُهُ» (۱)
ترجمه: حماد او ابراهیم (رحمة الله تعالى عليهما) دواړه وایی: دشیری په
چینلو کی څه پروانسته ترڅو چی جوش یی نه وی کړی. سعید (رحمة الله تعالى
عليه) وایی: چی جوش وکړی نوهغه خمر دی، دهغه څخه پرهیز وکړه. ابراهیم
(رحمة الله تعالى عليه) وایی: چی جوش وکړی نوپریږده.

په داغه متعلق یو بل روایت هم راغلی دی: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ: أَنَّهُ كَانَ لَا
يَرَى بِالْعَصِيرِ بَأْسًا مَا لَمْ يُزِيدْ، فَإِذَا أَزِيدَ نَهَى عَنْهُ وَقَالَ: «إِنَّمَا يُزِيدُ الْخَمْرُ» (۲)
ترجمه: دسعید بن مسیب (رضی الله تعالى عنه) څخه روایت دی چې ده به
ویل: دعصیر په چینلو کی څه باک نسته ترڅو چی څک یی نه وی کړی، کله چی
څک وکړی نوده به دهغه څخه منع کوله، بیشکه چی څک وکړی هغه خمر دی.

دپورتنیو حدیثونو څخه نه یوازی داچی دنبیذ دجوړولو طریقه معلومه
سوله، بلکی داهم معلومه سوله هغه نبیذ چې نشه نلری حلال اونبی کریم صلی
الله علیه وسلم خپله چینل، دهمدی څخه څه حنفی فقهاء نبیذ حلال بولی اوپه
دغه حدیث دلیل وایی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: عَطِشَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَوْلَ

الْكُفَّةَ فَاسْتَسْقَى، فَأَتَى بَنِيذَ مِنَ السَّقَايَةِ، فَشَمَّهُ فَقَطَّبَ، فَقَالَ: «عَلَيَّ بِذُكُوبٍ مِنْ زَمَزَمَ»، فَصَبَّ عَلَيْهِ، ثُمَّ شَرِبَ، فَقَالَ رَجُلٌ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا».

وَهَذَا خَبَرٌ ضَعِيفٌ لِأَنَّ يَحْيَى بْنَ يَمَانَ انْفَرَدَ بِهِ دُونَ أَصْحَابِ سُفْيَانَ، وَيَحْيَى بْنُ يَمَانَ لَا يُحْتَجُّ بِحَدِيثِهِ لِسُوءِ حِفْظِهِ، وَكَثْرَةِ خَطئه. (۱)

ترجمة: ابی مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت کوی، چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم وکعبی شریفی تہ نزدیکی تنده محسوسہ کرلہ، نواوبہ یی وغوبنتلی، نو خلگو دژي خخہ نبیذ ورته راوړی، نونبی علیہ السلام هغه بوی کرلی اومخ مبارک یی خنی واروی، اوبیایی وویل دزم زم اوبہ راوړی نبی علیہ السلام پر هغه باندي اوبہ واچولی اوبیایی وچینبلی، نویو سړی خنی پوښتنه وکرله ای دالله رسوله دغه حرام دی؟ نبی علیہ السلام ورته وویل: یا حرام نه دی.

که څه هم ددغه حدیث څخه دنبیذ حلال والی معلومیږي، خوبیا هم په جواب کې علماؤ ددغه حدیث یوه توجیه داسې کړي ده: چي دغه حدیث نسائي روایت کړی دی او هغه خپله داسې ضعیف بللی دی چي هیڅ دلیل نه په ویل کیږي، ځکه دغه حدیث دسفیان څخه په روایت کی یحیی بن یمان یوازی دی دسفیان نورو ملگرو نه دی روایت کړی، اودیحیی بن یمان په روایت باندي دلیل نه ویل کیږي، ځکه دده حافظه خرابه ده او ډیر خطا کیږي.

داغه حدیث په بل ځای کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَطِشَ وَهُوَ يَطُوفُ بِالنَّبِيتِ فَأَتَى بَنِيذَ مِنَ السَّقَايَةِ فَقَطَّبَ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا عَلَيَّ بِذُكُوبٍ مِنْ مَاءِ زَمَزَمَ» فَصَبَّهُ عَلَيْهِ ثُمَّ شَرِبَ وَهُوَ يَطُوفُ بِالنَّبِيتِ. (۲)

ترجمة: دابومسعود انصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ څخه روایت دی، وایی:

نبی صلی الله علیه وسلم په داسی حال کی تږی سو چې ده پر بیت الله باندی طواف کوی، نوده ته دژې څخه نبیذ راوړل سول، نودناخوښې اظهار یی وکړی، نو یوسړی ورته وویل: ای دالله رسوله ایا دغه حرام دی؟ ده ورته وفرمایل: (یا) ماته دزم زم اوبه راوړی، نو هغه اوبه یی پرواچولی اوبیایي وچینبلی، په داسی حال کی چې ده طواف کوی.

بل حدیث کیدایسی چې دوی دلیل په وایی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيذِ حَلَالٌ هُوَ أَوْ حَرَامٌ؟، قَالَ: «حَلَالٌ». عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ مَثْرُوكُ الْحَدِيثِ (۱)

ترجمه: دابومسعود رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې دی وایی: دنبی صلی الله علیه وسلم څخه دنبیذ په باره کې پوښتنه وسوله چې ایا دغه حلال دی که حرام؟ نوده مبارک ورته وفرمایل: (حلال) دی.

خودغه حدیث چې چاروايت کړی دی هغه وایی: ددغه حدیث په راویانو کی یو عبد العزیز بن أبان دی، او هغه متروک الحدیث دی. یعنی دده په حدیث دلیل نسی ویل کیدلای.

په پورتنیو حدیثونو کی درې نکتی په ښکاره معلومی سولی، یوه داچې نشه لرونکی شی دنشی دحال څخه ووزی هغه حلال دی، دوهم داچې شراب د اوبو په زیاتیدلو دنشی دحال څخه ووزی، دریم داچې دکوم نبیذ څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم اویاعمر فاروق رضی الله تعالی عنه دناخوښې اظهارکړی دی، هغه دنشی حال ته رسیدلی وه، یعنی جوش سوی یاسخت سوی وه، نوځکه داوبو په زیاتولو یی دهغوی نشه ماته کړله، نوځکه یی حلال ورته وویل.

دوهم داچې خمر د(نشی) دحالت څخه ووزی بیا حلال دی، او هغه په درو

شیانو سره کیدای سی: اول داچی خمر سرکه سی نوپاکیږی، ځکه په حدیث کې راغلی دی: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهَا كَانَتْ لَهَا شَاةٌ تَحْتَلِبُهَا، فَقَفَدَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «مَا فَعَلْتَ الشَّاةُ؟» قَالُوا: مَاتَتْ، قَالَ: «أَفَلَا انْتَفَعْتُمْ بِهَا بِهَا؟»، قُلْنَا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ دَبَاغَهَا يَحِلُّ كَمَا يَحِلُّ خَلُّ الْخَمْرِ». (۱)

ترجمة: دام سلمه رضي الله تعالى عنها څخه روایت دی: چې دې مبارکې یوه میږه درلودله دې به لوشله، نونبی صلی الله علیه وسلم هغه ونه لیدله، نو پوښتنه یې وکړله چې هغه میږه موڅه کړله؟ دوی ورته وویل: هغه مړه سوله، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: ایاتاسو دهغی په جلد یاخرمنی باندې فایده نه واخستله؟ وایی: موږ ورته وویل هغه مړه سوله، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: بیشکه دمردار سوی حیوان پوست یاخرمن پخیدل یارنگیدل یی حلالوی، لکه څرنگه چې سرکه شراب حلالوی.

دویم: داچې دومره جوش کړل سی چې دوی برخی اوبه یی ولاړی سی اویوه برخه یی پاته سی نوخمر حلال لیږی، لکه په دغه اثر کې چې راغلی دی: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَمِيِّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: * أَنْ أَطْبَخُوا شَرَابَكُمْ حَتَّى يَذْهَبَ نَصِيبُ الشَّيْطَانِ مِنْهُ فَإِنَّ لِلشَّيْطَانِ اثْنَيْنِ، وَلَكُمْ وَاحِدَةً. * (۲) ترجمه: دعبد الله بن یزید خطمی څخه روایت دی: چې دی وایی: موږ ته عمر بن خطاب رضي الله تعالى عنه وليکل: چې خپل شرابونه دومره پاڅه کړی چې دشیطان نصیب اوحصه ځنی ولاړه سی، بیشکه دشیطان دپاره دوی حصی دی اوستاسو دپاره یوه حصه ده.

دریم: داچې دومره اوبه ورزیاتی سی چې هغه دنشی دحال څخه ووزی نوهم خمر پاکيږی. نو دلته هم رسول الله صلی الله علیه وسلم دزمزم اوبه ورزیاتی کړی

اوداوبو تر زیاتولو وروسته چې دنشی د حال څخه ووتل نوبیایی وفرمایل چې
حرام نه دی.

بلکی په بل حدیث کې موږ ته امر کوی اوفرمایي: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَمَّا
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّقَايَةُ فَقَالَ: «اسْقُونِي مِنْ هَذَا»، فَقَالَ الْعَبَّاسُ: أَلَا نَسْقِيكَ مِمَّا
نُصْنَعُ فِي الْبُيُوتِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ اسْقُونِي مِمَّا يَشْرَبُ النَّاسُ» قَالَ: فَأَتَيْتُ بِقَدَحٍ مِنْ نَبِيذٍ
فَذَاقَهُ فَقَطَّبَ، ثُمَّ قَالَ: «هَلُمُّوا مَاءً فَصَبَّهُ عَلَيْهِ»، ثُمَّ قَالَ: «زِدْ فِيهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا» قَالَ: «إِذَا
أَصَابَكُمْ هَذَا فَاصْتَعُوا بِهِ هَكَذَا». (۱)

ترجمة: دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی: دی مبارک
وایی: نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته داوبو لوبی راوړل سو، نوده مبارک
وفرمایل: ددغه څخه ماته اوبه راکړی، نو عباس ورته وویل: ایا تاته هغه دچینبلو
دپاره درنکړو کوم چی موږ یې په کورونو کی جوړوو؟ ده ومبارک ورته وفرمایل:
ماته هغه اوبه راکړی چې خلگ یی چینسی، نو ابن عباس وایی: ده ته په یولوبی
کې نیږد ورکړل سو، نوده مبارک وڅکل اوناخوبی یی وکړله، بیایی وفرمایل:
اوبه راوړی، نو فردغه باندی واچولی، اوبیایی وویل: په دغه کی زیاتوب وکړه
دوه یادری واره، اوبیاده مبارک وفرمایل: کله چې تاسوته داسی شی راوړل سی
نو تاسو دهغه سره داسی وکړی. یعنی اوبه ورزیاتی.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَطْعَمَهُ فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ وَلَا يَسْأَلْهُ، وَإِنْ سَقَاهُ شَرَابًا
فَلْيَشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِ وَلَا يَسْأَلْهُ عَنْهُ، وَإِنْ خَشِيَ مِنْهُ فَلْيُكْسِرْهُ بِالْمَاءِ». (۲)

داغه حدیث په یوبل روایت کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَطْعَمَهُ طَعَامًا ، فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ ، وَلَا يَسْأَلْ عَنْهُ ، فَإِنْ أَسْقَاهُ شَرَابًا فَلْيَشْرَبْ مِنْهُ ، وَلَا يَسْأَلْ عَنْهُ ، فَإِنْ خَشِيَ مِنْهُ ، فَلْيَكْسِرْهُ بِشَيْءٍ». فَفِي هَذَا الْحَدِيثِ إِبَاحَةُ شَرْبِ التَّبِيدِ.

فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ: إِنْ أَمَّا أَبَاحُهُ بَعْدَ كُسْرِهِ بِالْمَاءِ ، وَذَهَابِ شِدَّتِهِ. قِيلَ لَهُ: هَذَا كَلَامٌ فَاسِدٌ ، لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ فِي حَالِ شِدَّتِهِ حَرَامًا ، لَكَانَ لَا يَحِلُّ ، وَإِنْ ذَهَبَتْ شِدَّتُهُ بِصَبِّ الْمَاءِ عَلَيْهِ. أَلَا تَرَى أَنَّ خَمْرًا لَوْ صُبَّ فِيهَا مَاءٌ ، حَتَّى غَلَبَ الْمَاءُ عَلَيْهَا ، أَنَّ ذَلِكَ حَرَامٌ. فَلَمَّا كَانَ قَدْ أُبِيحَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ الشَّرَابُ الشَّدِيدُ ، إِذَا كُسِرَ بِالْمَاءِ ، ثَبَتَ بِذَلِكَ أَنَّهُ قَبْلَ أَنْ يُكْسَرَ بِالْمَاءِ غَيْرُ حَرَامٍ.

فَقَبِلْتُ بِمَا رَوَيْنَا فِي هَذَا الْبَابِ ، إِبَاحَةَ مَا لَا يُسْكِرُ ، مِنَ التَّبِيدِ الشَّدِيدِ ، وَهُوَ قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ ، وَأَبِي يُوسُفَ ، وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى. (۱)

ترجمة: دابوهریره رضی اللہ تعالیٰ عنہ خخہ روایت دی چې نبی صلی اللہ علیہ وسلم وفرماییل: کله چې یوستاسو خخہ مسلمان ورورته ورسی او هغه خواړه ورته وړاندی کړی نوتاسو هغه خوری او پوښتنه یی مه کوی، اوچی تاسو ته دچینسلو شی کښیردی نوتاسو هغه چینسی خودهغه په باره کی پوښتنه مه ځینی کوی، که دهغه خخه ویریدلی (دنشی په هکله) نودهغه (خته والی) په اوبو مات کړه. یعنی اوبه ورډیری کړه. په دغه حدیث باندی ثابتہ سول چې دنیبذ چینسل مباح او حلال دی.

خودلته دحنفی مذهب یولوړعالم، فقیه اوممتاز محمدث امام طحاوی رحمة اللہ تعالیٰ علیہ داسی ملاحظه لری اوفرمایي: که یو څوک داسی وایی: چې رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ددغه نیبذ گاته والی اوسخت والی داوبو تر

زیاتولو وروسته مباح ورته وویل، نوده ته ویل کیدایسی چې دغه قول فاسد دی، ځکه که د شدت اوسخت والی په وجه حرام وی، نودغه نه حلال کیږی که څه هم سخت والی داوبو په تویه ولوولای سی، ایاته نه گوری چې پر خمر اوبه واچول سی آن تردی چی اوبه پر غالبه سی بیا هم دغه خمر حرام دی.

نودلته په دغه حدیث کی چی سخت شراب داوبو په ډیریدلو مباح سول، نوددی دا معنی ده چی داوبو تر ډیریدلو دمخه هم حرام نه وه، نوپه دغه موضوع کی چې موږ کوم حدیث روایت کړی دی په هغه سره ثابت سوله، چی هغه نبیذ چې نشه نلری هغه مباح دی، همدغه دامام ابوحنیفه امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم دی.

دلته دامام طحاوی رحمة الله علیه دملاحظی داسی توجیه کیدایسی: چې اول خوپه دغه حدیث کی دخمر اودنبیذ ذکر نسته د«شراب» ذکر دی معنی داچی هر شراب چی نشه لری نبیذ وی، خمر وی، بل داسی شراب وی چی هغه دنشی دحالت څخه داوبو په ډیریدلو وزی نو اوبه ورزیاتول جایز اومباح دی.

دوم: داچی په مخکنی روایت کې داوبو ذکر دی خو په دغه روایت کې نور هم تعمیم سوی دی وایی ددغه سخت والی په یوشی ورمات کړه، نوشی عام دی په هرشی چې دنشی دحالت څخه وزی نو هغه کول جایز دی.

دریم: داچی: دی وایی په دغه حدیث سره ثابت سوله هغه سخت نبیذ چی نشه نلری دهغه استعمال مباح اوجایز دی، اودغه دامام ابوحنیفه، امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم مذهب دی، نوداخو دتولو جمهورو فقهاؤ مذهب دی، هر هغه شی چی نشه نلری هغه مباح اوحلال دی، اوهرشی چی نشه لری په هر نوم چی وی هغه حرام اونا جایز دی، نویباخو اختلاف تاپخپله ختم کړی.

لکه داچې وايي: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ ، قَالَ: " لَبِذَ لِعُمَرَ لِقْدُومِهِ فَتَأَخَّرَ يَوْمًا فَأَتَى
بَنِيذَ قَدْ اشْتَدَّ ، قَالَ: فَدَعَا بِجِفَانٍ فَصَبَّهُ ثُمَّ صَبَّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ " . (۱)

ترجمة: د سعيد ابن المسيب څخه روايت دی چې دی وايي: د عمر رضي الله
تعالی عنه د پاره بنیذ جوړ سوی وو، دی یوه ورځ ترخپل راتلو وځیندې دی، نو
چې کله راغلی هغه بنیذ ورته راپل سوله، او هغه سخت سوی وو، دی وايي: نو
عمر رضي الله تعالی عنه کاسه راوغوښتله او دغه بنیذ یې وهغی ته واچول، او
بیایې په هغه کې اوبه واچولې.

اوپه دغه روايت کی خپله دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه په ډیر
صراحت سره دامسئله نقل سوی ده لکه چې فرمایي: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ،
قَالَ: سَأَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَبَا حَنِيفَةَ عَنِ الشَّرَابِ، قَالَ: حَدَّثُونَا مِنْ قَبْلِ أَيْكَ رَحْمَةُ اللَّهِ
عَلَيْهِ ، قَالَ: «إِنْ رَأَيْتُمْ فَاكْسِرُوهُ بِالْمَاءِ» فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ: فَإِذَا تَيَقَّنْتَ وَلَمْ تَرْتَبْ. (۲)

ترجمة: عبد الله بن مبارک (رحمة الله عليه) څخه روايت دی، دی وايي: عبد
الله بن عمر (رضی الله تعالی عنهما) دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه د شرابو
په باره کې پوښتنه وکړله، امام صاحب ورته وفرمایي: ستا دپلار د طرفه موږ ته
حديث راغلی دی چې دی وايي: (که یې په شک کې اچولاست نو تاسو دغه په
اوبو مات کړی، یعنی که په شرابو کې دنشه کیدلو شک درته پیداسی نو دغه
شراب په اوبو مات کړی یعنی اوبه ورزیاتی کړی، نو عبد الله بن عمر رضي الله
تعالی عنهما ورته وفرمایي: دادی یقین دی خوبیا هم پر ثابت نه یی.

زما د فکر په اندازه په دغه مبحث کی به دنور زیاتوب او وضاحت ضرورت
نه وی پاته ځکه خپله دامام صاحب څخه ثابته سوله چې ده ته د عمر رضي الله

تعالیٰ عنه روایت رسیدلی دی چی هغه وایی شراب په اوبومات کړی چې دنشی دحالت څخه ووزی، اودهغه جواب موهم ولوستی.

نبیذ دهرشی څخه جوړیږی

دوهم قول دهغو جمهورو فقهاؤ دی چی وایی نبیذ دهرشی څخه جوړیږی، هغه نبیذ چې نشه نلری هغه حلال اوهغه چې نشه لری هغه حرام دی، ځکه نشه حرامه ده، دهغوی دلایل څه داسی دی: په حدیث کی راغلی دی: عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ بِهَا أَشْرَبَةً، فَمَا أَشْرَبُ، وَمَا أَدْعُ؟ قَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قُلْتُ: الْبِتْعُ، وَالْمِزْرُ، قَالَ: «وَمَا الْبِتْعُ، وَالْمِزْرُ؟» قُلْتُ: أَمَّا الْبِتْعُ: فَنَبِيذُ الْعَسَلِ، وَأَمَّا الْمِزْرُ: فَنَبِيذُ الذَّرَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَا تَشْرَبْ مُسْكِرًا، فَإِنِّي حَرَّمْتُ كُلَّ مُسْكِرٍ». (۱)

ترجمه: ابوبکر بن ابی موسی دخپل پلار څخه روایت کوی چی زه رسول الله صلی الله علیه وسلم یمن ته لیږلم، نوماورته وویل: ای دالله تعالیٰ رسول، بېشکه په یمن کی څه شرابونه دی، نوزه کوم چینیم اوکوم پریږدم؟ دمبارک وفرمایل: هغه چیشی دی؟ ماورته وویل: بتع اومزر دی، ده مبارک وفرمایل: بتع اومزر څه دی؟ نوماورته وویل: بتع دعسلو نبیذ دی اومزر دجوړو نبیذ دی، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نشه کونکی شی مه چینه، بېشکه ما ټول نشه کونکی شیان حرام کړی دی.

په بل حدیث کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبِتْعِ وَهُوَ نَبِيذُ الْعَسَلِ، وَكَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَشْرَبُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ. (۲)

ترجمة: دابوسلمة بن عبد الرحمن خخه روايت دى، چې عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها وفرمايل: در رسول الله صلى الله عليه وسلم خخه دبتع دحکم په باره کې پوښتنه وسوله (دغه بتع دعسلو نبيذ دى) ديمن خلگو چيښل، نور رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هرشى چې نشه لرى هغه حرام دى.

په بل حديث کې راغلى دى: عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ: إِنَّ أَهْلَنَا يَنْتَبِذُونَ لَنَا شَرَابًا عَشِيًّا، فَإِذَا أَصْبَحْنَا شَرَبْنَا قَالَ: «أَلْهَاكَ عَنِ الْمُسْكِرِ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ، وَأَشْهَدُ اللَّهَ عَلَيْكَ، أَنْ أَهْلَ خَيْبَرَ يَنْتَبِذُونَ شَرَابًا مِنْ كَذَا وَكَذَا، وَيُسَمُّوهُ كَذَا وَكَذَا وَهِيَ الْخَمْرُ، وَإِنْ أَهْلَ فَدَكَ يَنْتَبِذُونَ شَرَابًا مِنْ كَذَا وَكَذَا، يُسَمُّوهُ كَذَا وَكَذَا، وَهِيَ الْخَمْرُ حَتَّى غَدَّ أَشْرَبَةً أَرْبَعَةَ أَحَدَهَا الْعَسَلُ». (۱)

ترجمة: دابن سيرين خخه روايت دى، دى وايي: ابن عمر رضى الله تعالى عنهما ته يوسړى راغلى او ورته وئى ويل: زمونږ کورنى مورت ته ماښام نبيذ جوړوى نوسهار موږ هغه چيښو، ده ورته ووفرمايل: زه تادنش کونكى شى خخه منع کوم، لږوى که ډير، اوزه الله تعالى په تاباندى شاهد جوړوم چې زه تا دمسكر خخه منع کوم، لږوى که ډير، اوزه الله تعالى په تاباندى شاهد جوړوم چې دخيبر خلگو دفلاني اوفلاني شيانو خخه دنبيذ شراب جوړول اوفلاني اوفلاني نومونه يى باندې ايښو دل، اودغه خمر دى، اودفدک خلگو دفلاني اوفلاني شيانو خخه دنبيذ شراب جوړول، اوفلاني اوفلاني نومونه يى باندې ايښو دل اودغه خمر دى، آن تردى چې خلور قسمه شرابونه يى وشميرل يو په هغوى کى عسل وه.

په حديث کې راغلى دى: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَبِيذٍ جَرٍّ يَنْشُ فَقَالَ: اضْرِبْ بِهِذَا، الْحَائِطَ، فَإِنَّ هَذَا شَرَابٌ، مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ. (۲)

ترجمة: دابوهريرة رضى الله تعالى عنه خخه روايت سوى دى چې دى وايي:

نبی صلی الله تعالی علیه وسلم ته دجر (دخاورو څخه جوړ سوی لوبښی) نبیذ راپل سول چې جوشیدل، نوده مبارک ورته وفرمایل: په دغه باندی دیوال ووله، بیشکه دغه دهغه چاشراب دی، چې پر الله تعالی اود آخرت پر ورځ ایمان نلری. په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ نَبِيذِ الْأَوْعِيَةِ، أَلَا وَإِنْ وَعَاءٌ لَا يُحَرِّمُ شَيْئًا، كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. (۱)

ترجمه: دابن مسعود رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه ماتاسو دڅه لوبښو دنبیذ څخه منع کړی واست، اوس خبراوسی بیشکه لوبښی هیڅ شی نه حراموی، بلکې هر نشه کونکی شی حرام دی.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنِ الظُّرُوفِ، وَإِنْ ظُرْفًا لَا يُحِلُّ شَيْئًا وَلَا يُحَرِّمُهُ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۲)

ترجمه: سلیمان بن بریده دخپل پلار څخه روایت کوی او وایی: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه ماتاسو دڅه لوبښو څخه منع کړی واست، بیشکه لوبښی نه یوشی حلال کوی اونه یی حرام کوی، خوهر نشه کونکی شی حرام دی. مطلب په هر لوبښی کې چې وی که نشه لری حرام که نه نونه دی حرام. په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ مَرْيَمَ بِنْتِ طَارِقٍ، قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فِي نِسَاءٍ مِنْ نِسَاءِ الْأَنْصَارِ، فَجَعَلَنَ يَسْأَلُنَهَا عَنِ الظُّرُوفِ الَّتِي تُنْبَدُ فِيهَا؟ فَقَالَتْ: «يَا نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنْ كُنَّ لَتَذْكُرْنَ ظُرُوفًا وَتَسْأَلْنَ عَنْهَا مَا كَانَ كَثِيرًا مِنْهَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاتَّقِينَ اللَّهَ، وَمَا أَسْكَرَ إِحْدَاكُنَّ مِنَ الْأَشْرَبَةِ فَلْتَجْتَنِبْهُ، فَإِنْ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۳)

۱- سنن ابن ماجه كتاب الأشربة. ۲- سنن الترمذی كتاب الأشربة قال الترمذی هذا حديث حسن صحيح

۳- مصنف ابن أبي شيبة كتاب الأشربة ج ۵ ص ۷۸

ترجمة: دمريم بنت طارق خخه روايت دى: چي داوايي: زه دانصارو دبنخو سره يوځاي عائشي صديقي رضی الله تعالى عنها ته ورغلو، نودوی ددی مبارکی خخه دهغه لوبڼوپه هکله پوښتنی کولی چې نبیذ پکښی جوړیږي، نودی مبارکی ورته وفرمایل: ای دمو منانو بنخو بیشکه تاسو دلونښو ذکرکوی اودهغو لوبڼو پوښتنه کوی چې ډیر دهغوی خخه دښی کریم صلی الله تعالى علیه وسلم په زمانه کی موجود نه وه، نو تاسو دالله تعالى خخه وییریږي، هغه شی چې تاسو نشه کوی دهغه خخه ځانونه وساتي، بیشکه هر نشه کونکی شی حرام دی.

دپورته ذکرسوی ټول بحث خلاصه همدا سوله چي هرشی په هر نوم چي وی، خمر وی که نبیذ، په هر لوبڼی کې چې وی، که نشه لری نوهغه حرام دی او که نشه نلری هغه مباح او حلال دی، ځکه دټول بحث په آخرکی خپله دحنفی مذهب ډیر محترم محقق، فقیه او مفسر هم وفرمایل چي دامام ابوحنيفة، امام ابویوسف او امام محمد رحمة الله تعالى علیهم هم داغه مذهب دی چي کوم نبیذ نشه لری حرام دی، او چي نشه نلری هغه حلال دی دهرشی خخه چې جوړ سوی وی.

قیل لأعرابی أتشرب النبیذ؟ فقال لا أشرب ما یشر ب عقلی.

ترجمة: یوصحرايي ته چاویل ایا ته نبیذ چینی؟ ده ورته وویل زه هغه شی نه چینم چې زما عقل چینی.

دلته هم دمطلق نبیذ ذکر دی دیو خاص شی خخه جوړ سوی نبیذ مراد نه دی، نه ممیز اونه خرما مراد ده، بلکی هغه مراد دی چي نشه لری.

د خمر د حرمت حکمت

دا چې رب العالمین دانسانانو پلار آدم علیه السلام دنیا ته دخپل خلیفه په حیث راولیږي اودغه یې ورته وفرمایي: (قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) او موږ آدم او حواء ته وویل چې د جنت څخه ټوله کبسته سی، نو زما د طرفه به تاسو ته لارښودنی راځي، چا چې زما دلار ښودنو متابعت وکړي نو پر هغه باندې به بیرته په دنیا کې نه وي، اونه به په آخرت کې پر خپلو کړو غمگین وي.

مخکې ته دانسانانو په راتلو سره دنورو حکمتونو سره کیدایسی یو حکمت دا هم وي چې دانسانانو په ذریعه دکور، کلی، ښار، ملک اومخکې تعمیر او آبادی وکړي نوځکه یې ددغه حکمت دپوره کولو دپاره انسان ته عقل اونورو حیوانانو ته شعور ورکړي، چې دهمدغه عقل په ذریعه دخپل ځان دپاره دغه مخکې داسې آباءه کړي چې نه یوازې دده اودده داوولدونو دپاره بلکې دټولو ساکنانو دپاره دژوند کولو د هوساینې ټاټوبی وي، چې په هغه کې ټول انسانان دهر رنگ، ژبی، نسل او مذهب خاوندان دیوی انساني کورنۍ په شان ژوند سره وکړي، اوپه ګډه سره نه یوازې دغه دنیا ځان ته جوړه کړي، بلکې ددغه په ذریعه دآخرت وهغه وعده کړه سوی جنت ته هم ځانو نه ورسوي، او ددوړخ داوړڅخه هم خپل ځانونه وساتي.

دغه ټوله هغه وخت کیدایسی چې ددوی عقل سالم وي ځکه دغه هرڅه په عقل سره کیږي، نو ځکه الله عزوجل انسانانو ته دخپلو هدایاتو دجملې څخه دوی ته داسې هدایات راولیږل، چې دهغوی په مراعات کولو سره نه یوازې داچې ددوی د عقلونو، مالونو، اودین حفاظت کول کیږي، بلکې ددوی د معاشري او ټولنې ساتنه هم کول کیږي، چې دهغو هدایاتو دجملې څخه دغه لاندنۍ دوه آیتونه هم دي:

۱- (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلٍ

الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۹۰)

۲- إِمَّا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنتُمْ مُنْتَهُونَ. (۹۱) سورة المائدة

ترجمه: ای مومنانو بیشکه شراب، قمار، بتان او غشی چې دفال لپاره وشتل کیږی، داخلورسره شیان پللیت اودشیطان دکارونو څخه دی. نوتاسی ددی څخه ځانونه وساتی، کیدایسی چې په دی ځان ساتلو سره نجات پیدا کړی.

بیشکه شیطان غواړی چې ستاسوپه منع کې دبنمنی او کینه واچوی دشرابو دچینلو اودقمار جواړی په وجه دالله تعالی دذکراولمانځه څخه موبند کړی، نو ایاتاسو منع کیدونکې بندې دونکې یاست؟ بلکې ځنی منع او واورې.

تفسیر: دشرابودچینلوداثرڅخه دسړی عقل او هوش دسره ولاړسی، ډیر ځله شرایان اونشیان دلیونیانو په شان په خپلومینځوکې یودبل سره جنگونه او جگړی کوی یودبل سره وهی، چې کله پرسدسی بیا هم کله کله دجنگ اثار په دوی کې پاته وی، اویودبله عداوتونه اوعنادونه سره کوی، همدغه حال بلکې تردینه هم زیات بد دقمار بازانو اوجوارگرو دی، چې دقمار په ورلو اوبایلوکې سختی جگړی اوفسادونه پېښیږی، چې دهغوی په وسیله شیطان ته چې دانسان ازلی دبنمن دی ښه موقع د شور ماشورپه لاس ورځی، داخویی ظاهری خرابی سوی اوباطنی نقصان یی دادی چې دداسې شیانوپه مشغول کیدلو سره انسان دالله تعالی دذکر او عبادت، لمانځه څخه بیخی غافل کیږی، اوددی خبری شاهد اودلیل تجربه او مشاهده ده، چې په کلی اوکوڅوکې موږ ټول وینو چې څوک په داسې نشه کونکې شیانو اوقمار باندي اخته وی هغه نه یوازی داچې دعبادت اولمانځه څخه غافل وی، بلکې خوراک، چیناک، ژوند، کوراوکھول ټول ځنی پاته وی، چې دغه ددین، دنیا اوتولنی دخرابی باعث دی، نوچې دغه شیان داسې ظاهری او باطنی نقصانونه لری، نوځکه

الله تعالی انسان ته لارښودنه وکړه چې پوه سی او خپل ځانو نه وساتي.
 فائده: په دغه دواړو آیتونو کې دخمر او قمار د حرام والي تائید او تاکید په
 لس ډوله سوی دی ۱- دا چې جمله یی په انما سره شروع کړه تاکید فایده کوی. ۲-
 د بت پرستی په شان یی وفرمایل. ۳- پلیت یی وبلل. ۴- د شیطان عمل یی وبالی.
 ۵- دا جتناب امری وکړی. ۶- اجتناب یی د نجات ذریعه وبلل ۷- دا چې د عداوت،
 بغض او کینې موجب دی. ۸- د الله تعالی د ذکر او عبادت څخه ګرځیدونکې دی ۹-
 د لمانځه څخه بندیدونکې دی. ۱۰- صریح امر سوی دی چې دخمر او قمار څخه
 ځانونه بند کړی.

همدا وجه ده چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم ورته «ام الخبائث» د ټولو
 پلیتو شیانو مور ویلی دی، ځکه نشه دانسان عقل، بدن، اخلاق، نفس، کورنی او
 ټولنه خرابوی، نو ځکه رب العالمین د مطلق پرهیز کولو امر کړی دی اودغه امر
 واجب دی چې په هیڅ ډول او صورت به نه ورنیزدې کیږی.

دا چې نشه عقل خرابوی ډیرو خلکو د اسلام تر راتلو دمخه چې حرام نه وه هم
 شراب نه چینېل لکه دا چې ویل کیږی: قیل لعثمان رضی الله تعالی عنه مامنعک من
 شرب الخمر فی الجاهلیة ولا حرج علیک فیها؟ قال إنی رأيتها تذهب العقل جملة، ومارأیت
 شیئا یذب جملة ویعود جملة. (۱)

ترجمة: عثمان رضی الله تعالی عنه ته چا وویل: تاوولی په جاهلیت کې شراب
 نه چینېل چې څه ګناه یی نه درلودله؟ ده ویل: مالیدلی دی چې نشه ټوله عقل وړی،
 ماداسې نه دي لیدلی چې یوشی مکمل ولاړسی هغه بیرته واپس مکمل راسی.

په بل ځای کې وایی: سقی قوم أعرابیة مسکرا فقالت أیشرب نساؤکم هذا
 الخمر؟ قالوا نعم، قالت لئن کنتم صدقتم لایدري أحدکم من أبوه. (۲)

ترجمة: یوصحرايی بنسخی ته چا شراب وروچینبل، نودی ورته وویل ستاسو
بنسخی هم دغه خمرچینبی؟ دوی ورته وویل هو، دی ورته وویل که تاسو رشتیا
وایاست نوستاسو خخه یوهم خبرنه دی چې پلاریی څوک دی.

یوشاعر وایی: أری کل قوم یحفظون حریمهم + ولیس لأصحاب النبیز حریم

إذا جنتهم حیوک الفا ورحبوا + وان غبت عنهم ساعة فذمیم

فهذا بیان لم أقل بجهالة + ولكنی بالفاسقین علیم. (۱)

ترجمة: زه وینم چې هر قوم دخپل حریم حفاظت کوی + خودنبیز خاوندانو ته
هیڅ حریم نسته. کله چې دوی ته راسی نوزرواره ښه راغلاست او مرحدارته وایی +
څوکه یو ساعت ځنی غائب سی بیادی بدوایی. دغه بیان زه په جهالت نه وایم +
خوزه په فاسقانو خبریم.

ابن القيم رحمة الله تعالى علیه په خپل کتاب کې لیکلی دی: حرم الله شرب

القطرة من الخمر وإن لم تحصل مفسدة الكثير، لكون قليلها ذريعة إلى كثيرها. (۲)

ترجمة: الله تعالى دخمر یو څاڅکې هم حرام کړی دی، که څه هم ډیر فساد
ځنی پیدانسی، ځکه چې لږی وډیروته بلنه ورکوی.

اوپه بل کتاب کې لیکلی دی: إن الله تعالى حرم الخمر لما فيه من المفسدات الكثيرة

المرتبة على زوال العقل... والتحریم لكافة المحرمات على هذه الأمة هو تحریم حفظ وصيانة

لالتحریم عقوبة، وتحریم الخمر صيانة للعقول وحفظ لها. (۳)

ترجمة: بیشکه الله تعالى نشه حرامه کړی ده ځکه چې په دغه کې ډیر مفسد

دی، هغه دا چې دعقل زائل کیدل پر مرتب کیږی، الله تعالى چې کوم شيان پر دغه

امت حرام کړی دی، هغه حرام والی دحفظ اوساتنی دپاره دی، دعقوبت او عذاب

دپاره نه دی، دخمر حرامیدل د عقلونو د حفاظت اوساتنی دپاره دی.

په بل کتاب کې لیکلی دی: حرم الله السكرلشيين ذکرهما في كتابه: وهما إيقاع العداوة والبغضاء بين المسلمين، والصد عن ذكر الله وعن الصلوة، وذلك يتضمن حصول المفسدة الناشئة من النفوس بواسطة زوال العقل وانتفاء المصلحة التي لا يتم بها إلا العقل. (۱)
ترجمة: الله تعالیٰ خمر ددوو و جهو حرام کړی دی چې دواړی وجهی یی په خپل کتاب کې بیان کړی دی، یو دا چې د مسلمانانو په منځ کې د ښمنۍ او کینه پیدا کوی، او بل دا الله تعالیٰ د ذکر او لمانځه څخه بندوی، او دغه ددی سبب دی چې د نفوسونو څخه د عقل دلیری کیدلو په وجه داسې مفسد رامنځ ته کیږي او مصلحتونه نیستی کیږي چې هغوی بيله عقله نه پوره کیږي.

د پورتنی تحقیق څخه ثابته سوله چې دنشی د حراموالی حکمتونه که څه هم ډیردی خو تر ټولو لوی حکمت دانسان د عقل ساتنه ده چې په هغه سره د ټولنی آبادیدل، دانسانی نسل او ټولنی ساتنه ده، خودغه حکمتونه یوازې دخمر په حرامولو سره نه بلکې دنشی په حرامولو سره حاصلیږي، ځکه په اصل کې نشه دانسان عقل خرابوی، او دهری بدی سرچینه ده، ځکه موږ وینو چې څوک هیروئن، چرس، اوافیون خوری یا د موجوده وخت نور منشیات استعمالوی دهغوی حال تر هغو ډیر بدوی چې دانگورو شراب چینی، نونشه دهرشی چې وی حرامه ده، لکه څرنګی چې پورته په پوره تفصیل سره بیان سو.

نو کوم علماء چې خلګوته دخمر معنی یوازې دانگورو په شرابو کوی هغوی ته په کار ده چې ددغه کتاب تر مطالعې وروسته پر خپلو معلوماتو نظر ثانی وکړي، او دخمر د عامی معنی سره موافقه وکړي او هر نشه کونکی شی داسی حرام وبولی لکه دوی چې دانگورو شراب حرام بولی، ترڅو ټولنه دنشی څخه پاکه سی، او عام مسلمانان د حرامو د استعمال څخه خلاص سی.

دخمريه وجه پرلسو کسانو

لعنت ويل سوي دي

داچې په اسلامي شريعت کې شراب خومره سخت منع او حرام دی دهغه اندازې دنبي کریم صلی الله عليه وسلم ددی حدیث څخه معلومېږي: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمْرِ عَشْرَةً: عَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَشَارِبَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ، وَسَاقِيَهَا، وَبَائِعَهَا، وَآكِلَ ثَمَنِهَا، وَالْمُشْتَرِيَ لَهَا، وَالْمُشْتَرَاةَ لَهَا. (۱)

ترجمة: دانس بن مالک رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې دی وایی: رسول الله صلی الله عليه وسلم دخمر په وجه پرلسو کسانو لعنت ویلی دی، نستیږونکي، دچا دپاره چې نستیږل کیږي، چیشونکي، بارونکي، دچا دپاره چې بار کیږي، ورچیشونکي، خرڅونکي، دقیمت خوړونکي، رانیونکي، دچا دپاره چې رانیول کیږي.

په دغه حدیث کې راغلي دي چې الله تعالی لعنت پروایی: عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ، وَشَارِبَهَا، وَسَاقِيَهَا، وَبَائِعَهَا، وَمُبْتَاعَهَا، وَعَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ». (۲)

ترجمة: د عبد الله بن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی، چې دی وایی: رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمایل: الله تعالی لعنت ویلی دی، پر خمر باندی، اودهغه پرچیشونکي، اوپرورچیشونکي، پرخرڅونکي اورانیونکي، اوپر نستیږونکي، دچا دپاره چې نستیږل کیږي، پر بار وړونکي اودچا دپاره چې بارکړه سوي وي.

په پورتنیو ذکر سوي حدیثونو کې دخمر لفظ ذکر سوي دی، نو دلته هم یوازی

دانگورو داو بو شراب مراد نه دی، بلکه دمخکنی تحقیق مطابق د خمر خخه عامه معنی مراد ده، یعنی هر نشه کونکی شی مراد دی، خکه هلته موږ لیکلی دی چې دانگورو ساده شیره چې نشه نلری حرامه نه ده، کله چې داغه شیره دنشی حالت ته ورسېږی نو بیا حرامه دی، خکه د حرمت علت یی نشه ده، نو دغه علت چې په هر شی کې پیداسی هغه خمر دی، مطلب دا چې کومه نشه عقل، نسل، ټولنه او معاشره خرابوی، دهغی خخه اجتناب او پرهیز کول واجب دی، خکه همدغه نشه ده چې د انسان عقل زائل کوی، او هرڅه مفاسد چې بنا کړی هغه د عقل پر زائل کیدلو دی، نو دغه حکم چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم د خمر په لفظ ذکر کړی دی وټولو هغه نشه کونکو شيانو ته شامل دی چې انسانی عقل او ټولنه خرابوی، او کوم لعنت چې پر کومو کسانو د خمر په هکله په پورته ذکر سوی حدیثونو کې وېلی سوی دی هغه د ټولو نشه کونکو شيانو پر جوړونکو خرڅونکو رانیونکو، خوړونکو او داسې نورو ته شامل دی، داځکه چې زموږ مخکنې ټول تحقیق او تفصیل پر دغه موضوع ووچې د خمر معنی عامه ده وټول نشه کونکو ته شامله ده، د عربی لغت دنظره د حدیثونو او د مفسرینو دنظره، د اصول فقه دنظره، د فقهاؤ دنظره، چې هغوی ټولو د خمر معنی عامه کړی ده، یعنی مطلق نشی ته خمر وایی دهرشی خخه چې وی.

یادونه: یو عالم چې دخپل نوم یادول نه غواړی ددغه کتاب د تصحیح په وخت کې یوه ملاحظه لیکلی ده: هغه دا چې دلته ته افیون پر خمر قیاس کوی او دغه قیاس بيله دليله او صحيح نه دی، دلته باید یو صریح دلیل ذکر سی؟

په جواب کې داسې عرض دی چې تردغه بحث لږ مخکې موږ لیکلی دی او دامو ثابته کړه چې هر نشه کونکې شی ته په عربی لغت، حدیث، تفسیر، اصول فقه او فقه کې خمر ویل کړی، او د خمر د لفظ معنی عامه ده، یوازی دانگورو تازه اوبه مراد نه دی، نو ددی دپاره چې بیا داسې سوال چاته پیدانسی نو دهغوی خخه هیله

درخواست دی چي ټول کتاب تقریبا پردغه یوه موضوع مشتمل دی، او دداغه یوی موضوع څخه بحث سوی دی، هغه داچې دخمر لفظ اومعنی عامه ده، دهمدی مطلب داداء کولو دپاره دغه ټول بحثونه سوی دی.

هغه لوستونکې به ضرور دداسې سوالونو سره مخامخ کیږي چې کتاب دمنځ څخه گوري اویا خاص یو بحث یا مضمون پکښی گوري.

مطلب داچې موږ کوشش کړی دی او په هرنوع دلائلو ثابتته سوله چې افیون اونور نشه کونکې شيان په خپله خمر دی ځکه نشه لري داسې نه چې پر خمر قیاس سوی دی، په کومو قطعی دلایلو چې تاسو خمر حرام بولی په هغوی سره نور منشیات هم قطعی حرام دی دهرشی څخه چی وی.

داصول فقه په بحث کې چې موږ دقیاس، علت او عطف بالواو بحث کړی دی هغه هم دهمدی مقصد دپاره سوی دی چې خپله دا حنفو د مذهب مطابق هم خمر دنشی په معنی دی، داسې نه چې موږ قیاس کوو یا د قیاس په وجه موږ پر نورو شيانو بي دلیله د حرامو حکم کوو (العیاذ بالله) که هغه بحثونه په سرسری نظر وکتل سی نوهم انشاء الله تعالی مشکل رفع کیږي.

همدا وجه ده زما څخه څه ځایونه تکرار کیږي، ددی دپاره چې دهغو لوستونکو دپاره یادونه سی کوم چی کتاب دمنځ څخه مطالعه کوی.

د سکر تعریف د عربی لغت دنظره

په دغه بحث کې یوه بله مهمه نکته د سکر تعریف دی، ځکه د بحث او حرمت ټول دار و مدار پر سکر او نشه باندې دی، او په قرآن کریم کې رب العالمین د سکر لفظ ذکر کړی دی او فرمایي (لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى) سکاري د سکر جمع ده، نو ځکه دلته د سکر تعریف ته اشاره کول ضروري ده چې سکر څه ته وايي، ځکه د سکر تعریف په څه کتابونو کې داسې لیکلی سوی دی چې دهغه په وجه هم څه علماؤ او فقهاؤ د څه شيانو په حراموالي کې اختلاف کړی دی، چې دهغه په وجه هم عوامو او څه خواصو ته بهاني جوړې سوی دی او د حرامو په خوړلو او استعمال کې لاپرواهي کوي، لکه افیون، چرس، چلم، سگریټ، نسوار، بیړی او داسې نور، ځکه په داسې بې احتیاطۍ سره د دغو شيانو استعمال کول کیږي لکه بیخي چې حرام نه وي.

کله چې د یو عالم سره دغه موضوع شریکه سی نو هغه وايي چې دغه دومره نشه نه لري چې نارینه او ښځه، یا مخکې او آسمانه نه سره پیژني، د سکر داسې تعریف هم ډیر و خلگو ته دنشه کولو زمینه برابره کړی ده نو ځکه ضروري ده چې د سکر د تعریف وضاحت و سی کیدای سی ډیر خلگ د داسې ناولی کار څخه خلاص سی.

که په ډیر سطحی نظر ورته وگورو نو هم په ښکاره ډول معلومیږي چې دخمر په پورتنیو ذکر سوی ټولو تعریفونو، آیتونو او حدیثونو کې د حرام والی یو علت یا لفظ شریک دی چې هغه د سکریانۍ دی، ځکه خو همداسکر او نشه ده چې دانسان پر عقل پرده اچوي او دی د لمانځه څخه منع کوي، او دی چې څه وايي په هغه نه پوهیږي، نو ځکه الله تعالی ودوی ته حکم کوي چې تر هغو لمانځه ته مه نژدې کیږي ترڅو چې تاسو څه وایاست او په هغه وپوهیږي.

سکر: د عربی ژبی لفظ دی، نو ځکه دده معنی په عربی قاموس کې لټول

ضروری دی، د عربی لغتو دڅو کتابونو په حواله څو معنی گانې سوی دی چې څه په لاندې ډول لیکلی دی: ۱- المسکر: وهی تطلق فی اللغة علی کل ما یغطی العقل ویخرجه عن طبیعته الممیزة .

قال صاحب القاموس المحيط: سکر کفرح نقیض صحا. والسکر محرکة الخمر وکل ما یسکر. (۱)

ترجمة: دمسکر په لغت کې پرهرهغه شی اطلاق کول کیږي چې پر عقل پرده اچوي او دی دخپل تمیز کونکې طبیعت څخه باسي.

دقاموس محیط مؤلف وايي: سکر لکه فرح دوينس يا بيداره نقیض دی. او ددی محرک يا باعث خمر او هرهغه شی دی چې نشه راولي.

۲- وقال الجوهري: السکران خلاف الصاحی. (۲)

ترجمة: اوجوهري وايي سکران يانشه دييداره خلاف دی.

۳- وفي اللغة: سكر فلان من الخمر سكرًا، أي غاب عقله وإدراكه فهو سكر وسكران وهی سكری وسكرة وسكرانة ، وهم سكارى. (۳)

ترجمة: يعنى داسې ويل كيږي چې فلانی په خمر و نشه دی، يعنى عقل او ادراك يی غائب سو نو دی نشه دی، مؤنث يی سكری سكرة وسكرانة راځي ، جمع يی سكارى راځي.

۴- السكر هو أن يغيب عقل الإنسان ويختلط من الخمر مسكرًا. وعند ما يغيب عقل الإنسان ورشده يعامل الناس بحمق و ويسئ إلى بعضهم بالقول أو الفعل، ويضيع نعمة العقل التي وهبها الله له، فيفعل من المحرمات والمفاسد، ويصيب جسمه بالأضرار الصحية العديدة التي تسببها الخمر، ولهذا يعاقب الشرع الخفيف، حتى لا يعاود السكر مرة أخرى،

۱- مختصرا من ترتيب القاموس المحيط ج ۲ ص ۵۸۵ -- ۲- مدارج السالكين للجوهري ج ۲ ص ۶۸۷

۳- القاموس الإسلامی للناشرين والشباب ص ۵۳

کما یكون فی عقابه هذا ردع لغيره ، وزجر له حتی لا یقترب مثل ذلك الإثم. (۱)
 ترجمه: نشه داده چې دانسان عقل دنشه کونکې خمر په وجه غائب اوگډ وې
 سی، اوکله چې دانسان عقل اورشد غائب سی نودخلگو سره په بی عقلی معامله
 کوی، اوڅه کسانو ته په قول اوفعل سره بد رسوی، نشه دانسان عقل هغه نعمت
 ضایع کوی هغه چې الله تعالی وده ته هبه کړی دی، نودی بیا حرام او فاسد کارونه
 کوی، اودده جسم اوصحت ته ډیر ضررونه رسیږی، چې هم دغه خمر یانسه یی سبب
 سی، نوڅکه شریعت مطهره دده لپاره سزاګانی مقرری کړی دی، ترڅودی بیا نشی
 ته راونگرځی، ترڅو دغه سزاګانی دنورو لپاره هم زجر او عبرت سی، او بیا وداسې
 گناهونو ته نزدې نسی.

د سکر تعریف د فقهی په اصطلاح کې

د سکر یانسی په تعریف کې دحنفی فقهاؤ په کتابونو کې ډیر ژور اختلاف
 نقل سوی دی، اودغه اختلاف هم خپله دامام ابوحنیفه اودده شاگردانو «رحمة الله
 تعالی علیهم» ترمنځ دی، چې امام صاحب یوطرف اونور جمهور فقهاء اودامام
 صاحب شاگردان بل طرف دی، داچې موږ مخکې د سکر معنی دعربی لغت دنظره
 تشریح کړله نواوس به اوگورو چې د فقه دنظره سکر څه ته وایی، داددی دپاره هم
 ضروری دی چې څه علماء دهمدغه اختلاف پربنیاد دڅه نشی شیانو دحلال والی
 یا اباحت حکم ورکوی، نوپه دغه بحث کی به هم دنورو بحثونو په شان خپله دحنفی
 فقهی دډیرو معتبرو کتابونو د عبارتونو په حواله دغه موضوع وڅیړو، ترڅو حقیقت
 واضح سی اولوستونکی خپله قضاوت وکړی، چې ددلیل دلحاظه کومه لاره قوی
 اوحق ده، په مختصر ډول دڅو فقهاؤ عبارتونه د کتابونو په حواله لیکم.

۱- وفي التلويح: السُّكْرُ: وَهِيَ حَالَةٌ تُعْرِضُ لِلإِنْسَانِ مِنْ امْتِلَاءِ دِمَاغِهِ مِنَ الْأَنْبَحَرَةِ الْمُتَصَاعِدَةِ إِلَيْهِ، فَيَتَعَطَّلُ مَعَهُ عَقْلُهُ الْمُتَمَيِّزُ بَيْنَ الْأُمُورِ الْحَسَنَةِ، وَالْقَبِيحَةِ، وَالسُّكْرُ حَرَامٌ إِجْمَاعًا. (۱)

ترجمة: د اصول فقه په شرح تلويح نومى کتاب کې د سکر تعريف داسې ليکلى دى: سکر يانې هغه حالت دى چې و انسان ته ددى څخه پېښېږي چې دماغ يې دبخارونو څخه ډک سى، نودده عقل معطل سى، هغه عقل چې دېنو او بدو ترمنځ به يې تمېز کاوه، او سکر په اجماع سره حرام دى. يعنې دغه شى چې دى ئى دنشى لپاره خورى يا استعمالوى داغه په خپله ددى معنى ده چې دى دېنو او بدو تمېز نسى کولای، او په خير او شر نه پوهېږي که نه نو ولى به يې خوړلای.

۲- (وَالسُّكْرَانُ مَنْ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَ (السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ). وَقَالَا: مَنْ يَخْتَلِطُ كَلَامُهُ غَالِبًا، فَلَوْ نَصَفَهُ مُسْتَقِيمًا فَلَيْسَ بِسُّكْرَانٍ (وَيُخْتَارُ لِلْفَتَاوَى) لِضَعْفِ دَلِيلِ الْإِمَامِ. (۲)

ترجمة: نشه انسان هغه دى چې دنارينه او ښځى، دمځکې او اسمان ترمنځ فرق نسى کولای. دغه (دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه قول دى) خودده ياران لکه امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهما وايي: نشه هغه انسان دى چې غالب يا ډيرى خبرى گلى وډى کوى، که يې نيمايى خبرى گلى وډى وى نو هغه نشه نه دى، په همدغه قول باندې فتوى کول کيږي، ځکه دامام صاحب دليل ضعيف دى.

۳- السُّكْرَانُ فِي الْعُرْفِ مَنْ اخْتَلَطَ كَلَامُهُ جِدُّهُ بِهِزْلِهِ، فَلَا يَسْتَقِرُّ عَلَى شَيْءٍ، وَإِلَيْهِ مَالَ أَكْثَرِ الْمَشَايِخِ وَاخْتَارَهُ لِلْفَتَاوَى. (۳)

۱- شرح التلويح على التوضيح ج ۲ ص ۳۶۹ — ۲- الدر المختار شرح تنوير الأبصار كتاب الحدود ص ۳۱۲

۳- درر الحکام فی شرح غرر الأحکام ج ۲ ص ۶۹

ترجمة: په اصطلاح كې نشه هغه څوك دى، چې د قصد خبرې دمسخرو سره گډې وې كوى، پريوه شى باندې ثابت نه وي، ودغه تعريف ته دډيرو (حنفى) شيخانو رجوع ده، اوهم دغه تعريف يې دفتوى دپاره اختيار كړى دى.

۵- وَالسُّكْرُ الْمُوجِبُ لِلْحَدِّ أَنْ لَا يَعْرِفَ الرَّجُلُ مِنَ الْمَرْأَةِ وَالْأَرْضَ مِنَ السَّمَاءِ، وَعِنْدَهُمَا أَنْ يَهْذِيَ وَيَخْلُطَ فِي كَلَامِهِ، وَبِهِ يُفْتَى. (۱)

ترجمة: هغه نشه چې حد پرجارى كيږي دادى چې نارينه دبنځي اومځكه دآسمان څخه نسى جلاكولاي. اوديارانو په نزدنشه هغه دى چې غيرمعقول خبرې كوي، اوگډې وې خبرې كوي، اوپردغه قول فتوى كول فتوى سوي ده.

۶- (وَالسُّكْرُ الْمُوجِبُ لِلْحَدِّ أَنْ لَا يَعْرِفَ الرَّجُلُ مِنَ الْمَرْأَةِ، وَالْأَرْضَ مِنَ السَّمَاءِ) هَذَا حَدُّهُ عِنْدَ الْإِمَامِ.

(وَعِنْدَهُمَا أَنْ يَهْذِيَ وَيَخْلُطَ فِي كَلَامِهِ) أَنْ يَكُونَ أَكْثَرُ كَلَامِهِ هَذْيَانًا، فَإِنْ كَانَ نِصْفُهُ مُسْتَقِيمًا فَلَيْسَ سَكْرَانًا، وَإِلَيْهِ مَا أَكْثَرَ الْمَشَايخِ. (وَبِهِ) أَيُّ: بِقَوْلِ الْإِمَامَيْنِ (يُفْتَى) كَمَا فِي أَكْثَرِ الْمُعْتَبَرَاتِ؛ لِأَنَّهُ الْمُتَعَارَفُ. وَاخْتَارُوهُ لِلْفَتْوَى لِضَعْفِ دَلِيلِ الْإِمَامِ، وَالْمُعْتَبَرُ فِي قَدْرِ السُّكْرِ فِي حَقِّ الْحُرْمَةِ مَا قَالَهُ بِالِاتِّفَاقِ لِلِاخْتِيَاظِ. (۲)

ترجمة: نشه چې حد پرجارى كيږي دادى چې نارينه دبنځي اومځكه دآسمان څخه نسى جلاكولاي. دغه تعريف دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه په نزد دى اودده ديارانو په نزد نشه هغه دى چې غيرمعقولى خبرې كوي، اوخبرې گډې وې وي، هغه داچې دخبرو ډيره حصه يې گډې وې وي، كه دخبرو نيمه حصه برابري وي نوهغه نشه نه دى.

ودغه قول ته دډيرو (حنفى) شيخانو رجوع ده، دهمدغه امامانو پرقول فتوى ده، اودغه په ډيرو معتبرو كتابونو كې دى، اودغه معنى په عامه اصطلاح

کی مشهوره ده، اودغه قول دوی دفتوی دپاره غوره کړی دی، ځکه دامام صاحب دقول دلیل ضعیف، دنشی دحرمت په حق کی معتبره اندازه هغه ده چی یارانو ویلی دی، اوپردغه دعلماؤ اتفاق دی داحتیاط دپاره.

۷- أَبُو حَنِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السُّكْرَانُ الَّذِي يُحَدُّ: هُوَ الَّذِي لَا يَعْقِلُ قَلِيلًا وَلَا كَثِيرًا، وَلَا يَعْقِلُ الْأَرْضَ مِنَ السَّمَاءِ وَالرَّجُلَ مِنَ الْمَرْأَةِ. وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ، السُّكْرَانُ هُوَ الَّذِي يَغْلِبُ عَلَى كَلَامِهِ الْهَذْيَانُ.

(وَجْهٌ) قَوْلُهُمَا: شَهَادَةُ الْعُرْفِ وَالْعَادَةِ، فَإِنَّ السُّكْرَانَ فِي مُتَعَارَفِ النَّاسِ اسْمٌ لِمَنْ هَذَى، وَإِلَيْهِ أَشَارَ سَيِّدُنَا عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِقَوْلِهِ: إِذَا سَكِرَ هَذَى، وَإِذَا هَذَى افْتَرَى، وَحَدُّ الْمُفْتَرِي ثَمَانُونَ.

وَأَبُو حَنِيفَةَ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ يُسَلِّمُ ذَلِكَ فِي الْجُمْلَةِ، فَيَقُولُ: أَصْلُ السُّكْرِ يُعْرِفُ بِذَلِكَ، لَكِنَّهُ أُعْتَبِرَ فِي بَابِ الْخُدُودِ مَا هُوَ الْغَايَةُ فِي الْبَابِ اخْتِيَالًا لِلدَّرَجَةِ الْمَأْمُورِ بِهِ، بِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ادْرَأُوا الْخُدُودَ مَا اسْتَطَعْتُمْ». (۱)

ترجمة: دامام ابوحنيفة رضي الله تعالى عنه په نزد هغه نشه انسان چی حد پر جاری کیږی، هغه دی چی نه لږ اونه ډیر پوهیږی، اونه مخکه اوآسمان، او نارینه اوښځه سره پیژنی، ابویوسف رحمة الله علیه اومحمد رحمة الله علیه فرمایي: نشه انسان هغه دی چی پر خبرو یی بی عقلی غالبه وی.

دیارانودقول دلیل: دخلگواصطلاح اوعادت دی، ځکه دخلگو په اصطلاح کی نشه دهغه چانوم دی چی (دنشی داستعمال په وجه) بی عقلی خبری کوی، وهمدغه ته علی رضي الله تعالى عنه په خپل قول کی اشاره کړی ده فرمایي: چی نشه سی بی عقل سی، چی بی عقل سی بیهوده اوبیکاره خبری کوی، چی بیکاره خبری کوی نوپوچ اوبسکنخل کوی، نودداسی انسان حد اتیا دوری دی.

امام ابوحنيفة رح في الجملة ددغو ټولو سره موافق دی او وایی: چي دنشی اصل خو په داغه سره معلومېږي (لکه یاران چي وایی) خود حد په باب کی دنشی و آخرنی حد ته اعتبارسته، ترڅو په هغه ماموریه حیلہ باندی عمل وسی، هغه داچي رسول الله صلی الله علیه وسلم امرکوي (ترڅو چي ستاسو توان وی نو حدود دفعه کوي یا نړوي) یعنی کوشش کوي چي حد نافذ نسی.

تشریح: دغه پورته ذکرسوی فقهی تعریفونه ټول دحنفی فقهی دکتابونو څخه اخستل سوی دی، که په دغو تعریفونو کې غور وکړو نو اول دانکته په نظر راځي چي دنشه انسان په تعریف کی دامام صاحب اودده دشاگردانو خلاف دی. دویمه نکته: داچي ټولو کتابونو لیکلی دی چي فتوی دیارانو او شاگردانو پر قول ده، اودیارانو تعریف دلغوی تعریفونو سره هم سمون خوري.

دریمه نکته: دامام صاحب او شاگردانو اختلاف دنشی په حرمت کې نه دی بلکي دحد په تنفیذ کی دی، یعنی یاران وایی: پرداسی انسان حد جاری کیږي چي دنشی په وجه دده ترنیمایی ډیری خبری گډی وډی وی، او امام صاحب وایی: نه جاری کیږي ترڅو چي دنشی هغه آخری درجی ته ورسېږي هغه داچي نارینه او ښځه یا آسمان او مځکه نه سره پیژني.

یاران دعلی رضی الله تعالی عنه په دغه قول دلیل وایی: عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدَّيْلِيِّ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَشَارَ فِي الْخَمْرِ يَشْرِبُهَا الرَّجُلُ. فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: تَرَى أَنْ تَجْلِدَهُ ثَمَانِينَ. فَإِنَّهُ إِذَا شَرِبَ سَكِرَ. وَإِذَا سَكِرَ هَذِي. وَإِذَا هَذِي افْتَرَى. أَوْ كَمَا قَالَ فَجَلَدَ عُمَرُ فِي الْحَدِّ ثَمَانِينَ. «هذي» أي: خلط وتكلم بما لا ينبغي؛ «افتري» أي: كذب وقذف. (۱) ترجمه: دثور بن زید دیلمی څخه روایت دی: چي عمر رضی الله تعالی عنه

داصحابو کرامو څخه دهغه سړي د حد په باره کې مشوره وغوښتل چې شراب يې چيښلي وي (ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم هيڅ حد معين کړی نه وو) نو علي رضي الله تعالى عنه ورته وويل: زما په نزديکي دورې مناسب دی، ځکه يو څوک چې شراب وچيښي نو هغه مست سي، او څوک چې مست سي هغه بيهوده، بې عقلی خبری کوی، او څوک چې بدی خبری کوی په هغوی کې ښکېدل او افترا کوی، او څوک چې په بل پورې افترا کوی دهغه حد اتيا دورې دی. (يعنی د قذف حد دی) نوبيا عمر رضي الله تعالى عنه اتيا دورې حد جاری کړی.

داچې علي رضي الله تعالى عنه د اتيا دورې مشوره ورکړه ځکه په حديث کې راغلي دي: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ "أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَكْرِ بْنِ لَيْثٍ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَقْرَأَهُ أَنَّهُ زَنَى بِامْرَأَةٍ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، فَجَلَدَهُ مِائَةً، وَكَانَ بَكْرًا، ثُمَّ سَأَلَهُ الْبَيْتَةَ عَلَى الْمَرْأَةِ، فَقَالَتْ: كَذَبَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَجَلَدَهُ حَدَّ الْفَرِيَةِ لِمَانِينَ". (۱)

ترجمه: د ابن عباس رضي الله تعالى عنهما څخه روايت دی: چې د بنی بکر بن لیث (د قبیلې) یو سړی نبی صلی الله علیه وسلم ته راغلی، او هغه څلور ځله اقرار وکړی چه ده د فلانې ښځې سره زنا کړی ده، نونبی علیه السلام دی په سلو (۱۰۰) درو وواهی، ځکه ده واده یا ښځه نه درلودل، بیانې صلی الله علیه وسلم دده څخه پر ښځې باندې شاهدان وغوښتل، ښځې وویل: ای د الله رسوله په الله تعالی قسم دی چې دی درواغ وایی، نونبی صلی الله علیه وسلم دی بیا د تهمت ویلو (يعنی قذف) په جرم اتيا (۸۰) دورې ووايه.

داچې عمر رضي الله تعالى عنه د شرابو د حد په باره کې مشوره غوښتله دا ځکه چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم څخه په دی هکله څه هدايات موجود نه وه

حُکمه دعلی رضی الله تعالی عنه خُخه داسی روایت راغلی دی: عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: «مَا كُنْتُ أَدِي مَنْ أَقَمْتُ عَلَيْهِ الْحَدَّ، إِلَّا شَارِبَ الْخَمْرِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَسْنُ فِيهِ شَيْئًا، إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ جَعَلْنَاهُ نَحْنُ». (۱)

ترجمة: دعمیر بن سعید خُخه روایت دی چی دی وایی: علی رضی الله تعالی عنه وفرمایل: زه چی پرچا حد جاری کرم نودهغه دیت نه ورکوم مگر نه دشرابودچینونکې، حُکمه چی دالله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په دی هکله هیڅ حد نه دی مقرر کړی، بلکه موږ دهغه حد مقرر کړی دی. یعنی که دحد دجریان په حال کی څوک مړسی نوزه دهغه دیت ورکوم.

دامام ابوحنيفة رحمة الله تعالى عليه دليل: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اذْرُءُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ، فَإِنَّ الْإِمَامَ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ. (۲)

ترجمة: دعائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها خُخه روایت دی: رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: څومره چی ستاسو توان وی او کیدایسی نو د مسلمانانو خُخه حد لیری کړی، که دده دپاره دخلاصون لاره وی نو دده لاره پریردی اودی خلاص کړی، که امام یاقاضی په عفو کی خطاسی داخیر دی تردی چی په سزاورکولو کی خطاسی.

مخکې مو ولوستل چی فتوی دیارانو پرقول ده، حُکمه دامام صاحب دلیل ضعیف دی، دضعف یی یوه وجه داهم کیدایسی چی په حدیث کی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: که دده دپاره دخلاصون لاره وه نوتاسو ده ته دحد دجاری کیدلو خُخه لاره ورکړی، دلته خو دده دپاره دخلاصون لاری ته ضرورت

نسته، څکه دلته دحد بحث نه بلکې دحرامو اودحلالو بحث کوو، داچې څومره خلک نن په حرامو اونشه اخته دي همدغه دسکر په تعريف کې سهولت اوآساني ده، که څه هم فتوى ديارانو پر قول ده خوبياهم خلک وهغه ته نه گوري وايي د امام صاحب په نزد جايز دي.

که پورتنی دلغتواوفقهی تعریفونو سره وگورو اويودبل سره مقایسه کړو نو په ښکاره معلومېږي چې ديارانو تعريف د عربي لغت اودخلکو دعاداتو واصطلاح سره سمون خوري، نولکه څرنگه چې فقهاؤ ددوی قول دفتوی دپاره غوره کړی دی، زموږ دپاره هم دقناعت وړ او عمل په کول لازم دی، خاص بیا که درسول الله صلی الله علیه وسلم دا حدیث ورسره یوځای سي: عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ. (۱)

ترجمه: د جابر بن عبد الله رضي الله تعالى عنهما څخه روایت دی: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایيل: هر هغه شی چې ډیر یی نشه لری نودهغه لږ هم حرام دی. د حدیث څخه د استدلال وجه داده چې د عربي لغت مطابق د(ما) لفظ عام دی یعنی هر شی.

ددغه حدیث پر بنیاد هر سړی خپله قضاوت کولای سی چې افیون، چرس، نسوار، سگریټ، چلم اوداسې نور چې تردغه مقدار زیات کړی کوم چې دی ورسره عادت دی مځکه آسمان څو څه کوی خپل دکور لاره ځنی ورکه کړی، موږ وینو چې په روژه کې دلږ وخت دپاره یادڅو ساعتونو دپاره ځنی پاته سی خوپه روژه ماتی موږ ټوله ددوی حال وینو چې څنگه نشه وی؟

نودلته که وگورو ښه داده چې درسول الله صلی الله علیه وسلم په حدیثونو اودنورو فقهاؤ دتعریفونو مطابق عمل وکړو، ترڅو دنبی کریم صلی الله علیه وسلم

د حکم مطابعت و سی اود گناه څخه به هم خلاص سو.

دلته مهمه خبره داده: که دهری نشی عملی ترخپله اندازه څه کم وچینی نو هغه داسې نه نشه کیږی چې مخکه او اسمان نه پیژنی او یا نارینه او ښځه نه سی جدا کولای، که څه هم دانگورو څخه جوړ سوی شراب وچینی، او غیر عادی انسان او یا عادی انسان چې ترخپله اندازه زیات وچینی نو هغه به ضرور داسې وی لکه څرنګه چې امام صاحب فرمایي.

دهمدغه تعریف پر بنیاد دعوامو پرمخ د حرامو د خوړلو او استعمال کولو لاره خلاصه سویده، ځکه ددوی سره چې خبره کوی نودوی وایی موږ داسې نه نشه کیږو چې نر او ښځه یا مخکه او آسمان نه پیژنو.

تعجب خودادی چې ډیرو عالمانو او عوامو هغه ضعیف قول په نظر کې نیولی دی نسوار، چلم، سگریټ، افیون او داسې نور ښه بی تکلیفه داسې استعماله وی لکه هیڅ گناه چې نه وی، خودیارانو په قول عمل نه کوی، حالا دا چې زموږ په حنفی فقه کې ډیری فتواوی دیارانو پر قول سوی دی او عمل په کول کیږی.

نودلته د حرامو مسئله ده او ډیر احتیاط پکښی لازم دی ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم په یو حدیث کې فرمایي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فِي حَدِيثٍ «فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ». (۱) ترجمه: کله چې زه تاسو دیوشی څخه منع کړم نودهغه څخه ځانونه ساتی او کله چې زه تاسو په یوشی امر کړم نو چې څومره ستاسو توان وی هغومره عمل په کوی، بیا چې دغه حدیث ورسره یوځای سی نور هم دیارانو قول تقویة کیږی:

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُخْتَارَ بْنَ فُلْفُلٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَسَّ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الشَّرْبِ فِي الْأَوْعِيَةِ، فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُرَقَّةِ، وَقَالَ: «كُلُّ

مُسْكِرٍ حَرَامٌ» قَالَ: قُلْتُ: وَمَا الْمُرْفَتَةُ؟ قَالَ: «الْمُقِيرَةُ». قَالَ: قُلْتُ: فَالْرَّصَاصُ وَالْقَارُورَةُ؟ قَالَ: «مَا بَأْسٌ بِهِمَا» قَالَ: قُلْتُ: فَإِنْ نَاسًا يَكْرَهُوهُمَا، قَالَ: «دَعْ مَا يَرِيكَ إِلَى مَا لَا يَرِيكَ، فَإِنْ كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». قَالَ: قُلْتُ لَهُ: صَدَقْتَ السُّكْرُ حَرَامٌ، فَالشَّرْبَةُ وَالشَّرْبَتَانِ عَلَى طَعَامِنَا قَالَ: «مَا أَسْكُرَ كَثِيرُهُ، فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» وَقَالَ: «الْخَمْرُ مِنَ الْعَنْبِ، وَالتَّمْرِ، وَالْعَسَلِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالذَّرَّةِ، فَمَا خَمَّرْتَ مِنْ ذَلِكَ فَهِيَ الْخَمْرُ» (۱)

ترجمة: عبدالله بن ادريس وايي مادمختار بن فلفل خخه واوريدل: هغه وايي ما دانس بن مالک خخه دشرابو دلونبو په هکله پوښتنه وکړله، نوډه راته وويل: چي رسول الله صلى الله عليه وسلم نهی کړی دی دهغه لونبی خخه چي په زفتو وهل سوی وی، او وی ویل: هر نشه کونکی شی حرام دی، دی وايي ماورته وويل: مزفت چيشی دی؟ ده وويل هغه دی چي په قير وهل سوی وی، دی وايي: ماورته وويل: دميسو اودنبينبی لونبی څنگه دی؟ ده وويل دغه دواړه پروا نلری، دی وايي ماورته وويل خلگ یی نه خوبسوی، ده وويل هغه څه چي تاپه شک کی اچوی هغه پریږده، اوپه هغه څه باندی عمل وکړه چي تاپه شک کی نه اچوی، بیشکه هر نشه کونکی شی حرام دی، دی وايي ماورته وويل ته رشتیا وايي: هر نشه کونکی شی حرام دی، هغه چي زموږ په خوړو کی یو وار یادوه واره چينبل کيږی دهغوی څه حکم دی؟ ده وويل: هغه چي ډیر یی انسان نشه کوی دهغه لږهم حرام دی اوده وويل: شراب دانگورو، خرما، عسل، غنم، اوربشی، جوارو خخه جوړیږی ددوغو شيانو خخه چي هریوه ته نشه کړلی نو هغه شراب دی. په بل حدیث کی راغلی دی: عَنْ أَبِي الْحَوَّارِ السَّعْدِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: مَا حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: حَفِظْتُ مِنْهُ:

«دَعْ مَا يَرْيُكَ إِلَى مَا لَا يَرْيُكَ» (۱)

ترجمة: دابی الحوراء سعدی څخه روایت دی: دی وایی: مادحسن بن علی رضی الله تعالی عنهما څخه پوښتنه وکړله، تادرسل الله صلی الله علیه وسلم څخه څه یادکړی دی؟ ده وفرمایل: مادده څخه یادکړی دی (هغه څه پریږده چې تاپه شک کی اچوی، په هغه څه عمل کوه چې تاپه شک نه اچوی).

ددومره حدیثونو اودلایلو سره به هم دیوچا نوردایقین وی چې دغه نشه لرونکی شیان مباح اوحلال دی، یعنی دحرمت شک به هم نه وی ورته حاصل سوی چې دهغه شک پربنا دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په دغه حدیثونو عمل وکړی اوتوبه ځنی وباسی اودالله تعالی درضادپاره نور دنشی عمل پیریږدی.

بله مهمه خبره داده چې ددرمختار په تعریف کې هم لیکلی دی چې دامام صاحب قول ضعیف دی اوفتوی دیارانو پرقول ده، نوځکه موږ ته لازمه ده چې دخپلو فقهاؤ تقلید په مکمل ډول وکړو، اودیارانو خبره ومنو، ځکه دمخکنی حدیثونو پربنا په دین کی احتیاط واجب دی.

خمر دنشی دحالت څخه ووزی

حلال دی

دغه هم یوه اختلافی مسئله ده. دحنفی مذهب مطابق خمر یا شراب چې دنشی دحالت څخه ووزی حلال او پاکیزې او شراب دنشی دحالت څخه په درو شیانو ووزی، ۱- داچې سرکه ځنی جوړه سی، ۲- داچې دومره جوش ورکړه سی چې دوی حصی ولاری سی اویوه حصه پاته سی، ۳- داچې دومره اوبه ورواچول سی چې دنشی دحالت څخه ووزی نوبیا حلال دی.

۱- سنن النسائی کتاب الأشربة

د جمهور فقهاؤ په نزد نه پاکيږي، موږ په مخکنی تحقیق کې وليکل چې د شرابو د حرمت علت نشه ده، دلته د حنفی مذهب د کتابونو په حواله ليکل کيږي چې دوی هم مني چې دغه علت دی او دغه علت چې په کومه وجه ليري سي نو هغه حرمت هم ليري کيږي، لکه دا چې شراب د نشي حالت ته نه وي رسيدلی او ياد نشي د حالت څخه وايستل سي بيا يې استعمال جائز دی، لکه چې وايي: ۱- وَإِذَا تَخَلَّلَتِ الْخَمْرُ حَلَّتْ سَوَاءً صَارَتْ خَلًّا بِنَفْسِهَا أَوْ بِشَيْءٍ يُطْرَحُ فِيهَا، وَلَا يَكْرَهُ تَخْلِيلُهَا، وَلَآنَ بِالتَّخْلِيلِ يَزُولُ الْوَصْفُ الْمُفْسِدُ وَتَثْبُتُ صِفَةُ الصَّلَاحِ مِنْ حَيْثُ تَسْكِينُ الصُّفْرَاءِ وَكَسْرُ الشَّهْوَةِ، وَالتَّغْذِي بِهِ وَالْإِصْلَاحُ مُبَاحٌ، وَكَذَا الصَّالِحُ لِلْمَصَالِحِ، اِعْتِبَارًا بِالْمُتَخَلَّلِ بِنَفْسِهِ وَبِالدَّبَاغِ. (۱) ترجمه: کله چې شراب سرکه سي نو حلال دی، په خپله سرکه سي او که د بل شي په ورگډولو سرکه سي، او سرکه کول يې مکروه نه دی، ځکه په سرکه کولو سره هغه فاسد صفت چې (نشه ده) لري کيږي، صالح صفت يې پاته کيږي، چې هغه د صفراء دارامولو، او د شهوت زياتيدلو او د غذا د پاره خوړل کيږي، او اصلاح مباح ده، نو همدارنگه هغه صالح کونکې د مصلحت د پاره مباح دی، دا ځکه چې شراب خپله سرکه سي، او دا چې د مردار شي پوست د مصلحت د پاره پوخ کړل سي پاکيږي. نو دارنگه که څوک شراب د مصلحت د پاره سرکه کړي هم حلال او جايز دی.

۲- الحنفية قالوا: إن خل الخمر حلال سواء تخللت أو خللت، ولأن التخليل يزيل الوصف المفسد ويثبت وصف الصلاحية، ولأن فيه مصلحة قمع الصفراء والتغذي، مصالح كثيرة، وإذا زال المفسد الموجب للحرمة حلت، كما إذا تخللت بنفسها. (۲)

ترجمه: حنفی علماؤ ویلي دي چې د شرابو سرکه حلاله ده، خپله سرکه سي او کې يې جوړه کړي، ځکه په سرکه کيدلو سره هغه فاسد صفت چې (نشه ده) لري کيږي او هغه صالح صفت يې ثابت کيږي ځکه چې په سرکه کې مصلحت دی صفراء

۱- شرح فتح القدیر فی الفقه الحنفی جلد ۸ ص ۱۶۶ - ۲- فقه علی المذاهب الأربعة: کتاب الحدود

ختموی، غذاپہ حاصلیری، اونور ڊیر مصلحتونہ پکبنی دی، نو کله چي هغه فاسد صفت لیری سی نو حلال دی، لکه خرنگه چي شراب پخپله سرکه وگرخی.

۳- وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ: لَا بَأْسَ إِذَا كَانَ لِلْمُسْلِمِ خَمْرٌ أَنْ يَجْعَلَهَا خَلًّا، وَبِهِ أَخَذَ عُلَمَاؤُنَا (رَحِمَهُمُ اللَّهُ) وَقَالُوا: تَخْلِيلُ الْخَمْرِ جَائِزٌ، وَهَذَا لِأَنَّ الْآثَارَ جَاءَتْ بِإِبَاحَةِ خَلِّ الْخَمْرِ عَلَى مَا قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «خَيْرُ خَلِّكُمْ خَلُّ خَمْرِكُمْ». (۱)

ترجمة: دابراهيم (رحمة الله عليه) خخه نقل سوی دی چي وایی: که د مسلمان سره شراب وه نو داپروا نلری چي دهغه خخه سرکه جوړه کړی، په دغه قول سره زموږ حنفی علماء عمل کوی، دوی وایی: دشرابو خخه سرکه جوړول جایز دی، داځکه چي ډیر آثار داسی راغلی دی چي دشرابو خخه سرکه جوړول مباح او جایز دی، لکه داچي علیه الصلوة والسلام فرمایي: ستاسو ښه سرکه ستاسو دشرابو ده.

۴- قَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ (وَخَلُّ الْخَمْرِ سَوَاءٌ خُلَّتْ أَوْ تَخَلَّلَتْ) يَعْنِي خَلُّ الْخَمْرِ فَلَا فَرْقَ فِي ذَلِكَ بَيْنَ أَنْ يَتَخَلَّلَ بِنَفْسِهِ أَوْ تَخَلَّلَ بِإِلْقَاءِ شَيْءٍ فِيهِ كَالْمِلْحِ أَوْ الْخَلِّ أَوْ الثَّقَلِ مِنَ الظِّلِّ إِلَى الشَّمْسِ أَوْ بِإِقْدَادِ النَّارِ بِالْقُرْبِ مِنْهَا.

وَلَنَا قَوْلُهُ: عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ «نَعَمْ إِلَّا دَمَ الْخَلِّ مُطْلَقًا» فَيَتَنَاولُ جَمِيعَ صُورِهَا وَلِأَنَّ بِالتَّخْلِيلِ إِزَالَةَ الْوَصْفِ الْمُفْسِدِ وَتَبَاتَ صِفَةِ الصَّلَاحِ. أَلَا تَرَى أَنَّ ظَرْفَهَا كَانَ طَاهِرًا تَنَجَّسَ بِهَا فَإِذَا طَهَّرَ بِالتَّخْلِيلِ طَهَّرَ جَمِيعَ أَجْزَائِهِ، وَأَجْزَاءُ إِنَائِهِ هُوَ الصَّحِيحُ. (۲)

ترجمة: دکنز مصنف رحمة الله عليه وایی: «دشرابو سرکه دافرق نلری خپله سرکه سی او یاسرکه کړل سی» یعنی دشرابو سرکه دافرق نلری خپله سرکه او یا دبل شی په ورگډولو سرکه کړل سی لکه داچي مالگه یاسرکه ورواچوی، یا داچي دسایي خخه لمرته کښیږدی، یا نزدی اور ورته وگوی.

زموږ (حنفی علماء) دلیل: دعلیه الصلوة والسلام دا قول دی (ښه سالن

سرکه ده دامطلق دی، یعنی دلته دخل لفظ مطلق دی، دسرکې ټول قسمونه ځنی اراده کیدایسی چې یو دهغوی څخه دشرابو جوړه سوی سرکه هم ده.

بل دلیل داچې په سرکه کیدلو سره دشرابو فاسد صفت (چې نشه ده) لیری کیږي اوصالح اوبنه صفت پاته کیږي، بل داچې موږ گورو په کوم لوبنی کې چې شراب جوړیږي نو هغه لوبنی پاک وی هم دغه شی پاک وی دکوم شی څخه چې شراب جوړیږي، چې شراب جوړ سی نو شراب نجس اوهم هغه لوبنی نجس سی، کله چې سرکه ځنی جوړه سی نو دشرابو ټول اجزاء پاک سی اوهم دهغه لوبنی ټول اجزاء پاک سی، اودغه قول صحیح ده.

۵- قَالَ فِي الْفَتْحِ: وَلَوْ صُبَّ مَاءٌ فِي خَمْرٍ أَوْ بِالْعَكْسِ لَمْ يَصَرَ خَلًّا طَهُرَ فِي الصَّحِيحِ. (۱)
ترجمه: په فتح القدیر نومی کتاب کی لیکلی دی: که په شرابو کې اوبه یا په اوبو کې شراب واچول سی اوبیا سرکه ځنی جوړه سی، صحیح قول دادی چې پاک دی.

داحنافو دلایل: ۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ الدُّبَاغَ يَحِلُّ مِنَ الْمَيْتَةِ كَمَا يَحِلُّ الْخَلُّ مِنَ الْخَمْرِ". (۲)

ترجمه: دام سلمه رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه دمردار سوی حیوان پوست یاخرمن پخیدل یا رنگیدل یی حلالوی لکه څرنګه چې سرکه شراب پاک اوحلالوی.

۲- عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا أَفْقَرَ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ أَدَمٍ فِيهِ خَلٌّ، وَخَيْرُ خَلِّكُمْ خَلُّ خَمْرِكُمْ". (۳)

ترجمه: دجابر رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی: چې رسول الله صلی

۲- سنن البيهقي ج ۲ باب تحليل الخمر

۱- الدر المختار ج ۱ ص ۳۱۵

۳- سنن البيهقي ج ۲ باب تحليل الخمر

الله عليه وسلم وفرمايل: دهغه کور خاوندان دسالن لخوا نه محتاجه کيږي، د چاپه کور کې چې سرکه وي، اوستاسو ښه سرکه ستاسو دشرابو سرکه ده.

دپورتنیو دواړو حدیثونو څخه ثابته سوله چې شراب خپله سرکه سی یا دبل شی په ورگډولو سرکه سی نو دپاک او حلال دی.

داچې شراب په اور او جوش پاکيږي ددی دپاره دلیل دی: ۱- عَنْ دَاوُدَ، قَالَ: سَأَلْتُ سَعِيدًا: مَا الشَّرَابُ الَّذِي أَحَلَّهُ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؟ قَالَ: «الَّذِي يُطْبَخُ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلَاثًا، وَيَبْقَى ثُلَاثًا». (۱)

ترجمه: د داود څخه روایت دی چې ماسعید څخه پوښتنه وکړله چې هغه کوم شراب وه چې عمر رضی الله تعالی عنه ورته حلال ویل؟ ده ویل هغه داچې دومره پاخه سی یا جوش ورکړل سی چې دوی حصی اوبه یی ولاړی سی او یوه حصه یی پاته سی.

۲- عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ الْخَطْمِيَّ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَمَّا بَعْدُ، فَاطْبَخُوا شَرَابَكُمْ حَتَّى يَذْهَبَ مِنْهُ نَصِيبُ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّ لَهُ اثْنَيْنِ وَلَكُمْ وَاحِدًا». (۲)

ترجمه: عبد الله بن یزید خطمی وایي: موږ ته عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه لیک ولیکي: تر حمد او صلوة وروسته یې لیکلی وه: تاسو خپل شراب دومره پاخه کړی چې دشیطان حصه ځنی ولاړه سی، بېشکه دشیطان دپاره دوی حصی دی، اوستاسو دپاره یوه حصه ده.

داچې داوبوپه ډیریدلو شراب پاکيږي: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: رَأَيْتُ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحٍ فِيهِ لَبِيدٌ وَهُوَ عِنْدَ الرُّكْنِ، وَدَفَعَ إِلَيْهِ الْقَدَحَ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ، فَوَجَدَهُ شَدِيدًا فَرَدَّهُ عَلَى صَاحِبِهِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحَرَامٌ هُوَ؟

فَقَالَ: «عَلَيَّ بِالرَّجُلِ»، فَأَتَى بِهِ، فَأَخَذَ مِنْهُ الْقَدَحَ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ فِيهِ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ، فَقَطَّبَ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ أَيْضًا، فَصَبَّهُ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا اغْتَلَمْتُ عَلَيْكُمْ هَذِهِ الْأَوْعِيَّةُ، فَاكْسِرُوا مُتَوْنَهَا بِالْمَاءِ». (۱)

ترجمة: دابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما خخہ روایت دی چې ما یوسری ولیدی، چې رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ته راغلی، یوه پیاله یی ورکړه او په هغه کی نیبذ وه، او په دغه وخت کی دی درکن سره وو، اوده مبارک خولی ته نزدی کړل نو هغه ډیر سخت اوتیز وه، اوبیرته یی خپل خاوند ته ورکړل او ردیی کړل، د خلگو ددلی خخه یوبل سری ورته وویل: ای دالله تعالی رسوله ایا دغه حرام دی؟ نو علیه السلام ورته وفرمایل: ماته هغه سری راولی، نو هغه سری ورته راوستل سو، دهغه خخه یی هغه لونبی واخستی بیایی اوبه راوغوښتلی او پردغه نیبذ باندې واچولی، دویم ځل یی خولی ته پورته کړلی، نودهغه سخت والی په وجه یی بیا هم خوند سم نه وو، بیایی نوری اوبه راوغوښتلی او په پیاله کی واچولی، اوبیایی وفرمایل: کله چې په دغه لونوکی شراب سخت اوتیزسی نوتاسود هغوی تیزی په اوبوماته کړی.

داغه حدیث په بل روایت کی داسی راغلی دی: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِشَرَابٍ، فَأَذْنَاهُ إِلَى فِيهِ، فَقَطَّبَ فَرَدُّهُ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحَرَامٌ هُوَ؟ فَرَدَّ الشَّرَابَ، ثُمَّ عَادَ بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَيْهِ، ذَكَرَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا اغْتَلَمْتُ هَذِهِ الْأَسْقِيَّةُ، عَلَيْكُمْ، فَاكْسِرُوا مُتَوْنَهَا بِالْمَاءِ». (۲)

ترجمة: ابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمایي: زه حاضر وم چې رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ته شراب ورکول سول، نوده خولی مبارکې ته پورته کړل، نو هغه سخت وه بیرته یی رد کړل، نویوسری ورته وویل: ای دالله تعالی رسوله ایا دغه حرام دی؟ نو هغه شراب یی واپس راوغوښتل، اوبیایی اوبه راوغوښتلی پر

دغه شرابویی و اچولی، ده ذکر کړی دی چی دوه که دری واره یی اوبه پرواچولی، اوبیایی و فرمایل: کله چی په دغو لوبښوکی شراب تیز او سخت سی نوتاسو دهغه تیزی او سختی په اوبو سره مات کړی.

دپورتنیو حدیثونو ترمنځ فرق دادی چی په اول روایت کی دنبیذ ذکر دی او په دوهم روایت کی دشرابو ذکر دی، دنبیذ او شرابو دواړو لفظونه عام دی دهر شی څخه چی وی، نو دهغوی سختی او تیزی په اوبو ماتیږی.

دپورتنی تحقیق او حدیثونو څخه په ډیر صراحت او وضاحت ثابته سوله چی دحنفی مذهب مطابق دشرابو دحرمت وجه نشه ده، نو کله په یو وجه دغه دندی د حالت څخه ووزی نو هغه پاک او حلال دی، نومعنی داچی په شرابو کی دحرمت حکم پر علت بنادی، د فقهی د اصولو په بحث کی موږ ثابته کړله چی په کوم ځای کی حکم پر علت بناوی نو هغه علت چی په کوم شی کی پیداسی نو هغه حکم یی دی، نو ځکه په کوم شی کی چی نشه پیداسی او یا نشه ولری نو هغه حرام دی، او داسی حرام دی لکه هغه شراب چی دانگورو یا خرما څخه جوړ سوی وی، همدارنگه هر نشه لرونکی شی لکه افیون، چرس، هیروین، تنباکو او داسی نور ټول داسی حرام دی لکه دانگورو او خرما څخه جوړ سوی شراب.

کیدای سی په پورته ذکر سوی تحقیق سره دهغو علماؤ په علم کی څه اضافه سوی وی، چې وایی شراب هغه دی چې دانگورو څخه جوړ سوی او دهغوی حرمت منصوسی دی او دنورو منشیاتو حرمت منصوسی نه دی، نو داسې نه دی لکه دانگورو شراب، د داسې توجیهاتو په وجه ډیر خلگ د حرامو په خوړلو، خرڅولو اخته دی، نو د داسې توجیهاتو په جواب کی ثابته سوله چی ددغه نورو منشیاتو حرمت هم په هغو قطعی قرآنی او حدیثونو په دلائلو ثابت دی په کومو چې دانگورو دشرابو حرمت ثابت دی، په قیاس نه دی ثابت. دا ځکه چې دآیتونو د تفسیر اوشان